Digitaliseret af | Digitised by

DET KGL. BIBLIOTEK
Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):	Helgesen, Poul.; paa dansk ved A. Heise ; udgivet af Selskabet for historiske Kildeskrifters Oversættelse.
Titel | Title:	Lektor Povl Helgesens historiske Optegnelsesbog, sædvanlig kaldet Skibykrøniken
Alternativ titel | Alternative title:	Skibykrøniken.
Udgivet år og sted | Publication time and place:	København : i Kommission hos Karl Schønberg, 1890-91
Fysiske størrelse | Physical extent:	220 s.

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

SKRIFTER

UDGIVNE AF

SELSKABET TIL HISTORISKE KILDESKRIFTERS OVERSÆTTELSE.

ANDEN RÆKKE.

1.

POVL HELGESENS

HISTORISKE OPTEGNELSESBOG

SÆDVANLIG KALDET

SKIBYKRØNIKEN.

FØRSTE HÆFTE.

KØBENHAVN.
I KOMMISSION HOS KARL SCHØNBERG.
1890.

UDGIVET FOR ANDET HALVÅR 1890.

Ko. 1-3.
2.00
2004

Selskabet til historiske Kildeskrifters Oversættelse blev stiftet i 1875 af Mænd fra Danmark og Norge, der vare knyttede til Folkehøjskolebevægelsen og ønskede at skaffe Menigmand let Adgang til de historiske Kilder, for at Læsningen af disse kunde støtte og udvikle den historiske Sans, som det er Folkehøjskolens Maal at vække. I de 15 Aar, Selskabet har bestaaet, har det ogsaa naaet at gøre en Række historiske Værker tilgængelige gennem paalidelige Oversættelser, og det tør med Glæde se tilbage paa, hvad der her er udrettet. Selskabets hidtidige Bestyrelse har dog ment, at det nu var paa Tide at knytte friske Kræfter til Ledelsen, og den har derfor i sin Midte optaget Mænd fra Hovedstadens videnskabelige Kredse. Samtidig er Selskabet saa at sige blevet sin egen Mand, idet det fra nu af selv vil tage de Skrifter, det udgiver, paa Forlag, medens Boghandler K. Schønberg, som i over ti Aar med ikke ringe Ofre har støttet det som Forlægger, fremtidig vil være dets Hovedkommissionær; en Forhøjelse af den Pengeunderstøttelse, som Kultusministeriet allerede i flere Aar har ydet Selskabet, hjalp os udover de øjeblikkelige pekuniære Vanskeligheder. Ogsaa Medlemmernes Stilling til Selskabet vil blive ændret, idet der sikkert bør indføres den Ordning, at Bestyrelsen fremgaar af Medlemmernes Valg; men om Gennemførelsen heraf ønske vi først senere at udtale os.

Den første Række af Selskabets Skrifter slutter med den Levering, der udsendtes for faa Maaneder siden og gælder for andet Halvaar 1889; for første Halvaar af 1890 vil intet udkomme og intet Medlemsbidrag blive opkrævet. Med Udsendelsen af nærværende Halvaarslevering begynder Selskabet derefter sin *anden Række*, hvori det dels vil

(Fortsættes paa Omslagets tredje Side).

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
KØBENHAVN

LEKTOR POVL HELGESENS

HISTORISKE OPTEGNELSESBOG,

SÆDVANLIG KALDET

SKIBYKRØNIKEN.

PAA DANSK VED

A. HEISE.

UDGIVET AF

SELSKABET FOR HISTORISKE KILDESKRIFTERS OVERSÆTTELSE

MED UNDERSTØTTELSE AF

MINISTERIET FOR KIRKE- OG UNDERVISNINGSVÆSENET.

KØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS KARL SCHØNBERG.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.

1890–1891.

BIBLIOTHECA REGIA · HAFNIENSIS ·

INDLEDNING.

I Aaret 1650 fandtes tilfældig i Skiby (Skibby) Kirke i Horns Herred i Sælland et gammelt Munkehaandskrift, som var indmuret bag Alteret. Faa Skrifter have vakt saa stor Opmærksomhed som dette blandt danske Historikere. Det var ikke en almindelig tør Munkekrønike, man her havde fundet, men den vidnede om en Forfatter, der lagde hele sin Lidenskabs og sit Hads Glød i sin Skildring og som selv havde taget Del i de stærke aandelige Bevægelser, han skildrede. Man henledte derfor tidlig Opmærksomheden paa den bekendte Karmelitermunk Paulus Eliæ som den unavngivne Forfatter, og i nyere Tider er det tilfulde godtgjort, at dette ogsaa er Tilfældet. Herom vidner hele Skriftets Tone, det rasende Had til Reformationen og dens Mænd, den lidenskabelige Bedømmelse af Kristiern II og Frederik I, men ved Siden heraf en stærk Fordømmelse af de mange Brøst, som den Gang fandtes i den katolske Kirke, især af den højere Gejstligheds Havesyge og Stolthed, alt sammen Træk, som i fuldt Maal findes i denne Mands øvrige Skrifter. Og da det tillige er lykkedes at godtgøre, at selve Haandskriftet er skrevet med hans egen Haand, saa er der ikke længere nogen Tvivl tilbage.

Povl Helgesen, som Mandens danske Navn var, er født i Varberg i Halland, omtrent 1480. Hans Fader var dansk, Moderen svensk, og sin første Uddannelse synes han

at have faaet i Skara i det nærliggende Vestergøtland; i al Fald nævner han selv Mester Svend i Skara, der til hans Sorg senere gik over til Reformationen, som sin Lærer. For øvrigt kender man ikke noget til hans Uddannelse, før man i Aaret 1517 træffer ham som en fuldt moden Mand i Vor Frue Karmeliterkloster i Helsingør.

Dette hørte til en Tiggerorden, der skal have haft sin første Oprindelse fra Bjerget Karmel i Palæstina; Ordenens Tradition vilde endogsaa hævde Profeten Elias (Helias) som dens første Stifter, hvorfor denne Profet tillige med Jfr. Maria var Ordenens Skytspatron. Dette har vel ikke været uden Indflydelse paa, at Povl Helgesen, hvis danske Navn for øvrigt skrives paa mange Maader: Heliesøn (ɔ: Heljesøn), Hellissøn, Helgesøn o. s. v., altid kalder sig selv med Navnet Paulus Helie (ɔ: Heliæ eller Eliæ [1]). Til Danmark kom Ordenen først 1410, og dets vigtigste Kloster laa i Helsingør, det nuværende Hospital, der endnu staar som en af de interessanteste Klosterbygninger i Danmark; her var ogsaa Provincialmesterens Sæde. Denne Stilling beklædtes paa Povl Helgesens Tid af Dr. Anders Kristiernsen, en Mand, der en Tid lang havde indtaget Stillingen som Professor i Teologi ved Københavns Universitet og ogsaa brugtes af Kong Hans til diplomatiske Sendelser. Desuden havde han stor Interesse for dansk Historie; det var ogsaa ham, der skaffede Kristiern Pedersen et Haandskrift til Udgaven af Saxe, der udkom i Paris 1514.

I Helsingør Kloster havde Povl Helgesen Lejlighed til mange Paavirkninger. Udgaven af Saxe kom straks i hans Haand. I sit Eksemplar, der nu tilfældig opbevares i Kristiania Universitetsbibliothek, har han allerede optegnet Begivenheder fra 1515, som ogsaa findes i Skibykrøniken. Desuden stod Klostret paa denne Tid i høj Anseelse; her havde saaledes den i Aaret 1502 myrdede Povl Lax-

---

[1]) Formen Eliæsen eller Eliesen er en nyere Oversættelse af det latinske Eliæ og forekommer næppe før i dette Aarhundrede.

mand valgt sit Hvilested, og her stededes ogsaa Dyveke til Hvile, da hun 1517 pludselig døde. Kristiern II havde netop henvendt sin Opmærksomhed paa Karmeliterordenen, blandt hvis Medlemmer der dreves alvorlige Studier af den nyere, saakaldte humanistiske Retning, som ved grundige Studier af den klassiske Oldtid og ved en mere indtrængende Bibellære søgte at skaffe nyt Liv ind i Kirken. Kort Tid efter Dyvekes Død skænkede Kongen Klostret i Helsingør St. Jørgensgaard udenfor København, der skulde forenes med det Kollegium, som Karmeliterordenen paa denne Tid stiftede i Klostrets Gaard i St. Pederstræde, det saakaldte Hvide Kloster (nu Valkendorfs Kollegium). Ved dette Kollegium, der sattes i nøje Forbindelse med Universitetet, skulde der uddannes unge Videnskabsmænd, der kunde virke i Kirkens Tjeneste og fremme de nye Videnskaber. Til denne kongelige Gave knyttedes den Betingelse, at Kollegiet skulde underholde en Lærer i Teologi ved Universitetet, og da Kollegiet 1519 traadte i Virksomhed, overlodes denne Plads til Povl Helgesen, der tillige blev den nye Stiftelses Styrer.

I Aaret 1517 var imidlertid det pavelige Sendebud (Legat) Arcimboldus kommen til Danmark. Den Maade, hvorpaa Afladshandelen dreves, vakte stor Forargelse hos Povl Helgesen; han udtaler selv med stærke Ord sin Harme herover i Skibykrøniken. Allerede 1517 udgav han en paa Latin affattet Tale mod de Misbrug, der fandt Sted i Romerkirken, især med Hensyn til Embedsbesættelser; ogsaa hertil kommer han stadig tilbage i Skibykrøniken. Den 31 Oktober s. A. havde Luther paa Kirkedøren i Wittenberg opslaaet sine Sætninger mod Afladshandelen, og dette Skridt virkede stærkt paa Povl Helgesen. Der var meget i Luthers Fremtræden, der maatte tiltale ham. Ligesom Luther lagde han Vægt paa en mere frugtbar Bibellære, og ligesom denne havde han et aabent Øje for Kirkens ydre Mangler. Han læste paa denne Tid med Begærlighed Luthers Skrifter, og i Kollegiet samlede han om sig en Række yngre Mænd, der næsten alle senere fik en stor Betydning i Kirken.

Men det viste sig snart, at der var en Grundforskel i

hans og Luthers Karakter og Synsmaade, hvad der til sidst maatte føre til et Brud. Povl Helgesen var i første Række Humanist; hans store Forbillede i denne Henseende var Humanismens Fører, den lærde, skarpe og vittige Erasmus fra Rotterdam. Dennes Skrifter havde han tidlig gjort Bekendtskab med, og han oversatte eller bearbejdede efterhaanden flere af dem. Ogsaa Erasmus havde i Begyndelsen hilst Luthers Optræden med Glæde; men da Luther helt forlod den katolske Kirkes Grund og ikke blot søgte at forbedre den, men helt at omstøde den og Pavemagten, indtraadte Brudet; hverken Erasmus eller Lektor Povl vilde i den Retning følge Luther. Povl Helgesen havde nemlig stor Respekt for alt, hvad der kaldes Autoritet. Da Luther begyndte sin nedrivende Virksomhed, da han ivrede mod Klosterløfterne, ja endogsaa til sidst selv giftede sig, da kom han i Povl Helgesens Øjne til at staa som en oprørsk Aand, hvis Lære kun kunde medføre Forvirring og Opløsning af alle Baand baade i Kirke og Stat.

Og som det gik ham med Luther, saaledes ogsaa med Kong Kristiern den anden. Ogsaa her havde været beslægtede Strenge. Kongens Iver for Oplysning, ja selv hans Stræben efter at hæve det menige Folk i Modsætning til Adel og Gejstlighed, kunde ikke andet end vække Medfølelse hos den simple Munk, der havde sin egen Dygtighed at takke for den Stilling, han kom til at indtage, og som ved enhver Lejlighed kommer med heftige Udfald mod Adelens og den høje Gejstligheds Hovmod, Pragtsyge og Foragt for det menige Folk. Men Kongens Troløshed og Voldsomhed stødte ham til sidst fra sig. Det stockholmske Blodbad synes at have opirret ham i hans Inderste, og da derpaa Kongens Love udkom, hvorved den paa den middelalderlige Kirkeordning byggede Statsform rokkedes, da Haandfæstningens Bestemmelser stadig overtraadtes, da Kongen egenmægtig skaltede og valtede med Kirkens Sager, saa blev han i Lektor Povls Øjne kun en oprørsk Tyran, som det var en lovtro Mands Pligt at modsætte sig.

Personlige Sammenstød bragte Bægeret til at flyde over.

Allerede 1519 eller 1520 havde Kongen sendt Lektor Povl en latinsk Bog, han ønskede oversat. Lektor Povl tog straks fat herpaa og sendte Kongen Begyndelsen til Gennemsyn, men opgav derpaa sit Arbejde, fordi han fandt, at det var en ond Bog, der »mere lærte at gøre Synd end at bedre og aflægge den«. Rimeligvis har det været Italieneren Machiavellis bekendte Skrift »om Fyrsten«. Derimod oversatte han paa egen Haand Erasmus Rotterdams Skrift: »En kristen Fyrstes Undervisning og Lære«. Dette Skrift, der oprindelig var skrevet til Kongens Svoger, den unge Karl den 5te, danner en fuldstændig Modsætning til Machiavellis Skrift. Det er skrevet ud fra en kristlig Grundbetragtning og fremhæver blandt andet en Konges Forpligtigelse til at holde Tro og Love. Han sendte Kongen dette Skrift med en Fortale, hvori mangen en Brod skjuler sig, og den var skreven paa samme Dag, som Kongens machiavellistiske Raadgiver, Didrik Slagheck, blev brændt. Dette fandt Kongen sig dog i, men da Lektor Povl nogen Tid efter i en Samtale med Kongen havde erklæret, at Luthers Meninger vare kætterske, og da han havde den Dristighed i en Prædiken, han St. Hansdag 1522 holdt paa Slottet i Kongens Nærværelse, at give en saadan Skildring af Herodes og Herodias, at Kongen mærkede, at der sigtedes til ham og Dyveke eller Sigbrit, saa brød Kongens Vrede ud i lys Lue; faa Dage efter tilbagetog han uden videre St. Jørgensgaard fra Karmeliterkollegiet, og den dristige Munk maatte flygte til Jylland for at unddrage sig Kongens Hævn.

I Jylland opholdt han sig en Tid hos Biskop Ove Bilde i Aarhus. Han blev derpaa et af de virksomste Redskaber under Opstanden mod Kongen. Med Selvfølelse erklærer han selv, at der er faa, der med saa stor Frimodighed have modsat sig Kong Kristierns Tyrani i Skrift og Tale, som han har. Hans hvasse Pen traadte i Oprørets Tjeneste paa forskellig Vis. Mulig har han Del i Affattelsen af Smædeviser mod »Kong Klipping«, som Kongen kaldtes for sin daarlige Mønt, de saakaldte Klippinge, og i de paa dansk udspredte Proklamationer. Sikkert er det, at han nogen Tid efter paa en Biskops Opfordring affattede en udførlig Frem-

stilling paa Latin af Klageposterne mod Kong Kristiern, og denne indførte han selv senere i Skibykrøniken[1].

Ved Kong Kristierns Flugt og Københavns Overgivelse til Frederik I i Januar 1524 har Povl Helgesen formodentlig atter faaet sin Stilling ved Universitetet tilbage; i al Fald nævnes han 1527 som Lærer ved Universitetet og beklædte tillige paa denne Tid Posten som Provincialmester for Karmeliterordenen efter Dr. Anders Kristiernsen. Men der var ikke gaaet et halvt Aar efter Kong Kristierns Flugt, før han i et fortroligt Brev til en Ven i stærke Udtryk klagede over den bestaaende Tilstand; man havde faaet hundrede Tyranner istedenfor een[2]. Endnu sigtes der i dette Brev dog mere til Adelens og de stores Overgreb end til Kong Frederik selv. Man mente, at denne var tilstrækkelig bunden ved sin Haandfæstnings Bestemmelser mod Lutherdommen, og Adelen og Rigsraadet havde desuden i Sommeren 1524 forpligtet sig til at modstaa Kætteriet og understøtte Kirken. Selv maatte Lektor Povl derimod paa denne Tid af katolske Fanatikere høre meget ilde for sin Iver for den humanistiske Oplysning; man beskyldte ham slet og ret for at være Lutheraner, og det var jo ikke ganske uden Grund. Han bearbejdede netop paa samme Tid Luthers lille »Bedebog«, som han dog først udgav 1526 med en Tilskrift til en katolsk Rigsraad, hvori han nærmere kommer ind paa sit Forhold til Luther. Hans Hovedforsvar baade her og ved andre Lejligheder er omtrent følgende: Jeg indrømmer, at jeg en Tid har givet Luther Ret i meget, men det var i Virkeligheden ikke Luthers Tanker, jeg fandt heri, men de gamle vise Fædres; hvad Luther derimod har sat til af sit eget, det er saa kættersk som vel muligt.

Dertil kom, at der endnu i disse Aar ikke var noget luthersk Parti her i Landet at bekæmpe. Hans Tavsen var

---

[1]) Se nærmere Brevet til Kanniken Peder Iversen af 3 November 1524, der som et vigtigt Supplement til Skibykrøniken meddeles som Tillæg.

[2]) Brev til Kannik Hans Lavridsen i Roskilde, 3 September 1523. Ogsaa dette Brev meddeles som Tillæg.

endnu ikke optraadt. Lektor Povl var derfor paa denne Tid mest optagen af sin akademiske Virksomhed og Udgivelsen af mere opbyggelige religiøse Folkeskrifter, og hertil regnede han en Bog som Luthers Bedebog, hvori der ikke var noget polemisk. I Aaret 1526 blev det derimod anderledes. Hans Tavsens Virksomhed i Viborg sporedes; Kongen og Rigshovmesteren Mogens Gjø begyndte at optræde som Luthe-ranere, og fra Kristiern II var indsendt en dansk Oversættelse af det nye Testamente, forfattet af Kong Kristierns Udlændighedsfælle og tro Mand, den tidligere Borgmester i Malmø Hans Mikkelsen. Denne havde ledsaget sin Oversættelse med et Brev, hvori han stærkt opfordrede sine Landsmænd til at tage Kong Kristiern til Konge igen. Da skrev Povl Helgesen et »Svar til Hans Mikkelsen«, der har baade Næb og Kløer; en forfærdelig Skildring giver han heri baade af Kong Kristierns »Tyrani«, hvoraf et og andet ogsaa har fundet sin Vej til Skibykrøniken, og af Lutherdommens Oprørsaand, der truede med en fuldstændig Omvæltning af alle Forhold.

Fra denne Tid af begynder en stor Række Fejdeskrifter fra Lektor Povls Haand. Selv mod de svenske Reformatorer skriver han og forfatter et Sendebrev til Kong Gustav Vasa selv. Forfølgelserne mod ham begynde nu fra Protestanternes Side. Allerede 1526, da han var kaldt til Kong Frederik, der vilde høre hans Mening om den religiøse Strid, blev han, da han forlod Slottet, i selve Slotsgaarden overfalden med Ukvemsord og truet med Vold. Man sagde blandt andet om ham, at han for Skænk og Gave havde svigtet sin Overbevisning. I Fejdeskrifter mellem ham og hans tidligere Medlærere eller Lærlinge, hvoraf flere optraadte som Reformatorer i Malmø, udøse begge Parter hele deres Galde. Heftigst blev dog Striden i Aaret 1530, da Kong Frederik havde stævnet begge Partier for sig under Herredagen i København. Lektor Povl havde her haabet at kunne faa Lejlighed til at bevise, at Hans Tavsen og hans Tilhængere vare Kættere; men paa Grund af Forholdene kom det meget mod hans Ønske ikke til en mundtlig Disputation. Paa Gaderne sang man Smædeviser om ham, og Øgenavnet

Povl Vendekaabe blev almindeligt. Forbitrelsen i Staden var saa stor, især efter at Katolikerne tredje Juledag med Vold vare blevne udjagne af Frue Kirke, at Universitetet kom i en hel Opløsningstilstand. Lektor Povl maatte forlade Byen og turde i længere Tid ikke vende tilbage. Som Provincialmester synes han i denne Tid atter at have haft sit egentlige Opholdssted i Klostret i Helsingør, men han træffes for øvrigt snart paa et, snart paa et andet Sted i travl Virksomhed. Med Harme maatte han se paa, at de forskellige Karmeliterklostre opløstes rundt omkring, i Assens, i Landskrone, i Køge, i Skelskør og maaske flere Steder. Overalt var der Opløsning; Tiggermunkene fordreves, Kirkerne og Klostrene maatte udlevere deres Klokker og Kostbarheder til Brug ved Udrustningerne mod Rigets Fjender. Stærkest ytrer Harmen sig i en 1532 forfattet, saakaldet »Formaning« til Rigsraadet og Adelen. En Del heraf er taget fra et lignende Sendebrev, som Erasmus Rotterdam havde forfattet; men største Delen er Povl Helgesens eget.

Uforfærdet kæmpede han saaledes for, hvad han ansaa for Sandhed og Ret. Selv hvor han stred for Prælaterne, lagde han aldrig Dølgsmaal paa, hvor store Brøst der fandtes i den katolske Kirke. Prælaternes Hovmod, Gerrighed, Stolthed, det er jævnlig Genstand for hans Angreb. Løgn og Troløshed hader han, hvor han troede at finde dem. Der er heller næppe nogen, der har fældet en strengere Dom over Lejdebrudet mod Kristiern II end Lektor Povl i Skibykrøniken. Men det gik ham som saa mange andre strenge Moralister; han havde et aabent Blik for Skæven i andres Øjne, men Bjælken i sit eget saa han ikke altid. Hans stærke Lidenskabelighed fordunklede hans Blik og gjorde ham ofte uretfærdig. Skibykrøniken vil kunne frembyde mange Eksempler herpaa.

Ved Kong Frederiks Død i April 1533 var det, som om han og de øvrige Katoliker trak Vejret lettere. I sit Lønkammer gav han i sine Optegnelser en næsten grufuld Skildring af den afdøde Konges Personlighed og især af hans Død; hele Hadets længe tilbagetrængte Lidenskab viser sig her i

sin fulde Styrke. En katolsk Reaktion begyndte, og Lektor Povl tog ivrig Del heri. Paa Herredagen i København i Sommeren 1533 fik han endelig Lejlighed til at føre Beviset for, at Hans Tavsen var Kætter. Han anklagede ham for hans Nadverlære, og de tilstedeværende Rigsraader dømte Hans Tavsen skyldig; han forvistes fra Sællands og Skaanes Stifter og maatte ikke prædike nogensteds uden Biskoppernes Tilladelse. Men Folkestemningen i København var for stærk, og ved Rigshofmesteren Mogens Gjøs Mellemkomst fik Hans Tavsen af Biskop Joakim Rønnov Tilladelse til atter at vende tilbage til København. Skibykrøniken vidner tilstrækkelig om, hvor forbitret Lektor Povl var over dette Udfald, og hvor misfornøjet han var med Sagernes Stilling i det hele. At Kongevalget blev udsat, harmede ham; Holstenernes store Magt baade i Kong Frederiks Tid i Danmark og nu i Slesvig, det gamle danske Kronlen, saarede hans stærkt udprægede nordiske Nationalfølelse. Halv svensk af Fødsel havde han ogsaa altid været en varm Ven af de tre Rigers Forening. Unionen var druknet i Blod, — det var Kristiern II's Skyld; Holstenerne herskede i Danmark, det var Kong Frederiks Skyld, og fra Tyskland strømmede den nye Tids Ideer ind, hvori han kun saa Fordærvelse og Opløsning af nedarvet dansk Sæd og Skik, ja en fuldstændig Nedbrydelse af hele Folkets Sædelighed. Under alt dette laa Riget nu værgeløst. Grevefejden udbrød; alle hans Idealer vare knækkede. Katolicismen stod i største Fare; hvad enten den lutherske Grev Kristoffer eller den lutherske Hertug Kristian sejrede, syntes Udsigterne lige mørke.

Under alt dette opholdt Lektor Povl sig i Roskilde. Han holdt her bibelske Forelæsninger; med andre Ord, han synes at have faaet Stillingen som Læsemester eller Lektor ved Domkapitlet. Efter Sædvane kastede han sig atter ind i Tidens Spørgsmaal. Han udgav nu i Trykken i en noget omarbejdet Skikkelse Erasmus Rotterdams Skrift om den kristne Fyrstes Undervisning og Lære, som han i sin Tid havde oversendt Kristiern II, denne Gang ledsaget med et Forord til Rigsraadet, der er dateret Roskilde

d. 9 August 1534; men Skriftet synes trykt i Løbet af Sommeren. Det var skrevet med den kommende Konge for Øje, der skulde have været valgt paa den til St. Hansdag 1534 sammenkaldte Herredag. Det kom dog for silde; Grevefejden var allerede den Gang udbrudt. 29 Oktober udkom derpaa, ligeledes i Roskilde, et mærkeligt Skrift af ham, ogsaa med et Skrift af Erasmus til Grundlag, hvori han søgte at mægle i Kirkestriden ved at gøre Protestanterne foreløbige Indrømmelser uden dog derfor at opgive sit Stade indenfor den katolske Kirke eller dennes Lære. Det var, som han søgte at redde, hvad der kunde reddes. Men ogsaa dette Skrift kom for silde og faldt virkningsløst til Jorden.

Og hermed forsvinder det sidste sikre Spor af Povl Helgesen. Omtrent samtidig ender ogsaa Skibykrøniken midt i en Sætning! Men henved en hundrede Aar senere vidste man meget at fortælle om »Povl Vendekaabe«. Ikke blot vidste man, at han 1520 havde været Tolk for den tyske Prædikant, Martin Reinhart, som Kristiern II da lod prædike Lutherdom i Nikolai Kirke i København, skønt hverken Samtiden eller den nærmeste Eftertid (Historikerne Svanning og Hvitfeld) veed det mindste herom. Man vidste ogsaa, at han af Prælaterne var bleven bestukken til at frafalde Lutherdommen ved et Kanonikat, som en eller anden Biskop skulde have skaffet ham. Endelig fortalte man, at han til sidst atter var vendt tilbage til Lutherdommen og i en længere Aarrække havde virket som Lektor og Prædikant i Roskilde. Ogsaa dette har viist sig at bero paa en Misforstaaelse. Lektoratet fik i al Fald Hans Tavsen i Begyndelsen af 1538, og blandt Præsterne er der heller ikke Plads for Povl Helgesen. Og dog synes der at være noget rigtigt i denne Efterretning; et Kanonikat i Roskilde synes han virkelig at have faaet, men naar han har faaet det, vides ikke.

Det maa nemlig anses for sikkert, at Lektor Povl var Kirkeværge for Skiby Kirke; dette stod at læse i en

Indskrift paa en gammel Kirkedør i Skiby Kirke[1]. Af en gammel Jordebog fra 1568 (nu paa Universitetsbiblioteket) ses at Skiby Kirke da laa under St. Laurentii Kapel i Roskilde Domkirke. Lektor Povl maa da antages at have besiddet dette Præbende, og saaledes bliver det forstaaeligt, at hans interessanteste Arbejde netop fandtes indmuret i Skiby Kirke.

Af historiske Arbejder har Povl Helgesen efterladt sig to, som begge ere affattede paa Latin, men som ikke udkom i Trykken i hans Tid. De staa i det nøjeste Forhold til hinanden. Det første har Titlen: »Danmarks Kongers Historie i sammentrængt Form, samlet i det Øjemed, at hjælpe paa en og anden studerendes Hukommelse[2]«. I historisk Henseende har det nu ingen Betydning, men det er et interessant Vidnesbyrd om Povl Helgesens Sans for Oplysnings Udbredelse. Det er kortfattet og klart skrevet; det er ikke en almindelig Munkekrønike, men er skrevet af en Mand, der har sin egen Opfattelse baade af Begivenheder og Personer. Det begynder med Kong Dan, og Sagnhistorien synes given efter Saxe, maaske oprindelig endogsaa blot efter den danske Rimkrønike. Fra Unionstiden af bliver det noget fyldigere; Forfatteren har her ogsaa brugt svenske Kilder, i al Fald den svenske Rimkrønike, og søger at bedømme Unionskampen upartisk, ikke blot fra et ensidigt dansk Standpunkt; tilsvarende Ytringer vil man ogsaa finde i Skibykrøniken. De oldenborgske Kongers Historie svarer temlig nøje til Skibykrønikens Behandling heraf;

---

[1]) Denne interessante Oplysning skylder jeg Arkitekt Prof. Storck, som selv er barnefødt i Skiby Præstegaard. Han erindrer tydeligt, at der paa Indgangsdøren til Vaabenhuset stod: »Da Paulus Eliæ var Kirkeværge«. — Døren var en sen gotisk, fladbuet Fyldingsdør med foldede Ornamenter (Pergamentornering) fra Tiden om Reformationen. Ved Kirkens Restauration 1854 blev den borttaget og synes tilintetgjort.

[2]) En Del af dette Skrift er trykt i H. F. Rørdams Hist. Kildeskrifter, 2. Række, 2. Bind.

mange Steder stemme ordret overens; dog er Behandlingen mere kortfattet og sammentrængt, kun det væsentligste er medtaget, og Formen er mere udarbejdet. I den Form, hvori det nu findes i Haandskrifterne, er det skrevet 1533 eller 1534; thi i Kong Hanses Historie omtales tilfældig »Kong Frederik, som nylig er død«. Dog er der Spor til, at det oprindelig er affattet tidligere, men har modtaget senere Omarbejdelser. Det ender med Kong Hanses Død og har om Kristiern II kun et stærkt Udfald mod hans Grusomhed og slutter med de Ord: »Men fordi han lever endnu, vide berygtet over hele Verden, idet hans egne Gerninger tilstrækkelig vidne om hans Tyrani, vil han efter sin Død i Skrifterne finde en Omtale, der svarer til saa umenneskelige Skænsler«.

Disse Ord synes skrevne, før Kong Kristiern 1532 førtes til Sønderborg; Forfatteren vil i hvert Fald ikke skrive hans Historie endnu. Anderledes i Skibykrøniken. Ogsaa den er i den Form, hvori den er efterladt fra Forfatterens egen Haand, skrevet efter Frederik I's Død, i Aaret 1533 eller snarere 1534. Dens ydre Form vidner om, at den er skreven saa at sige ud i et, maaske med Undtagelse af de sidste Aars Begivenheder. Paa denne Tid har Forfatteren saaledes haft begge Værker under Arbejde; men ogsaa Skibykrønikens enkelte Afsnit ere nedskrevne til forskellige Tider. Det er en Optegnelsesbog, hvori Forfatteren har følt Trang til at samle, hvad han i sit tidligere Liv til forskellig Tid har nedskrevet, og derpaa har fortsat med Kristiern den andens, Frederik den førstes og de følgende Aars Historie, dog ikke i en udarbejdet Form, men saaledes, at han mere har nedskrevet sine egne Iagttagelser og Stemninger i Anledning af Personerne og Begivenhederne end egentlig fortalt disse. Men det tidligere Grundlag skinner stadigt frem.

Krøniken begynder med en saakaldt Genealogi eller Ættavle, hvori Forfatteren vil vise, at alt, hvad der endnu findes af kongelig Stamme i de tre nordiske Riger, nedstammer fra Svend Estridsen. Man har ment, at Udarbejdelsen heraf stod i Forbindelse med Kong Kristiern II's Arve-

hylding i Sverig 1520. Det er muligt; men om Povl Helgesen selv har forfattet den, eller om han — saaledes som han ofte gør — har benyttet en andens Arbejde, er maaske tvivlsomt; i ethvert Tilfælde har han paatrykt den sit eget Stempel og sin egen Aand. I den Form, hvori den nu forefindes, kan den først være forfattet efter Kristiern II's Flugt. I selve Ættavlen nævnes ikke engang Kristiern II, men den ender med Kristiern I's to Sønner, Hans og Frederik, »som begge bleve Konger«. Snarere staar derfor Ættavlens Affattelse i Forbindelse med Forsøg, som Frederik I netop 1523 gjorde paa at blive Konge i Sverig, og som understøttedes af det danske Rigsraad[1]. Det var jo netop i disse Aar, at Povl Helgesen optraadte som politisk Forfatter mod Kristiern II.

Krøniken gaar derpaa af sig selv over til at omtale de oldenborgske Konger, Kristiern I og Hans, navnlig disses Forhold til Sverig; men især i Begyndelsen er der meget tilfældigt i, hvad der medtages. Forfatteren meddeler, hvad han til forskellige Tider har optegnet; de gejstlige Personer han har staaet i Forhold til, skildres, især fra de Steder, hvor han var kendt, København, Roskilde, Aarhus, Lund. Den røde Traad, der gaar gennem det hele, synes dog at være den Grundbetragtning, at Ugudeligheden finder Straf i sig selv; den guddommelige Hævn eller Nemesis, som det kaldes, udebliver aldrig. Mangen ubetydelig Optegnelse skylder aabenbart denne Opfatning sin Optagelse.

At Stykket om de oldenborgske Konger oprindelig er forfattet 1524, fortæller Forf. os selv, idet han midt i sin Skildring af Povl Laxmands Mord i en Parentes indskyder den Bemærkning: Dette er skrevet 1524, og derpaa i det følgende sigter til Begivenheder fra 1526 og 1527. Ja i det mærkelige Stykke om »Sørøverne«, der ogsaa oprindelig er nedskrevet paa denne Tid, omtales en Mand som død, der bevislig levede endnu i Juli 1532, hvad der altsaa skyldes den senere Indførelse i Optegnelsesbogen. Ogsaa

[1]) Allen, de tre nord. Rigers Hist. 1497—1536, IV, 2, S. 33 ff.

Kristiern II's Historie er oprindelig nedskreven o. 1524; det viser blandt andet Omtalen af Kongens Færd i Landflygtigheden. Forfatterens Hovedkilder ere her for øvrigt de forskellige Fejdeskrifter, der udkom i disse Aar, og hvoraf han har indført et saa godt som ordret, nemlig hans egen latinske Bearbejdelse af Klageposterne mod Kongen.

Ogsaa Frederik I's Historie bærer Præg af forskellige Tiders Affattelse. I Begyndelsen er Tonen roligere, men senere bliver Kongen kun »den kirkerøverske Konge«, og især bliver Tonen meget skarp henimod Slutningen, da Forfatterens hele Lidenskab var vakt.

Efter Kongens Død, paa den Tid, da Forf. atter syslede med sin kortfattede Kongehistorie, har han altsaa samlet alle sine Optegnelser i een Bog og fortsat denne indtil Oktober-November 1534. Han omtaler nemlig Halmstads Indtagelse, der fandt Sted den 31 Oktober, og begynder at fortælle om Varbergs Belejring, men dens Indtagelse i Begyndelsen af 1535 synes han ikke at have kendt; lige saa lidt er der Spor til, at han har kendt Grevefejdens Udgang, Kristian III's og Reformationens Sejr. Han ender midt i et Punktum. Om Døden har overrasket ham, eller om han maaske er bleven afbrudt midt i sin Forfattervirksomhed, da Københavns og Roskilde Borgere i Januar 1535 strømmede til Ringsted, hvorpaa hele den saakaldte Adelsstorm begyndte i Sælland, Borgene nedreves og mange Adelsmænd fængsledes, det vide vi ikke. Kun saa meget er vist, at han fra nu af forstummer[1].

Meget kunde selvfølgelig tale for, at han selv har gemt sit Skrift i den Kirke, hvortil han som Værge var knyttet; i Kristian III's Tid kunde dette Skrift ikke taale at se Dagens Lys. Men i saa Tilfælde har han dog selv i levende Live meddelt det til enkelte fortrolige Venner. Der findes

---

[1]) Om St. Laurentii Kapel bestemtes i Universitetsfundatsen af 1539, at der heraf aarlig skulde ydes en Afgift til Universitetet »efter den nuværende Besidders Død«. Men om herved menes Lektor Povl, kan endnu ikke afgøres. Aar 1543 forlentes den tyske Kansler, Andreas Barby, med Kapellet.

nemlig i Haandskriftet et Par Tilføjelser i Randen, som ikke skrive sig fra ham selv og som ere ældre end 1650, da Haandskriftet atter bragtes for Dagens Lys. Dertil kommer, at Haandskriftet (eller muligvis Afskrifter deraf) er blevet benyttet af to Mænd, som begge vare knyttede til Roskilde, nemlig Hr. Hans Henriksen, tidligere Kansler hos Biskop Ove Bilde og senere Kannik i Roskilde og Forstander for Duebrødre Kloster († 1562), der har gjort et temlig kort Udtog af Krøniken med Udeladelse af de hvasseste Udtryk[1], og den forhenværende Graabroder, Peder Olsen (Petrus Olai), der døde i Roskilde omtrent 1570. Han har nemlig i en efterladt Krønike ordret afskrevet store Partier af Skibykrøniken[2]. Gennem disse Skrifter blev Skibykrøniken en af de vigtigste Kilder for Svannings Kong Hanses og Kristiern II's Historie og for Hvitfeld, uden at disse vistnok have haft Anelse om, fra hvem disse Efterretninger fra først af skrev sig.

Saaledes blev Skibykrøniken, selv paa en Tid, da den laa skjult i Skiby Kirkemur, af overordentlig stor Betydning for hele Fremstillingen af Reformationshistorien. Haandskriftet gemmes nu i Universitetsbibliotekets arnemagnæanske Samling. Det blev først udgivet af Langebek i 2det Bind af hans Scriptores Rerum Danicarum; senere er det i en bedre Form paa ny udgivet af H. F. Rørdam i Historiske Kildeskrifter Bind 2. For første Gang fremtræder Krøniken nu her i dansk Skikkelse for en større Læsekreds. Selvfølgelig maa den bruges med Varsomhed, og det er derfor ogsaa blevet anset for nødvendigt at ledsage den med Anmærkninger til nærmere Oplysning og Vejledning; thi det er ofte Partimanden, ikke Historikeren, der taler til os gjennem den ejendommelige heftige Stil. Lidenskabernes Taage har ofte hildet hans Blik. Men eet synes man dog

---

[1]) Trykt i H. F. Rørdams Hist. Kildeskrifter, Bind I.

[2]) Petri Olai Danorum gesta. Skriftet, hvoraf Brudstykker ere meddelte i H. F. Rørdams Hist. Kildeskr., 2. Række, 2det Bind, er aldrig blevet fuldstændigt udgivet; Afskrifter findes dels i Upsala, dels paa de københavnske Biblioteker.

at turde sige om Povl Helgesen: han har aldrig med velberaad Hu villet forvanske Historien, eller har mod bedre Vidende sagt andet, end hvad han i Øjeblikket ansaa for sandt. Synes han paa enkelte Punkter at komme den historiske Sandhed for nær, saa skyldes dette mere hans lidenskabelige heftige Stemning end velberaad Hu. Selv vil han altid for os staa som en af de interessanteste Skikkelser i den danske Reformationshistorie.

Foruden de tidligere nævnte Udgaver af Povl Helgesens Krøniker anføres her de vigtigste Skrifter og Afhandlinger, der nærmere angaa ham.

Olivarius, de vita et scriptis Pauli Eliæ. Københ. 1741.

C. T. Engelstoft, Paulus Eliæ, en biografisk-historisk Skildring fra den danske Reformationstid (Nyt hist. Tidsskrift II. Hovedskriftet om Paulus Eliæ).

Povel Eliesens Danske Skrifter, udg. af C. E. Secher I.

C. Paludan Müller, Studier over den skibyske Krønike (Hist. Tidsskrift 3 R. I og VI).

C. T. Engelstoft, Hans Tavsens Proces for Herredagen i København og den skibyske Krønike. (Hist. Tidsskr. 3 R. VI; jævnfør Ny kirkehist. Saml. III, 8 ff; Hist. Tidskr. 4 R. III, 436 ff).

A. Heise, Paulus Eliæ og Martin Reinhart (Ny kirkehist. Saml. V).

A. D. Jørgensen, En upaaagtet Krønike af Povl Helgesen (Hist. Tidsskr. 5 R. VI).

Roskilde, Oktbr. 1890.

A. Heise.

Lektor Povl Helgesens

historiske Optegnelsesbog,

sædvanlig kaldet

Skibykrøniken.

Paa Dansk ved

A. Heise.

Erläuterungen zu den Gesetzen
über die Ausübung der Jagd
und
über die Fischerei
im Großherzogthum Oldenburg.
Herausgegeben von Theodor Hoyer, Landrichter.
Oldenburg.
Druck und Verlag von Gerhard Stalling.
1900.

Aar 1046 efter Verdensforsoningen blev til de Danskes Konge valgt en Mand ved Navn Svend, Søn af haarde Knuds Søster Estrid, efter hvem han ogsaa fik sit Tilnavn, da han ikke vilde kalde sig efter sin Fader Ulv, fordi samme Ulv under et lovligt Ægteskabs Paaskud paa svigefuld Maade havde krænket hans Moders Kyskhed[1]. Derfor kaldes han i Almindelighed ikke efter sin Fader Ulv, men efter sin Moder Estrid, nemlig Svend Estridsøn. Blandt de mange Sønner, han havde avlet, var der to, som især udmærkede sig ved Fromhed og Retskaffenhed og som vare til den største Pryd for deres Fædreland. Den første af disse hed Knud og blev meget berømt derved, at han blev en Guds Martyr; han blev nemlig dræbt i Odense af de troløse Jyder og Fynboer for sin Fromheds og Gudsfrygts Skyld. Den anden var Erik, som af sin Godhed fik Navnet Ejegod og kun med Hensyn til Martyrdømmet stod tilbage for Knud, men i alle andre Henseender var hans Ligemand i Fromhed, ja maaske

---

[1]) Estrid var som bekendt Søster til Knud d. store, ikke til dennes Søn Hardeknud. Fejlen findes ogsaa hos den samtidige Graabroder fra Roskilde, Peder Olsen (Petrus Olai). Efter Saxe tiltvang Ulv sig paa en snedig Maade Ægteskabet med Estrid mod Knuds Vilje, men at han skulde have krænket hende før Ægteskabet, saaledes som man skulde tro efter Povl Helgesens Ytringer, er der ikke Tale om hos Saxe.

større. I sin Regerings ottende Aar drog han nemlig til Jerusalem og døde paa Cypern, en Ø, der er vide bekendt over hele Verden, og hvor ogsaa hans Begravelse medførte et stort Vidunder; thi siden hans Jordfæstelse kunde Øen holde paa de dødes Lig, hvad den tidligere ikke formaaede[1]. Fra disse berømte Mænd nedstammer alt, hvad der nu af kongelig Stamme findes i disse tre Riger, saaledes som det klarere end Dagen vil fremgaa af nedenstaaende Ættavle.

Knud, der efter sin Broder Haralds Død var den ældste af Brødrene, ægtede nemlig Greven af Flanderns Datter og avlede med hende en Søn ved Navn Karl og to Døtre, Cecilie og Ingrid. Denne Karl, som senere ifølge sin Arveret blev Greve af Flandern, anses for at være Stamfader til mange store Fyrster, af hvilke de fleste dog ikke saa meget have været Arvinger til hans Land som til hans Navn, idet de efter denne Karl hyppig have faaet Navnet Karl[2]. Ingrid derimod, den yngste af Døtrene, ægtede en Ridder ved Navn Folke, en meget fornem Mand i Sverig, hvem hun fødte en Søn ved Navn Bengt, Fader til Magnus Maaneskjold, der atter ved sin Hustru, Ingrid Ulve, blev Fader til en meget berømt Hertug, Birger med Tilnavnet Jarl. Denne, der saaledes i fjerde Linje nedstammede fra hellig Knud Konge og Martyr, blev atter (som det vil ses af det følgende) Fader til to Konger, Valdemar og Magnus Ladelaas.

Erik Ejegod derimod (om hvem lidt ovenfor er talt) avlede hellig Knud Hertug og Martyr, Fader til Valdemar den første, de Danskes Konge, hvis Datter Regitse ægtede de Svenskes Konge Erik, Søn

---

[1]) Dette Sagn findes allerede hos Saxe. Oprindelig hører det til Legenden om den hellige Helene.

[2]) Her sigtes vel til Kejser Karl d. 5te.

af Knud og Sønnesøn af hellig Erik Konge og Martyr, og hun fødte ham Kong Erik, der af en Naturfejl fik Tilnavnet Læspe og som døde uden Børn, samt en Datter Ingeborg. Denne Datter, der i fjerde Linje nedstammede fra Erik Ejegod, ægtede Hertug Birger Jarl, der i lige saa mange Led nedstammede fra hellig Knud Martyr, Erik Ejegods Broder, og han avlede med hende de to Konger, Valdemar og Magnus Ladelaas.

Fremdeles ægtede denne Valdemar Danekongens Datter Sofie, hvis Fader Erik, Søn af Kong Valdemar (som skrev og ordnede Loven for de Danske), svigefuldt blev dræbt af sin Broder Abel, en Begivenhed, som gav Valdemar Anledning til at begaa Ægteskabsbrud, hvorfor han mistede Rige og Krone. Dronning Sofie havde nemlig en Søster ved Navn Judit (Jutta), som efter Faderens Drab af Længsel efter sin Søster rejste til Sverig, men blev der besvangret af selve sin Svoger Kongen, hvilket medførte store Uroligheder i Sverig[1]. Efter at Valdemar derfor var bleven jaget bort og endelig var død uden ægte Børn, blev han efterfulgt af sin Broder Magnus med Tilnavnet Ladelaas, der ægtede en Datter af en holstensk Greve[2] og havde tre Sønner, Kong Birger og Hertugerne Valdemar og Erik. Efter at Birger derpaa havde dræbt sine Brødre og mistet sin Søn Magnus, som blev halshugget paa Grund af Faderens Forbry-

---

[1]) Erik Plovpennings Datter Sofie blev 1260 gift med Kong Valdemar Birgersen, altsaa først i Erik Glippings Tid. Af de yngre Søstre stiftede Agnes, der 1263 tilligemed sin Søster Jutta, maaske næppe ganske frivillig, var sat i Kloster, i Aaret 1264 St. Agnete Jomfrukloster i Roskilde, hvor Søsteren Jutta var Forstanderske indtil 1272, da begge Søstre forlode Klostret og begave sig til Sverige.

[2]) Helvig, Datter af Grev Gerhard d. første.

delse, døde han landflygtig i Danmark, hvortil han var flygtet, og blev begravet i Ringsted. Nu vilde Kongestammen være uddød, hvis ikke Herren havde sørget for Slægtens Forplantning gennem den myrdede Hertug Erik. Da nemlig denne Erik, Kong Magnus Ladelaases tredje Søn, en Tid tilforn var vendt tilbage fra Avignon (hvorhen han var dragen i Udlændighed af Kærlighed og Længsel efter Paven, som da havde sit Sæde der), ægtede han gamle Kong Hakons, Norges Konges, Datter, med hvem han fik to Børn, Sønnen Magnus Smek, Sverigs og Norges Konge, Fader til unge Kong Hakon, der ægtede Margarete, de tre Rigers Dronning, og Datteren Eufemia. Nu vilde atter Kongestammens Afkom være uddød — thi Hakons og Margaretes eneste Søn ved Navn Oluf døde før Tiden uden Børn —, hvis Herren ikke i denne Datters Person havde sørget for Afkom for os. Thi denne Eufemia blev Stammoder til mange store Fyrster. Hun ægtede nemlig Hertugen af Meklenborg, hvem hun fødte Albrecht, senere Konge i Sverig, og Hertug Henrik, der ægtede Kong Valdemars Datter, Dronning Margretes Søster, med hvem han havde to Døtre. Den første af disse ægtede Hertugen af Pommern, hvem hun fødte Erik, de tre Rigers Konge. Den anden ægtede derimod Hertugen af Bajern, hvem hun fødte Kristoffer, der ligeledes blev Konge over alle tre Riger[1].

Atter vilde nu den sidste Gnist af Kongestammen været udslukt, efterdi saavel Erik som Kristoffer døde

---

[1]) Hertug Henrik af Meklenborg havde med Valdemar Atterdags ældste Datter Ingeborg kun een Datter, Marie, der ægtede Hertug Vratislav VII af Pommern; hun derimod havde igen to Børn, Kong Erik af Pommern og dennes Søster Kathrine, gift med Hertug Johan af Bajern og Moder til Kong Kristoffer at Bajern.

uden Børn, hvis ikke ovennævnte Eufemia fra Norge var kommen os til Hjælp med en Datter, som hun fødte Hertugen af Meklenborg efter de to Sønner, Albrecht og Henrik, nemlig Ingeborg. Denne Datter ægtede Grev Henrik af Holsten og fødte ham Grev Gerhard, der med sin Hustru Elisabeth, en Datter af Hertug Otto af Brunsvig, avlede en Datter ved Navn Helvig, der ægtede Grev Frederik[1] af Oldenborg og fødte ham tre Sønner, Greverne Otto og Gerhard samt Kristiern den første, de Danskes Konge, Fader til de to Sønner Hans og Frederik, som begge bleve Konger, dog under vidt forskellige Forhold, som det vil fremgaa af det følgende.

Efter at nu Kong Kristoffer, Hertugen af Bajerns Søn, var død i Frelsens Aar 1448, blev efter Adolfs, den holstenske Hertugs, Raad Kristiern den første, samme Hertugs Blodsforvandte, kaaret til Konge. Han ægtede sin Forgænger Kristoffers Efterleverske, Dorothea, der fødte ham to Sønner, Hans og Frederik, og en Datter ved Navn Margarete, der ægtede Skotternes Konge og blev Moder til Kong Jakob af Skotland, som skal være falden i en Krig i Kamp med Englænderne[2].

I denne Kristierns Tid faldt Sverigs Rige fra den Pagt, der knyttede de tre Riger sammen, og valgte sig en egen Konge, Rigens Marsk Karl Knudsøn, men til den største Ulykke for sig selv. Paa Grund af dette Frafald har nemlig Sverigs Rige været hjemsøgt af de største Ulykker indtil denne Dag. Thi da

---

[1]) Som bekendt hed Kristiern I's Fader Didrik (den lykkelige). Fejlen findes allerede i Lektor Povls kortfattede Krønike og i flere samtidige Krøniker.

[2]) Kristiern den førstes Datter Margrete ægtede 1460 Kong Jakob III af Skotland († 1488). Sønnen, Jakob IV, omkom i Slaget ved Flowden 1513.

de mere forstandige, saa vel gejstlige som verdslige Rigens Stormænd mærkede, at Karls Kongedømme var blevet til et Voldsherredømme, og at han ikke holdt Rigets Indbyggere den Kongeed, han offentlig havde svoret dem, saa faldt de fra ham og fordrev ham fra Riget. De toge derpaa Kristiern til Konge; men efter at han havde modtaget Kronen, var han kun i faa Aar Konge i Sverig; thi nogle Svenskere, som vare af et uroligt og oprørsk Sindelag, vakte Oprør mod ham og kaldte Karl tilbage til Riget fra Danzig, hvor han i syv Aar havde levet i Landflygtighed. Han levede dog kun faa Dage efter sin Tilbagekomst[1]. I Karl Sted valgtes derpaa en Mand ved Navn Sten Sture, der dog ikke mere hædredes med Kongenavnet, men kun fik Navn af Rigsforstander. Dette havde nemlig Kong Karl raadet samme Sten, der var hans Søstersøn; thi det svenske Folks Troløshed er saa farlig for Konger, at det næppe længe finder sig i et Kongedømme uden at gøre Oprør. Samme Sten rejste sig ogsaa mod Kristiern og de Mænd, der endnu viste Troskab og Lydighed mod Kongen, og dette Oprør blev for mange Anledning til Trængsel og Ødelæggelse, saaledes som det vil fremgaa af det følgende.

Da Kong Kristiern desuden af Naturen var en mild og rundhaandet Herre, der ikke tog det saa nøje med Pengene, heller ikke gemte paa sit Had eller var tilbøjelig til at straffe Fornærmelser, saa vilde han ogsaa i sin Tid have kunnet føre et ingenlunde voldsomt, ja endogsaa kun lidet blodigt Regimente, dersom der ikke havde været visse Bagvaskere, der havde

---

[1]) Hele denne Fremstilling er ved sin Kortfattethed bleven mindre rigtig. Karl Knudsen kom tilbage fra Danzig i Aug. 1464, men maatte igen nedlægge Kronen i Januar 1465. For tredje Gang blev han Konge i November 1467 og var det saa til sin Død 15 Maj 1470.

misbrugt hans Enfold til stor Fordærvelse for Sverigs Rige. Ærkebispen af Upsala, Hr. Jens Bengtsøn, en fornem og anset Mand[1], blev nemlig paa visse Bagvaskeres falske Angivelser fangen af Kong Kristiern og efter at have lidt mange Forhaanelser endogsaa nedsendt til Danmark, hvor han maatte døje en meget haard Behandling, men med den største Uret. Kong Kristiern kunde nemlig takke Ærkebispen for, at han havde opnaaet Kongekronen; thi af Kærlighed til sit Fædrelands Frihed[2] og af Had til Kong Karls store Troløshed, grusomme Tyranni og umættelige Havesyge havde Ærkebispen altid modsat sig Kong Karl, den troløse Fyrste, om hvem han vidste, at han endogsaa til Trods for den højtidelige Pagt, der var sluttet mellem Rigerne, var bleven valgt til Konge ved visse Mænds private Stemmer. Dog løste Kong Kristiern, da han kom til Kundskab om Bagvaskernes Ondskab, Ærkebiskoppen af Fangenskabet og sendte ham med store Æresbevisninger tilbage til Sverig. Efter at han her var bleven genindsat i sin gamle Værdighed, glemte han den Uret, han havde lidt ved Fangenskabet, og vedblev lige til sin Død at være Kong Kristierns Herredømme i høj Grad tro, til stor Forundring for de troløse Svenskere[3].

---

[1]) Han hørte til den ansete Slægt, der senere antog Navnet Oxenstjerna.

[2]) I Originalhaandskriftet staar en Forkortning, der baade i Langebeks og Rørdams Udgaver er opløst som: *propriæ* („sin egen Frihed"); men i Povl Helgesens kortfattede Danmarkshistorie staar: *patriæ libertatis*, hvilket vistnok er den rette Opløsning.

[3]) Ærkebiskop Jens Bengtson (Oxenstjerna) døde d. 15. December 1467 paa Borgholm Slot paa Øland, hvor han havde søgt Tilflugt, da Karl Knudsen i November 1467 for tredje Gang var bleven Sverigs Konge.

I denne Kristierns Tid, nemlig i Aaret 1452, hjemsøgte Kong Karl en stor Del af Skaane med frygtelig Brand og Plyndring; thi Kong Kristiern kunde ikke sende Hjælp fra den øvrige Del af Danmark, fordi Østersøen var saa opfyldt af Is, at man intetsteds kunde sætte over til Skaane.

Aar 1472 viste en stor Komet sig over hele Europa, og i samme Aar døde den ærværdige Ærkebiskop i Lund, Doktor i den hellige Skrift, Hr. Thue, der var født i Viborg. Efter ham fulgte Kong Kristierns Kansler, Hr. Jens Brostrup, en Mand af adelig Byrd.

Aar 1474 foer Kong Kristiern efter tidligere Fyrsters fromme Eksempel udenlands til Rom, hvor Sixtus den fjerde da var Pave. Af ham opnaaede samme Konge Tilladelse til at oprette en offentlig Højskole i København.

Aar 1475 bleve Munkene af den hellige Benedikts Orden udjagne af deres Kloster i Odense og verdslige Kanniker indførte i deres Sted, til stor Skade og Uret for Munkene. Begge Parter vedbleve derfor at strides om Retten til Stedet og Indtægterne, indtil Klosteret endelig efter 14 Aars Forløb blev givet tilbage til Munkene, der saaledes gik af med Sejren[1].

Aar 1477 blev der af Kong Kristiern sendt Brudesvende til Hertug Ernst af Meissen[2] for at fæste hans Datter Kristine til Hr. Hans, Kong Kristierns førstefødte Søn, der var udvalgt til de Danskes Konge.

---

[1]) Ved verdslige Kanniker *(canonici seculares)* forstodes Kanniker, der ikke levede i klosterligt Samfund. I Odense havde der hidtil ikke været andet Domkapitel end Benediktinermunkene i St. Knuds Kloster. Sagen afgjordes først endelig 1489, idet Benediktinermunkene atter kom til at udgøre Domkapitlet.

[2]) ɔ: Sachsen.

Samme Aar blev der i Kalmar sluttet Stilstand mellem de Danske og de Svenske, medens Sten Sture var Rigsforstander, og den varede i mange Aar til stor Gavn for begge Riger [1].

Aar 1478 holdtes Kong Hanses Bryllup med Kristine, ovennævnte Ernstes Datter, i København i mange fyrstelige Personers Nærværelse.

For at begynde det nye Universitet i København hidkom samme Aar fra Køln Mester Peder Skotte, Baccalaureus i den hellige Skrift, Mester Peder Albertsen, Licentiat i Lægevidenskaben, og Mester Tilemann Slect fra Roermonde i Gelderland, Baccalaureus i Lovkyndighed, hvilke alle i Tidens Løb bleve forfremmede til Doctores, hver i sin Videnskab [2].

I Aar 1481 efter Verdensforløsningen sluttede Kristiern, de Goters Konge, mellem Paaske og Pinse sit Livsløb [3], efter at have hersket omtrent i 33 Aar, mægtig ved sin Tapperhed, Vaabenfærd og Sejre, rig ved sin Barmhjertighed, Hæder og Pragt, men from ved sin Tro og sin Gudsfrygt. Han blev begravet i Roskilde i et af ham selv opført og stiftet Kapel, hvortil han havde skænket stort Jordegods og som støder op til den sydlige Side af Martyren den hellige

---

[1]) Et Unionsmøde holdtes i Kalmar i August 1476 (ikke 1477). Der sluttedes Stilstand og indlededes Underhandlinger om, at Kongen paa ny skulde hyldes af hele Sverig næste Aar. Dette Hyldingsmøde kom ikke i Stand; men i de fire Aar, som hengik inden Kongens Død, foretog han dog intet for atter at vinde Sverig ved Vaabenmagt.

[2]) Baccalaurei kaldtes de, som havde taget den første akademiske Grad i de forskellige Videnskaber, hvorpaa de kunde tage de højere Grader (Licentiat og Doktor). Magistergraden (Mestergraden) angik kun de filosofiske Videnskaber. — Om Mester Peder Davidsen fra Skotland se nærmere ved 1498 og 1520.

[3]) Kristiern den første døde 21. Maj 1481.

Lucius's Kirkebygning[1]. Dette Kapels Gudstjeneste og Udsmykning saa vel som de salige Helgenlevninger, som bleve hidførte fra Rom og som her ere Genstand for Beskuelse, vidne om den kristne Fyrstes Gudsfrygt og Fromhed. Denne kristne Fyrste[2] blev i Regeringen efterfulgt af sin førstefødte Søn ved Navn Hans.

Aar 1482 holdtes en almindelig Herredag i Kalundborg, hvor Slotsloven til alle Rigets Slotte overdroges til Hr. Hans, der var udvalgt Konge, men endnu ikke kronet[3].

Samme Aar døde den værdige Fader i Kristus, Hr. Jens, Biskop i Aarhus[4]. Han var en Mand, der nød stor Anseelse for sin alvorlige Karakter og hvis Stemme havde den største Vægt. Han havde derfor ogsaa staaet i høj Gunst hos Kong Kristiern. Fra Ærkedegn i Aarhus var han bleven udvalgt til Biskop saa vel for sin bekendte Retskaffenheds som

---

1) Det berømte Helligtrekongers Kapel ved Roskilde Domkirke, der selv var indviet til Pave Lucius.

2) Ordspil mellem *Christiernus rex*, som Forf. ellers altid bruger om Kong Kristiern, og *Christianus princeps* (den kristne Fyrste). Kong Kristierns Gudsfrygt og Fromhed (ɔ: hans Gaver til Kirker o. s. v.) fremhæves vistnok med Vilje i Modsætning til Kristiern den andens „Ugudelighed". For øvrigt har Forf. ved Udtrykket *Christianus princeps* vistnok ogsaa tænkt paa Erasmus Rotterdams Skrift om den kristne Fyrstes Opdragelse (*Christiani principis institutio*), som han 1522 oversatte og tilegnede Kristiern II med en hvas Fortale (se nedenfor ved 1522) og 1534 udgav.

3) Ved Kongens Død holdtes Slotslovene (ɔ: den Troskabsed, Befalingsmændene vare skyldige) til Rigsraadets Haand; dette fik derved Rigets væbnede Magt under sig, i Reglen, indtil Haandfæstningen udstedtes og Kroningen fandt Sted. Hans var allerede valgt i Danmark 1456, men paa Grund af Forholdene til Hertugdømmerne og Kongens yngre Broder Frederik blev en endelig Ordning først truffet paa Mødet i Kalundborg 1482.

4) Jens Iversen af Familien Lange, Biskop i Aarhus 1449—82.

ogsaa for sin sjældne Lærdoms Skyld; han var nemlig Licentiat baade i gejstlig og verdslig Ret. Før han endnu var Biskop, blev han ogsaa paa Kongens og Rigets Vegne skikket som Sendebud til Kirkeforsamlingen i Basel tillige med Biskoppen af Ribe og sammen med Hr. Niels Ravaldsøn, der var Ærkebiskop i Upsala [1].

Aar 1483 blev der svoret samme Kong Hans Troskab, Huldskab og Mandskab af alle Rigets Indbyggere, og til Gengæld tilsvor han dem Overholdelsen af de Løfter, kristne Fyrster pleje edelig at aflægge, hvorpaa samme Kong Hans i dette Aar blev kronet paa højtidelig Vis og efter sædvanlig Form i Staden Københavns Hovedkirke [2].

Samme Aar blev Hr. Ejler, der fra Ærkedegn i Aarhus var bleven udvalgt til Biskop sammesteds, indviet som Biskop. Men efterdi han forspildte baade Fyrstens og Folkets Gunst og heller ikke besad nogen synderlig Klogskab, nødtes han til, da han kun i faa Aar havde styret dette Stift, at overdrage Bispedømmet til Hr. Niels Klavssøn, den Gang Kannik i Roskilde [3].

---

[1]) Ordene om Niels Ravaldsen synes senere tilsatte i Haandskriftet. At imidlertid hele Stykket om Jens Lange er et af Forf. selv senere tilføjet Stykke, der ikke har tilhørt den oprindelige Bearbejdelse (fra før 1524?), synes at fremgaa af Udtrykket „samme Kong Hans“ i det følgende. — Det store Baseler-Koncilium, der skulde reformere Kirkens Forhold, var allerede sammentraadt 1431 og varede til 1449. Sendelsen fra Danmark afgik under Erik af Pommern. Atter 1449 var Jens Lange Kongens Afsending til Paven.

[2]) Kong Hanses fælles dansk-norske Haandfæstning er udstedt i Halmstad 1 Februar 1483; 18 Maj kronedes han i Vor Frue Kirke i København af Ærkebiskop Jens Brostrup.

[3]) Ejler Madsen af Slægten Bølle, Biskop i Aarhus 1482—91, var kommen i haard Strid baade med Aarhus By og med

I det samme Aar blev der paa Grund af almindelig Klage næsten fra hele Tyskland over de Røverier, som Hr. Gerhard, Greve af Oldenborg[1], fra sin Borg Delmenhorst øvede mod alle vejfarende og Købmænd, af kejserlig Majestæt afsagt en Aktserklæring, der lød paa, at hvo der med Vaabenmagt kunde vinde samme Borg Delmenhorst, skulde besidde den med fuld Ret som en sand Hævder af Fædrelandets Frihed. Borgen blev da belejret af Ærkebiskoppen af Bremen og Biskoppen af Mynster; men da Biskoppen af Bremen mistvivlede om Sejren, lod han Lejren afbryde og kaldte sine Soldater tilbage, hvorpaa Biskoppen af Mynsters Hær ene holdt ud lige til Enden. Saaledes sejrede han, triumferede, satte sig i Besiddelse af Borgen og besidder den endnu med fuld Ret som Landefredens tapre Forsvarer og Hævner.

Aar 1485 døde den værdige Fader i Kristus, Hr. Oluf Mortensøn, Biskop i Roskilde, hvis Adelskab ej viste sig i Hovmod og Pragt, men i højeste Grad i Fromhed og Gavmildhed; men efter hans Død bleve Efterfølgerne stadig ringere og ringere[2].

Kong Hans om „Manddrab, Plovfred, Vold, Hærværk og Tingfred", især fordi en Mand var bleven dræbt ved sin Plov af Biskoppens Folk, skønt han havde et kongeligt Beskærmelsesbrev.

[1]) Kristiern den førstes urolige Broder.

[2]) Senere i Randen tilføjet Stykke, vistnok fra den Tid, Povl Helgesen opholdt sig i Roskilde. Brodden er aabenbart rettet mod den adelsstolte Joakim Rønnov, som Forf. senere giver en saa hadefuld Beskrivelse af, og i sin blinde Fanatisme glemmer Forf. saa rent Rønnovs Formand, Lage Urne, som han dog ellers selv roser. — Oluf Mortensen af Slægten Baden, tidligere Provst i Roskilde, Kansler hos Kristoffer af Bajern og Kristiern den første, 1461 Biskop, Universitetets første Kansler, døde 28 Aug. 1485 og blev begravet i det af ham selv stiftede St. Birgitte Kapel i Roskilde Domkirke, hvor hans Ligsten endnu findes.

Aar 1486 blev Kong Hanses førstefødte Søn Kristiern, skønt han endnu kun var en Dreng paa en 5 eller 6 Aar, tagen til Konge og offentlig hyldet paa Viborg Landsting[1].

Aar 1487 blev Hr. Iver Axelsøn med Magt fordreven fra Gulland. Man mistænkte ham nemlig for Forræderi, fordi han var bleven Svigersøn af Kong Karl i Sverig, hele Rigets Fjende. Gulland, der til den største Skade for Danmarks Rige ellers syntes at skulle forenes med Sverig, blev saaledes atter underlagt de Danskes Herredømme[2].

Aar 1488 foer Dronning Dorothea, idet hun fulgte sin fromme Ægteherres Eksempel, til Rom med et stort Følge af adelige Mænd og Fruer. Ogsaa Jerusalem havde hun til Hensigt at besøge, men blev hindret heri ved Frygten for den da herskende Krig. Efter derfor at have faaet Fritagelse for sit Løfte om at rejse til Jerusalem af Innocens den ottende, som da var Pave i Rom, vendte hun tilbage til stor Glæde for alle sine Venner.

Aar 1491 afstod Biskoppen Hr. Ejler Bispedømmet i Aarhus til den værdige Herre Niels Klavssøn, idet han forbeholdt sig Silkeborg med dets Tilliggende.

I Herrens Aar 1493 begyndte Sverigs Rigsforstander Sten Sture, som fra at være en Landestyrer var bleven en Tyran, haardt at plage nogle gejstlige og verdslige Stormænd i Riget med Rov, usædvanlige Paalæg og Tynge. Han ytrede nemlig, at han vilde prøve, om det er sandt, som man almindelig siger, at

---

[1]) Kristiern den anden fødtes 1 Juli 1481. Rigsraadets Valg fandt først Sted 1487, hvorpaa han hyldedes i Viborg Aug. 1487 og senere tillige i de øvrige Landskaber.

[2]) Iver Axelsen (Thott), der en Tid lang havde siddet saa godt som uafhængig paa Gulland, var allerede i September 1466 bleven gift med Kong Karl Knudsens Datter Magdalene.

en eller anden Hævn venter paa dem, der med Vold og Magt trænge sig ind i Kirkernes Gods og Formue. Og han fik Sandheden heraf at føle; thi fra den Tid af forspildte han hele sit Navns Glans, blev paa Grund af mange forræderske Handlinger erklæret for ærelløs og kort efter rammet af en ulykkelig Død, hvori man kunde se Guds Finger[1].

I Herrens Aar 1494[2] døde Dronning Dorothea. Hun var nu bleven en gammel Kone og var en Kvinde af en sjælden Klogskab, men altfor paaholdende. Hun blev begravet ved sin Ægteherre Kong Kristierns Side i de hellige tre Kongers Kapel i Staden Roskilde.

Samme Aar[3] blev en Skriver ved Navn Anders, der var Kong Hanses Vicekansler[4] og tidligere havde været meget afholdt af samme Konge, ført til Galgen og hængt. Vel var den Beskyldning for Tyveri og Underslæb, der rejstes mod ham, nærmest kun en løs Formodning; men for øvrigt var Beskyldningen for Underslæb og Galgen kun en fortjent Straf for den

---

[1]) Hr. Sten Sture, der i sin Strid med Ærkebiskop Jakob Ulfsen, Hr. Svante Nielsen Sture og flere Stormænd i Aaret 1497 var bleven bandlyst af Ærkebispen og i et Manifest af Rigsraadet erklæret for Statens og Kirkens Fjende, døde temlig pludselig i December 1503, netop som han havde ledsaget Dronning Kristine efter hendes Fangenskab i Sverig til Rigsgrænsen. Beskyldninger for Giftmord rettedes dels mod Dronning Kristines Livlæge, dels mod den senere nævnte Knud Alfsens Enke, Fru Mette Iversdatter Dyre (fra Tirsbæk), der kort efter ægtede Svante Nielsen, som ved Sten Stures Død blev Rigsforstander. Dog savne disse Beskyldninger al Grund; men det er vel til disse forskellige Omstændigheder ved Dødsfaldet, at der sigtes ved det dunkle Udtryk: *prodigiosa morte calamitosus* (ulykkelig ved en varslende Død).

[2]) ɔ: 1495.

[3]) ɔ: 1494.

[4]) ɔ: Rentemester.

utrolige Hoffærdighed og Stolthed, hvoraf han i den Grad var bleven opblæst ved Fyrstens Gunst og Yndest, at han uden Overlæg, ja uden at gøre nogensomhelst Forskel oversaa og foragtede al Rigets Øvrighed, baade gejstlig og verdslig.

I Herrens Aar 1497 udfriede Kong Hans Sverigs Rige af Hr. Sten Stures Vold, saavel ved mange andre Sejre, som især ved et stort Slag paa selve Ærkeenglen Mikaels Dag[1], og i samme Aar blev han, efter at hele Riget var lagt under hans Magt, kronet i Stockholm paa den hellige Kathrine Jomfrues og Martyrs Dag (25 November).

Samme Aar døde den værdige Fader i Kristus og Herre, Hr. Jens Brostrup, Ærkebiskop i Lund. Efter ham fulgte Ærkedegnen i Roskilde, Mester Byrge, fordum Dronning Dorotheas Kansler, en Mand af jævne Sæder og en Søn af lavtstaaende Forældre, men dog ædelbaaren og fremragende ved Dyd og Fromhed[2].

I Herrens Aar 1498 vendte højbaaren Fyrste Kong Hans tilbage fra Sverig efter at have ordnet og styret alt efter sin Vilje.

Samme Aar forfremmedes Mester Peder Skotte til Doktor i Teologien af Doktor Erik, en Mand af adelig Byrd, Degn i København og Universitetets Vicekansler, i Overværelse af Kong Hanses førstefødte Søn Kristiern[3].

---

[1]) ɔ: Slaget ved Rødebro d. 29 Septb. 1497.

[2]) Af Degnesønnen fra Halland, Ærkebiskop Byrge (Birger) Gunnarsen, forekommer en længere Skildring ved hans Død 1519.

[3]) Dr. Erik Nielsen (Rosenkrantz) fra Tange (Oksendrup Sogn i Fyn), Universitetets første Lærer i Kirkeret, flere Gange Rektor og 1498 altsaa Vicekansler, var en i sin Tid højt anset Mand og i Besiddelse af en Mængde gejstlige Præbender.

Samme Aar døde værdige Fader i Kristus, Hr. Niels Glob, Biskop i Viborg, en Mand af adelig Byrd og stor Klogskab. Dersom en længere Levetid var bleven ham til Del, vilde han være bleven saare berømt, saa stor var hans aandelige Begavelse og hans Verdensklogskab, naar blot hans Ungdoms Udskejelser ikke havde sat en Plet paa hans Livs Renhed. Thi denne Lyde ødelægger og nedbryder næsten hos alle Adelsmænd selv nok saa herlig en Begavelse og de bedste Anlæg [1].

I Herrens Aar 1499, da den russiske Storfyrste havde skikket Sendemænd til Danmark for at bejle for sin Søn til den højbaarne Fyrste Kong Hanses Datter Elisabeth, blev der igen fra Danmark skikket Sendemænd til samme Fyrste, nemlig Mester Jens Andersøn, der var udset til Biskop i Fyn, Doktor Anders Kristiernsøn af Karmeliterordenen og Mester Anders Glob. Da de blandt andre Hverv i Kong Hanses Navn havde givet den nævnte Fyrste godt Haab om, at det foreslaaede Giftermaal vilde komme i Stand, bleve de sendte tilbage med store Æresbevisninger. Men da de vare komne over den russiske Grænse, fik de det Budskab, at samme Kongedatter allerede kort før var bleven fæstet til Hr. Joakim, Markgreve af Brandenburg. Men dersom Rygtet herom

---

[1]) Niels Glob, Biskop i Viborg o. 1474—98, brugtes meget i Unionstidens diplomatiske Forhandlinger. I et gammelt latinsk Vers, der for øvrigt oprindelig er en Spaadom af den fromme Pave Cølestin om hans Efterfølger Gregor IX, siges om ham, at han som en Ræv ved Kongegunst trængte sig ind i Stiftet, styrede det som en Løve, men gik bort som en Hund, rammet af Døden *(nece)* i Aalborg. Hvad der sigtes til herved saavelsom ved Skibykrønikens ovenanførte Ytringer, er ukendt. Hans anselige Ligsten er endnu en Pryd for Viborg Domkirke.

havde udbredt sig, medens Sendebudene endnu opholdt sig i Rusland, saa vilde de have været hjemfaldne til evigt Fængsel og Trældom, om de ellers vare slupne med Livet. Saalunde pleje Fyrsterne at holde deres Sendebud for Nar, og Sendebudene paa deres Side atter andre Fyrster, uden nogensomhelst Nødvendighed, men med velberaad Hu. Troskab er derfor en sjælden Egenskab hos fyrstelige Personer; den savnes hyppigere, end den findes[1].

Samme Aar blev altsaa Kong Hanses Datter Elisabeth fæstet til Hr. Joakim, Markgreve af Brandenburg og det hellige romerske Riges stedsevarende Kurfyrste. Tillige blev paa samme Tid samme Markgreves Søster fæstet til Hertug Frederik af Holsten, Kong Hanses kødelige Broder, der efter hendes Død senere ægtede Hertugen af Pommerns Datter Sofie, som ved Kong Kristierns Flugt blev de Danskes Dronning, da Frederik var bleven valgt og kronet til Konge[2].

---

[1]) Forf. støtter sig maaske her til mundtlige Efterretninger fra sin nærmeste Foresatte, Karmeliterordenens Provincialmester og Prioren i Klostret i Helsingør, Dr. Anders Kristiernsen. Sendefærden til Ruslands frygtede Storfyrste, Ivan Vasiliewitsch, angik ogsaa Grænsestridigheder med Sverig; det var for øvrigt et meget vanskeligt Hverv, der var paalagt det gejstlige Gesandtskab, at fremme de politiske Formaal uden at støde Storfyrsten ved et Afslag i Ægteskabssagen. Et Giftermaal mellem en katolsk Prinsesse og den „kætterske“ Russer var ifølge den Tids Anskuelser desuden en Umulighed.

[2]) Brylluppet mellem Kurfyrst Joakim og Prinsesse Elisabeth (senere bekendt for sin opofrende Kærlighed til sin ulykkelige Broder Kristiern II, for sin Vedhængen ved Luthers Lære og de store Trængsler, der i den Anledning ramte hende i Ægteskabet med Kurfyrsten, som hun tilsidst forlod) holdtes to Aar efter (1502), samtidig med at Hertug Frederik ægtede Kurfyrstens Søster Anna, der døde 1514. 1518 ægtede Hertug Frederik Sofie af Pommern; han kronedes Aug. 1524, hun først 19 August 1525.

Aar 1500, paa selve Juliane Jomfrus Dag [1], drog Hans, den navnkundige Konge, den første af det Navn, ind i Ditmarsken (hvilket Grevskab fordum blev skænket de Danskes Konge af det romerske Riges Kejser, Frederik den tredje) for at underkaste sig samme Grevskab, som adskillige Aar før ubesindigt var frafaldet af Begærlighed efter Friheden [2]. Men da hverken Gud eller Lykken var de Danske god, blev deres Hær adsplittet af nogle faa Landsknægte og Landets Indbyggere, saa at Kongen alene, som var ved Bagtruppen, med Nød og næppe undkom med nogle faa. Det sagdes almindelig i de Dage, at vore derfor havde været saa uheldige i Kampen, fordi de selv med Rette havde nedkaldt den guddommelige Hævn over sig. Thi før end de samledes til Ledingstjenesten, delte mange af Adelen, som heldede stærkt til det bøhmiske Partivæsen [3], Rigets fedeste Præsteskaber og Munke-

---

[1]) 16. Februar. Med en meget gammel Haand er Tidsangivelsen i Haandskriftet rettet til: Dagen efter Julianedag, ɔ: 17 Februar.

[2]) Kejser Frederiks Brev er fra Aaret 1474. Oprindelig havde Ditmarskerne været styrede af egne Grever; senere stode de under Holsten eller Danmark (Valdemar Sejr), men havde derpaa givet sig under et Skinherredømme af Ærkebispen af Bremen. Kejserens Forleningsbrev til Kristiern den første medførte derfor mange Stridigheder, idet Ditmarskerne paaberaabte sig deres Forhold til Bremen. Nogen egentlig Krig havde disse Forhold dog ikke medført før Kong Hanses Tog 1500. — Den stærke Fremhæven af Kong Hans som „den første af det Navn“ hidrører vistnok fra, at Forf. tillige med det øvrige katolsksindede Parti ventede, at Frederik d. førstes Søn Hans skulde blive Konge efter Faderens Død, og det er næppe skrevet før efter Frederik d. førstes Død.

[3]) ɔ: Hussiternes Meninger; især tænkes ved dette Udtryk, der forekommer hyppig hos Lektor Povl, paa Fyrsternes og Adelens Lyst til Kirkegodset.

klostre mellem sig og vilde, naar de vendte tilbage med Fred (som de sagde), straks bemægtige sig dem. Men da den almægtige Gud, som ifølge sin Natur hader Ugudelighed og Kirkeran, som sædvanlig kæmpede for den gejstlige Stand, saa vendte de ikke tilbage. De omkom nemlig alle, og gid deres Sjæl maa blive frelst paa Herrens Dag. Thi i den Grad rasede de, blinde af Gerrighed og Misundelse, at de morede sig med at tiltale hverandre med saadanne Titler: Vær hilset, værdige Abbed af Sor, Prior af Andvorskov, Degn, Provst, Ærkedegn, Kantor af Roskilde. Derfor har man aldrig hørt, at der i nogen Krig er faldet saa mange Abbeder, Priorer, Degne, Provster, Ærkedegne, Kantorer og Kanniker som i Ditmarskerslaget. Men om de have haft større Held med sig, som efter Lutheriets Fremkomst ikke blot arbejdede paa sligt, men endogsaa paa langt værre Ting, ikke blot paa nogle Abbeders og mindre Prælaters Fordærvelse, men paa Ødelæggelse af hele den gejstlige Stand og af alt, hvad helligt er i hele den kristelige Religion, det maa Eftertiden dømme om [1].

Samme Aar døde værdige Fader Hr. Niels Skave, Biskop i Roskilde, en fremragende Mand, ædel af Byrd og af Dyd, og skønt han mere skyldte Kongens Indflydelse end Kapitlets Valg sin Bispestilling, lod han dog intet tilbage at ønske i Fromhed. Thi ligesom han havde et Ydre, der svarede til hans Værdighed,

---

[1]) Disse Ord findes, med lidt Forandring, ogsaa i den kortfattede Haandbog i Danmarks Historie, der synes forfattet af Povl Helgesen. Her gøre de dog nærmest Indtryk af et senere tilføjet Indskud, indsat efter Frederik den førstes Død. Det samme er vistnok Tilfældet i den skibyske Krønike, og der tænkes vistnok paa de Forholdsregler, der under og efter Herredagen 1533 toges mod Lutherdommen, men som Forf. senere (ved 1533) udtaler sig nærmere om.

saaledes besad han et Sind, der i høj Grad prydedes ved Barmhjertighed og Mildhed [1].

Aar 1501 efter Verdensforløsningen faldt Sverigs Rige fra de Danskes højbaarne Konge, Hans den første, under Ledelse af Forræderne Sten Sture og Svante Nielssøn, skønt det kun var faa Aar siden, at samme Konge havde vundet dette Rige med Vaabenmagt, nemlig i Aaret 1497, som ovenfor er fortalt. Thi da Kongen var vendt tilbage til Danmark, havde han blandt Besætningen paa Stockholms Slot efterladt sin Hustru Kristine, den højbaarne Dronning, som efter en saare haard og langvarig Belejring, til sidst, da næsten alle vare omkomne af Hunger og Skørbug, kom i Fangenskab, skønt hun havde opnaaet Dagtingen, men paa et svigefuldt og falsk Brev, og i lang Tid paa barbarisk Vis var udsat for mange Forhaanelser af det barbariske Folk. Til sidst blev hun dog, efter at have døjet Beskæmmelser og Trængsler i fuldt Maal, sendt tilbage til Danmark, hvor Rigets fornemste Herrer med stor Højtidelighed og stor Glæde modtoge hende i Halmstad, en By i Halland [2]. Det svenske Folk er desuden saa barbarisk og føler i den Grad ethvert

---

[1]) Senere i Randen tilføjet Stykke; jævnfør ovenfor S. 30.

[2]) Stockholms Belejring varede fra d. 30te September 1501 til den 9de Maj 1502, da Dronningen ifølge en d. 6te Maj sluttet Kapitulation (Dagtingen) drog ud af Slottet med o. 70 udmagrede Skikkelser, der vare blevne tilbage af den oprindelig 1000 Mand stærke Besætning. I Strid med Kapitulationsvilkaarene holdtes hun dog under forskellige Paaskud i hele 18 Maaneder tilbage som en Slags Fange. Først i Oktober 1503 lykkedes det, tildels ved lybsk Mægling, at faa hende frigiven, hvorpaa hun af Sten Sture selv og et stort Følge af svenske og lybske Herrer ledsagedes til Landegrænsen og i December 1503, efter over tre Aars Fraværelse, i Halmstad modtoges af sin Søn Hertug Kristiern og den danske Adel.

Herredømme som et Aag, at det aldrig kan finde sig deri længe, men hader Fyrster af sit eget Blod lige saa meget som fremmede. Og eftersom de selv, troløse af Naturen, ingen Tro have til nogen, har til Gengæld heller ingen nogen Tiltro til dem. Men medens deres Frafald fra adskillige saa vel danske som svenske Konger undskyldes af mange, finder ikke desto mindre deres Frafald fra Kong Hans ingen Undskyldning, ikke engang hos forstandige svenske Mænd selv; thi hans Regering havde været uden al Voldsomhed og uden alt Tyranni. Men dersom Valdemars, Margaretes, Eriks, Kristoffers og Kristiern den andens Regimente havde været lige saa ublodigt og lige saa langt fra Tyranni og Vold, saa havde maaske Forbundet mellem de tre Riger endnu bestaaet ubeskaaret, om Troløsheden hos dette til Oprør skabte Folk ikke havde hindret det.

Aar 1502 søgte ogsaa nogle Normænd at rejse sig mod Kong Hans. Ophavsmand til dette Oprør sagde man at Knud Alfssøn var, den ypperste Ridder i Norge, men en Mand, der mere var af en enfoldig end af en slet Tænkemaade, hvorfor nogle svenske Forrædere misbrugte hans Enfoldighed og fik ham til at gøre Oprør[1]. Men da Kong Hans havde sendt Biskoppen af Roskilde, Hr. Jens Jepsøn, og Ridderen Hr. Henrik Krummedige derop for i Kongens Navn at underhandle med samme Knud, kaldte de ham om Bord paa deres Skib og myrdede ham paa det grusomste trods givet Lejde (som dog burde været holdt selv mod den grusomste Tyrk) og uden at han anede noget ondt, ret saaledes som troløse Forrædere pleje at bære sig ad, der hverken holde Tro eller Love. Denne

---

[1]) Her sigtes nærmest til Svante Nielsen Sture, som senere ægtede den myrdede Knud Alfsens Enke, den danskfødte Mette Iversdatter Dyre.

Knud havde to fine Sønner, der i Klogskab og Vaabenfærd overgik deres Fader, Karl og Erik. Hin faldt i Kong Kristiern den andens Tjeneste ved Stockholms Belejring, rammet af en Kugle, denne derimod blev efter Sverigs Undertvingelse halshugget af samme umenneskelige Fyrste [1].

Samme Aar, paa selve de 10,000 Martyrers Dag i Juni Maaned, blev Hr. Povl Laxmand, Ridder og Kong Hanses Hofmester, dræbt ved et svigefuldt Overfald. Udøvere af denne store Forbrydelse vare Ebbe Strangessøn og Bjørn Anderssøn, der efter at have fuldbyrdet saa grulig en Gerning, i den Grad ansaa det for en hæderlig Daad, at de stredes indbyrdes om, hvem der skulde anses for Forbrydelsens sande Udøver [2]. Og endnu den Dag i Dag (og dette er skrevet

---

[1]) Rigsraad Knud Alfsen til Giske (af den svenske Familie Tre Roser), der ejede store Godser baade i Sverig og i Norge, havde først været gift med Kong Karl Knudsens Datterdatter Gyrild Gyldenstjerne og ægtede senere Rigsraad Anders von Bergens Enke, Fru Mette Iversdatter Dyre fra Tirsbæk. Han var en Tid lang Befalingsmand paa Akershus, men sluttede sig Aar 1500 til sine svenske Slægtninge og gjorde Oprør mod Kong Hans. Om de nærmere Omstændigheder ved hans Drab maa det her være nok at henvise til Allen: De tre nord. Rigers Hist. I, 245 ff. Fru Mette Iversdatter havde Tilhold i Sverig og ægtede kort efter Rigsforstander Svante Nielsen Sture. Af den myrdede Knud Alfsens Sønner af første Ægteskab sluttede Erik sig til Sverig, medens Karl efter Svante Nielsens Død (1512) tillige med Fru Mette atter søgte Tilhold i Danmark hos Kristiern II.

[2]) Senere fik dog Bjørn Andersen (Bjørn) Dom for, at han ikke havde slaget uærlig paa Povl Laxmand den Tid, Ebbe Strangesen slog ham ihjel; thi han havde søgt at lægge sig imellem, indtil han selv blev nødt til at slaa fra sig for at værge sit Liv. — Lektor Povls Ytring synes dog at tyde paa, at Bjørn Andersen ikke har opnaaet synderligt i Folks Omdømme ved denne Rigsraadsdom.

Aar 1524 efter Verdensforløselsen)[1] er der ikke fulgt Straf over saa stor en Forbrydelse, undtagen for saa vidt begge døde en tidlig Død. Man sagde nemlig, at de vare satte ud paa ham af Kongen selv og af Biskoppen af Roskilde, Hr. Jens Jepsøn, som begge hadede samme Povl Laxmand for hans Fritalenheds Skyld, en Egenskab, som i fyrstelige Personers Øjne altid er ilde set og mistænkelig[2]. Denne Hofmester ansaas, medens han endnu levede, for den ypperste blandt Rigets Stormænd, mod hvem man aldrig havde nogensomhelst Mistanke for Troløshed; men næppe var han død, før man ikke vidste alt det onde, man vilde sige om ham. Derfor blev der, da han allerede var død og begravet med de største Hædersbevisninger, ved Vold og Frygt aftvungen Rigens Raader en Dom imod ham, ifølge hvilken han blev dømt som skyldig i Højforræderi, udelukkende ved den af Had omtumlede Fyrstes Vidnesbyrd, der uden at støtte sig til noget Bevis svor paa, at han havde iværksat, Gud maa vide hvilken Svig og List til Kongens Fordærvelse. Og ifølge denne Paastand blev alt hans Børns Gods tildømt Kongens Kasse, og det blev i den Grad splittet ved Bortskænkninger og Salg, at indtil den Dag i Dag intet er kommet tilbage til hans Arvinger uden alene en Hovedgaard ved Navn Asserbo tillige med dens Tilliggende. Dette er den eneste Gerning, hvorved Kong Frederik har gjort sig fortjent til Ros under sin Regering[3]. For øvrigt blev Hr. Povl Laxmand dræbt paa

---

[1]) Om denne mærkelige Tidsbestemmelse henvises til Indledningen (S. 13).

[2]) Aabenbart en Hentydning til Lektor Povls eget Forhold til Kristiern II og maaske til Frederik I (se senere hans egen Skildring heraf ved Aar 1526).

[3]) Povl Laxmand blev dræbt d. 22 Juni 1502 og kort efter under store Hædersbevisninger, idet Kongens egen Vogn

Højbro i København, da han fra Slottet vilde begive sig hjem til sit Hus, som efter hans Død blev skænket til Biskoppen af Odense, Hr. Jens Anderssøn, ved hvis Forslagenhed og List Kong Hans opnaaede den uretfærdige Dom, han ellers ikke vilde have opnaaet. Thi efter hans Anslag skete jo saa godt som alt her i

---

fulgte Liget, ført til Helsingør, hvor han begravedes i Karmeliterklostret, som han havde vist stor Gavmildhed imod. Saaledes havde Povl Helgesen stor Grund til at mindes ham. Den 21 Juli rejste Kongen Klage mod den afdøde paa Sællands Landsting for Landsforræderi og opfordrede Arvingerne til at staa til Rette paa den afdødes Vegne. Da disse ikke vovede dette, afsagde Rigsraadet d. 8 November den Erklæring eller Dom, at alt Godset skulde tilfalde Kronen, fordi Povl Laxmand efter Kongens Paastand, som Arvingerne ikke vovede at modbevise, dels havde staaet i forræderisk Forbindelse med Sten Sture og Sverig, dels havde talt Kongens Ære for nær. Det er saaledes klart efter Povl Helgesens ubestemte Ytringer om Beskyldningernes Indhold, at han ikke har kendt selve de afsagte Domme eller Erklæringer; men for øvrigt er det tydeligt nok, at han har kendt hele Sagens Gang. Det er saaledes rigtigt, at der ikke blev ført noget Bevis. Thi Sagen synes som Majestætsforbrydelse at være bleven ført efter Romerretten, hvorved Bevisførelsen væltedes over paa den afdødes Arvinger. — Asserbo, hvis Ruiner endnu ses omtrent midtvejs mellem Frederiksværk og Tidsvilde, blev under Kong Frederik I ved en Dom af 13 December 1526 tilkendt Povl Laxmands Børn som Erstatning for deres Mødrenegods. Ved et Brev af 22 Aug. 1527 erklærede Børnene, at da Asserbo med Tilliggende samt noget mere Gods nu var udlagt dem som Mødrenearv, gave de Afkald paa alt Povl Laxmands øvrige Gods (altsaa deres Fædrenearv). 22 Novbr. s. A. fik Børnene endeligt Brev paa Asserbo med Tilliggende at beholde til evig Tid for sig og Arvinger som deres Mødrenegods, som var dem tildømt. Før efter denne Dag kunne saaledes Povl Helgesens Bemærkninger ikke være nedskrevne, maaske i deres endelige Form endogsaa først efter Frederik I's Død (jfr. Indledningen).

Riget, saa længe Kong Hans endnu levede. Men for denne tyranniske Handling og mange andre listige Paafund, hvori han udmærkede sig i sit Liv og hvorved han styrtede mange i Ulykke, led han velfortjent Straf under Kong Kristierns Regering [1].

Samme Aar kom en dansk Doktor ved Navn Herman, der hørte til St. Hansbrødrenes Orden Odense Kloster, her til Danmark som Udsending fra Romerpaven for at prædike et saakaldt Korstog mod Tyrken; men ved sine Afladsbreve og Buller, det vil sige ved den rene, skære Frækhed, udslukkede han megen Fromhed. Thi den Slags Legater [2] og deres Vikarer lærte ikke Folk at vise Anger, men at synde uden Frygt, og da blev Vinduet for første Gang aabnet for Lutheriet. Og aldrig er Tyrken bleven saa mægtig, som da man begyndte at prædike Korstog mod ham, hvorved de Kristnes Riger ere blevne udplyndrede, men den romerske Paves Slægtninge berigede, medens Tyrken triumferer mere og mere og det sidste stadig bliver værre end det første. Thi denne Korstogsprædiken var ikke en Frugt af Fromhed, men af Havesyge [3].

---

[1]) Dette omtales senere. Det „Anslag", Jens Andersen Beldenak kom med, har formodentlig netop været Anvisningen til at føre Sagen efter Romerretten. Mærkeligt nok er det, at Forf. ikke allerede her hentyder til Jens Andersens senere Skæbne, hvorledes han maatte afstaa Bispestolen 1529 (hvilket for øvrigt omtales under dette Aar), hvorledes han 1530 dømtes til Tremarksmand og endelig 1533 slæbtes i Fangenskab og mishandledes af nogle holstenske Adelsmænd, indtil han endelig fandt et Tilflugtssted i Lybeck. Rimeligvis falder vel saaledes Forfatterens sidste Behandling af dette Stykke inden Bispens Bortførelse 1533.

[2]) Legater kaldtes de pavelige Sendebud.

[3]) Allerede i Aaret 1500 havde Pave Alexander d. sjette, der var bekendt for at sørge godt for sine Børn og øvrige

Fra Aar 1507 og i de følgende Aar blev der ført en heftig Kamp baade til Lands og til Vands mellem Kong Hans, Sverigs Rigsforstander og Borgerne i Lybeck, og Kongen sejrede overalt, men til ikke ringe Tab for hans egne Undersaatter, især for Købmændene. Men Førere i Søkrigen vare de vidt berømte Mænd Søren Nørby, Otto Rud, Jens Holgersøn og andre lignende Fribyttere, der ligesom disse vare velskikkede til Fribytteri ikke blot ved deres Sømandsdygtighed, men lige saa meget ved deres medfødte Lyst til Rov og Plyndring.

Og ikke blot fik disse her nævnte Fribyttere en ond Udgang af Verden, men ogsaa mange andre, der fordum i Kong Hanses Tjeneste havde øvet Kaperi mod Spaniere og Englændere [1]. Blandt mange andre

---

Slægtninge af Familien Borgia, beskikket Kardinal Raimund Perauld til at indsamle Penge i Tyskland og Norden til Krig mod Tyrkerne. Denne udnævnte igen en tysk Abbed, Johan Spegelin, og en dansk Munk af Korsbrødre-Ordenen (St. Hansbrødrene, Johanniterne), Dr. Herman Andersen, der da opholdt sig i Rom, til som Underlegater at drive Aflad i Danmark. De dreve deres Uvæsen her i Aaret 1502. St. Hans Kloster i Odense var et af de bekendteste Johanniterklostre i Danmark.

[1]) Ved Fribytter (Pirat) forstodes paa hin Tid ikke blot egentlige Sørøvere, men ogsaa Kapere, ja her udvides det endogsaa til at gælde om Kong Hanses tre navnkundige Søkrigere, Skaberne af de Danskes Berømmelse til Søs, men som rigtignok alle efter Tidens Skik hengave sig til vilde Plyndringer baade til Lands og til Vands. Jens Holgersen Ulfstand udførte mange store Bedrifter i disse Krige, blev Medlem af Rigsraadet og døde først 1523 i en høj Alder, rimeligvis paa sin Borg Glimminge i Skaane, hvis endnu bevarede Bygning han har opført; hans Dødsmaade er ukendt. Otto Rud (d. ældre) var ligeledes en af Kong Hanses raskeste Krigere baade til Lands og til Vands, men ilde berygtet for sine Plyndringer, især af Aabo 1509, hvor det mest gik ud over Kirkerne og den rige

falde disse faa Navne mig i Hu: Pyning, Rutbeck, Puthors, Ræmmerkat, Hans og Jørgen Kok, Anders Maurer, Tile Gitzil og Skotten Andreas Barton. Alle disse fik en ond Udgang af Verden; nogle bleve dræbte af deres egne Kammerater, andre bleve hængte, og atter andre druknede i Havets Bølger[1].

Gejstlighed. Plaget af Samvittighedsnag herover tiltraadte han en Pilgrimsfart til Jerusalem, men kom ikke længere end til Landsberg i Bajern, hvor Døden overraskede ham i Aaret 1510. Søren Nørby (ɔ: Norby) faldt som bekendt ved Belejringen af Florents 1530.

[1]) Didrik Pinning, der synes at have været af norsk Adel, forekommer allerede 1478 som Høvding (Lensmand) paa Island, hvor han forsvarede Landet mod Englændere og andre. Han var en af Kong Hanses dristigste Kapere og Sømænd, en Tid lang ogsaa Befalingsmand paa Vardøhus. Omtrent 1490, da der var indtraadt fredeligt Forhold til England, synes han at være bleven dømt fredløs, formodentlig fordi han ikke har kunnet opgive sine Fribyttervaner, og skal med sin stadige Følgesvend Puthors (Pothorst) have taget sin Tilflugt til en Klippeø „mellem Island og Grønland", hvor de formodentlig ere omkomne. — Rutbeck, Ræmmerkat, Hans og Jørgen Kok kendes næppe nærmere; Borgere af Navnet Hans og Jørgen Kok forekomme for øvrigt i København allerede omtr. 1505; Jørgen Kok maa i hvert Fald næppe forveksles med den bekendte Borgmester i Malmø, der først døde 1556. — Anders Maurer eller Morian førte endnu 1518 i Forening med Søren Norby og Tileman Giseler Kristiern II's Flaade mod Stockholm og forekommer hyppigere i den Tids Søkrige. — Tileman Gitzil, sædvanlig kaldet Tile Giseler, indtog ligeledes en meget betydelig Stilling som „Admiral" sammen med Søren Norby, Jens Holgersen Ulfstand o. s. v., ikke mindst under Kristiern II og Frederik I, i hvis Tjeneste han gik over efter Københavns Overgivelse 1524. Han levede endnu 1 Juli 1532, da han medundertegnede Kristiern II's Lejdebrev i Oslo, men forsvinder derpaa. Det er saaledes klart, at hele dette Stykke om Piraternes „onde Udgang" er skrevet efter denne Tid. — Skotten Andreas Barton var tilligemed sin Broder Robert 1507 traadt i dansk Tjeneste, men med sine egne Skibe og med den skotske Konges Tilladelse. 1512 blev han fangen og hen-

Lige saa uheldigt gik det nogle, der øvede Fribytteri i Kong Kristierns Tjeneste. Til dem hørte Mester Lambert fra Ribe, der blev ramt af en Kugle, og Klavs Kniphoff, der blev fangen af Hamborgerne og halshugget. En i Sandhed retfærdig Straf for alle Røvere, som af lutter Lyst til et frit og ubundet Liv og afsindig Lyst til at røve og plyndre ere deres kristne Brødres Fjender [1].

I Herrens Aar 1512 døde Hr. Jens Jepsøn, Biskop i Roskilde, efter at han kort før havde afstaaet Bispedømmet til Hr. Lage Urne, en Mand af adelig Byrd og Doktor i Kirkeretten. Denne Jens var Søn af en Adelsmand ved Navn Jakob Jensøn af Ravensberg. Da han som ungt Menneske studerede i Køln, blev han greben af en uren Kærlighed og ægtede, forblindet af sin Lidenskab, en Skøge ved Navn Kristine, hvortil han endogsaa opnaaede Kirkens højtidelige Velsignelse.

---

rettet af Englænderne. Broderen Robert var en meget anset og rig Mand i Skotland og hjalp Kristiern II under hans Landflygtighed med at udruste Kaperskibe. Navnet blev til sidst til et Slags Fællesnavn for Pirater („der er mange Bartuner i Søen").

[1]) Sigter til det gamle Fribytterløsen: Guds Ven og alles Fjende, der ogsaa førtes af Kristiern II's Kapere, Skipper Klement f. Eks., der ikke nævnes her, fordi Forf., da han nedskrev sine Bemærkninger, næppe har kendt hans Tilfangetagelse ved Aalborg Decbr. 1534 (henrettet o. 1536). — Mester Lambert Andersen fra Ribe, kgl. Sekretær under Kristiern II, Tilhænger af Sigbrit og Kannik i Ribe, deltog 1525 i det Søtog, som den landflygtige Kristiern II havde faaet udrustet under Anførsel af Jørgen Koks Stifsøn, den unge, raske Klavs Kniphoff. Mester Lambert faldt i en Træfning i Juni 1525; Klavs Kniphoff overraskedes d. 7 Okt. s. A. af en hamborgsk Overmagt i Nærheden af Gretziel ved Øster-Ems og fangedes efter en drabelig Kamp, hvorpaa han d. 30 Oktbr. s. A. tillige med 75 af sine Kammerater uden videre henrettedes i Hamborg som „Sørøver" uagtet han stod i Kong Kristierns Tjeneste.

Da hans Hovmester havde faaet dette at vide, bragte han ham sporenstregs tilbage til det fædrene Hjem, uden at Kvinden vidste det. Men saasnart hun havde erfaret hans Flugt, fulgte hun straks bagefter, uagtet hun derved udsatte sig for stor Livsfare. Fornævnte Jenses Fader købte da for en stor Pengesum Sønnens Kyskhed tilbage af den ukyske Kvinde, som straks efter at have faaet Pengene vendte tilbage til Køln. Efter at han ved denne ejendommelige Skilsmisseakt paa een Gang var bleven løst fra Hustruen og Dobbeltægteskabet[1], saa blev han først Kannik i Roskilde, straks efter Præst, derpaa Kong Hanses Kansler og kort efter sendt som Sendebud til England og Skotland, derpaa Provst for Dalby Kloster i Skaane og til sidst Biskop i Roskilde. Som Biskop levede han henved tolv Aar og døde i stor Mangel paa alt; i den Grad havde han ført et ødselt og daarligt Levned. Dog viste han en ikke ringe Gavmildhed mod fattige og ulykkelige, og ved denne Godgørenhed vilde han have indlagt sig megen Fortjeneste, hvis han ikke havde besudlet sine Hænder med Blodet af to saa fremragende Mænd som Hr. Povl Laxmand og Hr. Knud Alfsøn.

I Herrens Aar 1513, da Iver Munk holdt sin første Messe efter ikke saa meget længe i Forvejen at være bleven ordineret til Biskop i Ribe, blev Hr. Lage Urne i samme Ribe By i Overværelse af Kong Hans, Dronning Kristine, mange af Rigets Biskopper og en stor Forsamling af verdslige Herrer indviet til Biskop i Roskilde[2].

---

[1]) Ægteskabsskilsmisse kender den katolske Kirke som bekendt ikke uden ifølge pavelig Dispensation. For den gejstlige betragtes Kirken som hans Brud. Den gejstlige, der gifter sig, gør sig altsaa skyldig i Bigami.

[2]) Iver Munk blev allerede udvalgt til Biskop Marts 1499 og havde inden August s. A. faaet pavelig Bekræftelse, hvorfor

Samme Aar døde Kong Hans af Sygdom, den højbaarne Fyrste, de Danskes Konge, den første af det Navn, Søn af Kristiern den første, den gode Konge, og Fader til Kristiern den anden, den berygtede Tyran. Han døde i Aalborg, en By i Nørrejylland, hvor han ogsaa var født[1]. Han styrede i mange Aar, nemlig paa det nærmeste i to og tredive, de Danskes Rige paa kristelig Vis. Thi vel havde han i Begyndelsen af sin Regering, idet han fulgte nogle verdslige Stormænds Raad, foresat sig at tage noget haardt paa Mænd af gejstlig Stand. Men senere forandrede han sit Forsæt, da han mærkede, at de verdslige Stormænd ikke havde raadet hertil af Uegennyttighed, men mere paa Grund af det indgroede Had, som Lægmænd ofte nære mod Kirkens Personer. Lige til sit Livs Ende var han derfor meget velstemt mod Gejstligheden, da han havde faaet Øje for de verdslige Herrers List[2]. Han besad

---

han paa denne Tid kaldes: „udvalgt og stadfæstet" *(electus et confirmatus)*. Den egentlige Indvielse (Ordinationen) stod endnu tilbage, og før den var foregaaet, kunde vedkommende ingen gejstlig Handling foretage. Da den skulde udføres af Paven selv eller en af Paven dertil beskikket Legat eller Biskop, kunde det trække længe ud hermed. Allerede 1506 gav dog Pave Julius II fuldkommen Aflad til alle dem, „der rettelig angre deres Synder og dem skrifte og besøge Ribe Kirke paa den Dag, som Du (ɔ: Iver Munk) i samme Kirke skal holde din første Messe i biskoppelig Dragt *(in pontificalibus)*". Hvorfor den højtidelige Handling alligevel trak ud lige til 1513, er ubekendt.

[1]) Kongen havde, efter at have forladt Ribe, ved et Uheld ved Overfarten over Skern Aa paadraget sig en Forkølelse, men fortsatte dog Rejsen gennem Jylland til Aalborg, hvor han døde d. 20 Februar 1513. Han var født 5 Juni 1455, om i Aalborg, som Povl Helgesen siger, er tvivlsomt; i al Fald har Dronning Dorothea udstedt et Brev fra Helsingborg d. 13 Juni.

[2]) Hvad der sigtes til herved, er uvist, maaske til den Proces, Kong Hans 1504 begyndte mod Lunds Ærkestol for at faa

desuden saa stor Kløgt, at han paa en snild Maade forstod at benytte sig af visse Adelsmænds afsindige Adfærd, som han ved sin fast vidunderlige Venlighed havde knyttet til sig. For de gensidige Trætter og daglige Uretfærdigheder, de øvede mod hverandre, straffede han dem dog haardt; men dem syntes alligevel ingen Straf for haard, fordi han paa en fast utrolig Maade forstod at udglatte alt ved sin venlige Tale. Men dersom Kristiern den anden heri havde fulgt sin Faders Spor, saa var han aldrig til saa stor Vanære for sig selv bleven fordreven fra sit Rige. Og dersom denne Konge[1] havde bevaret sin ægteskabelige Troskab (noget, der er meget sjældent hos fyrstelige Personer)[2], og dersom han havde holdt Maade med sine blodige Krige, som han dog mere var bleven indviklet i ved Tilfældet end ved Overlæg, og dersom han ogsaa havde afholdt sig fra den uretfærdige Dom, som han afsagde mod Rigshofmesteren Povl Laxmands Arvinger, saa havde han i Sandhed været baade en god og lykkelig Fyrste. Men da jo under menneskelige Forhold intet er i enhver Henseende fuldkomment, og netop det bedste altid savnes og aldrig haves, saa er

---

Bornholm med Hammershus tilbage under Kronen, men som han atter synes at have opgivet (jfr. ndfr. S. 78—79).

[1]) ɔ: Kong Hans.

[2]) Herved sigtes til Kong Hanses Forhold til Jfr. Edele, Datter af Mikkel Andersen (af Familien Jernskæg), Lensmand paa den biskoppelige Borg Ellinge (nu Løvenborg). Hun hørte til Dronning Kristines Hofdamer og fulgte med Kongen og Dronningen op til Stockholm paa Vinterrejsen i Januar 1501. Ved Hjemrejsen i August fulgte hun tilbage med Kongen, medens Dronningen blev i Stockholm under den haarde Belejring, og blev kort efter gift med Lensmanden paa Vordingborg, Torben Bilde. Forholdet varede ved til hendes Død.

det just ikke den ringeste Ros, de fortjene, der have forstaaet at holde Maade, skønt de tilbragte deres Liv i Fryd og Rigdom og i denne forgængelige Tids Larm og Pragt. Denne Fyrste blev efter sin Død begrædt og savnet af mange, ogsaa af dem, der vare ham ugunstige, medens han levede, da de nu saa, at Kong Kristierns Herredømme tegnede stærkt til at blive et Tyranni. Thi saaledes er Menneskenes Lod: det man ej længer har for Øje, det behager; men det, man har for Øje, det mishager[1].

I Herrens Aar 1514 blev en Søster til Kejser Karl den femte og Datter af Filip, Konge af Spanien og Hertug af Burgund, en yndig ung Frøken ved Navn Isabella, fæstet til Kristiern den anden, de Danskes Konge[2].

---

[1]) Sandheden af disse Ytringer bevises tildels ved de Klager, som baade Rigsraadet og den menige Adel i Anledning af Fastsættelsen af Kristiern II's Haandfæstning indgav over, at Kong Hanses Haandfæstning ikke var bleven holdt. Der klages her stærkt over, at Kirkens Privilegier ikke ere blevne overholdte o. s. v., men der forekommer ogsaa følgende slemme Beskyldninger: „Hvad den Artikkel angaar, at Kongen skal ingen Sagn tro paa nogen, uden han vil tilstaa hans Sagnsmand (ɔ: angive, fra hvem Beskyldningen kommer), da er at befrygte, at mange ere fordærvede, fordi den Artikkel ikke er holdt". Derpaa følger: „Menige Danmarks Raad klager over, at nogle af deres Medbrødre ere komne paa Kongens Skrivelser og have mistet Halsen derover, og ingen Ret er gaaet derefter". Herved sigtes vel nærmest til Povl Laxmand og Knud Alfsen (der rigtignok ikke var dansk, men norsk Rigsraad), eller har der været flere lignende Tilfælde? At man imidlertid senere, da man havde lært Kristiern II at kende, saa hen til Kong Hanses Tid som den gode gamle Tid, er sikkert nok og fremgaar bl. a. af Frederik I's Haandfæstning og forskellige Ytringer.

[2]) Forlovelsen foregik i Bryssel d. 11 Juni, hvor Mogens Gjø paa Kongens Vegne viedes til den 13aarige Isabella (Ysabeau, Elisabeth). Faderen, Kejser Maximilians Søn Filip af

I August Maaned 1515, Dagen efter den hellige Martyr Tiburcius's Dag (12 August), holdtes i København paa Sælland Bryllupsfesten mellem Kristiern den anden, de Danskes og de Goters Konge, og samme Isabella, den højbaarne Konge af Spaniens Datter, som ovenfor fortalt. Hun havde hele Sommeren igennem været ventet med stor Længsel og var netop nu nylig ankommen til Søs, ledsaget af et stort Følge af adelige Mænd og Kvinder [1]. Af dette Bryllup lovede alle Vesterlændinge sig en hidtil ukendt Lykke og en varig Fred, og dog skulde de aldrig blive saaledes plagede i Danmark som under denne Konge. Det Havn- og Toldsted, der laa dem bekvemmest, blev forlagt til et andet Sted, Tolden blev forhøjet og deres Skibe holdte tilbage under det falske Paaskud, at de skulde bruges i Krig, men i Virkeligheden blot, for at de skulde købe sig fri med en stor Pengesum [2]. Denne

---

Østerrig, Herre til de burgundiske Lande (Nederlandene) og ved sit Giftermaal med Ferdinand den katolskes og Dronning Isabellas Datter Johanne af Kastilien tillige Konge af Kastilien, var allerede død 1506. Broderen Karl, der allerede 1516 var bleven Konge af Spanien, blev først 1519 ved Maximilians Død tysk-romersk Kejser.

[1]) Brylluppet var først fastsat til den første Juli; men den unge Bruds Ankomst trak i Langdrag, dels fordi man i Nederlandene gjorde Vanskeligheder ved Afrejsen i Anledning af Kongens Forhold til Dyveke, dels paa Grund af en lang og stormfuld Sørejse. Landstigningen fandt Sted d. 9 August ved Hvidøre Kongsgaard i Nærheden af Skovshoved.

[2]) Allerede tidlig tænkte Kristiern II paa at gøre København til en fri Stapelstad og derved knytte Vestersøstæderne til sig. Øresundstoldens Opkrævning forlagdes derfor til København. I Aaret 1522 kom Kongen imidlertid i et næsten fjendtligt Forhold til den nederlandske Regering ved Forhøjelse af Tolden og Opbringelse af nederlandske Skibe, som man uden videre brugte i Krigen, en Fremgangsmaade, der anvendtes af den danske Regering lige til Pedes Oxes

sin trolovede Brud og Hustru, der i lige Grad udmærkede sig ved sin Skønhed og sin berømte Byrd, nærede han ikke nogen synderlig oprigtig Kærlighed til, saa længe hans tidligere Frille Dyveke endnu levede, og han holdt aldrig sit Ægteskabsløfte [1]. Thi til dette første berygtede Frillelevned føjede han senere megen anden Utugt. Han var nemlig saa hengiven til Vellyst, at naar man vilde sammenligne ham med Salomon, der ellers var bekendt for sine trehundrede Friller, saa vilde Salomon neppe være at regne for en Hvid i Sammenligning med en Daler, som den lærde Peder Svave skriver om ham i det Forsvarsskrift, han udgav for Kong Frederik mod fornævnte Kong Kristierns Tyranni [2]. Og dog bedømte han dette Vellystens Onde saa strengt, naar det fandtes hos andre, at han i den nye Lov, han udgav, mente, at det kun burde sones

---

Tid og maaske længere, men som for øvrigt ogsaa brugtes i andre Lande. Toldstedets Flytning fremkaldte stor Forbitrelse hos de søfarende Nationer. For øvrigt maa man huske paa, at Lektor Povl selv var nøje knyttet til Helsingør.

[1]) Dyveke, Datter af Hollænderinden Sigbrit, blev Kongens Frille under dennes Ophold i Bergen o. 1507. Navnet betyder: den lille Due (Tovelille) og synes at være et Slags Kælenavn. Povl Helgesen bruger det latinske *Columba* (Due). Ogsaa i den bekendte Vise om Kristiern II nævnes Duen, der fløj til den gamle Ørn og advarede ham for hans Skade.

[2]) Med en gammel Haand er tilføjet i Randen (paa Latin): Dette kan man ingenlunde skænke Tiltro, lige saa lidt som saa meget andet, her (i Peder Svaves Skrift?) er skrevet om Kong Kristiern. — Et latinsk Skrift med Titel: Højbaarne Herres Hr. Frederiks, Danmarks og Norges Konges (etc.) Svar paa sin Brodersøn Kristierns Bagvaskelser, udkom tidligst henimod Midten af Aar 1525. At det er forfattet af den lærde Pommeraner Peder Svave, som Frederik den første brugte meget til lignende Hverv, vides kun af Lektor Povls Ytring.

med Døden. Saa blinde pleje ugudelige Fyrster at være; grusomt rase de mod smaa Forseelser hos deres Undersaatter, men deres egne Fejl, ja store og gruelige Skænselsgerninger lukke de Øjnene til for[1].

I Juli Maaned samme Aar døde værdige Fader, Karmelitermunken Mester Morten Pedersøn fra Næstved, Doktor i den hellige Skrift, Aaret efter at han var ophørt at være Prior for Klostret i Assens[2]. Han havde nemlig været en fremragende og meget hæderlig Prior for to Klostre, først for Klostret i Landskrone og senere første Prior for det nyoprettede Kloster i Assens. I disse Stillinger havde han ved sin rene Livsvandel og ved det Mønster, han afgav paa Lærdom, været en Spore til Fromhed for mange. Thi for ej at omtale de mange andre Gaver, hvormed den guddommelige Naade havde prydet ham, saa udmærkede han sig i den Grad ved sine Gaver som Prædikant, at han ikke havde sin Lige i Danmark i sin Tid. Ligeledes havde han fra sin Barndom af levet et saa skyldfrit og rent Liv, at ingen nogensinde har haft den mindste Grund til at fatte en ugunstig Mening om ham i den Henseende. For øvrigt var han af Naturen tungsindig og derfor noget mørk og streng; flere savnede derfor hos ham en vis Venlighed og Blidhed i Omgang.

---

[1]) I den Skikkelse, hvori Kristiern II's store Landslove (for By og for Land) ere komne til os, findes intet, hvortil der kan sigtes, uden den allerede fra jydske Lov bekendte Bestemmelse, at naar Ægtemanden træffer en anden Mand i Seng hos sin Hustru og da slaar ham ihjel, skal der ikke bødes herfor. — Saaledes skrive Partimænd Historie!

[2]) Dødsdagen, Mariebesøgelsesdag (2 Juli), har „P. Helye" allerede anført bag i sit Eksemplar af Kristiern Pedersens Udgave af Saxe (Paris 1514). lige efter en Notits om Kristiern II's Bryllup s. A. med Isabella.

I Herrens Aar 1516 blev en Skriver ved Navn Hans hængt paa Mistanke om Tyveri. Tidligere havde han været meget afholdt af Kong Kristiern; men da han ved sin store Fripostighed og sin tomme Tillid til Kongens Gunst havde skaffet sig mange Fjender og deriblandt især Befalingsmanden paa København Slot, Torben Oxe, som Kongens Frille Dyveke havde meget kær, saa blev han styrtet i Ulykke ved samme Frilles Had og hængt St. Mortens Aftens Dag (10 Nov.). Men da Dyveke, som da opholdt sig i Helsingør, fik dette at vide, skal hun hulkende have udbrudt, idet hun slog sig for Brystet: »Hans Død har jeg stor Del i, Gud tilgive mig i sin Naade!« For øvrigt var denne Hans en stor Gudsbespotter; thi en Gang blev han i den Grad greben af en afsindig Hævnlyst, at han ønskede sig at være Gud selv, for at han kunde styrte en af sine Fjender, hvem det nu ellers var, ned i Helvede. Desuden var han i den Grad henfalden til Bagvaskelse, at mange vilde være komne af Dage ved hans Angivelser, hvis det guddommelige Forsyn ikke havde frelst dem. Med Rette faldt han derfor selv i den Strikke, som han havde tvundet for saa mange. Og da saa Bødlen slæbte af Sted med ham, for at han skulde hænges, blev den gamle Bagvasker og Gudsbespotter pludselig en udmærket Prædikant, der raadede de unge til altid at huske paa dette profetiske Ord: Stoler ikke paa Fyrsterne, ej heller paa Menneskenes Børn, hos hvem Frelse ej findes [1].

---

[1]) Hans Faaborg, saaledes kaldet efter sin Fødeby, Slotsskriver paa København Slot, skal for Kongen have angivet Torben Oxes Forhold til Dyveke, hvis Gunst han ogsaa selv skal have tragtet efter. Netop som han var i Færd med at opnaa et Kanonikat i Roskilde, blev han pludselig af Kongen anklaget for falsk Regnskabsførelse og henrettet; men

I Herrens Aar 1517 sendte Pave Leo den tiende Hr. Angelus Arcimboldus som Legat her til Danmark. Ved at misbruge sin Myndighed og sit Hverv i altfor høj Grad gav han Aarsag til selve Lutheriet, der nu udbreder sig saa stærkt i Tyskland og andre Nabolande. Fordum kom der Sendelser fra Rom, som medbragte megen Opbyggelse, stor Frugt og stort Udbytte enten til Gudsfrygtens Fremme og den videre Udbredelse af den kristne Religions hellige Lærdomme eller ogsaa til Styrkelse i Troens Læresætninger og til Kætteriernes Udryddelse. Men det gik med denne Sendelse, som det under Tidernes bagvendte Gang var gaaet med flere af de tidligere[1]: den var saa forargelig, at den ved sin tøjlesløse Frækhed udslukkede al Fromhed og Gudsfrygt, fordi den var falden i Hænderne paa Kommissærer, der havde styrtet sig selv i Fordærvelsens Dyb ved deres Overdaadighed, Pragtlyst, Ærgerrighed, Vellyst, Vellevned og utallige andre Laster. Deres Brøde er Skyld i, at hin hellige Romerkirke, der er hele Verdens Mesterinde og fordum udmærkede sig ved sine Mænds Hellighed, nu maa høre ilde blandt Verdens Folkeslag og kaldes det skamløse Babylon, medens den tidligere blev anset for den kristne Religions fornemste Moder, Ordner og Styrer.

Samme Aar døde Dyveke, Kong Kristierns Frille, af hvis Død den ugudelige og grusomme Fyrste tog Anledning til at styrte mange i Fordærvelse og fremfor alle to Mænd af adelig Byrd, Knud Pedersøn og Torben Oxe. Thi han paastod haardnakket, at disse

---

senere, efter Dyvekes Død og Torben Oxes Henrettelse, blev han anset for uskyldig, nedtaget af Galgen og kristelig begravet.

[1]) Jfr. ovenfor S. 43 om Sendelsen 1502.

to Mænd, da Skøgen var syg, havde sendt hende nogle forgiftede Kirsebær, hvoraf hun skulde være død. Denne Kongens Klage var dog kun ren Bagvaskelse; men alligevel blev Knud paa Grund af den straffet med Forvisning, Torben endogsaa paa Livet, uretfærdigt tilvisse, fordi han (som man mente) havde skyldfri Hænder overfor Kvinden, men alligevel retfærdigt, hvis det vejes paa det guddommelige Forsyns Vægtskaal[1]. Thi samme Torben var hengiven til mange Laster, voldsom og utaalelig mod alle, og han vilde være bleven en lige saa stor Tyran, som Kong Kristiern var, dersom han havde haft lige saa stor Magt, som

---

[1]) Udtrykket om „de skyldfri Hænder" *(qvod innoxias haberet manus erga mulierem)* sigter næppe til Giftmordet. Efter Svaning (hvem Hvitfeld i det hele følger) gik Klagen nemlig ikke ud paa Giftmordet, men paa Forholdet til Dyveke. Hans Faaborg havde angivet for Kongen, at Torben Oxe i Kongens eget Soveværelse havde lagt Haand paa Dyveke og kastet hende om paa Kongens Seng. Denne Beskyldning synes Kongen den Gang ikke have taget Hensyn til; tværtimod gik det pludselig ud over Hans Faaborg selv, der blev hængt (se ovfr. S. 54). Men nogen Tid efter Dyvekes Død udspurgte Kongen pludselig ved en Hoffest i manges Nærværelse Torben om dette Forhold. Han indrømmede, at han vel havde tragtet efter Dyvekes Gunst, men aldrig opnaaet den. Nu anklagedes Torben Oxe for Rigsraadet, der frikendte ham, fordi han ikke kunde straffes for Tanken alene, hvorpaa Kongen nedsatte den bekendte Ret af 12 Bønder, der ved deres Dom: „Vi dømme ikke Torben, hans egne Gerninger dømme ham", ifølge den bestaaende Retspraksis erklærede ham for greben paa fersk Gerning. — Knud Pedersen Gyldenstjerne til Tim blev ikke landsforvist; han løsgaves (efter Svaning og Hvitfeld) efter at have forpligtet sig til ikke mere at komme for Kongens Aasyn. Mere ligger der vel heller ikke i Povl Helgesens Udtryk *(exilio punitus)*. I al Fald opholdt han sig 1518 og 1520 paa Tim; der klagedes paa denne Tid til Kongen over Voldsomheder, han havde udøvet mod en Bonde.

han havde et grusomt og umildt Sind[1]. Men han blev henrettet St. Andreæ Aftens Dag (29 November), uagtet Legaten Hr. Angelus Arcimboldus, ogsaa hele Rigsraadet og en stor Skare af de fornemste Kvinder, som utrøstelig græd og sukkede, gik i Forbøn for hans Liv hos den grusomme Fyrste, men forgæves. Blandt disse var ogsaa Dronning Elisabeth selv; men ogsaa hendes Bønner bleve foragtede, en Adfærd fra Kongens Side, der bragte ikke blot hende selv, men ogsaa alle tilstedeværende til at rødme.

Samme Aar fængsledes Biskoppen i Odense, Hr. Jens Andersøn, under den almindelige Herredag, som Kongen da holdt i København. Kongens Sag førtes og forsvaredes af to Lovkyndige, Doktor Amalongus fra Tyskland[2] og Mester Jørgen Skodborg fra Danmark, den senere saa ulykkelige Ærkebiskop. Men Grunden til Fængslingen var følgende: Samme Biskop var for en Del Aar tilbage under Kong Hanses Regering tillige med Hertug Frederik af Holsten bleven skikket som Sendebud til Lybeck for at slutte Fred mellem Lybeckerne og Kong Hans, men kunde intet udrette, før han havde lovet Udbetalingen af en stor Pengesum, som de Danskes Fribyttere, Jens Holgersøn og Søren Nørby, havde røvet fra Lybeckerne uden Krigserklæring. Som Borgen for denne Sums Udbetaling oplod Hertug Frederik kort efter et Amt i Hertug-

---

[1]) Endnu medens Sagen stod paa, klagedes til Kongen over en voldsom Adfærd, Torben Oxe havde vist mod en anden Herremands Bonde. Allerede i Kong Hanses Tid havde han gjort sig berygtet ved at fængsle og mishandle en anden Adelsmand for at tvinge ham til at udstede et falsk Skødebrev til sig paa Næsbyholm.

[2]) En af de Mænd af nyere Retning, som Kristiern II indkaldte som Lærer ved Universitetet, hvor han læste over Romerretten.

dømmet Holsten som Pant, indtil Summen fuldt udbetaltes [1]. Da Kong Kristiern derfor af retslige Grunde og ved givne Løfter var bleven tvungen til at betale denne Pengesum tilbage, før han blev kronet, blev han meget forbitret, idet han anførte som Grund, at det ikke saa meget var af Ukyndighed, at Biskoppen som Sendebud havde lovet Lybeckerne en saadan Pengesum, som af Ondskab, for at vække Had mod Kong Kristiern [2]. Thi fornævnte Jørgen Skodborg oplæste under sit Forsvar for Kong Kristiern en stor Liste paa Forurettelser, som Biskoppen skulde have begaaet: hans Angivelser skulde have været Skyld i, at hans Fader Kong Hans hyppig havde været dybt fortørnet paa sin Søn, og ligeledes havde han viist stor Haan mod Kongens Moder Dronning Kristine og i høj Grad fortørnet hende ved Drabet paa hendes Lensmand, Adelsmanden Otto Portzfeld [3]. Paa alle disse Beskyld-

---

[1]) Amtet Trittau stilledes i Pant for den store Sum, Jens Andersen (Beldenak) imod sin Instruktion paa et i Lybeck Aar 1503 afholdt Fredsmøde havde maattet love som Erstatning, fordi en Del lybske Skibe, der ikke vilde opgive Handelen paa Sverig, vare blevne opbragte af danske Skibe. Da Kong Hans ikke ansaa sig for forpligtet til at udrede Summen, holdt Lybeck sig til Hertug Frederik.

[2]) Før Kristiern II opnaaede Hylding i Hertugdømmerne (ikke i Kongeriget), maatte han først love at paatage sig Udbetalingen af den umaadelige Sum, der til sidst ved Renter og Renters Rente løb op til en Størrelse af 80,000 Gylden (efter vore Pengeforhold flere Millioner Kroner). Kongen holdt sig nu til Biskoppen og lagde Beslag paa Bispestolens Indkomster. — Hele dette Stykke om Jens Andersen Beldenak er for øvrigt, som ogsaa den latinske Tekst viser, hurtigt og løst nedskrevet, og dertil meget ensidigt. Om den langvarige Strid maa det her være nok at henvise til Allen, de tre nord. Rigers Hist. II, 350 ff.

[3]) Otto Porsfeld, en holstensk Adelsmand, der var Dronning Kristines Lensmand paa det hende tillagte Næsbyhoved Slot ved Odense, var under en Strid bleven dræbt af Biskoppens Folk i Aaret 1503.

ninger svarede Biskoppen uforfærdet og med stor Ro og stillede gyldige Grunde og Kendsgerninger mod falske Indbildninger og tomme Mistanker, saa at selv den romerske Paves Legat Arcimboldus, som da var tilstede, udtalte sin Beundring herover. Men da han nok havde Retten paa sin Side, men ikke Magten og Vælden, saa blev han kort efter fængslet og overgivet til Ærkebiskop Byrge, der maatte stille Borgen for hans Forvaring. Senere blev han revet bort herfra og sendt til Vordingborg Slot for at plages i et værre Fængsel. Thi for at behandle ham med større Grusomhed gav man ham fire Landsknægte til Bevogtere, som ved deres daglige Plagerier til sidst skulde se at faa Livet af ham. Da han derpaa efter nogen Tids Forløb atter var bleven udsonet med Kongen, fulgte han denne til Sverig, som nu var blevet undertvunget. Men da det her var gaaet uheldigt ved Kong Kristierns Fejl, som ikke fulgte gode Mænds Raad, kom han endelig tilbage til Danmark og blev atter kastet i Fængsel, først paa Københavns Slot, derpaa paa Flyginge Borg under Opsigt af den udvalgte Ærkebiskop, Mester Didrik, og saa paa Helsingborg[1]. Men til sidst blev han ved Forsynets Styrelse ført over til Øen Bornholm,

---

[1]) Ved det stockholmske Blodbad havde Jens Andersen Beldenak spillet en stor Rolle og været Medlem af den gejstlige Ret, der afsagde Kætterdommen over de fangne Svenskere. Senere var han bleven tilbage i Stockholm for at føre Regeringen i Forening med Ærkebiskop Gustav Trolle og Mester Didrik Slagheck. Under den usle Regering, som disse tre gejstlige Herrer førte, udbrød snart den største Uenighed mellem dem; til sidst vendte Biskop Jens tilbage til Danmark, men blev ved Mester Didriks og Sigbrits Indflydelse atter styrtet; alle de gamle Sager genoptoges, og han holdtes i gejstlig Varetægt hos Mester Didrik, der imidlertid var bleven Ærkebiskop i Lund, paa Flyginge, en Herregaard i Skaane, som da hørte til Ærkesædet.

hvor han skulde komme til at takke Lybeckerne for sin Udfrielse. Da nemlig denne Øs Borg[1], som Kong Kristiern med Vold og Magt havde frataget Lunde Bispestol, var bleven tagen af Lybeckerne, blev Biskoppen fangen tillige med de øvrige, som vare der tilstede, og holdt tilbage af Lybeckerne, indtil han endelig ved Kong Kristierns Flugt atter blev indsat i sit Stift.

I Herrens Aar 1518, da Hr. Johannes Angelus Arcimboldus var vendt tilbage til Danmark fra Sverig, lagde Kong Kristiern Raad op mod ham; men da samme Arcimboldus havde faaet dette at vide, flygtede han hemmelig til Sverig og satte derfra til Søs over til Tyskland, til stort Held for ham. I Danmark lagdes imidlertid Beslag paa alt det Gods, som i Legatens Navn opbevaredes paa forskellige Steder. Men samme Legats Broder, Hr. Antonellus, en Mand af adelig Byrd og Borger i Milano, blev kastet i Fængsel og ikke udfriet herfra, før Kong Kristiern flygtede fra sit Rige[2].

I Herrens Aar 1519 paa St. Klements Paves og

---

[1]) Hammershus.

[2]) Arcimboldus, der havde paataget sig at mægle mellem Kristiern II og Sten Sture, men, som hans Hjælper Didrik Slagheck angav, havde svigtet Kongens Sag ved Løfte om Ærkesædet i Upsala, kom først tilbage fra Sverig i Marts 1519. Der var allerede udstedt Ordre til hans Paagribelse, da han undkom til Sverig. Broderen Antonellus Arcimboldus, der paa Broderens Vegne drev Grossererforretningen med de modtagne Varer, thi Afladshandlen var en indbringende Forretning, kom ikke en Gang løs straks, da Kristiern II forlod Landet; men han slæbte ham med sig til Nederlandene, hvorfra han i Slutningen af 1523 førtes tilbage til det belejrede København. Han synes først at være bleven fri ved Stadens Overgivelse til Frederik I i Januar 1524 efter henved 5 Aars Fængsel.

Martyrs Dag i November Maaned[1] døde værdige Fader i Kristus og Herre, Hr. Byrge, af Guds Naade Ærkebiskop i Lund, mæt af Dage. Han var en Søn af en fattig Degn ved Navn Gunnar i Lindebjerg Sogn i Nørre Halland. Vel var han kun liden af Vækst og uanselig i hele sit Ydre, men han voksede dog op til at blive en stor Mand, og hertil bidrog ingen menneskelig Hjælp, men alene hans egen Dygtighed og det guddommelige Forsyns Naade. Han havde først været Præst ved Kalundborg Kirke og tillige Kansler hos den højbaarne Dronning Dorothea, derpaa Ærkedegn i Roskilde; men tilsidst blev han i Aaret 1497 Ærkebiskop i Lund. I denne Ærkebiskops Tid søgte nogle Røvere og Kirkebrydere i Skaane, der kun af Navn vare Adelsmænd, at øve Vold mod Gejstlighedens Gods, da de saa, at der ingen Mennesker var, han kunde vente sig Hjælp af. Men idet han selv satte sin Lid til Herren og intet opsatte til Fremtiden, benyttede han sig med saa stor Klogskab af de forhaandenværende Midler, at hvor voldsomme og vilde hans Fjender end vare, saa regnedes han dog altid for at være dem alle overlegen ved sine Kræfter og sin Vaabenmagt mere end ved sin Retskaffenhed[2]. Efter hans Død vedtog Rigsraadet, at ingen herefter kunde blive Biskop i dette Rige, uden han var af adelig Byrd[3]. De, der underskreve denne Bestemmelse, mente, at Kirkens Sager kunde sikres ved Venners Indflydelse og menneskelige Hjælpemidler. De Taaber vidste i deres Ynkelighed ikke, at intet fortørner Gud saa meget som dette

---

[1]) ɔ: 23 November.

[2]) Stedet synes forskrevet i Originalen, saa at Meningen er noget uklar.

[3]) Denne Bestemmelse findes dog først i Frederik den førstes Haandfæstning 1523.

Hensyn til Personerne, og at intet har bidraget mere til Kirkens Fald end visse Adelsmænds Forfængelighed og Hovmod, der i den Grad ere Slaver af Livets Lyst og Tøjlesløshed, at de ikke blot udslukke Livets Uskyld og den kristelige Religions Fromhed, men endogsaa fuldstændig foragte dem. Hvad der skal opretholdes ved Magt, Voldsomhed, Bram og Brask, Hovmod, Pragt, Ærgerrighed og menneskelig Styrke, det kan ikke have lang Bestand. Et brødefrit Liv, rene Sæder, Gudsfrygt og Fromhed, selv hos det lavest staaende Menneske, er det eneste, der hos Gud udvirker sikker Beskyttelse for Kirkens Sager.

Paa Midfaste Søndag (23 April) i samme Aar holdtes Karmeliterordenens Provinsmøde i Klostret i Landskrone, hvorfra der til det nye Kollegium i København, som nylig var blevet opført paa Provinsens Bekostning af værdige Fader, Doktor i den hellige Skrift, Mester Anders Kristiernsøn, den Gang Provinsens Ordensmester, var blevet forfremmet mange Brødre af samme Orden og tillige nogle Brødre af Cistercienserordenen, som i mange Aar havde været venlig stemt mod Karmeliterordenen. Tillige blev paa samme Møde en Broder ved Navn Paulus Heliæ fra Varberg udnævnt til samme Kollegiums første Styrer[1].

---

[1]) Munkeordnerne vare delte i Provinser efter Landene. Karmeliterordenens Provins Dacia omfattede Danmark. Omtr. Aar 1517 havde Karmeliterordenen paa en Grund i St. Pederstræde i København, som tilhørte Vor Frue Kloster i Helsingør, hvor Mester Anders Kristiernsen var Prior og Povl Helgesen Munk, opført et Kollegium, kaldet Hvide Kloster (nu Valkendorfs Kollegium), hvor unge Videnskabsmænd kunde uddannes. Ved Brev af 3 Aug. 1517 gav Kristiern II, altsaa kort efter Dyvekes Død og Begravelse i Vor Frue Kloster i Helsingør, det helsingørske Kloster Løfte paa St. Jørgens Kapel og Hospital udenfor Nørreport, naar Universitetets Vicekansler, Peder Albrechtsen, der da var

Han tog sig med sjælden Omhu af alle Lærlingene, men til stor Men for ham selv. Thi de Brødre af begge Ordnerne, som han havde forfremmet ved sine Anbefalinger, oplært i Videnskaberne og skaffet Hæder og Anseelse, alle de forvandledes næsten til Ulve og faldt ikke blot fra ham, men fra den Lydighed, de skyldte Kirken. Anledningen hertil fik de i det i de samme Dage opstaaede Lutheri, det farligste af alle Kætterier, der bragte alle, hvor oprigtige og fromme de end vare, til at vakle i en eller anden Henseende. Og saasom dette Kætteri drev Spot med den Lydighed, der var lovet Guds Statholdere, og fordømte alle Munkelivets Regler og saaledes under Paaskud af evangelisk Frihed indførte en vis Livets Tøjlesløshed, faldt de fleste af den Grund fra deres Bekendelse, for at de kunde leve med desto større Frihed efter deres eget Hoved som sande Belialssønner, for hvem Sødmen ved Herrens milde Aag har vendt sig til Bitterhed og hans lette Byrde til en utaalelig Tyngsel. Kun Kødets Lyst forledte de Uslinger til at falde. Blandt dem vare de ypperste en Broder ved Navn Peder Laurenssøn fra Næstved, der var Lektor, Broder Frans Wormordsøn fra Holland, ligeledes Lektor, Broder Anders Liung fra Malmø, der ogsaa var Lektor, men en ulærd Person, Broder Movrids Samsing, Lektor, men uægte, han var nemlig Søn af en Præst, Broder Mogens Sten fra Næstved, Broder Ole Pind fra Aarhus, der var uægte født, og Broder Markus

---

forlenet med St. Jørgens Hospital, døde, og da dette indtraf, indfriede Kongen sit Løfte ved et Brev af 8 December 1518; blandt andet paalagdes der Karmeliterordenen den Forpligtelse, at holde en Doktor eller Baccalaureus i Teologien ved Universitetet. Paa Mødet i Landskrone 1519 ordnedes Sagen endelig, og Povl Helgesen fik Pladsen.

Pedersen fra Aarhus[1]. Disse Personers Vrangsind førte mange til Fald. For disse Døgenigters Skyld maatte fornævnte Broder Paulus Heliæ høre ilde hos mange, fordi man troede, at han var en Tilhænger af deres ugudelige Mening, eftersom de fordum, da han intet saadant kunde formode om dem, vare blevne antagne og anbefalede ved hans Stemme[2]. Og ikke

---

[1]) De bekendte Malmø-Reformatorer, Peder Laurenssen og Frans Vormordsen, omtales senere udførligere. Anders Jensen Liung (Lyng) optraadte senere som Reformator i Landskrone og mødte som evangelisk Præst herfra ved Herredagen i København 1530; under samme Herredag fik Borgmestere og Raad i Landskrone kgl. Stadfæstelse paa en Overenskomst, hvorved Karmeliterklostret der i Byen med Indvilligelse af „Lektor Pouell Hellisszenn“ (som da var Provincialmester) overgaves til Byen, „dersom det ikke bliver ved Magt“. Saaledes ødelagde Lektor Anders Liung det Kloster, hvorfra han var udgaaet! Efter Frederik I's Død blev han af Lunde Kapitel og Ærkebisp dømt som Kætter og nogen Tid fordreven fra Landskrone, men vendte senere tilbage; fra 1541 til sin Død 1555 var han Sognepræst i sin Fødeby Malmø og Provst i Oksie Herred. — Lektor Movrids Ottesen Samsing, en uægte Provstesøn fra Samsø (jfr. ved Aar 1526), var Prior for Karmeliterklostret i Skelskør, der 12 Juli 1532 af Kongen skænkedes til Rigsraad Johan Urne til Borreby, da Brødrene „for deres Armods Skyld“ ikke længere kunde opretholde Klostret; Klostrets Kirke blev Byens Sognekirke. Senere forekommer Lektor Movrids som Sognepræst i Tjæreby (og Skelskør?) og Provst for Vester-Flakkebjerg Herred. Han har altsaa ogsaa „prædiket“ Brødrene bort, og man forstaar godt Lektor Povl Helgesens Forbitrelse; thi dette Stykke er næppe skrevet før i Aarene 1530—32 (jfr. senere). — De tre øvrige her nævnte Karmeliterbrødre ere næppe videre bekendte.

[2]) Der menes vistnok ved Udtrykket *(illius calculo... probati atque commendati)*, at de skyldte hans Anbefaling, at de o. 1519 vare blevne „forfremmede“ til Medlemmer af det københavnske Kollegium, og den Titel af Lektor (Læsemester), der gives flere af dem, betegner dem vistnok som Lektorer ved Kollegiet (eller Universitetet).

alene maatte han selv høre ilde for deres Skyld, men ogsaa alle de studerendes Beskyttere og Mæcenater, og saaledes bleve selve de gode Videnskaber [1] bragte i Vanry ved deres Fejl, som misbrugte dem, fordi en stor Del af dem, der syntes at lægge oprigtig Vind paa Studier, vare mest tilbøjelige til Frafald, skønt de søgte at besmykke hele deres Færd under en paatagen Gudsfrygts Skin og med evangelisk Frihed. Thi Forbrydelsen forstaar altid at finde en Undskyldning, og Ugudeligheden finder altid en Glæde i sit eget Forsvar. Men i det følgende vil der blive meddelt mere om disse [2].

Aar efter Guds Byrd 1520 paa St. Jakobs Aftens Dag (24 Juli) døde Mester Peder Skotte, Doktor i den hellige Skrift, i København af Sygdom. Han var en Mand, der udmærkede sig ved sin Retskaffenhed og derfor i høj Grad fortjente den høje Alder, han opnaaede. Da der nemlig blev oprettet en almindelig Højskole i København ifølge den Tilladelse, som Kong Kristiern den første fordum i Aaret 1474 havde opnaaet hertil af den hellige Fader, Pave Sixtus den fjerde, var han den første, der kom hertil fra Køln, blev i Aaret 1479 den nye Højskoles første Styrer og

---

[1]) *bonæ litteræ*, ɔ: de humanistiske (klassiske) Studier i Modsætning til Teologien.

[2]) Dette sker senere ved Aarene 1526 og især 1528. Da Peder Laurenssen og Frans Vormordsen først o. 1527 eller senere faldt fra, har man i nyere Tid stærkt bebrejdet Forfatteren disse Ytringer, thi af hans nedenfor meddelte Brev af Novbr. 1524 til Kannik Peder Iversen kan godtgøres, at han maatte høre ilde for sine formentlige lutherske Meninger længe før Karmeliterbrødrenes Frafald. Det hele Stykke er imidlertid først nedskrevet i det tidligste 1532, da hans Partilidenskab var paa det højeste, hvorved hans Blik og hans Hukommelse er blevet omtaaget.

Leder og forestod samme i 42 Aar [1]. Uagtet han besad en sjælden Lærdom i den skolastiske Teologi, navnlig efter den salige Thomas af Aqvino's Læremaade, var han dog i den Grad en Ven af Aristoteles's Filosofi (noget, der plejer at være et Særkende for Thomisterne), at han selv neppe nogensinde havde sat sig ind i andet end den eller lærte andre andet, selv efter at han var bleven en gammel Mand; han havde nemlig, hvis jeg mindes ret, overskredet det 70de Aar [2]. Og gid hans Sjæl maa finde Naade hos Gud, som viste saadan Miskundhed mod ham, saa længe han levede, at han aldrig følte nogen Ærgerrighed, men altid lod sig nøje med Udbyttet af sit Arbejde og sine Studier. Han blev heller aldrig Genstand for nogensomhelst Mistanke eller ugunstig Mening; men i Ord og Gerning viste han altid mange Vejen til en hæderlig Livsførelse og var et udmærket Livsmønster til Efterligning. I vor Tid er der mange, der lægge Vind paa den gamle Teologi og den gamle Lærdom, men kun faa af dem dyrke og efterligne den gamle Gudsfrygt, til stort Tab for begge, baade for Gudsfrygten og for Lærdommen. Af denne er der nogle, som ere Modstandere, netop fordi dens Dyrkere ere blottede for al Gudsfrygt og jage efter Livets ubundne Lyst, men hin bagvaskes af

---

[1]) Universitetets Rektor blev Peder Davidsen fra Skotland (smlgn. ovenfor S. 27 og S. 33) dog ikke 1479, men Dekan i det filosofiske Fakultet. Der kan ved ovenstaaende Ytringer derfor kun sigtes til hans fremragende Stilling som Lærer i hele dette Tidsrum.

[2]) Dominikanermunken Thomas, Greve af Aqvino, † 1274, hævede den saakaldte Skolastik til sin største Højde. Skolastikken søgte at forbinde aristotelisk Filosofi med den kristne Troslære, men udartede i Slutningen af Middelalderen til dialektisk Spidsfindighed og blev derfor Skive for den nyere humanistiske Retnings Vid (Erasmus fra Rotterdam).

andre som Overtroens Moder. Det savner man derfor hos alle: paa een Gang gudsfrygtig Lærdom og lærd Gudsfrygt. Mindre støder dog ulærd Grovhed i Sæder end lærd Ondskab og Forvendthed[1].

I Herrens Aar 1521[2], da Kong Kristiern den anden havde underlagt sig hele Sverigs Rige med væbnet Magt ved en stor Sejrvinding, hvori man kunde tro at se Guds naadige Tilskikkelse, hvis han havde forstaaet at bruge den vundne Sejr, og derpaa allerede var bleven kronet som Rigets Herre, begyndte han straks at overveje, hvorledes han med eet Slag kunde straffe samtlige Sverigs Riges Stormænd paa Livet, for at han derpaa kunde tilrive sig Magten alene. For at han nu kunde besmykke sin uhørte Grusomhed med Religionens Skalkeskjul, lod han paa den skamløseste Maade, som om han nærede Iver for Pavestolen, hvis arrigste Fjende han ellers var. Han anklagede dem nemlig for at have sammensvoret sig mod den romerske Pave, hvis Bud og Befaling de havde forpligtet sig

---

[1]) Ved den „gamle Lærdom“ eller Oplysning *(vetus erudicio)* forstaas her den humanistiske Tids paa Studiet af Klassikerne grundede Oplysning. Hele Stedet staar i Tankegang i nøje Forbindelse med det foregaaende Stykke om de frafaldne Karmeliterbrødre.

[2]) ɔ: 1520. Denne mærkelige Fejltagelse af Aaret for Sverigs Indtagelse og det stockholmske Blodbad hidrører fra en plattysk Oversættelse af det Forsvarsskrift, Gustav Erikson (Vasa) som Sverigs „Gubernator“ samt det svenske Rigsraad udstedte i Søderkøping 29 December 1523 (ɔ: 1522, Aaret regnet fra 1ste Juledag, 25 Dec.). Her staar nemlig ved en Trykfejl 1521 (i Originalen rigtigt 1520). Dette Stridsskrift og lignende Skrifter, som de danske Rigsraader senere lod udgaa, ere Hovedkilderne for Povl Helgesens Behandling af disse Begivenheder. Hvor stor en Del Povl Helgesen har haft i Udbredelsen af lignende Stridsskrifter, og hvilken umaadelig Indflydelse de have haft paa hele hans Fremstilling af Kristiern II, vil fremgaa af det følgende.

til ikke at bryde sig om, dersom den rettedes mod dem, fordi Ærkebiskoppen af Upsalas Borg var bleven jævnet med Jorden og samme Ærkebiskop var bleven angreben med Vold og Magt, hvortil de dog vare blevne tvungne ved Rigsforstanderen Hr. Sten Svantesøns Magt og Tyranni, der nu allerede var død, efter at han var bleven rammet af en Kanonkugle i det første Slag, som under Otto Krumpens og Karl Knudsøns Anførsel leveredes ved Byen Bogesund i Vestergøtland [1]. Efter at Kongen ved Bønner og Taarer af alle tilstedeværende havde ladet sig bevæge til at tilgive dem alt, hvori de nogensinde havde forset sig mod ham selv eller hans Fader, og ogsaa selv havde fældet Taarer (thi han var mere tilbøjelig til Taarer end til Mildhed), saa lod han dem altsaa paa den tredje Dag efter Kroningen indbyde til Gæstebud og derpaa gribe, hvorpaa han lod omtrent 70 Mænd af adelig og borgerlig Byrd kaste i Fængsel, deriblandt de værdige Fædre

---

[1]) Ved Brev af 23 Nov. 1517 havde Sten Sture (Svante Nielsens Søn) og det svenske Rigsraad forpligtet sig til at nedrive Stæke Borg i Mälarn og ikke at ville anerkende Gustav Trolle som Ærkebiskop, samt lovet hverandre gensidig Bistand, hvis de af denne Grund angrebes af nogen eller truedes med Bandssag eller nogen anden Besværing af Romerhoffet. Det var dette Brev, der senere brugtes som Paaskud til det stockholmske Blodbad og ifølge hvilket alle Underskriverne erklæredes for Kættere. — Slaget ved Bogesund stod d. 19 Januar 1520; Sten Sture døde af sit Saar d. 3 Februar, medens han paa en Slæde førtes over Mälarns Is. Først 7 Septbr overgav Stockholm sig; 1 November fandt Arvehyldingen Sted, Kroningen 4 Nov., Blodbadet 7—8 November. — Karl Knudsen (Tre Roser), der ved Siden af Otto Krumpen havde Del i Befalingen, var den tidligere (S. 39) omtalte myrdede Knud Alfsens Søn, der nu for fjerde Gang deltog i Felttog mod sit Fædreland Sverig. Han var en særdeles dygtig Feltherre, men faldt i en ung Alder under Stockholms Belejring (S. 40).

i Kristus, Hr. Mathias, Biskop i Strengnæs og Hr. Vincens, Biskop i Skara. Alle disse lod han Dagen efter føre ud af Fængslet og offentlig halshugge paa Torvet i Stockholm. Befalingen udførtes af Mester Didrik Vestfaler, der havde forraadt den pavelige Legat Hr. Angelus Arcimboldus, og Jørgen Hofmod, der var Bøddel og Profos blandt Landsknægtene [1]. Men ikke engang ved denne grusomste af alle Grusomheder følte hint blodtørstige Hjerte sig mættet. To Dage efter lod han nemlig alle de myrdedes Lig føre udenfor Byen, kaste paa et stort Baal og derpaa opbrænde med Hud og Haar, for at der ikke skulde blive det mindste tilbage af dem. Men den retfærdige Gud tillod ikke, at denne Umenneskelighed forblev uhævnet. Thi samme Aar faldt hele Sverigs Rige fra ham, og dette Frafald var Begyndelsen og Anledningen til, at de andre Kongeriger, Hertugdømmer, Grevskaber og Herskaber faldt fra Kristiern den anden, den berygtede Tyran, til stor Skam for ham.

I Januar Maaned i Aar 1522 efter Verdensforsoningen, Dagen før den salige Apostel Povls Omvendelsesdag [2], henrettedes Mester Didrik Vestfaler, der fordum hørte til den romerske Legat Hr. Angelus Arcimboldus's Husstand. Han forraadte alle

---

[1]) Om Didrik Slagheck se ovenfor S. 43, Anm. 1. Han ansaas for Ophavsmand til det hele og overbragte i drukken Tilstand Henrettelsesordren til Jørgen Hofmod (Homuth), en tysk Officer, der som Profos (Auditør) ogsaa skulde sørge for Straffedommenes Udførelse. Denne angiver selv Tallet til o. 82 i en Samtale, han i Aaret 1523 i Roskilde havde med et lybsk Sendebud; den Gang var J. Homuth Oberst for alle Landsknægtene i det belejrede København og forekommer som saadan i Overgivelsesakten. — Tallet 70 findes i et af det danske Rigsraad udstedt Manifest.

[2]) ɔ: 24 Januar.

sin Herres Hemmeligheder, hvorpaa Sigbrit tog sig af ham, denne Kvinde, der var saa vide berygtet for sine skændige Gerninger og sin Grusomhed, og anbefalede ham til Kong Kristiern, til hvem han til sidst blev nøje knyttet ved den skændige Føjelighed, hvormed han lod sig bruge til Iværksættelsen af alskens Uretfærdighed, og saaledes blev det ham, der ikke blot tilskyndede og raadede til alle samme Konges tyranniske Gerninger, men ogsaa bragte dem til Udførelse, og da navnlig Halshugningen af Sverigs Riges Biskopper, Adelsmænd og Borgere i Stockholm og Drukningen af de seks Munke i Nydala Cistercienserkloster. Han var dog i den Grad bleven hævet til Hæder og Værdighed af samme Kong Kristiern, at han først var bleven stillet som en Slags Statholder i Spidsen for hele Sverigs Rige, og senere blev denne Blodhund, skønt han paa den ynkeligste Maade havde røgtet saa højt et Hverv, med Vold indtrængt i Ærkebispedømmet i Lund og Bispedømmet i Skara, for at han skulde forestaa disse to Kirker som Hyrde og Tilsynsmand, denne Forbryder, der havde gjort sig fortjent til Galgen og Helvede[1]. Men

---

[1]) Om Didrik Slaghecks Stilling i Sverig, se ovenfor S. 43, Anm. 1. Biskop i Skara blev han efter Biskop Vincens's Henrettelse ved det stockholmske Blodbad. I Lund var efter Birgers Død 10 Dec. 1519 Kongens Sekretær, Mester Jørgen Skodborg, i Januar 1520 bleven indtrængt mod Kapitlets Ønske, der havde valgt sin Dekanus, Aage Jepsen Sparre. Da Jørgen Skodborg ikke vilde udlevere Ærkestolens Besiddelse Bornholm til Kongen, kom han i Strid med denne, hvorpaa han i 1521 flygtede til Rom. Kongen fik da Mester Didrik indtrængt i Stiftet og udvirkede ogsaa pavelig Bekræftelse for ham. Han tiltraadte i Nov. 1521, men da en pavelig Legat sendtes til Danmark for at undersøge Forholdet med de Biskopper, der vare henrettede i Sverig, gjordes Didrik Slagheck — ikke uden Grund — til Syndebuk og brændtes som Kætter 24 Januar 1522, dog

eftersom denne Konge, naar hans Had var vakt, aldrig rasede saa grumt mod nogen som mod sine egne fortrolige, saa gik man ogsaa nu endelig frem med det største Raseri og Grumhed mod denne Didrik, idet han til Haan for Romerkirken og Vanære for hele den gejstlige Stand, uden at der var afsagt nogen offentlig Retskendelse, blev brændt, efter at han var bleven ført tilbage til Baalet fra Galgen, hvortil han førtes for at hænges paa Gammel Torv i København [1]. Og gid denne Straf maa ramme alle dem, som forføre Fyrsternes Sind, hvem man kun bør indgive de bedste Lærdomme, og som ved deres onde Raad bringe deres Troner til at vakle [2].

Samme Aar begyndte Kong Kristiern at søge Lejlighed til Strid med alle Rigets Stormænd, for at han kunde dræbe dem alle med eet Slag, saaledes

---

uden at den pavelige Legat havde noget med den Sag at gøre; tværtimod klagedes senere fra Rom over denne nye Krænkelse af Kirkens Myndighed.

[1]) Ordene ere (indtil: brændt) tagne fra Indledningen til Frederik den førstes Haandfæstning (jfr. nedenfor). En Proces blev dog holdt, men vel næppe efter gejstlig Ret. Om Sagen i det hele se Allen III, 2, S. 224 ff.

[2]) Paa selve Henrettelsesdagen skrev Povl Helgesen i den Fortale til Kristiern II, hvorved han dedicerede ham sin Oversættelse af Erasmus Rotterdams „den kristelige Fyrstes Opdragelse“ følgende Ord: „Gud unde Eders Naade saa at regere dette forgængelige Rige, at I maatte faa Part udi Himmeriges Rige med den barmhjertige Gud, som bør at være alle Kongers Eksempel i deres Regimente, om hun skal være foruden Straf. (Paa Latin:) 24 Januar i Herrens Aar 1522, paa hvilken Dag vi have set den nu brændte Mester Didriks ynkelige Udgang af Verden, en Straf, som alle de fortjene, der besmitte og forføre Fyrsternes Sind med deres falske Meninger.“ Bogen udkom dog først 1534 og da med en anden Fortale, saa det vel er tvivlsomt, om Kristiern II virkelig har faaet disse Ord at se.

som han havde gjort i Sverig, og inddrage alle deres Godser under Kronen. Da han nu desuden ikke længere opførte sig som en Fyrste, men var bleven en Tyran, begyndte han at vise sig saa frygtelig mod mange, at ingen kom til ham efter hans Kaldelse uden først at have beredt sig til Døden; thi saa berygtet var hans Tyranni blevet, at enhver frygtede, at det samme skulde hændes ham, som han havde set var hændet andre[1]. Da derfor nogle forstandige Mænd med Hjertet paa det rette Sted, der elskede den danske Frihed og hadede Tyranniet, indsaa, at hans Ondskab nu havde naaet sit yderste Maal, saa holdt de Raad med deres Venner og besluttede paa alle mulige Maader at komme Staten til Hjælp i dens Fare, og det ifølge den Ret, som Troskaben krævede af dem, ifølge hvilken det var Tilfældet, at de hverken overfor Gud eller Mennesker vare skyldige at være ham undergivne, og heller ikke nogensomhelst anden Fyrste, hvis Bestræbelse gik ud paa at hjemsøge det ham underlagte Folk med saa stor Grusomhed og saa stor Blodsudgydelse, ja paa at udæske den almægtige Guds Vrede ved saa stor en Ugudelighed, hvorpaa disse tre Riger have maattet afgive et afskrækkende Eksempel i de Maader, som herefter følge, og i utallige andre[2].

---

[1]) Atter Klageskrifternes Ord, baade Frygten for, at der (paa Herredagen i Aarhus 1523, se senere) skulde anrettes en lignende „Banket“ (Gæstebud) som i Sverig, og Frygten for at komme for hans Aasyn: Der haver ingen været af Rigens Raad eller Indbyggere, som turde uden Livsfare besøge Hans kgl. Majestæt osv. (Opraabet til fremmede Nationer, Hvitfelds Gengivelse S. 1217 ff.).

[2]) Hele dette Forsvar for Oprøret mod Kristiern II stemmer nøje med Indledningen til Frederik I's Haandfæstning, hvor man i denne Henseende beraaber sig paa selve Kristiern II's Haandfæstning, som Rigsraaderne ere bundne til at forsvare, naar Kongen overtræder den, og med Povl Helgesens eget

Kong Kristiern har altsaa til den største Fortørnelse for den almægtige Gud og mange enfoldige Undersaatter til aabenbar Forargelse og fordærvelig Vildfarelse ladet hidkalde til sin kongelige Stad København aabenbare og af Kirken fordømte Kættere, som vare faldne fra den hellige Kristentro og ved deres ugudelige Lære rystede den rette Tro i dens Grundvold, og som ogsaa i Tillid til fornævnte Konges voldsomme Regimente med stor Frækhed og Letsindighed raadede til Frafald fra Lydighed mod Romerkirken, som de plejede at kalde Satans Sæde og Antikristens Rige, men som i Trossager er hele Verdens og især alle sande Kristnes Moder og Herskerinde, og som baade vi og vore Forfædre med from Gudhengivenhed og gudhengiven Fromhed hidtil havde været undergivne i alt det, som angaar Troen, og i alle den kristne Religions Anliggender, og som ogsaa vi og vore Efterkommere, som billigt er, baade bør og ville lyde med Ærefrygt, som det sømmer sig fromme og oprigtige

---

Skrift: Svar til Hans Mikkelsen (forfattet 1526), hvor den Tanke med Styrke fremhæves: Vi vare pligtige at gøre det af Troskab mod vort fædrene Rige og mod Gud (Sechers Udg. S. 111—12). — Af det som Tillæg meddelte Brev af 1524 til Peder Iversen fremgaar, at Povl Helgesen selv efter en Biskops Opfordring har paa Latin oversat eller bearbejdet de Klageposter, hvormed Frederik I's jydske Haandfæstning af 26 Marts 1523 indledede. Med denne Indledning eller Bearbejdelse til Grundlag opremser han nu de enkelte Klageposter, dog i en meget udvidet Form, hvoraf man finder meget dels i hans eget „Svar til Hans Mikkelsen", dels i de jydske Rigsraaders Breve og Manifester 1522—23, dels i andre Klageskrifter. Denne Redaktion af Klageposterne har for saa vidt Betydning, som den er en af de ældste, oprindelig affattet i Slutningen af 1522 eller Begyndelsen af 1523. Den gentages (med enkelte Variationer) i Kong Frederiks endelige Haandfæstning, udstedt i Roskilde Aug. 1523.

Kristne [1]. Følgen heraf blev ogsaa, at han ikke ansaa Kirkens Mænd for værdige til nogen Hæder, at han endogsaa foragtede Kirkens hellige Love, Fædrenes Bestemmelser og de kirkelige Skikke, som den første Kirkes ældste og helligste Fædre jo ifølge den Helligaands Bemyndigelse have overleveret os til Overholdelse, og at han ligeledes var en Modstander af de hellige Løfter, der vare aflagte til Gud, og i den Grad mente, at der ingen Forskel var paa helligt og vanhelligt, at han intet ansaa for helligt, men holdt alt for vanhelligt, og derfor skaanedes under hans tyranniske Herredømme heller ikke det hellige mere end det vanhellige [2].

---

[1]) Her sigtes til Indkaldelsen af Martin Reinhardt, der prædikede Lutherdom i Nikolaj Kirke 1520, men allerede i Begyndelsen af 1521 vendte tilbage til Wittenberg, da han ingen Vegne kom med sin tyske Prædiken (at Povl Helgesen skulde have været hans Tolk, synes at bero paa senere Krønikeskriveres Misforstaaelser). Kongen søgte derpaa at faa Luther selv indkaldt til Universitetet, samtidig med Rigsdagen i Worms, hvilket mislykkedes, hvorimod Karlstadt, som netop paa den Tid søgte at trænge sig frem, synes at have været her, men i meget kort Tid. Sammen med Reinhardt kom Mester Mathias Gabler, der et Par Aar docerede Græsk ved Universitetet og var en ivrig Lutheraner, der maatte forlade Landet samtidig med Kongen. Ved en Pavebulle vare Luthers Skrifter allerede den Gang fordømte; men Kongen havde forbudt Universitetet at udtale nogen Fordømmelse over Luthers Lære.

[2]) Sigter til Kristiern II's Love, som udkom 1521 og 1522, og hvorved Gejstlighedens Magt stærkt indskrænkedes, navnlig dens dømmende Myndighed. Blandt andet sigtes utvivlsomt til Lovens Bestemmelser om, at ingen maatte indvies til Degn før det 25. og til Præst før det 30. Aar, og ingen Klosterjomfru indvies før det 25. Aar, „thi der staar intet i det hellige Evangelium om saa mange Regler, og forbyder det og St. Peder, som siges at være den første Biskop".

Men ogsaa ved sine Gerninger gav han mange Prøver paa sin Grusomhed[1]. Thi viede Biskopper og Prælater lod han mod al Ret og Billighed gribe og lægge i Baand og Fængsel, desuden mange Riddere og Adelsmænd og andre ved deres Retskaffenhed udmærkede Mænd, som han ligeledes med uhørt Grusomhed lod halshugge og derpaa lod henligge aabenlyst paa det Sted, hvor de vare blevne aflivede, uden at der var sat Vagter, der kunde bortjage Hundene eller Svinene, for hvis Sønderriven de med Vilje syntes udsatte, skønt de dog vare komne til ham i god Tro paa hans Lejde og hans Ord, der var bekræftet ved den helligste Ed. Og blandt dem vare de værdige Fædre i Kristus, Biskopperne af Strengnæs og af Skara tillige med den udvalgte Biskop af Linkøping[2], samtlige Sverigs Riges Raader, med Undtagelse af en eller to, mange Adelsmænd samt Borgmestre og Raad i Stockholm. Thi de halshuggede skulle tilsammen, aandelige og verdslige, Adelsmænd og Borgere, have udgjort over 70[3].

Da[4] han derpaa efter Sverigs Undertvingelse var paa Tilbagevejen til Danmark, tog han ind i et Kloster af Cistercienserordenen ved Navn Nydala, hvor han paa grusom Vis lod en viet Abbed tillige med flere Munke, der vare Præster, gribe i den samme Stund,

---

[1]) Randnoten i Teksten lyder: Eksempel paa hans uhørte Grusomhed.

[2]) ɔ: Hemming Gad, der i sin Tid var bleven valgt til Biskop i Linkøping, men aldrig havde faaet pavelig Bekræftelse og til sidst ogsaa var bleven fortrængt fra Stiftet. Han henrettedes for øvrigt ikke ved det stockholmske Blodbad, men kort efter i Finland.

[3]) Jfr. ovenfor S. 69 Anm. 1.

[4]) Tekstens Randnote lyder: I Grusomhed er selv Nero bleven overgaaet af Kong Kristiern.

de vare komne fra Altret, hvor de under den hellige Messetjeneste havde fuldbragt Kødets og Blodets Forvandling[1], og derpaa lod han dem straks bundne sænkes og drukne og paa grusom Vis aflive uden al Skyld og uden al Dom, Ret og Naade; thi de vare saa uskyldige, at man ikke engang kunde finde paa en sandsynlig Beskyldning mod dem, uden at de havde ladet en Del af de Levnedsmidler, de havde indsamlet i samme Aar, bringe til mere afsidesliggende Skjulesteder i Skovene, for at ikke alt tilhobe skulde plyndres af Landsknægtene (hvis Voldsomheder i denne Henseende ved lang Erfaring ere blevne mere end tilstrækkelig bekendte) og for at der i ethvert Tilfælde kunde sørges for Brødrenes nødtørftige Underhold i Fremtiden. Thi man havde imidlertid ladet saa mange Levnedsmidler blive tilbage i Klostret, at der var mere end nok til Kongen og alle hans Drabanter, selv om han var kommen derhen med en ikke ringe Troppestyrke[2]. Og en saadan Grusomhed var ikke noget

---

[1]) Saaledes maa vel Ordene: „*peracto venerando eucharistiæ mysterio*“ forstaas. Selv udtrykker Lektor Povl det i Svaret til Hans Mikkelsen: og havde annammet Guds Legeme. I det svenske Manifest, der vistnok er hans Kilde, lyder det: „item 7 Præster, som havde været Munke og samme Dag holdet Messe og det hellige Sakramente konsekreret (indviet), ladet drukne“. Ifølge katolsk Opfattelse foregaar Brødets (og Vinens) Forvandling ved Indvielsen under Messetjenesten.

[2]) Motivet til Grusomheden anføres ikke i Indledningen til Haandfæstningen. Snart anføres ellers i Manifesterne Fordølgelsen af Levnedsmidlerne, snart Deltagelse i Opstanden mod Kongen. Dagen sættes til Kyndelmisse Dag den 2 Februar (1521); men da er det meget usikkert, om Kongen selv har været tilstede; han synes nemlig at have været i København d. 3 Februar, og kunde da selvfølgelig ikke være i Nydala i Smaaland d. 2den. — I Indledningen til Haandfæstningen følger efter Nydala-Historien Stykket om Didrik

nyt i hans Karakter; thi fordum, da han styrede Norge, medens hans Fader endnu levede, holdt han Biskop Karl af Hamar, en Mand, der var ædel baade af Byrd og af Dyd, i de mørkeste Fængsler og i haardt Fangenskab lige til hans Dødsdag, der mod Naturens Lov altfor meget fremskyndedes ved hans langvarige Fangenskab og ved Fængslets Skimmel og Smuds, og det gjorde han alene af sin egen Magtfuldkommenhed og uden al Dom og Ret, og den eneste Grund, han havde hertil, var, at samme Biskop som en tro og kristelig Raadgiver hyppig mindede ham om at rette visse tyranniske og mere end hedenske Vaner, hvorved han ligesom gav et Forspil paa sin fremtidige tøjlesløse Ondskab [1].

Med en lignende Voldsomhed og lige saa stor Grusomhed lod han gribe og fængsle den værdige Fader i Kristus, Hr. Jens Andersøn, Biskop i Odense, som var kommen til ham i god Tro og Love, da han ved Brev fra Kongen var bleven kaldt til den almindelige Herredag, som da holdtes, og han blev derpaa i flere Aar holdt i den strengeste Bevogtning,

---

Slagheck, som Lektor Povl har udeladt her, fordi han tidligere havde benyttet det (S. 71).

[1]) Biskop Karl Jonsen af Hamar beskyldtes af den unge Kong Kristiern for at have staaet bag ved de Bondeoprør, som 1507 fandt Sted i Hedemarken, og han synes ogsaa at have staaet i Forbindelse med Sverig. Han fængsledes 1508, sad først paa Akershus ved Oslo, derpaa paa Bahus og døde som Fange efter henved 5 Aars Fængsel i Slutningen af Aaret 1512. Fængslingen af en Biskop, der sattes i verdslige Fængsler, uden Lov og Dom, medførte Indsigelser baade fra den norske og den danske Gejstlighed, fra Paven og endogsaa fra Kong Hans selv. Men den unge Konge var ubøjelig. Sagen medførte, som Povl Helgesen ogsaa antyder i sit „Svar til Hans Mikkelsen“ (S. 111), at en Del af Rigsraadet kun nødtvunget tog ham til Konge efter Faderens Død.

slæbt fra det ene Fængsel til det andet og kuet med det tungeste Trældommens Aag, saa at endog hans Liv svævede i Fare, og det foruden al Dom, Ret og Billighed[1]. Desuden lod han sig, paa samme Tid som samme værdige Fader blev fangen, med Vold og Magt indføre i Bispegaarden i Odense og nogle af samme Stifts Slotte, Gaarde og Gods, for ikke at tale om Bortførelsen af alt hans Bohave, saasom Vaaben, Heste, Husgeraad, Klæder og Klenodier, som han endnu den Dag i Dag har i sin Vold og Magt og besidder med troløs Svig[2].

Samme[3] Konge kaldte ogsaa Lunde Kirkes Prælater til sig paa Tro og Love, ved Brev og Skrivelse, men kastede dem derpaa i Fængsel, idet han truede dem med endnu værre Ting, og tvang dem saa med Vold og Frygt for Døden til at overdrage sig et Slot med samme Slots hele Tilliggende og al den Ret, som fornævnte Lunde Kirke havde til en Ø ved Navn Bornholm tilligemed Staden Aahus og mange andre samme Stift tilhørende Besiddelser, Herligheder og Rettigheder, som han ej tidligere kunde vinde ved nogen Rettergang[4]. Ja han havde endogsaa, da han

---

[1]) Om Jens Andersen Beldenaks Fangenskab se ovenfor S. 57—60.

[2]) Her sigtes selvfølgelig til den Tid, da dette Stykke første Gang affattedes af Forf. Derfor bruges Nutiden ligesom i den jydske Haandfæstning af 26 Marts 1523, medens der i den endelige, i Roskilde 3 Aug. udstedte Haandfæstning bruges Fortid. Affattelsen falder altsaa i ethvert Tilfælde inden d. 10 April 1523, da Kong Kristiern forlod Landet, rimeligvis endnu tidligere.

[3]) Randnoten lyder: Bevis paa stor Troløshed.

[4]) Bornholm med Hammershus og to Herreder i Skaane med Aahus Slot ved Helge-Aaens Munding var Lunde Kirke under Middelalderens Kampe kommen i Besiddelse af. Ved de skaanske Provinsers Generhvervelse af Valdemar Atterdag 1360 fik Ærkesædet kun paa den Betingelse Bornholm

netop nærede et særligt Had til Gejstligheden, alene i Kraft af sin Magtstilling og Myndighed og uden nogensomhelst Ret paa voldsom Vis med uretfærdig og usædvanlig Skat og Tynge plaget Biskopper og Prælater, ja hele Gejstligheden, som han dog med særlig Fromhed burde forsvare, beskytte og beskærme, saaledes som alle kristne Fyrster have gjort; men alligevel fratog han dem med Vold og Magt deres Privilegier, Friheder og Forrettigheder, som de nyde efter Kirkeloven og Kejserloven, og det gjorde han mod den Ed og det Løfte, han allerede tidligere havde tilsvoret dem og Riget. Paa Grund af disse forudnævnte og utallige andre Voldsomheder, Undertrykkelser og ukristelige Gerninger ere disse tre Riger, Danmark, Sverig og Norge, blevne saa ilde medtagne, at de

---

tilbage, at det uvægerlig skulde afstaa Øen til Kronen, hvis Kong Valdemar eller nogen af hans Efterkommere krævede den tilbage. Allerede Kong Hans havde 1504 begyndt en Proces om Øens Tilbagegivelse, men atter opgivet Sagen (jfr. ovenfor S. 48); men næppe var Ærkebiskop Birger død og Jørgen Skodborg bleven Ærkebiskop, før Kristiern II 1520 i Kraft af Kong Valdemars Brev efter henved 160 Aars Forløb forlangte Afstaaelsen. I hele to Aar holdt Lunde Kapitel tappert Stand; Jørgen Skodborg maatte forlade Ærkesædet og opholdt sig i nogen Tid i Munkekutte i Graabrødrekloster i København, Didrik Slagheck blev Ærkebisp, men kort efter brændt, hvorpaa Jørgen Skodborg flygtede til Rom for at gøre sine Rettigheder til den nu ledige Ærkestol gældende, men Kongen indtrængte sin Sekretær, Johan Veze (fra Wesel i Rinegnene). Kort efter Didrik Slaghecks Død stævnede Kongen 6 af Kapitlets Medlemmer til København, og da Kapitlet stadig vægrede sig ved at fremlægge sine Bevisligheder, lod han dem kaste i Fængsel, hvorpaa Kapitlet endelig afstod Bornholm og de skaanske Besiddelser (7 Februar 1522). Med Hensyn til Bornholm havde Kongen saaledes en, rigtignok meget gammel, juridisk Ret at holde sig til, men næppe med Hensyn til Aahus og de skaanske Herreder.

ikke have en eneste Ærkebiskop, der beklæder sit Embede og nyder sin Ret. Thi[1] efter at Ærkebiskoppen af Lund, den værdige Fader Byrge (salig Ihukommelse) var død, er Lunde Stift blevet saa ilde medtaget, at det ikke har kunnet lide værre Medfart. Nu indsatte han nemlig mod al Ret, hvem han vilde, til Ærkebiskopper og afsatte dem igen, idet han snart ved Trussel paa Livet tvang dem til at gaa i Kloster[2], snart endogsaa berøvede dem Livet ved Baal og Galge[3] og bar sig saa afsindig ad, at han til sidst hellere vilde indsætte en stundesløs Vindmager, Døgenigt og Rænkesmed, en fremmed og udlændisk Person[4] til Ærkebiskop end en brav og god Mand, der var valgt med alles Samtykke[5], eller hvilken som helst anden af Rigets indfødte Mænd.

---

[1]) De nu følgende Stykker om Ærkebiskopperne af Lund, Upsala og Trondhjem findes ikke i Indledningen til Frederik den førstes Haandfæstning (og heller ikke i det tidligere i Viborg i December 1522 af det jydske Raad udstedte Manifest). Hvorfor Lektor Povl paa egen Haand har indsat disse Stykker i sin latinske Bearbejdelse af Klageskrifterne, har han selv gjort Rede for i det som Tillæg meddelte Brev til Peder Iversen af 3 November 1524.

[2]) Jørgen Skodborg (se ovenfor S. 79 Anm.).

[3]) Didrik Slagheck (se ovenfor S. 69—71).

[4]) Johan Veze, der var født i Wesel i Hertugdømmet Kleve, havde tjent i det pavelige Kancelli og kun været faa Maaneder i Kongens Tjeneste, da han, rimeligvis til Tak for de Tjenester, han havde viist Kongen i Sagerne angaaende Didrik Slagheck og Pavehoffet, blev indtrængt i Ærkestolen og indsat d. 23 Februar. Han fulgte Kongen i Landflygtigheden 10 April 1523. Han var en særdeles dygtig Mand, brugtes meget i diplomatiske Hverv af Kongen, senere af Kejser Karl V og blev til sidst Biskop i Kostnitz.

[5]) Aage Jepsen (Sparre), der allerede straks efter Birgers Død var valgt af Kapitlet, men stedse fortrængtes af Kristiern II's Kandidater. Han kom i Besiddelse af Ærkestolen ved Kristiern II's Flugt; men da han aldrig opnaaede pavelig Bekræftelse og Indvielse, kunde han ikke udføre de kirkelige Hverv.

Hvad Ærkebispen af Sverig angaar, da maatte han i lang Tid leve i Landflygtighed i Danmark. Thi uagtet han for Kong Kristierns Skyld og fordi han holdt med de Danske, i Sverig havde maattet udholde en haard Belejring, havde maattet døje livsfarlige Saar, havde maattet finde sig i, at Upsala Kirke blev fuldstændig udplyndret, hans egen Fader og Venner kastede i et haardt Fængsel og hans Hovedborg jævnet med Jorden, saa var han dog saa langt fra at opnaa nogensomhelst Gunst hos Kong Kristiern, at denne Konge efter at have udtænkt mange Rænker og med en forbavsende Snuhed stræbte efter at straffe samme værdige Fader paa Livet [1].

Med den norske Ærkebisps Landflygtighed forholder det sig paa følgende Maade: Efter at Kong Kristiern i mange Aar og paa mange Maader havde stræbt at styrte samme værdige Fader i Fordærvelse, lod han ham endelig, for at han kunde iværksætte sin længe nærede Plan, ved en Mand ved Navn Jørgen

---

[1]) Gustav Trolle havde, som tidligere omtalt, deltaget i Regeringen i Sverig sammen med Didrik Slagheck og Jens Andersen Beldenak og sluttet sig til denne mod Mester Didrik. I den Anledning maatte han 1521 begive sig til Danmark, og paa denne Tid har Kongen maaske næppe været ham gunstig; Sverig var da ved at tabes. Han opholdt sig i Danmark, forlenet med Dronningholm ved Arresø, indtil han i Januar 1523 tiltraadte en Rejse til Rom for at klage til Paven over sin Skæbne i Sverig og over Gustav Eriksen Vasa. Undervejs opholdt han sig i Hamborg, hvor han indlod sig med Kristiern II's Fjender, Lybeck og Hertug Frederik, og fulgte saa med Frederik I tilbage til Danmark; ja det var endog ham, der kronede Frederik I 1524. Derfor den blide Medfart, han paa denne Tid faar af Povl Helgesen. — Først i Slutningen af August eller Begyndelsen af September 1523 valgte Upsala Domkapitel Johannes Magnus Gothus til Ærkebisp, men han fik aldrig pavelig Bekræftelse.

Skriver[1] kalde til en Herredag i Bergen, hvor Norges Riges Raad skulde forsamles. Meningen hermed var, at han straks skulde gribes, saa snart han betraadte Stadens Grund, derpaa kastes i en Sæk og druknes paa Havets Bund. Medens dette hemmelig forberedtes, blev ifølge Guds Vilje, der altid kommer dem til Hjælp, som stole paa ham, disse Rænker aabenbarede for samme værdige Fader, der paa samme Skib, hvormed han allerede var undervejs til Herredagen, straks sejlede til Holland og derfra begav sig til Rom, hvor han er vandret til Herren[2].

Men ogsaa mange andre Biskopper ere paa en

---

[1]) Jørgen Hansen Skriver, en borgerlig født Mand, som Kristiern II havde indsat til Lensmand paa Norges Hovedslot Bergenhus.

[2]) Den højt ansete og hæderlige Erik Valkendorf, der var Kongens Kansler, medens denne som ung Prins styrede Norge, var ved dennes Indflydelse bleven Ærkebisp i Trondhjem og stod i høj Gunst hos Kristiern II, der 1515 lod ham hente sin Brud fra Nederlandene; men efter Opfordring af den nederlandske Regering skrev han et Brev til Kongen om Dyvekes Fjernelse og paadrog sig herved Sigbrits dødelige Had; hun beskyldte ham endog senere for at være Skyld i Dyvekes Død, og han var nu Genstand for Forfølgelse af det sigbritske Parti, navnlig den senere nævnte Hans Mule i Oslo. For at faa Ret begav han sig 1521 paa Vejen til Danmark, men kastedes af Storme ud af sin Kurs — saaledes paastod han selv — og landede i Holland, hvor han uventet traf sammen med Kristiern II under dennes nederlandske Rejse. Kongen blev i høj Grad forbitret over hans Bortrejse fra Norge, saa Erik V. ikke vovede at vende tilbage til Danmark, men begav sig til Rom for at søge Beskyttelse. Her døde den gamle Mand i Nød d. 28 Nov. 1522. „Hans Naade (ɔ: Kristiern II) er dydelig og god nok, naar han blot haver gode Raadgivere“, skriver han i et Brev kort før. Fortællingen om, at han skulde lokkes til Bergen for at druknes, er Opspind, skønt han rigtignok selv skriver, at Sigbrit tragtede ham efter Livet. Derimod beslaglagdes hans Gods i Norge efter hans Afrejse af Jørgen Skriver.

grusom Maade til Dels blevne aflivede, adskillige ogsaa forjagne fra deres Bispesæder, saaledes som Biskopperne af Odense, Strengnæs, Skara, Vesteraas, Aabo, Oslo, Bergen, Hamar og Stavanger, disse tre Riger til den største Brøst, Skade og Fordærvelse [1].

Desuden havde samme Kong Kristiern alene med Vold og Magt og uden nogensomhelst Dom og Retter-gang haardelig hjemsøgt fornemme Adelsmænd, der hørte til Rigets berømteste Slægter, og fornemmelig Rigets Raader og Øvrighed, som han mest burde have holdt i Ære som sine Medhjælpere i Regeringen. Saaledes lod han Hr. Knud Knudsøn, Ridder og Norges Riges Raad, halshugge uden mindste Spor af Ret, ja imod hele Rigsraadets Dom, som vidste, at den grusomme Konge ingenlunde lod sig lede af Ret og Billighed, men af Had og Magtlyst, og siden inddrog han ved en lige saa stor Voldsgerning hele hans Arvegods under Kronen [2].

---

[1]) Odense, Strengnæs, Skara og Hamar ere tidligere omtalte. Biskop Otto af Vesteraas var længe fordreven fra sit Stift, men ikke af Kristiern II. Han døde under Stockholms Belejring af Gustav Vasa 1522. Biskop Arvid Kurk i Aabo flygtede for Søren Norby fra Finland til Sverig, fordi han havde svigtet Kristiern II's Sag, men omkom paa Vejen ved Skibbrud! Anders Mus, der 1506 var indtrængt af Kristiern II, fortrængtes 1521 af Sigbrits Kreatur, Mester Hans Mule, fra Oslo Bispestol (jfr. senere). I Bergen var Biskop Andor død 1522; Bispevalget var endnu ikke afgjort ved Kongens Flugt; først 15 April 1523 valgte Kapitlet Oluf Torkildsen til Biskop. I Stavanger havde Biskop Høskuld i lang Tid siddet som Biskop. Som man heraf ser, er det hele Stykke meget perfidt udtrykt. I det i Viborg Dec. 1522 udstedte Manifest udtrykkes det ogsaa saaledes: Desligeste (ɔ: foruden de tre Ærkebispestole) er Fyn, Oslo, Bergen, Vesteraas, Skara og Aabo biskopløs.

[2]) Knud Knudsen (Baad) af en halvt svensk Æt, Høvedsmand paa Bahus, henrettedes 1519, uagtet Rigsraadet havde frikendt ham, fordi han havde været Skyld i nogle krigerske

Med lige saa stor Grusomhed lod han ogsaa velbyrdig Svend Torben Oxe halshugge mod hele Raadets Erklæring og Dom, og tillige med ham en anden adelig Krigsmand ved Navn Junker Hans, og dernæst Steffen Webersteen, hans tro Krigsfører og Høvedsmand[1].

Samme Konge lod ogsaa mod al guddommelig og menneskelig Ret en død Mands Krop igen opgrave af Sortebrødrenes Kirke i Aarhus, nemlig Liget af den velbyrdige Mand Mogens Thommesøn, der nylig var død paa en kristen Mands Vis, efter først at have modtaget Kirkens Sakramenter; og efter at han paa saa ukristelig Vis havde ladet ham opgrave igen, lod han ham hænge i Galgen paa Torvet i Aarhus og inddrog derpaa alt hans og hans Hustrus Gods under Kronen[2].

Ligeledes lod han mod sit eget Brev og Indsegl,

Uheld, hvilket Kongen tilskrev Landsforræderi, da han desuden beskyldte ham for allerede tidligere at have staaet i forræderisk Forbindelse med Sturerne. I nyere Tid fundne Breve vise, at han ogsaa 1507 havde begyndt Brevveksling i den Retning med svenske Stormænd.

[1]) Hvem Junker Hans (eller Johan) er, vides ikke. Webersteen havde tjent Kongen som Øverste for Fodfolket i Sverig og været forlenet med Øland; efter et af Klageskrifterne skal han være bleven halshugget, fordi han i et berygtet Hus havde saaret en anden Krigsmand; men i Virkeligheden var det, hedder det, for at Kongen atter kunde faa Øland.

[2]) Mogens Thommesen (Kaas) til Damsgaard paa Mors skal efter Hvitfeld have vakt Kongens Vrede ved at forurette sine Bønder, der klagede herover til Kongen. Af et paa Damsgaard den 25 April 1521 udstedt retsligt Brev ses dog, at Mogens Thommesen maa have gjort sig skyldig i Falskneri, idet man fandt en Del falske Signeter og lignende Sager. Opgravningen af Liget skal have fundet Sted i Aug. eller Septbr. 1522. Ved en Dom af Frederik I, udstedt straks i Viborg Marts 1523, blev han atter kristelig begravet og Godset givet tilbage til Arvingerne.

mod Tro og Love, uden al Naade, Dom og Ret med en uhørt Grusomhed halshugge ærlige og velbyrdige strenge Riddere, Sverigs Riges Raader, og andre velbyrdige Adelsmænd i Stockholm, idet han nægtede dem Skriftemaal for deres Synder, og efter tre Dages Forløb lod han deres Lig føre udenfor Byen og brænde paa et stort der opkastet Baal. I den Grad kogte denne Blodhunds Hjerte af Raseri og Tyranni, at han ikke vilde tillade, at der blev den mindste Levning tilbage af dem, uagtet han dog nylig af de samme enstemmig var bleven taget, kejst og kaaret til Fyrste, Herre og Konning over hele Sverigs Rige og prydet med samme Riges Krone.

Og ikke tilfreds med denne umenneskelige Grusomhed lod han oven i Købet alt deres Gods inddrage under Kronen og bedrog saaledes deres Arvinger for det, der med Rette tilkom dem, og mange adelige Jomfruer og Fruer tillige med deres spæde Børn slæbte han i Fangenskab, og de holdtes ogsaa i Fængsel lige til hans Flugt[1]. Og i det hele taget havde denne havesyge Fyrste intet andet for Øje, end at han ene

---

[1]) Efter det stockholmske Blodbad 1520 førtes Sten Stures Enke, Kristine Gyldenstjerne, med sine to Sønner og en lille Datter, hendes Moder Fru Sigrid Banér, Gustav Vasas Moder Fru Cecilie og to af hans Søstre samt tre andre Enker efter Adelsmænd. der vare blevne halshuggede, tilligemed deres Børn som Fanger til København, hvorfra de senere førtes til Kalundborg. Gustav Vasas Moder og en af hans Søstre samt Sten Stures unge Datter døde i Fængslet af Pest, hvilket senere medførte de vildeste Beskyldninger mod Kristiern II. — De øvrige frigaves af forskellige Grunde og efter de voldsomste Reklamationer fra svensk Side først af Frederik I i Januar 1524. Den jydske Haandfæstnings Udtryk: „og endnu i Fængsel ere“ (hvilke Ord ere udeladte i Roskilde-Haandfæstningen, fordi Underhandlingerne om Frigivelsen da vare begyndte), har Povl Helgesen derfor rettet som ovenfor i Teksten.

vilde tilvende sig alles Ejendomme. Thi to Aar før sin Flugt forlangte han som en aarlig Skat til evige Tider to Gylden af hver Bonde i hele Riget, under hvem de saa end stode, Gejstligheden eller de verdslige Stormænd. Og den Gang var der nogle af Rigens Raader, der vare saa bange for hans Vildskab, at de skriftede deres Synder, før de gik op paa Kongens Borg, af Frygt for Død eller Fængsel, hvis de ikke samtykkede i hans Bud. Thi da han ikke opnaaede sit Ønske, begyndte han fra den Dag af at efterstræbe alle saa vel gejstlige som verdslige Stormænds Velfærd i hele Danmarks Rige. Og det er ikke til at tvivle om, at dersom han havde haft Held med sig i disse sine ugudelige Forsæt, saa vilde vi jo alle nu enten leve under en lige saa ynkelig Trældom som Russerne eller som under Bøhmernes forbryderske Kætterparti [1]. Desuden havde han med de haardeste Skatter plaget eller rettere sagt udplyndret samtlige Danmarks Riges Adelsmænd, Riddere og andre velbyrdige Mænd af Vaaben, idet han ikke engang skaanede adelige Enker, Jomfruer og Fruer, men behandlede dem som andre

---

[1]) Hele dette Stykke har intet tilsvarende i Indledningen til Haandfæstningen. Nærmest ligner det i Udtrykkene Svaret til Hans Mikkelsen (Sechers Udg. S. 117). Sagen om de 2 Gylden berøres ogsaa ganske kort i det i Lejren for København i Juni 1523 udstedte Manifest (hos Hvitfeld), ligeledes Frygten for at komme paa Slottet; men først her sættes begge Dele i Forbindelse med hinanden. I Efteraaret 1521 var der paalagt en saakaldt Landehjælp af Bønderne, ligeledes i Foraaret 1522 (een rhinsk Gylden eller 2 Lod Sølv af hver 40 Marks Gods). Disse Skatter vare imidlertid ikke paalagte „til evig Tid“, men kun een Gang for alle. Den staaende To-Gylden-Skat synes Kongen saaledes at have opgivet. Det siges ogsaa kun, at han „vilde“ paalægge den. Disse Skatter paalagdes efter Forhandlinger med de enkelte Landskabers Raader, men ikke efter Forhandling med og Samtykke af hele Rigsraadet.

Bønder og Trælle. Ja han har endogsaa mod al Ret og Sømmelighed, alene stolende paa sin tyranniske Magt, frataget samme deres Privilegier, Friheder og skyldige Værdigheder, som deres Forfædre fra Arilds Tid have kunnet glæde sig ved. Og alt dette har han gjort mod den Ed, han har svoret os[1] og Riget, ogsaa mod de ved hans Kaar og hans Kroning beseglede Forpligtelser[2].

Ligeledes holdt han aldrig Kirkens Mænd, Rigets Prælater, Raad og Øvrighed, Riddere og andre gode Mænd af Vaaben i nogensomhelst Ære; men tvertimod havde han tilføjet dem den største Vanære ved at holde en ugudelig og fordærvelig Kvinde ved Navn Sigbrit, sin Bolerskes Moder, i langt større Anseelse, Hæder, Værdighed og Ære end alle Rigets gode Mænd i Forening; thi hun havde været den fornemste Aarsag og Raadgiver til samme Konges forudnævnte og efterskrevne ukristelige og umilde Gerninger, samme Konge og alle Rigens Indbyggere til evig Skade og Fordærv. Det var ogsaa efter samme skændige Kvindes Raad, at samme Konge havde fremdraget og hævet onde Mennesker, Skalke og Døgenigter af Trællestand[3], til Ære og Magt fremfor samtlige Rigens Raader og gode Mænd, og antvordet dem Rigets Slotte og Len i Hænde. Og saaledes blev det Tilfældet, at ædle og velbyrdige

---

[1]) ɔ: Rigets Raader (og Indbyggere). Lektor Povl har her beholdt Haandfæstningens Ord, hvor det er Rigsraaderne selv, der fremføre Klagerne.

[2]) I April 1522 udskreves en Indkomstskat af Trediedelen af den skattefri Gejstligheds Indtægter efter foregaaende Forhandlinger skriftlig eller ved udsendte Sekretærer med Biskopperne. Paa lignende Maade bar man sig ad med den skattefri Adel, idet den, i al Fald 1519, under Frivillighedens Skin maatte finde sig i en Skat, der ogsaa ramte „Enker, Jomfruer og Fruer".

[3]) ɔ: ufri Mænd (ikke-adelige).

Mænd syntes, ja i Virkeligheden ogsaa vare undertrykkede, foragtede og forsmaaede.

Paa samme Maade har han ogsaa ved en Voldsgerning, mod sin svorne Ed, overført Slotslovene fra Rigens Raad og Øvrighed til sin Husfrue og sine Børn og ladet Rigets Slotte og Len holdes til deres Haand, hvilke dog ved Kongens Død bør overdrages og holdes til Rigens Raaders Haand; ellers vilde det jo synes, som om Danmarks Rige ikke længere var et frit Kaarerige [1].

Desuden havde han ogsaa for at sikre og befæste sit Voldsherredømme, da han saa ofte havde brudt sit Ord overfor Svenskerne og andre omliggende Lande og de vendiske Stæder, uden at forelægge Sagen for Rigens Raader og Øvrighed, i Følelsen af sin onde Samvittighed inddraget her i Riget udlændisk Stridsmagt og fremmed Krigsfolk til deres og til hele Danmarks Riges og dets Indbyggeres evige Skade og Fordærv [2].

---

[1]) At Kristiern II efter at have ladet sig krone til Arvekonge i Sverig Nov. 1520 lod de svenske Len efter sin Død holde til sin Søns Hænder, og hvis han døde, til Dronning Elisabeths Haand, var i sin Orden, men han har allerede gjort det ved det svenske Len Øland 1519, altsaa længe før Kroningen, og fra 1521 begyndte han at gøre det samme i Danmark (og Holsten); i al Fald kender man fire saadanne Lensbreve. Dette i Forening med Indtrængen af borgerlige Lensmænd eller Fogeder istedenfor Højadelen er selvfølgelig det alvorligste Klagepunkt i hele Klageskriftet; thi det truede i allerhøjeste Grad Rigets Forfatning og viste tydelig nok, hvad der tilsigtedes: et Arve- og Enekongedømme uden Haandfæstning.

[2]) Krigsfolket var selvfølgelig indkaldt for Krigens Skyld med Sverig, Lybeck og de øvrige vendiske (ɔ: Hanse-)stæder. I de jydske Raaders Breve ytres allerede Frygt for, at dette Krigsfolk skulde bruges mod dem selv, idet Kongen antoges at ville føre dem med til Jylland. I den jydske Haandfæstning, som Povl Helgesen har fulgt, menes der næppe andet, end hvad der findes i den roskildske, at „Kongen for sit uskellige Regimente med Sverig og de vendiske Stæder

Thi saa stor Troløshed viste han endog mod andre Fyrsters Sendebud, at han først med stor Ære modtog Kongen af Polens Sendebud, der var sendt til ham i Stockholm, og skikkede ham fra sig med store Gaver, men efter at han var afsejlet, lod han ham dog gribe og drukne tillige med 24 Mænd, der havde ledsaget ham, idet han saaledes krænkede al den Ret, som dog selv Hedninge i gamle Dage overholdt. Dette Sendebud havde han nemlig meddelt visse Hemmeligheder, hvilket senere fortrød ham. Han ønskede derfor hans Død, at han ikke skulde plapre ud med hvad han vidste. Saa aabenmundet var samme Tyran, at han ikke kunde tie stille med noget. Men Ve den, mod hvem han havde vist sig aabenmundet; thi ham stræbte han efter Livet af Frygt for, at han ikke skulde fortie, hvad der var betroet ham. Derfor plejede han ogsaa at sige: »Dersom jeg vidste, at Huen paa mit Hoved kendte mine Planer, vilde jeg straks kaste den i Ilden og lade den brænde«[1].

Endelig havde samme voldsomme Fyrste uden al Naade og Barmhjertighed og ud over Rigets og dets Indbyggeres Evner og Kræfter, uden Nødvendighed, men af lutter Havesyge, plaget alle Rigets Købstæder, Bønder og Almue med umaadelige Skattepaalæg, der bleve fornyede den ene Gang efter den anden, og trykket dem med den ene ny udtænkte og paalagte Tyngde efter

---

uden Rigsraadets Samtykke har paaført dem og Riget en stor Fejde og inddraget udlændisk Folk osv.", men Ordene om Fejden synes tilfældig udfaldne i det endnu bevarede Eksemplar af den jydske Haandfæstning. I Klageskriftet, udstedt i Juni 1523, vil man ogsaa give det Udseende af, at Krigsfolket skulde bruges til at ihjelslaa Raaderne paa Herredagen i Aarhus (smlgn. senere).

[1]) Stykket om det polske Sendebud har ikke noget tilsvarende i Indledningen til Haandfæstningen. I Svaret til Hans Mikkelsen (Sechers Udg. S. 115) berøres Sagen, dog kun ganske kort. Hvad der sigtes til, er ukendt.

den anden, med Told og Cise, nye Love og utallige andre Besværinger, som det vilde være altfor vidtløftigt og møjsommeligt at nævne enkeltvis, og ved alle disse Voldsomheder ere alle Rigets Landskaber blevne saa udtømte, at der over alt herskede lutter Fattigdom og Mangel paa alt. Og da han saa ved sine uretfærdige Tyngsler havde inddraget næsten alle Rigets Skatte i sin Kasse, saa lod han til sidst slaa en gangbar Mønt, hvis Præg lød paa en stor Pris, men som i Virkeligheden slet ingen Værd havde og som derfor ikke blot har bragt Rigets Indbyggere de største Tab, men som baade ved sin ringe Værdi og sit Navn endnu er og til evig Tid vil være til stor Skænsel for hele Danmarks Rige [1]. Og for at sige det med faa Ord, saa gik denne umilde Fyrste i den Grad i Blinde, idet han alene tog Hensyn til sin egen Fordel, at han sagde, at alt, hvad enhver besad, Rettigheder, Godser, Arv og Eje, vedkom ham og stod under hans Ret og Magt, og derfor tog denne Konge i sin umættelige Gerrighed ikke i Betænkning at kalde sig Herre over alt det, som i Riget var. Deraf kom det, at han havde sat sig i Hovedet, at det var ham tilladt at gøre alt, hvad han til enhver

---

[1]) Hele dette Sted om den slette Mønt, Kristiern II slog i sine sidste Aar, de saakaldte Klippinge, en Sølvmønt, der dog næsten udelukkende bestod af Kobber, har ikke noget tilsvarende i Indledningen til den jydske Haandfæstning, heller ikke i de tidligere af de jydske Raader udstedte Breve; derimod omtales den i det Manifest, som i Juni 1523 udstedtes i Lejren for København (hos Hvitfeld). Netop paa denne Tid medførte Møntforholdene nemlig store Vanskeligheder. En Møntforordning af 10 August 1523 forbød Klippingenes Brug og bød, at de skulde indløses i Mønten for deres virkelige Værdi. Da mange derved lede store Tab, medførte denne Forordning Uroligheder blandt Almuen, saa at Frederik I allerede i September samme Aar maatte ophæve den ny Møntordning. — De ovenfor staaende Ord ere vist oprindelig skrevne før Møntordningen af 10 August.

Tid havde faaet Lyst til. Og han tiltog sig et Herredømme over frie Mennesker, der vare løskøbte ved Kristi Blod, som om de vare uskellige Kreaturer; thi han myrdede dem med langt større Grusomhed end Slagterne Kvæget[1].

Paa Grund af disse saa umilde og ugudelige Gerninger, Drab, Mandslæt, Udplyndringer og utallige andre Besværinger, var det ubilligt og ugudeligt overfor Gud og Mennesker længere at finde sig i denne Tyran, da han ofte i al Ærbødighed har været paamindet, men aldrig har villet bedre sig[2]. Ja for at befæste sit Voldsherredømme for evig Tid lod han alle Rigets Raader, især Jyderne, kalde til Kalundborg under Foregivende af, at han vilde æske deres Raad angaaende de svenske Oprørere, men i Virkeligheden i den Hensigt, at dræbe dem alle paa een Gang[3]. Da de ikke vare sig noget

---

[1]) Heller ikke dette Stykke har noget Sidestykke i Indledningen til Haandfæstningen; men i Svaret til Hans Mikkelsen S. 117 ff. findes lignende Tanker og Udtryk. At Kongen myrdede Mennesker som „uskellige (ɔ: uforstandige) Kreaturer", er et Udtryk, som jævnlig forekommer baade i svenske og danske Manifester.

[2]) Hermed ender Gengivelsen efter Indledningen til Frederik den førstes Haandfæstning, skønt Klageskrifternes Fremstilling ogsaa spores i det følgende. Kristiern II's Haandfæstning slutter med følgende skæbnesvangre Ord: „Item bepligte vi, fornævnte Kristiern etc., os at holde denne Reces, som vi Danmarks og Norges Indbyggere sværge skulle, naar vi kronet vorde, saa vel som Indbyggerne skulle være pligtige at holde os Huldskab og Mandskab, og gøre vi imod fornævnte vor Reces og ville ingenlunde lade os undervise deri af Rigens Raad, det Gud forbyde, da skulle alle Rigens Indbyggere ved deres Ære troligen tilhjælpe det at afværge og intet dermed forbryde imod den Ed og Mandskab, som de os gøre skulle". Det var denne Artikkel, man stadig beraabte sig paa; men nogen „Undervisning", i al Fald af det samlede Rigsraad, havde ikke fundet Sted.

[3]) Hovedgrunden til Sammenkaldelsen af Rigsraadsmødet i

ondt bevidste, gave de sig dog paa Vej efter hans Kaldelse. Men førend de vare komne derhen, bleve de af Modvind kastede tilbage til den jydske Kyst, idet Herren saaledes raadede bedre over dem. Men da Kongen havde faaet dette at vide, befalede han atter, at der skulde holdes et almindeligt Herremøde i Aarhus St. Povls Omvendelsesdag (25 Januar).

Men da Nørrejyderne af et almindelig udbredt Rygte erfarede, at Kong Kristiern vilde komme til Aarhus med en stor Troppestyrke, som nylig var hidkaldt fra Tyskland, og at Kærrebøsser, Bøssekrudt og Kugler førtes i Forvejen, hvormed han vilde tage Straf over dem, dersom de flygtede til deres Borge, saa kom de ham i Forkøbet og holdt selv en Sammenkomst i Viborg, hvor de sammensvore sig om, med al Magt at modsætte sig Kong Kristierns utaalelige Tyranni, og de sammensvornes Tal voksede daglig. Først afsendte de derpaa i Fællesskab et Brev, hvori de tilkendegave ham deres retfærdige Grunde til Frafaldet og Rejsningen, og senere sendte de lovformelige Fejdebreve [1].

Kalundborg i Dec. 1522 var dog, at det vigtige Bordesholmer-Forlig, Kongen havde maattet indgaa med sin Farbroder, Hertug Frederik af Gottorp, skulde godkendes og endelig afgøres inden Jul.

[1]) Det er falsk, at Sammenkaldelsen af Aarhusmødet fremkaldte Opstanden. Da de jydske Rigsraader udebleve fra Kalundborg, sendte Kongen sin Herold om til de jydske Raader; de gave alle (selvfølgelig) gode Svar; nogle lovede endog at indfinde sig hos Kongen i Juledagene, men ingen kom. Allerede den 21 December 1522 havde nemlig en Del jydske Raader holdt Sammenkomst i Viborg og her givet Landsdommer Mogens Munk Fuldmagt til at underhandle med Hertug Frederik. Sammensværgelsen var dermed indgaaet. Kongen havde imidlertid begivet sig til Fyn, hvor han i Juledagene havde Sammenkomst med Mogens Gjø og flere Raader. Disse bevægede ham til at sammenkalde, ikke et Rigsraadsmøde, men en hel Rigsdag i Aarhus,

Men da Kongen mistvivlede om sin Styrke og var vankelmodig, fordi han havde en ond Samvittighed, lod han sin Hær blive tilbage i Fyn, hvor han den Gang opholdt sig, og vendte tilbage til København for der at træffe Forberedelser til den Flugt, som han allerede længe havde tænkt paa.

Imidlertid kaares en ny Fyrste og Konge, den højbaarne Hertug Frederik af Holsten, Kong Kristierns Farbroder. Efter at han var ført omkring gennem hele Jylland, blev der nu svoret og ydet ham Huldskab og Mandskab af alle Rigsraader, af alle gejstlige og verdslige Stormænd og af alle Øvrigheder i hele det menige Folks Navn, hvorpaa han ogsaa tilsvor dem den sædvanlige Ed, som ogsaa hans Forgængere maatte aflægge og som Kongerne pleje at aflægge, naar de tiltræde dette Riges Styrelse og Kongedømme[1]. Man skiftede saaledes Herre, men Regimentet blev ingen-

---

hvortil ogsaa udsendte fra Borger- og Bondestanden skulde indfinde sig og hvor Kongen lovede at ville afhjælpe alle Klager. Først den 20 Januar fik de i Viborg forsamlede Raader paa Snapslandstinget Kongens Brev om Indkaldelsen af Aarhusmødet, og samme Dag opsagde de Kongen Huldskab og Troskab. At Rygterne om Troppesamlinger osv. kunne have bidraget hertil, er muligt, men mest bidrog selvfølgelig hertil de Svar, Mogens Munk imidlertid havde bragt fra Hertug Frederik. Det i Fælleskab udstedte Brev, Povl Helgesen omtaler, maa være Brevet af 20 Januar, hvorpaa Mogens Munk atter sendtes afsted til Hertug Frederik og den 22 Januar havde det bekendte Sammenstød i Vejle med Kongen. Det eller de Fejdebreve *(litteræ feciales)*, som Povl Helgesen derpaa omtaler, maa vel være de enkelte Raaders Opsigelsesbreve, hvoraf flere indtraf til Kongen efterhaanden. Kongen selv benægter at have modtaget noget lovformeligt Opsigelsesbrev.

[1]) Kong Frederiks Hylding af Jyderne og Udstedelsen af en foreløbig Haandfæstning fandt Sted i Viborg d. 26 Marts.

lunde afskaffet, saaledes som det vil fremgaa af det følgende [1].

Den 20 April [2] i Herrens Aar 1523 flygtede Kristiern, den anden Konge af det Navn over Danmark, Sverig og Norge, med Hustru og Børn bort fra dette Danmarks Rige, skrækket og domfældt af sin egen onde Samvittighed og Guds retfærdige Dom, efter først at have sammenskrabet Rigets vigtigste Skatte. Thi da han havde en ond Samvittighed paa Grund af sit Tyranni og den grusomme Maade, hvorpaa han havde ført sin Regering, lod han alle Rigets Skatte føre om Bord paa sine Skibe, efter at Rigets samtlige Stormænd, Øvrigheder og Indbyggere allerede vare faldne fra ham og havde kundgjort dette i et aabent Brev, hvori de meget udførligt havde anført Grundene til deres Frafald, for at han ikke uventet skulde overvældes af dem, og sejlede saa med den samlede Flaade først til Holland [3]. Men da han der ikke kunde faa sikkert Lejde, lettede han straks Anker for at sejle til Zeeland. Efter sin Ankomst dertil opnaaede han ogsaa det forønskede Lejdebrev, dog mere paa Grund af den Yndest, hans Hustru stod i, end for sine egne Fortjenesters Skyld. Saa ilde fortjent havde han gjort sig af alle

---

[1]) Smlgn. allerede Ytringerne i Brevet til Kannik Hans Lavridsen af 30 Septbr. 1523. Andre have forstaaet Ordene anderledes („men Kongedømmet blev ingenlunde afskaffet"), med Hentydning til Begivenhederne 1533, da Tronen stod ledig i et Aar. Meningen er dog vistnok, at Frederik den førstes Regering var lige saa tyrannisk som Kristiern den andens, thi saaledes skildres den senere.

[2]) Den virkelige Dag var den 13 April (Mandag før Tiburtius), ikke den 20de (Mandag efter Tiburtius).

[3]) Rygtet om de store Skatte, Kristiern II førte med sig, var i Aaret 1523 meget udbredt, ogsaa i Tyskland, men viste sig snart fuldstændig falsk. Tværtimod var Kongen i stor Pengeforlegenhed.

Europas Folkeslag, at man intet Steds havde det mindste til overs for ham. Derpaa gennemstrejfede han i lang Tid næsten hele Tyskland som landflygtig og som en fremmed og urolig Gæst, der intet blivende Sted havde, forhadt af alle for sit berygtede Tyranni [1].

Paa den Dag i samme Aars Juni Maaned, paa hvilken Apostlen Barnabæ Aften indtraf (10 Juni), lagde den nye Konge Frederik den førstes Krigsmagt, hvortil der ogsaa havde sluttet sig lybske Tropper, sig udenfor København. Thi ved sin Flugt havde Kong Kristiern efterladt en Besætning, som han havde lovet, at han vilde komme tilbage med en stor Krigsmagt inden tre Maaneder og atter tilbageerobre sit frafaldne Rige. Han havde nemlig sat sig i Hovedet, at han ved den Lejlighed meget nemt kunde iværksætte, hvad han allerede længe havde tænkt paa, at gøre Riget fra et frit Valgrige til et Arverige. Thi naar han med Vaabenmagt havde vundet Riget tilbage fra de frafaldne, vilde han straks have gjort det til et Arverige efter først at have udryddet Rigets Forsvarere, Adelen [2]. Men den barmhjertige Gud, der ifølge sin Natur hader Grusomhed og Ugudelighed, vilde det anderledes; thi han plejer at hudflette for Syndernes Skyld, ikke at fordærve, at rette og forbedre, ikke at udrydde. Men dersom Kong Kristiern ikke havde efterladt den før-

---

[1]) Dette synes skrevet i Aaret 1524; thi Forf. synes ikke at kende Kristiern II's fornyede Ophold i Nederlandene, hvor der i Slutningen af 1524 gaves ham stadigt Opholdssted i Lier i Braband.

[2]) Ogsaa Hans Mikkelsen, Kristiern den andens tro Mand og Udlændighedsfælle, raader Kongen i et Brev af 10 Aug. 1526 til aldrig at gaa paa Forlig med de Danske, med mindre alle Haandfæstninger kasseres og Riget bliver et Arverige, ligesom det var sket i Sverig, og da Kristiern II 1531 landede i Norge, lod han vel ikke sig selv, men sin Søn Hans udnævne til Arveherre efter sin Død.

omtalte Besætning i Riget, vilde hverken København eller Malmø have sat sig til væbnet Modstand, men vilde straks have overgivet sig tillige med Rigets øvrige Stæder og Slotte. For øvrigt varede Belejringen paa Grund af Krigsfolkenes haardnakkede Modstand (thi de opførte sig mere som Herrer end som Krigsfolk i København) i henved otte Maaneder, nemlig lige til de hellige tre Kongers Dag Aar 1524, og den vilde have varet endnu længere, hvis Levnedsmidlerne ikke vare slupne op for dem. Da disse vare slupne op, indlode de sig paa Overgivelse, som de opnaaede paa de Vilkaar, at Krigsfolket frit drog ud af Riget tillige med Hr. Henrik Gøje, Kong Kristierns tro Statholder[1].

I Aaret 1524 holdtes i København en stor Herredag, som varede i lang Tid. Til denne havde ikke blot hele Danmarks Riges Raad og Adel givet Møde, men ogsaa de vendiske Stæders Raader havde indfundet sig for at slutte et fast Forbund mod Kong

---

[1]) Henrik Gjø (eller Gøje, som Navnet da i Reglen skreves) til Gisselfeld, Søn af Marsk Eskild Gjø († 1506) og yngre Broder til den berømte Rigshofmester Mogens Gjø, havde altid staaet i høj Gunst hos Kristiern II og især udmærket sig i Kampene i Sverig; ved Kroningen i Stockholm 1520 var han bleven slaaet til Ridder, og i 1522 havde han en Tid lang været Kongens Statholder i Sverig. Hans Opofrelser for Kristiern II under Københavns Belejring nødte ham til at pantsætte og senere afhænde sin fædrene Gaard Gisselfeld. Han opholdt sig en Tid lang i Bremen, og herfra søgte han at samle en Hær for at genindsætte Kristiern II; men hans Gæld til de fremmede Høvedsmænd, der havde tjent under ham under Københavns Belejring, voldte ham mange Bryderier, saa at han i længere Tid ikke kunde forlade Bremen. Da Kristiern II ikke kunde hjælpe ham ud af disse Forlegenheder, sluttede han til sidst Forlig med Frederik I og vendte tilbage til sin Brud i Danmark, Elline Godov. Han blev Medlem af Rigsraadet og døde i sin kraftigste Alder i Maj 1533, stadig hjemsøgt af mange Fortrædeligheder, som hans Gæld paadrog ham.

Kristiern, som nu ansaas for Rigets og de nævnte Stæders aabenbare Fjende. Ogsaa fra forskellige Fyrster var der kommet Sendebud, nemlig fra Kejser Karl, Kong Henrik den ottende i England og Ærkehertug Ferdinand af Østerrig, fornævnte Karls Broder, for at de, hvis det mod Forventning lod sig gøre, kunde bilægge Striden mellem den højbaarne Fyrste og Konge, Kong Frederik den første af Danmark, Danmarks Riges Raad og den fordrevne Kong Kristiern; men disse Sendebud udrettede dog intet. Imidlertid blev den højbaarne Fyrste, Kong Frederik den første, der enstemmig var bleven kaaret til Danmarks Konge istedenfor Kong Kristiern, den 7de August højtidelig kronet til Konge i Overværelse af alle Rigens Raader og Adel, desuden af de fornævnte vendiske Stæders Raader og Herrer, en stor Mængde adelige Kvinder og Udsendinge fra det menige Folk, der vare komne hid fra alle Rigets Egne for at ønske den nye Fyrste til Lykke.

Samme Aar og Maaned blev paa selve den hellige Martyr Laurentius's Dag (10 Aug.) Ridderen Hr. Niels Høg i Helligaandskirken i København rammet af en pludselig Sygdom, et Slag eller en Lammelse. Han mistede straks Mælet og sine Lemmers Brug og blev bragt hen til det Herberg, hvor han havde sit Ophold, og her døde han bevidstløs paa den niende Dag, efter at han var bleven rørt. Nogle ansaa ham for at være en Fjende af Gejstligheden, fordi han altid spottede over visse Folks Laster og Hovmod og var en Modstander af Biskoppernes Overdaadighed og Stolthed. Men om han herved lod sig lede af Iver eller af Had eller Gerrighed, maa vi lade henstaa uafgjort; thi han var en saare veltalende Mand, der forstod at bruge sin Tunge med stor Færdighed. Mod sine undergivne Bønder skal han derimod, efter hvad man sagde, have været en haard og streng Herre. Der er mange, som

hade Kirkens Personer, eftersom de have saa store Rigdomme og Besiddelser, ikke fordi de misbruge disse, men fordi de overhovedet ere i Besiddelse heraf, og saaledes ledes de mere af Had end af Iver, naar de ønske, at de gejstlige Mænd skulle »reformeres« [1].

I August Maaned samme Aar blev der paa St. Bartholomæi Dag (24 Aug.) i Malmø holdt et stort Herremøde mellem Kong Frederik den første af Danmark og Hr. Gustav Erikssøn, der var udvalgt til Konge i Sverig, for at der kunde sluttes en varig Fred mellem disse tre Riger, at de med større Styrke kunde modstaa de tre Rigers grumme Fjende, den fordrevne Kong Kristiern. Paa dette Møde blev det ved fælles Overenskomst besluttet, at Øen Gulland, hvorom der altid havde været Strid mellem de Danske og de Svenske, skulde høre til Danmarks Riges Krone, saaledes som den da allerede havde gjort det i over 120 Aar, nemlig fra de Tider, da Kong Valdemar regerede, han, der var Fader til Margrete, de tre Rigers Dronning [2]. Ogsaa Blekingen, som næsten i to Aar havde været i Svenskernes Vold, blev givet tilbage; disse havde nemlig med Svig og List snappet det paa den Tid, da Kristiern den anden, den berygtede Tyran, forlod sit Rige. Denne Fred og Overenskomst blev indgaaet efter Opfordring af Raadet i Lybeck, som paa den Tid havde stor Indflydelse paa fornævnte Gustav,

---

[1]) Niels Høg til Eskær i Salling, Ridder og Rigsraad, indtog en betydelig Stilling i Kong Hanses og Kristiern II's Tid og brugtes især en Del i diplomatiske Forhandlinger. Hvitfeld, der (efter Skibykrøniken eller dens Udskrivere) kalder ham „en veltalende Mand paa vort danske Tungemaal", gør ham til Marsk, hvilket han dog næppe var. Han var Stiffader til den bekendte Erik Banner til Asdal, Reformationens ivrige Beskytter, som senere omtales.

[2]) Visby paa Gulland blev indtaget af Valdemar Atterdag 1361.

som ved Lybeckernes Anbefaling og Hjælp var bleven kaaret til Sverigs Konge [1], skønt han dog syntes uværdig til saa høj en Stilling saa vel paa Grund af sin lidet anselige Byrd, som især paa Grund af sit Sinds Vildskab og sit aandsfattige Hjertes altfor store Overmod.

Den 24 September i samme Aar omkom Mester Hans Mule, der nylig var bleven indviet til Biskop i Oslo, ved et Skibbrud ikke langt fra Vestervig Kloster [2].

---

[1]) Gustav Eriksen Vasa blev valgt til Konge paa Rigsdagen i Strengnæs 6 Juni 1523. Lybeck havde hjulpet ham med Penge under hans halvtredjeaarige Befrielseskrig, hvorfor han paa samme Rigsdag havde maattet give Lybeck store Handelsfordele i Sverig.

[2]) Mester Hans Mule var Søn af Borgmester Kristiern Mule i Odense, hvis Farfader, der ligeledes var Borgmester i Odense, havde faaet Adelsbrev af Kristoffer af Bajern. Hans Mule havde faaet gejstlig Uddannelse og var bleven Skriver i Kancelliet, da han 1516 af Kristiern II blev indsat som Høvedsmand paa Akershus. Han hørte til Sigbrits Parti og var en raa Person, der vistnok fuldstændig fortjener det haarde Skudsmaal, han nedenfor faar af Povl Helgesen. Paa Grund af sit frække Frillelevned og sin voldsomme Adfærd kom han i Strid og Fejde med den nedenfor nævnte, temlig ubetydelige Anders Mus, en dansk Mand, der 1506 af Kristiern II, som da var Statholder i Norge, var bleven indtrængt i Bispedømmet i Oslo. Hans Mule blev imidlertid af Kristiern II i Aaret 1519 endogsaa indsat til Statholder i Norge med uindskrænket Myndighed, fortrængte 1521 Anders Mus og blev selv tillige Biskop i Oslo. Anders Mus, der i den følgende Tid som ordineret Biskop oftere brugtes som Viebiskop af den Mængde Biskopper, der paa Reformationstiden her i Danmark aldrig opnaaede pavelig Bekræftelse og biskoppelig Indvielse og derfor ikke selv kunde foretage Indvielser, forlenedes af Kristiern II med Vestervig Kloster. Hans Mule sveg snart Kristiern II's Sag, anerkendte 1523 Frederik I og beholdt saaledes foreløbig Akershus. Det lykkedes ham ogsaa ved Frederik I's Hjælp at komme til et Forlig med Anders Mus, hvorpaa han under en Herredag i Bergen endelig i Aug. 1524 fik biskoppelig Indvielse af Ærkebiskop Olaf Engelbrechtsen, men paa Vejen ned til

Skibet var nemlig stødt paa Grund under en voldsom Storm og havde derved faaet en Læk, hvorpaa han kastede sig i en Baad tillige med ni andre, som alle omkom tillige med ham, idet de overvældedes af Bygerne og kæntrede. De, der vare blevne tilbage paa Vraget, kom derimod i Land i god Behold, da Søen havde lagt sig, saaledes som det saa ofte kan gaa. Folk, der tyde Skæbnens Tilskikkelser efter den store Hobs Meninger, sige, at han omkom paa denne Maade, fordi han havde opnaaet sin Bispeværdighed ved onde Kunster. Han havde nemlig tvunget sin Forgænger Anders Mus, der for øvrigt paa Grund af sin Ladhed og sine daarlige Evner var uværdig til Bispestillingen, til at fratræde ved at true ham paa Livet. Ingen maa dog driste sig til at dømme uoverlagt før Tiden; thi ved Skibbrud omkomme ofte ogsaa hellige og Gud velbehagelige Mænd. Denne Hans Mule havde fordum vist Kong Kristiern stor Troskab, naar man tager Ordet i den Mening, hvori det bruges af den store Hob, der rigtignok allermindst forstaar at dømme om en Mands Retskaffenhed. Han havde nemlig været rede til at føje Kongen i alt, uden at bryde sig om, hvorvidt de Befalinger, han fik, sømmede sig for en Kristen eller ikke, naar han blot kunde skaffe Kongens Pengekasse mange Indtægter, hvad enten det skete paa lovlig Vis eller ikke. Det var ogsaa Angivelser fra hans Side, der vare Skyld i, at den værdige Fader og Herre, Hr. Erik Walkendorff, Ærkebisp i Trondhjem, maatte leve i Landflygtighed lige til sin Død. Saaledes gik Rygtet almindelig i de Dage[1].

Danmark for nærmere at ordne sine Sager druknede han. I Norge var han hadet af alle, ikke mindst af Bønderne i Akershus Len.

[1]) Se nærmere S. 81—82.

I samme Aars Juni Maaned afbrændte den største og bedste Del af Byen Vejle i Nørrejylland, idet der pludselig ved uforsigtig Omgang med Lys opstod Ildløs i et Hus, der tilhørte en Borger ved Navn Engelbert. Han husede nemlig nogle fremmede Hestepassere, der ikke toge sig i Agt med et brændende Lys ude i Stalden, hvor det faldt ned i Halmen og først antændte denne og derpaa hele Huset. For øvrigt troede Menigmand i samme By, at Ilden var udbrudt ifølge Guds retfærdige Vrede over Tærningespil og Dobbel. Derfor opdigtede de den falske Beskyldning mod fornævnte Engelbert, at han hele den Nat havde siddet og doblet, idet de med det samme søgte at komme ham til Livs. I den Grad fordømmer nemlig den almindelige Mening Tærningespil og Dobbel, at det betragtes som noget, der fortjener at straffes af Gud, og dog more saare mange sig med den Slags Ting baade Dag og Nat, som om det var den uskyldigste Ting af Verden, og vise ved saadanne Gerninger, at de hverken have Agtelse for andre eller for sig selv.

I Aaret 1525, da Lensmanden paa Gulland, Søren Nørby[1], endnu tjente Kong Kristiern, de tre Rigers

---

[1]) Severinus Nørby kalder Povl Helgesen stadig den berømte Severin (Seffren, Søren) Norby, der havde spillet en stor Rolle som Søkriger allerede under Kong Hans (se ovenfor S. 44) og ikke mindst under Kristiern II, af hvem han var bleven forlenet med det vigtige Gulland med Visborg, Øland med Borgholm, Kalmar, en stor Del af Smaaland og i September 1522 tillige med hele det store Finland. Alle disse store Landstrækninger bleve dog tagne af Svenskerne i Løbet af 1523, medens Hr. Søren stadig fra det stærke Visborg fejdede mod sin Herres mange Fjender. Søren Norby var for øvrigt en fattig fynsk Adelsmand, der ved sin egen Dygtighed havde hævet sig til den store Stilling, han indtog. Man kan ikke eftervise selv det ringeste Jordegods, der har været i hans Eje.

Fjende, udsendte han, uden Skønsomhed, men med forvovent Mod, nogle Skibe under Anførsel af Otte Stigsøn, en troløs Person, der havde gjort sig berygtet ved mange Kirkeran, for at sætte sig fast i en eller anden Del af Danmark i Kong Kristierns, den berygtede Tyrans Navn. De havde allerede bemægtiget sig Sølvitsborg Slot[1], Aahus By[2] og den derved liggende Borg; men det varede ikke længe, før Aahus By blev belejret af den danske Krigsmagt under Anførsel af Hr. Tyge Krabbe som øverste Høvedsmand[3].

---

[1]) Hovedborgen i Blekingen.

[2]) I Skaane, ved Helgeaaens Udløb; deraf Navnet Aaus eller Aahus, Aaens Munding.

[3]) Hr. Tyge Krabbe til Bustrup i Salling, og senere til Vegholm i Skaane, var Lensmand paa Helsingborg og Rigsmarsk. Han havde allerede udmærket sig som en rask Kriger i Kong Hanses Tid og var tidlig bleven Medlem af Rigsraadet. Han havde været Hovedmanden for den jydske Opstand mod Kristiern II, belønnedes 1523 med Rigsmarksværdigheden og maa betragtes som Hovedmanden for det ældre katolsksindede Rigsraadsparti (i Modsætning til Rigshofmesteren Mogens Gjø). Povl Helgesen stod i nøje Forhold til Tyge Krabbes Svigermoder, Fru Birgitte Olufsdatter Thott til Vallø, Enke efter Kristiern II's Hofmester, Niels Eriksen (Rosenkrantz), og til dennes Søn, Rigsraad Oluf Nielsen Rosenkrantz til Vallø, hvem han 1526 tilsendte sin Bearbejdelse af Luthers Bedebog med en Fortale, hvori han gør nøjere Rede for sit Forhold til Luther. Ogsaa til Tyge Krabbe udgav han i Trykken et „Sendebrev", hvori han udtaler sig nærmere om Lutherdommens sociale og revolutionære Farer. Tyge Krabbe var selv af samme Grund en ivrig Modstander af Lutherdommen og havde allerede i et Brev, skrevet fra Lejren for Aahus i Marts 1525, i stærke Udtryk advaret Frederik I herimod. „Kære naadigste Herre", hedder det heri, „jeg raader Eders Naades Højmægtighed fuldkommelige, at Eders Naade lider intet Luthers Parti i Eders Naades Land, ellers befrygter jeg, at den alsommægtigste Gud skal kaste Hævn og Vrede i Eders Naades Land". Ved en senere Lejlighed skrev Tyge Krabbe paa en lignende Maade til Gustav Vasa, omtrent samtidig med,

Medens Byen blev belejret, udsendtes der imidlertid 500 Landsknægte under Anførsel af Ridderen Hr. Klavs Bilde for at afslaa Angrebene af nogle Bønder, der laa skjulte i Skovene, hvorfra de søgte at volde Hr. Tyge Krabbe og hans Folk, der belejrede Aahus, al den Fortræd, de kunde. Men da Landsknægtene vare komne derhen og ved Morgengry havde nedhugget nogle faa Bønder, som de havde stødt paa, styrtede de straks derefter, grebne af Raseri og Vanvid, ind i den aabne By Sølvitsborg, hvor de mente, at Bønderne, som de søgte efter, havde fundet Tilflugt. Med den største Grusomhed dræbte de derpaa alle Borgerne, udplyndrede Byen, røvede alt, hvad de kunde faa fat i, og skaanede næppe nok de hellige Steder. Saaledes rasede disse Helvedes Bødler, der selv fortjente alle Helvedes Straffe. Og paa dem kommer det jo nu alene an, thi de ere jo i disse Tider de eneste, hvem Fyrsternes Galskaber komme til Gode; de alene nyde Gavn heraf. Og det gjorde disse Blodhunde uden Befaling af Hr. Tyge eller den fornævnte Klavs Bilde [1], efter hvad man siger. Dette skete paa den 11te Dag i Marts Maaned.

---

at Povl Helgesen sendte sit »Sendebrev“ til Kong Gustav, hvori han stærkt angreb „Lutheriet“ og dets revolutionære Følger.

[1]) Klavs Bilde til Lyngsgaard i Skaane var en af de mest fremtrædende og energiske Adelsmænd i Danmark paa Reformationstiden. Han havde udmærket sig meget under Kristiern II's Tog til Sverig, blev Ridder ved Kroningen i Stockholm, blev senere Medlem baade af det danske og det norske Rigsraad, indtog en lang Tid en betydelig Stilling som Lensmand paa Bohus Slot og havde store Fortjenester af, at Vigen, som Gustav Vasa havde bemægtiget sig under Opløsningstilstanden 1523, endelig i Aaret 1530 atter vandtes tilbage for Norge. Han havde 1521 ægtet en Datter af deu tidligere omtalte Søkriger, Jens Holgersen Ulfstand til Glimminge.

Da Søren Nørby hørte, at de Folk, han havde sendt i Forvejen, havde haft Held med sig, fulgte han straks samme Aar efter med en stor Krigsflaade og stærk Krigsstyrke for atter at lægge hele Skaane under Kong Kristierns Magt, hvis Krigen gik efter hans Ønske. Men da Hr. Tyge og hans Folk, der endnu belejrede Aahus By, frygtede for, at Søren skulde være dem overlegen i Styrke, opgav de deres Lejr og tyede til Malmø, for at de her kunde trække Forstærkninger til sig og for at de derpaa fra denne By som fra et Baghold kunde gøre Strejftog mod Sørens Tropper. Imidlertid spillede Søren Nørby uhindret Herre over hele Skaane; allevegne strømmede man til ham; den vanvittige Hob sammensvor sig, til sin egen Ulykke, thi den bildte sig ind, at den nu var bleven fri for al Vold og for alt Herredømme. Derfor ødelagde de alt, vanhelligede med fræk Haand Klostre og Kirker og udplyndrede Adelens Borge og Gaarde, naar de ikke vare forsynede med Taarne og Fæstningsværker; nogle opbrændte de endogsaa[1]. Ogsaa Stæderne Lund og Landskrone fik Søren i sin Magt; thi de Krigsfolk, som vare lagte som Besætning her, flygtede derfra, hvorpaa han straks begyndte med Bøndernes Hjælp at befæste Landskrone By med Volde og Grave og andre Forsvarsmidler, for at han saaledes kunde holde Fjendernes Angreb borte herfra. Efter at Mængden saaledes havde sluttet sig til samme Søren, begyndte han d. 18 April i Kong Kristierns Navn at angribe Helsingborg Slot. Men efter ti Dages Forløb blev han nødt til at hæve Belejringen paa Grund af et pludseligt

[1]) I et Brev af 9 Juni til Frederik I omtaler Tyge Krabbe selv, hvorledes Klavs Bildes Gaard (Lyngsgaard) er brændt og ligeledes en Mængde andre Herregaarde enten brændte eller udplyndrede; kun et Par faste Borge, deriblandt Glimminge, undgik denne Skæbne.

Angreb, der truede ham fra Adelen og Rigets Krigsmagt, der vare dragne ud fra Malmø under Anførsel af Hr. Tyge Krabbe som øverste Høvedsmand; thi der synes ikke at være nogen, der paa disse Tider har kæmpet saa tappert som han for at forsvare Danmarks Rige mod Kong Kristierns, Søren Nørbys og de øvrige i Riget indtrængte Fjenders Voldsherredømme [1]. Der var heller ikke nogen anden Grund til det Sørgespil, som her opførtes, end Almuens Taabelighed og oprørske Stemning i Lunde Stift; thi Almuen her kan mindst af alle finde sig i kongelige Afgifter og Skatter. Men hvor stor en Ulykke der har ramt Skaane, fordi Almuen nægtede at betale Kongeskatten, der skulde udredes med 24 Skilling af hver Indbygger, det vil fremgaa af det følgende [2].

---

[1]) Vistnok med Forsæt fremhæver Povl Helgesen Tyge Krabbes Fortjenester uden at nævne Johan Rantzau, der baade som Holstener og Lutheraner næppe var ham tilpas. Johan Rantzau var omtr. 20 April indtruffen til Malmø med nogen Forstærkning, og fra nu af var han aabenbart Hovedmanden i hele den følgende Krigsførelse, om han end ikke var Rigsmarsken overordnet, men snarere sideordnet.

[2]) Før Frederik I's Kroning havde Rigsraadet 21 Juli 1524 bevilget Kongen en almindelig Landehjælp, 100,000 Gylden, den saakaldte „Kongeskat", mod at han overtog Kristiern II's indenlandske Gæld. Alle baade gejstlige og adelige Lensmænd skulde give en Tredjedel af Lenets visse Indtægt; Biskopperne gave desuden efter frivilligt Tilbud Fjerdedelen af deres Bispegaardes faste Indtægter; hver Sognekirke med Tiende ydede 15 Mark; hver Købstad skulde yde dobbelt Byskat. Alle Bønder, baade Selvejere og Fæstere, skulde yde 24 Skilling, saaledes at de efter Tidens Skik lagdes i Lægd paa 20, der tilsammen ydede 30 Mark, efter den Sætning: „den rige hjælpe den fattige". Ved Skattens Ydelse regnedes enhver Td. Rug eller Byg for 12 Skilling dansk, og hele Skatten skulde udredes inden 14 Dage før Julen 1524. Især i Skaane medførte Kongeskatten store Uroligheder, hvilket allerede havde været Tilfældet med tidligere Paalæg. I December 1524 kuede Tyge Krabbe med skaanselsløs Strenghed Bønderne herredsvis, Hovedmændene halshuggedes, og de øvrige paalagdes der haarde Bøder. Men saa kom Søren Norby.

Den 28 April i samme Aar drog Hr. Tyge Krabbe altsaa ud fra Malmø med en vældig Krigsmagt og mange af Rigets Adel for at kæmpe med Søren Nørbys Hær, som da havde opslaaet sin Lejr i Lund, hvorfra den beredte sig til at gøre Udfald mod den øvrige Del af Skaane, som endnu ikke havde sluttet sig til Oprøret og Frafaldet. For øvrigt bestod Søren Nørbys Hær af danske Drabanter, af Landsknægte, Borgere og Bønder. Hr. Tyge leverede da Søren Nørbys Krigsfolk en Træfning paa en aaben og bar Slette udenfor Lunds Port og nedhuggede 3500 af dem, drev de øvrige paa Flugt og fangede 536 af Landsknægtene. For øvrigt var Slaget saa blodigt og grusomt, at de flygtende myrdedes, selv naar de bleve grebne i Kirker og paa hellige Steder.

De, der flygtede fra Slaget, vendte straks tilbage til Søren Nørby, der nu fra Landskrone, som han havde i sin Magt, beredte sig til atter at begynde Krigen mod Hr. Tyge, som han nok kunde tænke straks vilde lægge sig udenfor Landskrone, nu da han havde sejret [1]. Medens Søren Nørby nu selv belejredes her, havde han hemmelig sendt Otte Stigsøn afsted, for at han kunde samle nogle tusinde Bønder og hermed falde Hr. Tyges Lejr i Ryggen. Men da Hr. Tyge havde faaet dette Anslag at vide, lod han Bøndernes Styrke udspejde og rykkede, efter at han havde ladet en Besætning blive tilbage i Lejren, midt om Natten

---

[1]) Søren Norby havde ikke selv deltaget i Slaget ved Lund, men stod den Gang endnu ved Helsingborg, hvorfra han brød op den 28 eller 29 April som Følge af det Nederlag, en Del af hans Hær havde lidt ved Lund under Anførsel af Otte Stigsen og Junker Moritz af Oldenburg (en uægte Halvbroder af den senere saa bekendte Grev Kristoffer; han havde længe staaet i Kristiern II's Tjeneste). Søren Norby selv trak sig derpaa fra Helsingborg straks tilbage til det af ham befæstede Landskrone.

Bønderne imøde, der allerede nærmede sig fra den modsatte Side, og naaede dem ved en Lund, der sædvanlig kaldes Bunketofte Lund[1]. Bønderne syntes saaledes allerede i Færd med at skulle falde Hr. Tyge Krabbe i Ryggen og indeslutte ham med deres Tropper, medens han netop nu ved en haard Belejring havde indesluttet Søren Nørby, Rigets aabenbare Fjende og Angriber, i Landskrone. Men da Hr. Tyge havde opdaget dette Baghold i Tide, kom han dem uventet i Forkøbet og nedhuggede omtrent 2200 af dem, medens de øvrige bleve drevne paa Flugt, nogle ogsaa førte i Fangenskab. Saadanne Uroligheder fremkaldte disse Forrædere mod Riget, som endnu mod al Lov og Ret holdt med Kong Kristierns Sag og satte hele Rigets Ve og Vel paa Spil, idet de misbrugte Almuens Enfoldighed, saa at de afstedkom de haardeste Tab og bragte en forfærdelig Ulykke over hele Skaane. Thi alle, som havde overlevet Krigen, straffedes med de haardeste Bøder, der overstege deres Evner og Kræfter, og denne Skæbne ramte alle Søren Nørbys Tilhængere. I dette Slag var Otte Stigsøn, som havde sat denne Forbrydelse i Scene, den allerførste, der flygtede, saa snart han havde faaet Øje paa Hr. Tyges Hær. Men senere blev han fangen af de forbitrede Bønder og overgiven til de skaanske Herrer for at lide sin Straf. Af disse blev han sat i Fængsel paa Hr. Jens Holgersøns Borg Glimminge[2], men senere flyttet bort derfra og sat i Fængsel paa Københavns Slot, for at han der kunde lide sin Dødsstraf; men fordi hans Ondskab endnu ikke havde naaet sit fulde Maal, idet han ifølge

---

[1]) Denne Form af Navnet findes ogsaa i nogle Optegnelser af Tyge Krabbe selv, og ligeledes andensteds, medens Hvitfeld, vistnok med Urette, kalder Stedet Brunketofte Lund.

[2]) Jens Holgersen selv var den Gang død, se ovenfor S. 44

Guds retfærdige Dom endnu en Gang var bestemt til Ulykke, saa blev han denne Gang befriet fra Døden, da mange gik i Forbøn for ham [1].

Almuens Had til de højere Stænder er et almindeligt Onde i adskillige Konge- og Fyrstendømmer. Især havde dette Onde i den Grad grebet hele Tyskland, hvor

---

[1]) Otte Stigsen af Familien Ulfeldt havde allerede tjent Kong Kristiern og Søren Norby i Krigene i Sverig og Finland. Efter Finlands Erobring af Svenskerne 1523 havde han begivet sig til sin Herre, Søren Norby, paa Gulland. Hans Opførsel i Slaget ved Bunketofte Lund gav Anledning til Smædeviser, hvori man spottede over „Otte Stigsen med hans blakkede Hest", der tyede til Skoven, som han kunde bedst. Ved Brev af 24 Aug. 1525 forpligtede han sig til herefter at blive Kong Frederik og Danmarks Rige tro og huld, og en Del Adelsmænd gik i Borgen herfor. I Sommeren 1532 sendtes han mod Trondhjem, hvis Ærkebisp, Olaf Engelbrechtsen, havde sluttet sig til Kristiern II, afbrændte Bispegaarden og udplyndrede Egnen. Under Grevens Fejde sluttede han sig til Grev Kristoffer, blev i August 1534 dennes Lensmand paa Nyborg Slot, men maatte i Juli 1535 (efter Slaget ved Øksnebjerg d. 11 Juni) overgive Slottet til Kristian III's Folk, hvorpaa han begav sig til København og deltog i denne Bys langvarige Belejring. Efter Overgivelsen i Juli 1536 fulgte han med Grev Kristoffer til Tyskland, stod i Forbindelse med denne og Kristiern II's Svigersøn Pfaltzgrev Frederik, fejdede som Fribytter mod Norge i Aaret 1538, men blev 1539 fangen af Kristiern III's Svigerfader, Hertug Magnus af Sachsen-Lauenburg. Kristian III forlangte ham udleveret til sig, men flere tyske Fyrster lagde sig imellem, og Enden herpaa blev, at han sluttede Forlig med Kristian III og gik i dennes Tjeneste. Han forlenedes en Tid lang med Lister Len i Norge, deltog i en Mængde Søtog, var saaledes to Gange paa Island og en Tid, som det synes, Lensmand her. Han gør i det hele taget Indtrykket af en kæk og uforfærdet Sømand. Under Syvaarskrigen kom han i svensk Fangenskab og skal være død her. — Hvad Povl Helgesen sigter til *(alteri malo reservatus)*, er usikkert. Man kunde tænke paa Fangenskabet 1539, og det er ikke umuligt, at Forf. har oplevet dette (se Indledn. S. 14 Anm.); men at Skibykrønikens sidste Bearbejdelse skulde falde saa sent, er ikke rimeligt.

Bevægelsen var udgaaet fra Schwartzwald, at omtrent i de samme Dage, da Rejsningen fandt Sted i Skaane, næsten hele Tysklands Almue havde sammensvoret sig til alle Fyrsters, Rigsstyreres, Stormænds og Herrers Undergang. Den første Anledning hertil toge de af det lutherske Kætteri, som paa Grund af sin aandelige Taabelighed nødig fandt sig i at have nogen over sig. I den Grad havde de sat sig i Hovedet, at de burde være fri (og det var Luther Skyld i), det vil sige, at de skulde have Lov til at synde, saa meget dem lystede, saa at de mente, at de ikke behøvede at lyde nogensomhelst Overmand. I Begyndelsen rejste Bønderne sig kun i ringe Antal; men da de havde faaet stærk Tilvækst derved, at mange Landskaber og Stæder sluttede sig til dem, omstyrtede de Adelens Borge, Munkenes Klostre, Præste- og Kannikesamfundenes Boliger idet de under fræk Vanhelligelse og forfærdelige Ødelæggelser røvede og plyndrede overalt. Da de tyske Fyrster derfor saa, at det truede med, at alt skulde lægges øde, hvis man ikke modsatte sig saa store Voldsomheder, samlede de en stor Hær og nedhuggede over 100,000 Bønder, medens de øvrige straffedes med svære Pengebøder og nedsank i den haardeste Trældom [1].

Samme Aar, paa Martyren den hellige Hippolytus's

---

[1]) Til Randnote har dette Stykke: Om de sorte Bønders Nederlag. — For øvrigt har Forfatteren rent forbigaaet Søren Norbys Skæbne, hvorledes han til sidst maatte overgive sig i Landskrone og opgive Gulland mod at beholde Sølvitsborg med Blekingen, der endnn var i hans Magt, som Kong Frederiks Mand. Heller ikke omtales i det følgende Søren Norbys nye Foretagender i Aaret 1526, da han atter rustede sig for at understøtte det Tog, Kristiern II da forberedte, men blev slaaet til Søs og maatte flygte til Rusland, hvor han holdtes i et Slags Fangenskab, indtil han endelig udfriedes herfra ved Kejser Karl V's Forestillinger og derpaa faldt i Kejserens Tjeneste ved Belejringen af Florents 1530.

Dag i August Maaned[2], blev under den almindelige Herredag, som da holdtes i København, den højbaarne Fyrstinde Sofie, Kong Frederik den førstes yndefulde Husfrue og Hertugen af Pommerns Datter, kronet til de Danskes Dronning, i Overværelse af mange Adelsmænd, som med Glæde frembare deres Lykønskning.

I Herrens Aar 1526, paa den 19 Dag i Februar Maaned, døde en meget hæderlig Mand, som derfor bør mindes i lange Tider, nemlig Mester Anders Fris, der med Berømmelse beklædte sit Embede som Kantor ved Vor Frue Kirke i København, og som i en lang Aarrække havde været Værge og Regnskabsfører ved samme Kirke, der under hans Værgemaal fik stor og herlig Tilvækst i sine Ejendomme, hvorom disse noksom vidne. Han led i mange Aar af en tung Sygdom, og vi nære den fromme Tro, at han ved det Taalmod, hvormed han bar denne, har udslettet og udsonet de Fejl, han muligvis af menneskelig Skrøbelighed har begaaet her i Livet, især da han i at give Almisse overgik mange, der ellers anses for at være gavmilde Folk. For denne sin store Godgørenhed mod de fattige nævntes han ogsaa med Berømmelse af alle. Thi han havde altid dette Kristi Ord i Hu: Giver Almisse, og alt er rent for eder. Han savnes endnu den Dag i Dag, og han vil ogsaa for Fremtiden savnes i mange Aar; men Herren tog ham bort, for at hans Øjne ikke skulde se den grulige Vederstyggelighed, som senere med den kirkerøverske Kong[2] Frederiks Tilladelse an-

---

[1]) ɔ: 12 August.

[2]) *Sacrilegus rex.* Det er første Gang, at dette Udtryk forekommer i Krøniken om Frederik I; men fra nu af bliver det hans stadige Betegnelse. Ved *sacrilegium* eller „Kirkebrud“ forstodes enhver Forbrydelse mod Kirken, særlig Kirkeran eller Kirkerov.

stiftedes af Lutheranerne under Hans Tavsøn, den mest halsstarrige af alle Kætterne[1].

Samme[2] Aar, paa den 28 Dag i Maj Maaned, da Lutheriets Gift sneg sig gennem hele Jylland, druknede en Præst og Præstesøn ved Navn Hans Esbernsøn ved Aalborg. Han var ligeledes en halsstarrig Tilhænger af det lutherske Parti og Søn af Hr. Esbern, fordum Kannik i Viborg[3]. Denne Hans havde tilladt sig mange Forhaanelser mod Gud, alle Helgene og Kirkens hellige Handlinger. Han havde saaledes med sin gudsbespottelige Tunge ytret, at han hellere vilde oversmøres med Komøg end med den hellige Salve eller Olie, der paa højtidelig Vis var indviet ved Guds Ord, og han havde dyppet den hellige Jomfrus Billede i Døbefonten. Efter at have drukket tæt blev han greben af en skæbnesvanger Lyst til at sejle over den Fjord, som flyder forbi samme By. Men næppe var han kommen fra Land, før han faldt paa Hovedet i Vandet og druknede, medens dog en Dreng, som samme Hans havde tvunget til at gaa med sig i Baaden, slap uskadt derfra. Ved en vis lønlig Styrelse af det guddommelige Forsyn og til Straf for Præsternes Frillelevned var det Tilfældet paa de Tider, at ingen saa villig sluttede sig til den ugudelige Sekt som Præsternes uægte Sønner.

---

[1]) Hans Tavsen forflyttedes fra Viborg til København Aar 1529 (jævnfør senere); særlig sigtes maaske til Kirkestormen i Vor Frue Kirke 3 Juledag 1530, der senere omtales. — Om Mester Anders Fris og hans Virksomhed i mange Retninger som Kantor ved Frue Kirke henvises til Rørdam, Københavns Kirker og Klostre S. 119 ff.

[2]) Randnoten hertil: En Lutheraner drukner.

[3]) Hans eller Jens Esbernsen (*Johannes Esberni*) er ellers ubekendt. En Kannik, Esbern Stigsen, tillige Præst for Oddense og Otting Sogne i Salling, forekommer i viborgske Breve i Aarene mellem 1486 og 1499 og har formodentlig været hans Fader.

Af saadanne var der mange, som jeg kendte, og mange flere, som andre kende[1]. For det første kendte jeg denne Hans, der var Søn af Hr. Esbern, fordum Kannik i Viborg, for det andet en Mester Jørgen, der er Søn af en Vikar i Viborg og hvis Søster Dorothea Mester Hans Tavsøn har ægtet[2], han, der var den første gejstlige Mand her i Danmark, som af kødelig Lyst gik hen og giftede sig[3], for det tredje en forbryderisk

---

[1]) Randnote: Præstesønnerne ere de mest berygtede blandt Lutheranerne.

[2]) Mester Jørgen er den bekendte Reformator Jørgen Jensen (Sadolin), Tavsens Medhjælper i Viborg, født o. 1499. I December 1526, netop som der holdtes en Herredag i Odense, hvor ogsaa Lektor Povl var tilstede og under hvilken Prælaterne af al Magt søgte at formaa Kongen til at tilbagekalde det Beskærmelsesbrev, han kort før havde givet Hans Tavsen, havde Kongen givet Jørgen Sadolin Tilladelse til at oprette en luthersk Præsteskole i Viborg. Under Herredagen i København 1530 spillede Jørgen Sadolin en stor Rolle og udgav kort efter en Beretning om Religionsforhandlingerne. I Slutningen af Aaret 1531 eller i Begyndelsen af 1532 kaldtes han til Odense for at hjælpe Biskop Knud Gyldenstjerne med at reformere Fyns Stift, og 1537 blev han selv den første evangeliske Superintendent i Fyn. Ifølge et latinsk Digt, der er forfattet af Mester Jørgens Søn, Hans Jørgensen Sadolin, var Slægtens Stamfader en Herredsfoged paa Mors, Kristiern Jensen med Tilnavnet Sadolin (Sadelmager); dennes Søn, Jens Kristiernsen, opholdt sig i Viborg; men Forfatteren udtrykker sig, vistnok med Flid, temlig dunkelt om hans Stilling; dog synes han nærmest at betegnes som en studeret Mand; „i sin Ungdom" (*ævo virenti*) avlede han med Maren Nielsdatter en Søn, Jørgen (Sadolin), der betegnes som hans eneste Barn eller Søn (*unicum gnatum*). Herefter at betegne Povl Helgesens Beretning om hans uægte Fødsel som ondskabsfuldt Opspind, er dog næppe nødvendigt. Mere tvivlsomt er det derimod herefter, om Hans Tavsens første Hustru Dorothea eller Dorte († o. 1537) virkelig har været Søster til Sadolin.

[3]) *Omnium priapistarum in Dacia primus.* Dette uoversættelige Kraftudtryk om gifte Præster forekommer flere Gange

Karl ved Navn Hr. Lars Hvid, Sigbrits Sekretær og Søn af Hr. Peder Hvid, ligeledes Kannik i Viborg[1], for det fjerde en Hr. Johannes, der fordum var Kansler hos Biskoppen af Viborg[2], og endelig til sidst en Læsemester af Karmeliterordenen ved Navn Movrids, Søn af en Provst paa Samsø. Han var i Besiddelse af en snu Frækhed og en fræk Snuhed[3]. Jeg forbigaar i Tavshed nogle andre, som jeg kender endnu nøjere, men om hvilke jeg maaske, om Livet spares mig, vil faa Lejlighed til at skrive en anden Gang, nemlig naar deres Ondskab har naaet sit fulde Maal[4].

I Juni Maaned samme Aar, to Dage efter at den kirkerøverske Kong Frederik, den vidt berygtede Tyran Kristiern den andens Efterfølger og Farbroder, var kommen til København, begyndte han tillige med Rigshofmesteren Mogens Gøje og mange andre

---

i det følgende. Om Lektor Povl selv har dannet det, er tvivlsomt; det findes nemlig ogsaa i den af en tysk Doktor forfattede latinske Gendrivelse af Protestanternes Indlæg under Herredagen 1530, et Skrift, som Lektor Povl oversatte eller bearbejdede paa Dansk 1531, men som først udkom i Trykken efter Frederik I's Død 1533. — Priapus er i den græske Mytologi Sindbilledet paa Naturens Avlekraft, men Ordet bruges ogsaa i obscøn Betydning.

[1]) Præsten Hr. Lars Pedersen Hvid *(Laurentius Petri Hwyd)* er ellers næppe bekendt. Der forekommer for øvrigt paa denne Tid baade Slotsskrivere og Præster af Navnet Laurenss eller Lavrids Pedersen, under hvilket Navn han maaske skjuler sig. En Peder Laurenssen, der nævnes som Kannik i Viborg 1510, kunde maaske være hans Fader.

[2]) Maaske Kanniken Jens Hansen, der var et af de mere fremtrædende Medlemmer af det lutherske Parti i Viborg Domkapitel, senere Magister, luthersk Præst ved Domkirken og Provst.

[3]) Om Movrids Samsing se ovenfor S. 63—64.

[4]) Her sigtes vel til den heftige Skildring af Malmø-Reformatorerne ved Aar 1528 (S. 125 ff. jævnfør ovenfor S. 65).

Holstenere[1] paa luthersk Vis at æde Kød om Fredagene, paa hvilke Dage alle Kristne lige siden Apostlenes Tider havde afholdt sig fra Kødspiser. Af dette slette Eksempel, som tidligere var helt ukendt for Sællænderne, lode mange sig forføre til det onde. Og der er ingen Tvivl om, at dette skete efter samme Rigshofmesters Raad; thi han søgte af al Magt at indføre Lutheriet her i Riget. Desuden begyndte samme Mogens Gøje samme Aar med fræk Tilsidesættelse af Kirkens Love at nyde Nadveren under begge Skikkelser uden forudgaaende Forberedelser paa nogen af de Maader, hvorved de

---

[1]) ɔ: Mænd som Johan Rantzau, Kong Frederiks tyske Kansler Mester Wulfgang von Utenhof, Landmarskalken i Hertugdømmerne Melkior Rantzau og Provsten af Reinfeld Dr. Ditlev Reventlov. Disse tillige med Ridderen Wulf Pogwisch, der for øvrigt var katolsk, og et Par andre mindre fremtrædende Mænd udgjorde det holstenske Regeringsparti, der ved deres ubestridelige Handlekraft og Dygtighed fik den største Indflydelse, ogsaa i Danmark, under Frederik I. Lektor Povls stærke Had til „Holstenerne" giver sig flere Gange Luft i det følgende. Mogens Gjø betegnes ved Udtrykket „mange andre Holstenere" selvfølgelig ikke selv som Holstener; en saadan Brug af „andre" er meget hyppig i ældre Dansk. Mogens Gjø til Krænkerup paa Lolland og en Mængde andre Herregaarde rundt om i Riget, ældre Broder til den S. 96 omtalte Henrik Gjø, havde allerede i Kong Hanses Tid indtaget en betydelig Stilling som Rigsraad, og endnu mere under Kristiern II, da han blev Marsk. Han søgte at mægle mellem denne Konge og de jydske Oprørere og sluttede sig først til Frederik den I, da han af sine Standsfæller truedes paa Liv og Gods; men efter at han havde sendt Kristiern II sin Opsigelse, tjente han efter sin Opfattelse af en Ridders Pligt Kong Frederik med stor Troskab, blev straks Rigshofmester og sluttede sig tidlig til Reformationen. Ved den Understøttelse, han ydede de lutherske Prædikanter, og ved sit Fjendskab til Tiggermunkene, hvis Klostre han for en stor Del fik Kongen til at overlade de lutherske Stæder til Raadhuse eller Hospitaler, fremkaldte han stor Forbitrelse hos disse.

gamle Kristne plejede at søge Syndstilgivelse, nemlig ved Pønitense, Bøn, Faste, Syndsbekendelse, Almisser og andre fromme Gerninger. Samme Aar begyndte ogsaa nogle af Rigets fornemste Mænd med Kongens stiltiende Samtykke at haane alt helligt og at foragte alle tidligere Aarhundreders Bestemmelser, som med from Gudsfrygt havde været overholdte lige fra Apostlenes Tider til vore Dage. Men om det er for evig Tid, at den retfærdige Gud har fundet sig i disse skændige Handlinger, det maa Eftertiden dømme om. Jeg for min Del har dog ikke kunnet komme til anden Overbevisning, end at den guddommelige Hævn inden kort Tid vil ramme dem, fordi den kirkerøverske Fyrste i sit Overmod foragtede alle gode Mænds heldbringende Paamindelser og Raad, fra hvem de saa end kom, fra adelig eller uadelig, fra lægd eller lærd. Thi ved Guds Styrelse skete det, at det hverken var alle Præster eller alle adelige, der begunstigede selve Partiet; ellers havde det alt for længst været forbi med alt helligt[1].

Samme[2] Aar og Maaned, paa de 10,000 Martyrers Dag (22 Juni), afsejlede Kong Frederiks Datter[3] fra Københavns Red med et stort Følge af Adelsmænd for at begive sig over Østersøen til Stormesteren af Preussen, med hvem hun tidligere var bleven trolovet, efter at han, uden at bryde sig om det hellige Løfte, han havde aflagt, var falden fra Lydigheden mod Romerkirken og nu var bleven en af det lutherske Partis mest halsstarrige Tilhængere, efter at han først med Vold og Magt havde underkuet hele Korsherrernes Orden[4].

---

[1]) Jævnfør S. 37, hvor en lignende Bemærkning findes. De her ved Aar 1526 anførte Ytringer synes dog oprindelig nedskrevne før Kong Frederiks Død.

[2]) Randnoten: Kong Frederiks Datter ægter den kætterske og frafaldne Stormester i Preussen.

[3]) Dorothea.

[4]) De tyske Marieridderes Stormester, Albrecht af det hohen-

Samme[1] Aar paa St. Hans den Døbers Dag (24 Juni) blev en Karmeliterbroder ved Navn Paulus Heliæ efter den kirkerøverske Kong Frederik den førstes Bud af Hr. Tyge Krabbe hentet op paa Københavns Slot, for at han i en offentlig Prædiken kunde sige sin Mening om Lutheriet. Man havde i den Anledning lovet ham sikkert Lejde, for at han ikke paa nogen Maade skulde lide Overlast af samme Konges ugudelige og urene Soldater[2], der ligesom Kongen selv vare ivrige Tilhængere af Lutheranernes kirkerøverske Sekt, hvad der ligeledes var Tilfældet med mange Holstenere og med Rigshofmesteren Mogens Gøje, alle Lutheranernes Fænnikedrager[3] her i Danmark. Og efter at samme Povl frit, men dog maadeholdent, havde sagt sin Mening om Lutheriet, idet han uforbeholdent tilstod, at intet af de to Partier besad det rette Maadehold, og at saaledes den ene Part ikke burde kaldes til Regnskab for sine Fejl, uden at det samme skete med den anden, saa blev han, da han gik ned fra Slottet, overøst med saa store Forhaanelser, Skældsord og Bagvaskelser af en Skare larmende og støjende

---

zollerske Hus i Brandenburg, havde i Aaret 1525 forandret sin gejstlige Stilling til en verdslig og gjort sig til Hertug af Preussen (ɔ: Østpreusen) under polsk Lenshøjhed. Dette Skridt af en gejstlig Fyrste vakte den største Vrede hos alle Katolikker, ikke mindst i Danmark, hvor det katolske Parti var meget forbitret over Ægteskabet med Dorothea. Dette fik for øvrigt ikke ringe politisk Betydning; thi det var den første Alliance, Kong Frederik skaffede sig i Kampen mod Kristiern II.

[1]) Randnote: Broder Paulus Heliæ var nær bleven stenet.

[2]) *milites*, der ogsaa kan betyde „Riddere". Der forstaas vel snarest herved de yngre Adelsmænd, der vare kongelige „Hofsinder".

[3]) ɔ: Fanebærer. Ordet bruges oftere i Lektor Povls danske Skrifter i lignende Forbindelser.

Soldater, at man nær havde slaaet ham ihjel. De havde nemlig sat Mogens Gøjes Gøgler, der sædvanlig gik under Navnet Jakob Nar, ud paa ham. Denne forfulgte ham og hans Ledsager lige til Borgporten, idet han svang med sit Sværd[1], og han vilde utvivlsomt have tilføjet den ene af dem Skade, hvis han ikke var bleven standset i sin Fart af de Præster og Klerke, som fulgte bag efter. Man hørte heller ikke op med Raabene og Forbandelserne, før Povl helt var bleven unddragen de afsindige Soldaters Blik. Nogle raabte med vanvittige Skrig, at han havde ladet sig bestikke til at bespotte Kristus og Guds Ord; nogle skældte ham ud for en Ulv og en Sjælemorder, andre for en Munk og en Hykler, atter andre for en Ulv og en Bedrager. Saaledes holdt den Tids Fyrster deres Ord; saadan var den Hæder, man viste gejstlige. Netop paa samme Dag i Aaret 1522, da samme Broder Paulus Heliæ prædikede paa samme Slot for Kong Kristiern, den vidt berygtede Tyran, om Herodes's og hans Bolerske Herodias's Grusomhed, blev samme Tyran saa forbitret over hans Fritalenhed, at han den følgende Fredag tilbagekaldte det Gavebrev, hvorved han havde skænket St. Jørgens Hospital med dets tilliggende Gods som en Besiddelse for evig Tid til Karmeliternes Kollegium, som samme Povl den Gang var Forstander for. Saaledes kan man ikke røre ved Bjergene, uden at der straks gaar Røg af dem[2].

---

[1]) Da det var en Nar, der førte det, var det vel et Træsværd.

[2]) Kristiern II's Gavebreve til Karmeliterkollegiet paa St. Jørgensgaard ere udstedte 3 Aug. 1517 og 8 December 1518 (se ovenfor S. 62 Anm.). Tilbagekaldelsesbrevet kendes ikke; man kunde saaledes være i Tvivl om, hvorvidt den St. Hansdag, hvorom der er Tale baade 1522 og 1526, er St. Hans Fødselsdag 24 Juni eller St. Hans Halshuggelsesdag 29 Aug. Den Tekst, Lektor Povl havde valgt til sin

I August Maaned i Aaret 1527 holdtes der almindelig Herredag og Rigsraadsmøde i Odense By paa Fyn, hvor ogsaa Frederik, den kirkerøverske Konge, var tilstede tillige med sine Holstenere, i hvis Haand jo den Gang Sagernes Afgørelse laa. Paa denne Herredag blev der ikke saa meget paa Grund af Kongens som paa Grund af den verdslige Adels Ondskab ved Trusler fravristet Biskopperne den Ret, som de ifølge Kirkeretten, kejserlige Love, den danske Lov, lang Sædvane og tillige ved alle kristne Fyrsters Privilegier havde over alle dem, der havde gjort sig skyldige i Hor, Utugt og alle andre Forbrydelser mod den guddommelige Ret; thi naar saadanne Personer vare blevne grebne og overbeviste om deres Brøde, plejede Biskopperne at straffe dem, snart med Pengebøder, undertiden med Fængsel og Sult, af og til med Hudfletning og Fodjærn [1]. Hvorledes det nu end forholdt sig med denne Ret, der dog bidrog meget til at skaffe Biskopperne Anseelse, saa gik den nu over til Rigets Adel, saa at hver for sig skulde have denne Ret over sine egne Bønder og Tjenere og besidde den til evig Tid, dog paa det Vilkaar, at alle Biskoppernes øvrige Rettigheder skulde forblive ubeskaarne [2].

Prædiken, kunde tyde paa den sidste; men Frederik I var efter udstedte Kongebreve i København d. 24 Juni 1526, men ikke d. 29 August.

[1]) Randnoten: Biskoppernes Ret afskaffet 1527.

[2]) Bestemmelsen i Odense-Reces af 20 August 1527 lyder saaledes: „Bisper og Prælater maa og skulle bruge og beholde deres Jurisdiktion, som de hidtil gjort have, og sætte aabenbare Skrifte og Pønitense dem, som vedbør, dog saa, at Kronen, Adelen og Lægmænd tage Bøder og Faldsmaal af deres egne Bønder og Tjenere efter Loven, undtagen Mandslet (ɔ: Drab), Kirkefred og hvo som slaar eller violerer Præster, Kirker eller Kirkegaarde eller og der tager eller røver fra den hellige Kirke eller Kirkens Personer uden Dom eller Rettergang“. Det var saaledes ikke

Men i denne Henseende bleve Fyrstens og den øvrige Adels offentlig givne Ord ikke holdte, heller ikke nogetsomhelst andet Brev, hvor store Segl der end stode derunder til Bekræftelse; thi af denne Herredag blev Tro og Love og forseglede Breve mindre overholdte mod Kirkens Mænd end nogensinde i Kong Kristierns Tider. Fra[1] denne Herredag udstedtes der ogsaa med mageløs Uforskammethed og Letsindighed, uden at Biskopperne vare hørte eller havde givet deres Indvilligelse, visse Kongebreve, ved hvilke Præster og Munke, alle under eet eller hver for sig, toges under Kongens Beskærmelse, naar de under den evangeliske Friheds Skalkeskjul enten vilde aflægge deres gejstlige Dragt eller endogsaa gifte sig. Men heraf fulgte en stor Tøjlesløshed i Livsvandel og en skændig Trældom under alskens Forbrydelser, og fra denne Dag af begyndte Gudsfrygten offentlig og aabenlyst at nedtrampes, Religionen at foragtes, Kyskheden at spottes, Livets Renhed at vanhelliges. Paa den Maade holdt hin Tids kirkerøverske Fyrster deres Løfter, imod deres Ed, imod deres offentlig givne Ord og imod deres egne beseglede Haandfæstninger og Breve[2].

---

selve Jurisdiktionsretten, der toges fra Prælaterne, men kun Bøderne (Faldsmaalet) for gejstlige Sager — og endda ikke alle —, der herefter skulde tilfalde den adelige Jorddrot (deriblandt ogsaa Kongen), ligesom Tilfældet var med Bøderne for verdslige Sager. Denne Fordring havde Adelen sat igennem, og Prælaterne vare gaaede ind herpaa, mod at Tienderne sikredes dem.

[1]) Randnote: De frafaldne forsvares, de troende undertrykkes.

[2]) Frederik I's Haandfæstning indeholdt først en almindelig Forsikring om Overholdelsen af den hellige Kirkes Privilegier, Statuter og gode gamle Sædvaner og om Beskærmelsen af dens Tjenere. Derpaa tilføjes: „Item ville eller skulle vi aldrig tilstede nogen Kætter, Luthers Disciple eller andre, at prædike eller lære lønlig eller aabenbarlig

Samme Aar faldt en Karmeliterbroder, Lektor Peder Laurenssøn fra Næstved, fra de rettroendes Kirke og sin Orden og blev det lutherske Partis mest skamløse Tilhænger, saaledes som man kunde vente af hans bagvendte og halsstarrige Sindelag. En Tid lang forblev han i sin Ordens Kloster i Assens; men da Brødrene vare adsplittede, Klostrets Ejendomme spredte og udplyndrede og Klostret selv givet i de lutherske Borgeres Vold, begav han sig til sidst til Malmø, denne Hule for frafaldne Kirkerøvere, dette Fristed for alle Kættere, for der at gifte sig og blive Kødets Tjener, siden han ikke vilde være Pavens Tjener [1].

---

imod den himmelske Gud, den hellige Kirkes Tro, helligste Fader Paven eller Romerkirken, men hvor de findes udi vort Rige, ville vi og skulle lade straffe dem ved deres Liv og Gods". Alligevel udstedte Kongen Beskærmelsesbreve for Hans Tavsen, Jørgen Sadolin og andre, hvorved de unddroges Biskoppernes Jurisdiktion. Allerede under Herredagen i Odense i December 1526 havde Prælaterne søgt at formaa Kongen til at tilbagekalde saadanne Breve; det gentoges med Styrke under Herredagen 1527, men forgæves, idet Kongen erklærede, at han kun havde sikret dem mod Vold, der prædikede „Guds rene Ord og Evangelium"; at de vare Kættere, vidste han ikke, det maatte først bevises; han var som Konge ikke sat til at dømme Sjælene. For øvrigt sigter Lektor Povl ved de ovenanførte Ytringer vistnok ogsaa til det Svar, Kongen under Herredagen i Odense 1527 gav Rigsraadet paa dets Forlangende, at „de forløbne Munke" atter skulde vende tilbage til deres Klostre eller rømme Riget: „Hans Naades kgl. Majestæt kan ingen tvinge eller trænge til at være i Kloster; hvem som vil enten gifte sig eller løbe af Kloster, maa det gøre, som han vil det forsvare for Gud paa sit eget Æventyr, og Hans Naade vil det hverken byde eller forbyde".

[1]) Originalen indeholder et uoversætteligt Ordspil: *ibidem futurus* ***priapista,*** *quia noluit esse* ***papista.*** „Papist" var et evangelisk Skældsord (se Side 123), og „Priapist" er formodentlig dannet af Katolikkerne som en Modsætning hertil (jævnf. ovenfor S. 113 Anm). — Peder Laurenssen (Lavridsen) fra Næstved, født mellem 1480 og 1490, en af de frugt-

I Aaret 1528 efter Verdensforløsningen faldt næsten hele Malmø fra Kirkens Enhed, under Ledelse af en Prædikant ved Navn Klavs Tøndebinder, der tidligere havde været Præst, men nu var en af de mest troløse frafaldne. Betagen af en fast utrolig Lyst til at herske drev han sit Spil blandt denne Bys Befolkning, fordi den ogsaa ellers var bekendt for sit oprørske Sindelag. For øvrigt var denne Tøndebinder en helt ulærd Karl og fuldstændig ubekendt med de gode Videnskaber; han besad heller ingen Dømmekraft, men en forbavsende Evne til at udtrykke sig let og flydende paa Modersmaalet og en Frækhed og Dumdristighed, man næsten ikke skulde anse for mulig. Samme Aar fik han til Kaldsfælle og Hjælper en anden frafalden Munk af Helligaandsordenen, der sædvanlig gik under Navnet Hans Spandemager; han var en lille Smule mere lærd end Klavs, men havde dog mindre Indflydelse. Begge vare fødte i Malmø; men Kristi Ord: en Profet er aldrig agtet i sin Fædreneby, gik ikke i Opfyldelse paa dem; thi i deres egen Fædreneby ansaas de for Mænd af stort Værd, skønt de stammede fra helt ubekendte Forældre [1]. Disse Mænd lærte Folket

---

bareste og dygtigste Penneførere for det protestantiske Parti, havde været Povl Helgesens Discipel eller Medlærer ved Karmeliterkollegiet i København (S. 63) og var derpaa bleven Munk i Vor Frue Karmeliterkloster i Assens. Dette blev dog først 14 Aug. 1530 af Frederik I skænket til Byen; selv havde Peder Laurenssen begivet sig til Malmø, hvor han blev Lektor ved den her i Juni 1529 oprettede Præsteskole og ægtede den nedenfor nævnte Reformator Klavs Mortensen (Tøndebinders) Søster Anna.

[1]) Klavs Mortensen, født o. 1500, var Søn af en fattig Borger i Malmø, Morten Wernickesen; Moderen, Birgitte Hansdatter, ægtede senere en mere formuende og anset Borger, Oluf Bødker, efter hvem Papisterne gave Klavs Mortensen Øgenavnet Bødker eller Tøndebinder. Klavs Mortensen forekommer allerede 1524 i Malmø med Betegnelsen „Hr.“,

at haane alle Helgene, at nedtrampe alle den kristne Religions Helligdomme, at spotte Sakramenterne, at fordømme de gode Gerninger, at vanhellige de til Gud indviede Huse, at omstyrte de hellige Altre, at overgive de hellige Billeder til de hævnende Flammer, at gøre Nar ad Faste, offentlige og højtidelige Bønner og alt, hvad de troende hidtil have iagttaget for at bevare Dyderne, for at ave Kødets Lyst eller for at fremme Gudsfrygt og Fromhed. De lærte ogsaa Folk at foragte den Myndighed, som offentlig er tillagt Kirkens Personer og som er anerkendt af mange Aarhundreder, at udjage Munke, at plyndre Gudshuse og med Vold at sætte sig i Besiddelse af Klostre[1]. De sagde fremdeles

---

saa han allerede paa den Tid synes præsteviet. Senere opholdt han sig ved Universitetet i København, hvor han samtidig prædikede Lutherdom i Vor Frue Kirke, indtil Biskop Lage Urne forbød ham Prædikestolen i sit Stift. Han vendte nu tilbage til Malmø, hvor han fandt Understøttelse hos Borgmester Jørgen Kock og d. 29 Maj 1527 i et øde Kapel paa den saakaldte Raadmandsvang uden for Byen holdt sin første lutherske Prædiken. Hans Virksomhed blev dog denne Gang afbrudt ved Forbud mod hans Præstevirksomhed af Ærkebisp Aage Sparre, hvorpaa han i September 1527 begav sig til Haderslev, der under Hertug Kristian (d. III's) Beskyttelse var et af Protestantismens Hovedsæder. Han tog Munken Hans Spandemager med sig, en Søn af en Borger, Oluf Spandemager. Omtrent i August 1528 kom de tilbage til Malmø, dækkede af de bekendte kgl. Beskærmelsesbreve, og nu begyndte for Alvor Reformationen i Malmø.

[1]) Allerede 10 Oktober 1528 overlod Frederik I Borgerne Helligaandshuset til et Hospital og Graabrødreklostret til et Raadhus, dog først, „naar de Præster og Brødre, som nu ere udi fornævnte Klostre, ere ude", men Præsterne og Brødrene maatte ikke trænges ud i nogen Maade. Fra den Tid havde Munkene det ondt, og der blev vist stor Voldsomhed og Vilkaarlighed imod dem, indtil de i Aaret 1529 maatte overlade Protestanterne Klostrene. Ogsaa St. Petri Kirke, den vigtigste i Malmø, hvor Klavs Mortensen prædikede, blev med Vold frataget Katolikerne og til Dels udplyndret.

med en forbavsende Skamløshed, at siden Apostlenes Tider var det sande og ægte Evangelium ikke blevet prædiket her i Verden, og at i hele denne Tid ingen havde været sande og oprigtige Kristne uden de alene, som Kirken altid havde anset for Kættere. Derfor sagde de ogsaa med den mest uforskammede Uforskammethed og med den taabeligste Taabelighed, at alle Romerkirkens Paver, vor Tros Læremestre, vare og altid havde været skinbarlige Antikrister, og at der ikke var nogen anden Antikrist at vente, men at samtlige Biskopper over hele Verden, alle Prælater, Munke, Præster og Klerke, som adløde Romerpaven, vare Papister og det romerske Tyrannis Drabanter. Alt hvad der derfor hidtil er anset for helligt og ukrænkeligt og af Apostlene og deres Tilhørere er overleveret os som noget, der fromt bør overholdes, saasom Messens højtidelige Forvaltning, Løfternes[1] Iagttagelse, Afholdenhed fra visse Spiser, de dødes Ihukommelse og Begængelser[2], Forvaltningen af Sakramenterne, Nidkærhed i gode Gerninger og meget andet, der er en Øvelse i Dyd, alt det, sagde de, var papistiske Opdigtelser, der havde deres Udspring fra Roms Gerrighed, og de paastode, at kun eet var fornødent til Sjælenes Frelse, Troen alene, men at Gerningerne mere vare til Byrde end til Hæder, fordi det ikke kunde undgaas, at de gave Anledning til tom Forfængelighed og til Hykleri. Saa forblindede vare disse elendige Mennesker, at de, fordi der havde fundet visse Misbrug Sted og fordi enkelte Paver havde været ugudelige, hellere vilde, at alle Kristendommens Sakramenter skulde forstyrres og forvendes og Gudsfrygtens første Spirer kvæles, end at enkeltes Urenhed skulde

---

[1]) ɔ: Kloster- og Cølibatsløfterne.

[2]) ɔ: de Fester og Bønner, der holdtes for de afdøde, med de dertil knyttede Sjælemesser.

drages til Regnskab og revses. Desuden havde alle dette Partis Tilhængere den giftigste og mest bagtaleriske Tunge; thi de havde aflagt al Blufærdighed og havde ikke længere Skam i sig, siden de ikke bluedes ved at kalde de helligste Mænd, Martyrer og Bekendere, hvis Minde altid er blevet anset for helligt og ukrænkeligt, for Ulve, Bedragere, Forførere, Tyve, Sjælemordere og Røvere [1]. Medens alt dette foregik, vare en Vestfaler ved Navn Jørgen Kock og en Mand ved Navn Jep Nielssøn Borgmestere i Malmø. Den førstnævnte af disse var Møntmester og et Menneske, som foruden ved Aager, Underslæb og Bedrageri ogsaa var ilde berygtet for sine mange Ægteskabsbrud; den sidstnævnte var noget ældre af Alder og stod heller ikke tilbage for den anden i Ugudelighed og Skamløshed [2]. Disse to

---

[1]) Hele dette Stykke om Malmø har sit tilsvarende i et Skrift, som Povl Helgesen i Forsommeren 1530 forfattede mod et af Peder Laurenssen forfattet Skrift, hvori denne nærmere gjorde Rede for de i Malmø foretagne Religionsforandringer og forsvarede den der indførte Kirkeordning, den saakaldte „Malmøbog". I Povl Helgesens Skrift „Mod Malmøbogen" findes et lignende Synderegister som i Skibykrøniken (Sechers Udg. S. 399 ff.)

[2]) Jørgen Kock forekommer allerede i Kong Hanses Tid som Borger i København, hvor han ægtede Sidse Valters, Enke efter en rig Købmand, Valter Kniphof, og saaledes blev Stiffader til den tidligere omtalte Kaperhøvding Klavs Kniphof. Senere bosatte Jørgen Kock sig i Malmø, blev Møntmester og udnævnt til Borgmester af Kristiern II, da denne Konge gik i Landflygtighed. Han gik senere over til Frederik I, beholdt sine Stillinger i Malmø og adledes endogsaa 1526. Han blev Hovedet for det luthersk-demokratiske Borgerparti allerede under Frederik I og endmere under Grevefejden. Om de ligefremme Forbrydelser, som Lektor Povl beskylder ham for, end ikke kunne bevises (han tænker vel nærmest paa hans Færd som Møntmester), saa viste han sig dog i hele sin Færd som en højtstræbende, men upaalidelig Personlighed, der navnlig forstod at mele sin Kage i rette Tid, saa at det selv efter 1536 lykkedes ham igen

Mænd, der gjorde sig bemærkede ved deres Kirkerøverier og Troløshed, gjorde Malmø til en Røverhule og et Fristed for alle fortvivlede Skalke og frafaldne. Og da de saa, at de fornævnte Prædikanter paa Grund af deres Mangel paa Lærdom ikke ret kunde forsvare den nye Lære, naar det ved en eller anden Lejlighed kom til en ordentlig Strid, kaldte de to frafaldne Brødre af Karmeliterordenen til sig og misbrugte dem senere til alskens Ugudelighed. Den første af disse var en Hollænder ved Navn Lektor Frans, den anden en Sællænder, der stammede fra Næstved, Lektor Peder Laurenssøn, som ikke blot paa den Tid viste sig endnu mere skamløs end Frans, men ogsaa var noget ældre af Aar. Denne Peder blev Byens bestaltede Skriver. Idet han nemlig udgav adskillige Smaaskrifter, førsøgte han paa kættersk Vis at gøre Rede for den Religionsforandring, der var foretaget blandt Malmøboerne. I denne Henseende vred han sig paa alle Leder og Kanter; men al hans Møje var dog forgæves; thi Ugudeligheden kan intet for Alvor udrette mod Fromheden. Efter at denne Peder havde giftet sig, fremturede han i sin Utroskab og overgik stadig sig selv i Skamløshed[1]. Hvad dernæst den ovennævnte

---

at udsone sig med Magthaverne og at beholde sin ansete Stilling i Malmø lige til sin Død 1556. — Jep Nielsen, der ved Siden af Jørgen Kock indtog en temlig anselig Stilling som Borgmester i Malmø, deltog selv i den kirkelige Strid, idet han i Juni 1530 udgav: „En liden Disputats udaf den hellige Skrift mellem Borgemester af Malmø og Hr. Kantor af Lund om retsindige og kristelige Præster og Messe-Præster, Sang og Læsning, Alter og saadan Gudstjeneste“, fremkaldt ved et Sendebrev fra Kantor Adser Pedersen i Lund til Borgmestrene i Malmø.

[1]) Peder Laurenssen havde allerede i August 1529 udgivet „Et kort Svar paa det Sendebrev, som Hr. Aage Jepsen (Ærkebispen i Lund) sendte til Borgmester og Raad i Malmø om den kristelige Handel og Lærdom, som der begyndt er“. I

Hollænder ved Navn Frans angaar, saa skjulte han i lang Tid sin Troløsheds Gift, idet han nok i høj Grad ivrede mod Misbrug og slette Sæder, men dog uden paa denne Tid at indblande eller med Haardnakkethed at forfægte nogen vildfarende Mening, skønt han ellers med stor Frihed behandlede mange Æmner. Men just ved denne Tilbageholdenhed blev han den skadeligste af alle. I Begyndelsen lod det nemlig, som om han vilde mildne og rette de Misbrug, der ved de tidligere Prædikanters skamløse eller ukloge Adfærd havde indsneget sig i Malmø-Kirken, og det i Overensstemmelse med Kirkens Læresætninger [1]. Men det gjorde han

---

Septbr. s. A. skrev han om Præsteægteskabet. 1530 udkom i Aarhus et katolsk Skrift om samme Æmne, som Peder Laurenssen besvarede 1533 i et Skrift, hvori han taler om „det ukristelige Brev og løgnagtige falske Undervisnings Tilhobeskrabelse, som Hr. Povl Reff prentede . . . i Aars, af en Juriste Doktor der i Byen tilhobesat (som det siges) og af Lektor Povel Helgesen, min gamle Staldbroder, kunstig fordansket, imod Præsters, Bispers, Munkes og Nonners Ægtegiftermaal, i hvilket og i andet mere af hans Digt og Skrift han klarligen beviser sit forvendte Sind fra Guds Sandhed og sin Forpligtelse, som han haver gjort sine Herrer". I samme Skrift kalder han Lektor Povel Eliæ Bispernes „Skriver og almindelige Kansler", et Udtryk, der henleder Tanken paa Lektor Povls Udtryk om ham selv ovenfor: „Stadens bestaltede Skriver" *(civitatis cancellarius)*. Et af Peder Laurenssens vigtigste Skrifter er dog det 1530 udkomne Skrift, den saakaldte Malmøbog, som fremkaldte et Modskrift af Povl Helgesen (s. S. 124 Anm.). Striden fortsattes uafbrudt; navnligud gav Peder Laurenssen flere Skrifter 1533 og 1534. Efter Reformationens Indførelse blev han Lektor ved Domkapitlet i Lund og døde 1552.

[1]) Frans Vormordsen, senere den første evangeliske Superintendent i Lunde Stift, var født i Amsterdam 1491, havde tillige med Povl Helgesen været Munk i Karmeliterklostret i Helsingør og var derpaa bleven Lektor ved Karmeliterkollegiet i København, (S. 63), indtil han 3 Februar 1529 kom til Malmø som Prædikant. I Aarene 1527 og 1528 stod han endnu i godt Forhold til sin gamle Staldbroder Lektor

alene for at undgaa Skin af at bygge paa en Grundvold, der var lagt af andre; thi for øvrigt var han med Hensyn til Meninger, Anskuelser, Iver og Sindsstemning endnu slettere, mere forbryderisk og skamløs end alle de andre. Efter at han nemlig havde fremkaldt det Haab hos mange, at han for evig Tid vilde leve i ugift Stand, blev han greben af en vanvittig Kærlighed og tog endogsaa en Pige til Ægte, uagtet samme Piges Værger ikke vilde give deres Samtykke hertil og uagtet alle hans Venner advarede ham derimod, og for at han kunde besmykke sin kødelige Bryndes fast utrolige Afsind med Ægteskabets Navn, udgav han to Gange paa Modersmaalet et Skrift om Præsters, Munkes og Nonners Ægteskab, men saa fuldt af Bagvaskelser og Løgne, at det er mere løgnagtigt end Løgnen selv, mere bagvaskerisk end Bagvaskelsen selv. Thi da han var bleven Ægtemand, skiftede han i den Grad Sind og bed i den Grad Hovedet af al Skam, at han blev den skamløseste af alle Lutheranerne og skrev og lærte meget paa den skamløseste Maade, uden det mindste Omdømme, ogsaa uden det mindste Overlæg, men alene forblindet af sin Ærgerrighed; thi han var en Træl af sin Æresyge [1].

Povl, der hjalp ham med hans Oversættelse af Davids Psalmer, formodentlig netop med Hensyn til Sproget. I Vinteren 1529 havde han første Gang prædiket i Vor Frue Kirke, men maa dog allerede da have vakt Anstød, siden Kannikerne med Raab og Larm joge ham ned fra Prædikestolen. Efter sin Ankomst til Malmø søgte han Ærkebisp Aage Sparre, der tog venlig imod ham og gav ham Tilladelse til at prædike. Det er vel hertil, der sigtes ved ovenstaaende Ytringer i Teksten.

[1]) Frans Vormordsen udgav Aar 1531: 1) „Et kort (dog kristeligt og tilbørligt) Svar paa den Undervisning, som præntet er af Povel Reff i Aars om Præstelevned med Giftermaal og Kyskhed“, altsaa mod det samme Skrift, som ogsaa Peder Laurenssen havde skrevet imod og som Lektor

I Herrens Aar 1529 bortkaldtes paa den 29 April en Mand af adelig Byrd, der fortjener at mindes til evige Tider, Hr. Lage Urne, Biskop i Roskilde. Han blev nemlig endnu i sin kraftigste Alder, efter hvad man mener i sit 63 Aar, angreben af en Betændelse i Luftrøret eller Struben og døde paa den femte Dag, kvalt af Sygdommen. Denne Sygdom plejer nemlig, da den er livsfarlig, at medføre Døden paa den femte Dag, efter at man er bleven angreben, og ud over denne Dag lader den næppe nogen blive i Live, medens Erfaringen viser, at den som oftest virker dræbende paa den første, anden eller tredje Dag. Naturen selv, Alskabningens Moder, eller rettere sagt Naturens Skaber Gud havde skænket denne herlige Mand visse udmærkede Gaver, saa at han i Oplysning, Lærdom, Veltalenhed og ved den sædelige Alvor, han viste i forskellige Retninger, overgik samtlige Rigets øvrige Biskopper. Ved disse Egenskaber hævdede han med stor Klogskab sin Stillings Myndighed, saa ingen fandt paa at foragte den; men da han tillige i hele sin Fremtræden havde et lidt vel strengt Præg, undgik han

---

Povl havde „fordansket"; 2) „En saare nyttelig og alle dem, som gifte ere eller giftes ville, hugsvalelig Disputats mellem Hr. Adser, Præst og Kantor i Lund, og *Franciscum Vormordi*, Prædikere i Malmø", trykt 1531. Dette Skrift er fuldt af ligefremme tølperagtige Grovheder mod Povl Helgesen, der blandt andet kaldes: „den fortrædne Guds Fjende og Danmarks vitterlige Forleder og Bedrager". Ligeledes hedder det heri: „Agter, betænker og besinder, alle kristne Mennesker, hvor sørgelig og falskelig hin fedbugede Skalk, Guds Dyds og al Kyskheds Fjende, Lektor Povl, imod Præsters Giftermaal breder os (ɔ: bebrejder os) den hellige Kirkes gamle Sæd og Lovhævd". Især ere de latinske Randnoter til Skriftet fulde af de mest udsøgte Skældsord, saa det ikke er mere end Løn som forskyldt, naar Lektor Povl atter gennemhegler ham her. — Frans Vormordsens Hustru hed Elisabet Pedersdatter; hendes Herkomst er ellers ukendt.

dog ikke, at visse Folk, der hade den biskoppelige Værdighed, tilskrev dette Stolthed og Overmod, og det netop, medens han endnu levede. Thi efter sin Død blev han savnet af alle, ogsaa af dem, der vare tilbøjelige til at nære Misundelse mod ham, medens han levede. Thi det er det udmærkedes Lod, at det først da savnes, naar det er borte. Sine egne Slægtninge og paarørende tog han dog vel meget Hensyn til; han viste nemlig stor Omhu for dem, men uden at tage i Betragtning, om de fortjente det eller ikke, og herved gjorde han Kristi fattige en ikke ringe Uret, thi de ere dog de sande Arvinger til Kirkens Gods[1]. Han følte sig nemlig stærkt af sit adelige Navn og sin Anerække, en Fejl, som han vel delte med mange, men som dog er særegen og medfødt hos de adelige i Forening med Havesyge. Men efterdi dette er en menneskelig Forseelse, tro vi med skyldig Fromhed, at den er bleven ham tilgiven af ham, til hvis Væsen det hører at vise

---

[1]) I sin o. 1532 forfattede „Formaning" til Rigsraad og Adel (se Indledn. S. 8) udtrykker Povl Helgesen den samme Tanke saaledes: „Udi gammel Tid finge rige Venner og Slægt ikke andet til Arv efter Bisper og Prælater, end hvad de havde arvet efter deres Slægt og Venner; men lode de noget efter sig af Kirkens Rente og Indkomst, da blev det hos Kirkens fattige Tjenere og andre tørftige (o: trængende) Mennesker". — I Biskop Lage Urnes Testamente, der er udstedt paa Bistrup Biskopsgaard d. 26 April 1529, altsaa tre Dage før hans Død, gives der dog en Mængde mindre Gaver til Kirker, Klostre og gejstlige — deriblandt: »Lector Povl" en ungersk Gylden" —, ogsaa nogle Almisser til fattige, men desuden en Mængde lignende Gaver til Adelsmænd, deriblandt selvfølgelig ogsaa til hans mange Slægtninge og besvogrede, for hvem han ogsaa som Biskop havde sørget ved Forleninger med Bispestolens Gaarde, gejstlige Præbender og paa lignende Maade; men det gjorde jo alle Biskopper paa den Tid. Deraf: det er godt at have Biskoppen til Morbroder.

Barmhjertighed og Skaansel, tillige med hvad andet han begik af menneskelig Skrøbelighed. Efter denne værdige Faders Død begyndte straks Roskildekirkens Forfald [1].

Efter Lage Urne fulgte en Mand af adelig Byrd ved Navn Joakim Rønnov; men han opnaaede kun sin Værdighed paa mange onde og meget ubillige Vilkaar. Heri var dog ikke saa meget han selv Skyld som den kirkerøverske Fyrste Kong Frederik, der ved sin tyranniske Færd havde afskaffet Kirkens Valgret og med Vold og Magt havde tilrevet sig Kirkernes Rettigheder, saa at ingen opnaaede nogen gejstlig Værdighed, uden at han først til Foragt for Religionen havde maattet erlægge en stor Pengesum og afsværge den Lydighed, der til evig Tid skyldes og altid har været ydet de romerske Paver, hele den verdslige Verdens Troslærere og Mestre. Og herved afskaffedes ikke det Voldsherredømme, hvormed Romerpaven havde underlagt sig alle Kirker i hele Verden, men det ombyttedes kun. Thi den Bekræftelse af Embedet, som man tidligere havde tilkøbt sig af Paven for 1000 Gylden, maatte man nu tiltuske sig af den verdslige og kirkerøverske Fyrste for seks tusinde [2]. Og de, som gik

---

[1]) Biskop Lage Urne blev begravet i St. Laurentii Kapel, der, som det synes, i al Fald senere stod i Forhold til Povl Helgesen og Skiby Kirke. Da Kristian IV's Gravkapel indrettedes, flyttedes hans Lig til Koret, hvor det atter blev optaget i Kristian V's Tid (1689), og forsvandt? Det er formodentlig gaaet Lektor Povl Helgesens Lig paa samme Maade; thi det er vel rimeligst at antage, at han har ligget begravet her.

[2]) Paa Herredagen i Odense 1526 var det blevet besluttet, at der herefter ikke maatte sendes Penge til Rom for at opnaa pavelig Konfirmation eller Bekræftelse paa gejstlige Embeder, men at saadanne Penge herefter skulde gives til Kongen til Rigets Bedste. Konfirmationen skulde, efter de

saa vidt i deres Forbandelse af Pavens Gerrighed, at de endogsaa troløst skilte sig fra den rettroende Kirke, de bleve selv tifold gerrigere og fandt stort Behag i sig selv, medens de nærede ikke ringe Taknemmelighed mod dem, der under den evangeliske Friheds Skalkeskjul havde givet dem Lejlighed til at indføre Kætteriet og skille sig fra Kirken. Denne Omstændighed i Forening med den store Vinding, Fyrsterne havde heraf, aabnede Vinduet paa vidt Gab for Lutheriets Udbredelse her i Riget.

I det samme Aar og i de samme Dage, som den kirkerøverske Kong Frederik helt havde kastet sig i Lutheriets Arme og ligeledes havde besluttet at bringe hele dette Rige til Fald, flyttede han en Mand ved Navn Hans Tavssøn, en frafalden Munk af Jerusalemsbrødrenes Orden [1] og alle Lutheranernes Fænnike-

tidligere kanoniske Regler, søges hos Rigets Ærkebiskop, og denne Ordning søgte man atter gennemført, da Romerhoffets Pengegriskhed havde medført, at man i Tidernes Løb havde draget næsten alle gejstlige Embedskonfirmationer til Rom. Men da der for Øjeblikket ingen indviet Ærkebiskop var, fik Kongen og Rigsraadet i Virkeligheden hele Sagen i deres Hænder, og der var ved Odensebeslutningen gjort et stort Skridt fremad mod Kronens Overhøjhed (Supremati) over Kirken. 6000 Gylden var dog næppe Prisen for Konfirmationen af Bispeembeder; men i Rom gik der ganske anderledes store Summer med, inden man opnaaede at faa den pavelige Konfirmation. 3000 Gylden nævnes i den endelige Kvittering, Rønnov fik af Kongen. Denne havde til Gengæld lovet at beskærme og forsvare Rønnov og hans Stift, „saa det ikke skal komme ham eller hans Domkirke til nogen Skade, at han nu haver annammet Konfirmats og Stadfæstelse derpaa af os". Til Rønnovs Udvælgelse og Færd kommer Forf. atter senere tilbage. Her maa det være nok at bemærke, at Rønnov ogsaa havde maattet forpligtige sig til ikke at lægge Evangeliets Forkyndelse Hindringer i Vejen, og derpaa kaldtes Hans Tavsen øjeblikkelig til København.

[1]) Hans Tavsen havde været Munk i Andvorskov Kloster,

drager her i Danmark, fra Byen Viborg i Jylland til København, for at han ved sin pestbringende Prædiken kunde føre denne Stad paa Afveje, ligesom han tidligere havde gjort ved Viborg og andre jydske Byer, hvor han havde udryddet al Religion og udbredt Vanhelligelsens hele Vederstyggelighed. Da han var kommen hertil, voksede Ondskaben i den Grad, at denne Stad, som tidligere havde været Gudsfrygtens og Religionens ivrigste og mest vedholdende Tilhænger, nu blev den mest forbryderske Hule for alskens Ugudelighed og Vanhelligelse. Den raa og uvidende Befolkning grebes nemlig af et utroligt Raseri og Vanvid og forgreb sig i saa høj Grad paa Gudshusenes Hellighed, at den ikke blot omstyrtede Helgenbillederne, men endogsaa overøste den hellige Nadvere med de grueligste Skældsord og til sidst iværksatte enhversomhelst Ugudelighed, som de havde hørt var sat i Værk af de troløse Malmøboere eller endogsaa af de afsindige Viborgere. Thi de forbryderske Borgere kunde ikke finde sig i, at nogensomhelst luthersk By i en eller anden Henseende overgik dem i Vanhelligelse og Ugudelighed.

I Herrens Aar 1530 holdtes paa den Tid, da den hellige Jomfru Mariæ Besøgelsesfest faldt (2 Juli), en almindelig Herredag i København, hvortil ogsaa de lutherske Prædikanter vare hidkaldte tillige med de rettroende Biskopper og Præster. Hensigten hermed var, at hele den Sag, hvorom der den Gang var Strid

---

hvis Prior havde Overtilsynet med alle Klostre i hele Norden af „St. Hans Korsbrødreorden fra Jerusalem“, ɔ: Johaniterordenen (St. Hansbrødre, Korsbrødre). Stormesterens Sæde var dog ikke længere i Jerusalem, men havde i flere Aarhundreder været paa Rodos, indtil denne Ø 1522 toges af Tyrkerne, hvorpaa Ordenen 1544 fik sit Sæde paa Malta (Malteserridderne).

mellem de rettroende Katolikker og de lutherske Kættere, skulde bringes til en Afgørelse med Menigmand som Dommer[1]. Men skønt det skortede Lutheranerne paa grundige og indtrængende Skrifter og paa virkelige Grunde, truede de dog de rettroende haardt, idet de stolede paa Fyrstens Magt og Gunst, ved hvis Beskyttelse og Forsvar de vare trygge og undtagne fra den almindelige Retsforfølgning[2]. Kætterne havde utvivlsomt ogsaa faaet Overmagten overfor hele den gejstlige Stand, hvis de rettroende ikke med klog Beregning længe havde trukket Sagen i Langdrag, idet de vægrede sig ved at anerkende dem som tilbørlige Dommere, som Lutheranerne havde udset sig, og hvis de ikke til sidst havde henstillet Sagen til en almindelig Kirkeforsamlings Afgørelse. Imidlertid vilde Kætterne dog bilde Menigmand ind, at de havde sejret, idet de pralede af, at de saa ofte havde udæsket de rettroende til en Disputats, hvilket de i Virkeligheden ogsaa gjorde, men paa uantagelige Vilkaar; thi med deres afsindige Raab holdt de paa, at Disputatsen skulde holdes paa Dansk med Menigmand som Dommer, idet de vel vidste, at de paa denne Maade kunde være sikre paa

---

[1]) Randnoten hertil lyder: De rettroende udæskes af Lutheranerne til en Disputats, men paa uhørte Vilkaar.

[2]) Herved sigtes til de ovenfor S. 119—20 omtalte kgl. Beskærmelsesbreve. Endnu sikrere bleve Prædikanterne ved en d. 14 Juli 1530 under selve Herredagen efter Besværinger fra Købstæderne af Kongen og Rigsraadet udstedt Ordinans, hvori det blandt andet hedder: „Item om Guds Ord og Evangelium ville vi, at hvilken som Naaden haver, maa det klarligen prædike og aabenbare lære for menige Almue udi alle vore Købstæder og andensteds over alt Riget, eftersom vore Undersaatter, Købstadsmænd udi Nørrejylland, af os med al Flid begæret haver. Dersom nogen prædiker eller lærer noget andet, end han kan bevise med den hellige Skrift, da skal den samme stande derfore selv til Rette“.

Sejren, som for største Delen afhang af Folkets Raab og af den kirkerøverske Fyrstes og nogle verdslige Stormænds lige saa voldsomme som afsindige Gunst. Thi forblindede af deres Had til Gejstligheden og opfyldte af en brændende Begærlighed efter Kirkens Gods lode de sig hverken styre af Fornuft, Klogskab eller Hensyn, men henrevne af deres Lidenskab og stolende paa deres Vaabenmagt og Styrke stræbte de efter med eet Slag at ødelægge og fordærve hele den gejstlige Stand, og det vilde de ogsaa have forsøgt, hvis ikke Frygten for den ydre Fjende havde holdt dem tilbage, nemlig for Kong Kristiern, som den Gang truede hele Riget, men især indjog Rigets Styrere og de fornemme Frygt[1]. Medens denne Herredag holdtes, rasede de lutherske Prædikanter, idet den kirkerøverske Fyrste

---

[1]) At Frygten for den fordrevne Kong Kristiern havde stor Del i, at man ikke kom til noget Resultat i Religionssagen, er vistnok fuldstændig rigtigt. Kongens Svoger, Kejser Karl V, havde i Aaret 1529 ved Cambray-Freden endt sin langvarige Krig med Frans I af Frankrig og i Begyndelsen af Aaret 1530 underlagt sig Italien (Florens's Belejring, Søren Norbys Fald), hvorpaa han nu havde begivet sig til Tyskland til Rigsdagen i Augsburg, hvor netop samtidig med Forhandlingerne i København Religionssagen var for (den augsburgske Trosbekendelse). Kong Kristiern havde just paa denne Tid søgt Kejseren i Augsburg og var i det hele nu i travl Virksomhed. Medens Katolikker og Protestanter skændtes, forhandledes paa Herredagen i Anledning af Forholdet til Kristiern II om store Pengebevillinger af Adel, Gejstlighed og Borgere, og da Kongen havde faaet disse bevilligede, endtes Herredagen. Borgerstandens Beredvillighed sikrede man sig ved den ovenanførte Købstadsordinans; Biskopperne og Rigsraadets verdslige Medlemmer, der endnu for den allerstørste Del vare katolsksindede, ligesom Tilfældet var med den allerstørste Del af den ældre Adel, kunde Frederik I umulig under disse Forhold støde fra sig ved en Religionsforandring, selv om mange af Rigsraaderne og Adelen ikke havde noget imod at faa Fingre i Kirkens Gods.

ikke blot lukkede Øjnene herfor, men endogsaa selv ansporede hertil, og idet nogle afsindige Stormænd og forbryderske Borgere opmuntrede dem, med saa kaad Tunge mod Rigets Biskopper og Prælater, at de udspyede alle Slags Skældsord mod dem. Ikke blot gennemheglede de dem, idet de kaldte dem Ulve og Lejesvende for at vinde den vanvittige Mængdes Bifald, men i deres blinde Raseri kaldte de dem uafbrudt Tyve, Røvere, Forførere, Forrædere og Sjælemordere[1]. Et saa vanvittigt Raseri vilde Fyrsten og Rigets Styrere aldrig ustraffet have taalt, hvis der havde været den mindste Gnist af Skam tilbage i dem; men opfyldte af Had, Gerrighed og Skamløshed taalte og gjorde de alt, hvad det saa end var.

I[2] Herrens Aar 1531, paa den tredje Juledag, som er indviet til den hellige Evangelist Johannes[3], styrtede nogle Lutheranere fra København, grebne af et utroligt Raseri og Vanvid, ind i Vor Frue Kirke, som er den største og ypperste Kirke i denne By, og vanhelligede den med deres kirkerøverske Hænder. Først omstyrtede de alle Helgenbillederne, spyttede paa dem, slog dem med Næveslag og spottede dem med forargelige Skældsord, medens de søndersloge dem med

---

[1]) Prædikanterne holdt talrige Prædikener daglig i alle Stadens Kirker, hvori de, efter Jørgen Sadolins egen Beretning, „provocerede og trassede hver af deres (ɔ: Katolikkernes) falske Profeter ved Navn Doktor Stagefyr, Doktor af Bombo — hvad siger jeg! af Bamberg —, Lektor Vendekaabe (o. s. v.)“. — Samtidig udkom: „En Vise om Guds Ords Fjender og særdeles Lektor Povl Vendekaabe, som var Stagefyr en god Stalbroder i den Herredag i København“. Niels Stagefyr eller Stagebrand var en tysk Doktor, som Prælaterne havde kaldt til Hjælp.

[2]) Randnoten lyder: „Den forfærdelige Vanhelligelse af Vor Frue Kirke i København“.

[3]) ɔ: 27 December 1530, thi Aaret regnedes da fra 1 Juledag, 25 December.

deres Økser, og derpaa trængte de ind i Koret, hvor de fuldstændig ødelagde Kannikestolene og alt Panelværket. Højalteret forblev dog uskadt, da Byfogeden forsvarede det med Fare for sit Liv, men alt andet blev vanhelliget; man gik endog saa vidt, at man sønderrev Bøgerne. Men de Skældsord og Forhaanelser, hvormed Kristi Præster og i det hele taget alt, hvad der er helligt i vor Religion, overdængedes, har jeg ikke Lyst til at fortælle; thi det overgaar alt, hvad man kan forestille sig. Men de Folk, der fornemmelig vare Ophavsmænd til dette Kirkerov, var, efter hvad man sagde, en Mand ved Navn Ambrosius, som den Gang var Borgmester, en Stilling, som han kort efter mistede, fordi han var mistænkt for Forræderi [1], Konrad med Øgenavnet Køkkenfedt [2], Anders Guldsmed [3], Vilhelm Ronge, Hans Sort, Rasmus Bager [4], Skipper Tøger, Herman Røling, Jakob Potte-

---

[1]) ɔ: Ambrosius Bogbinder, Søn af Hans Bogbinder, i hvis Hus Kristiern II som seksaarig Dreng i meget kort Tid havde været anbragt. Han stod stadig i Forbindelse med Kristiern II. Han var 1529 bleven Borgmester, men blev fjernet fra Bestillingen i Slutningen af 1531 tillige med sine Tilhængere. Ved et Forhør, som da holdtes i Anledning af Stridigheder, som Biskop Joakim Rønnov i Aaret 1530 havde haft med Borgerskabet om Gudstjenesten i Frue Kirke, bevistes det, at den heftige Ambrosius i et Magistratsmøde om denne Sag havde ytret, „at han vidste 300 Borgere paa sin Haand, der vare besvorne med ham“, og hvis Kongen ikke vilde hjælpe dem mod Bispen, fik de vel en anden Herre.

[2]) Rimeligvis den samme som Kort Berman, der var bleven Raadmand 1529 eller 1530 og ligeledes var indviklet i samme Sag som Ambrosius Bogbinder.

[3]) Ligeledes Raadmand, afskediget 1531.

[4]) Ligeledes Raadmand og afskediget 1531. I det hele taget forekomme de her nævnte Personer ved flere Lejligheder i Københavns Historie paa Reformationstiden som Tilhængere af Ambrosius Bogbinder.

mager og Peder Guldsmed. Dette var jo imidlertid Folk uden Forstand, uden Fornuft, ja uden Klogskab, Mennesker, der helt havde opgivet sig selv og desuden vare berygtede for mange Forbrydelser, til Dels nedsunkne i den dybeste Gæld, ugudelige mod Gud og Spottere af alt helligt og guddommeligt, og da de havde vænnet sig helt til at slutte sig til Oprørets sande Ophavsmand, Hans Tavssøn, dette Utyske blandt alle Udyr, hvis Tunge ogsaa er det skamløseste, man kan tænke sig [1], saa holdt de derfor hemmelige Raadslagninger og samlede en stor Skare af Pøblens værste Bærme; thi det skulde jo have Udseende af, at der ikke var nogen bestemt Ophavsmand til saa stort et Kirkerov, til hvem man kunde holde sig for saa stor en Forbrydelse. Denne Skare altsaa af forvorpne Skalke hørte næppe nok ved Nattens Frembrud op med sin kirkerøverske Vanhelligelse, og uden Tvivl havde de fortsat om Natten, som de havde begyndt om Dagen, hvis ikke Forbrydelsens Rænkesmed, Hans Tavssøn (som havde holdt sig skjult hele Dagen igennem), i det sidste Øjeblik var kommen til og med Nød og næppe havde faaet dem til at holde op. Saaledes viste det sig ved klare Kendsgerninger, at det er lettere at ophidse afsindige Mennesker end at holde dem i Ave, naar de ere ophidsede. Ogsaa Lutheraneren Peder Kempe var Borgmester, da denne Vanhelligelse fandt Sted, og da han hverken kunde gøre sig bemærket ved høj

---

[1]) Netop 1530 var Hans Tavsen kommen i en heftig Polemik med Povl Helgesen, der i Efteraaret 1530 havde forfattet et Skrift „Om Messen“, hvorpaa Hans Tavsen leverede en Gendrivelse heraf: „Svar til den falske og ukristelige Undervisning, som Lektor Povl skrev til Raadet i København om den papistiske Messe“. Det udkom Juni 1531 og er paa visse Steder meget groft („dit papistiske Kreatur“, „Lektor Drømmere“, „din Fabels Karl“ o. s. v.)

Byrd, fremtrædende Dygtighed eller iøjnefaldende Klogskab, men dog vilde være noget, saa søgte han at vinde sit Adelskab ved denne berygtede Forbrydelse og mange andre lignende kirkerøverske Gerninger[1].

Efter dette Kirkerov lagde man Mærke til en stor Ubestandighed i Hans Tavssøns Gerninger: Kættere ere jo nemlig altid et ubestandigt Folkefærd. Thi i sin Tale hævede han først dette forbryderske Kirkerov til Skyerne og ytrede, at det fortjente Løn til evig Tid og var en Gerning, som fornemmelig sømmede sig for Evangeliets Mænd. Men da han erfarede, at det gode Parti i Stadens Raad var blevet i høj Grad forbitret over dette Kirkerov og truede med haarde Straffe, ja endogsaa begyndte at lægge Haand paa nogle af Kirkerøverne, saa fik Talen en anden Lyd. For at gøre Øvrigheden tilpas raabte han da paa, at det var en umaadelig Forbrydelse, som her var fuldbyrdet, og at

---

[1]) Peder Kempe var bleven Borgmester Aar 1527, efter at Frederik den I ved et Privilegium af 28 November 1526 havde lagt Valget af Borgmestre, hvis Tal fra to forøgedes til fire, i det menige Borgerskabs Hænder. Han havde allerede været Raadmand 1510 og indtog en anset Stilling iblandt Københavns Borgerskab under Kristiern II; 1516 deltog han saaledes i en Kommission angaaende Købstædernes Fremvækst og Handel. Under Belejringen 1523 havde han laant Henrik Gjø den betydelige Sum 1000 Mark (ɔ: o. 2000 Tdr. Rugs Værdi). 1533 var han blandt de Borgere, der medbeseglede det Revers til Biskop Joakim Rønnov, hvorved Hans Tavsen fik Lov til atter at vende tilbage til København (se nedenfor). Ogsaa 1534, da Staden svor Grev Kristoffer Troskab, nævnes han i Spidsen for de Udsendinge, som da sendtes til Greven, men blev alligevel paa denne Tid fortrængt fra Raadet af Ambrosius Bogbinder. Han var rimeligvis i Slægt med den senere nævnte ivrige Lutheraner Paulus Petrus Kempe, der opholdt sig i Udlandet hos Kristiern II og havde stor Indflydelse hos denne. — Povl Helgesens Ytring om „Adelskabet“ er maaske en Finte til Jørgen Kock, som 1526 var bleven adlet af Frederik I.

den ikke kunde udsones med almindelige Straffe, men kun med Galge og Hjul, og paa Grund af denne Ubestandighed vilde mange være faldne fra ham, hvis de ikke vare blevne hindrede heri af den ugudelige Ed, hvortil mange ved Djævelens Snarer i den Grad vare bundne, at de aldrig kunde løsrive sig fra Partiets Love[1]. Men efter at Kirken saaledes var bleven vanhelliget, blev den straks lukket, og saaledes ophørte al Gudstjeneste i den, saa at den hverken stod aaben for Lutheranerne eller for de rettroende, og den stod lukket omtrent i et helt Aar, nemlig lige til den . . . i Herrens Aar 1531[2]. Da blev den nemlig endelig aabnet efter nogle Rigsraaders Befaling og Samtykke, som i de Dage opholdt sig i København, men det kostede Møje nok, uagtet den udvalgte Biskop af Roskilde dog trængte stærkt paa og forlangte, at den atter skulde aabnes; men alle Lutheranerne, og især Hans Tavssøn, Stadens første Prædikant, kæmpede med lige saa stor Iver derimod[3]. Hvad der nemlig mest synes

---

[1]) Hans Tavsens Færd ved denne Lejlighed kendes kun af Lektor Povls hadefulde Skildring deraf. Det bør dog bemærkes, at Hans Tavsen havde vist en lignende Adfærd allerede i Viborg, hvor Borgerne i hans Nærværelse under et tumultuarisk Optrin udjog Messepræsterne af Domkirken.

[2]) Dagen, som Lektor Povl ikke har kunuet huske, var den 15 November 1531, da Kirken med stor Højtidelighed genindviedes.

[3]) Der holdtes da et Rigsraadsmøde af de sællandske Raader i København i Anledning af Kristiern II's forventede Ankomst; man vidste nemlig endnu ikke, at han var landet i Norge, men troede, at Angrebet gjaldt Hovedstaden. De Rigsraader, som udvirkede Kirkens Tilbagegivelse til den katolske Tjeneste, vare Joakim Rønnov, Mads Eriksen Bølle, Hans og Anders Bille, Johan Urne (Rønnovs Svoger og Befalingsmand paa Københavns Slot), Johan Oxe og Oluf Nielsen Rosenkrantz. De kaldtes derfor i Universitetets ældste, nu forsvundne Matrikel, hvorfra Efterretningen kendes: „Mænd, der vare indblæste af Guds Aand".

at have vakt deres Forbitrelse, var den Omstændighed, at Kirken blev aabnet paa de Vilkaar, at den hverken maatte staa aaben for Lutheranerne eller for deres Gudsdyrkelse, men kun for de rettroende. Dette vakte ogsaa et ikke ringe Anstød hos den kirkerøverske Konge og stor Grænmelse hos Rigshofmesteren, den mest kætterske af alle Kætterne[1]; thi alt hvad der nogensteds i hele Danmarks Rige fandtes af Lutheri, kunde takke deres mod al Lov og Ret stridende Beskyttelse for sin Trivsel.

Men der havde heller ikke været nogen anden Grund til, at Joakim Rønnov, som da betragtedes som udvalgt Biskop af Roskilde, med Vold og Magt var bleven indtrængt som Biskop med Ophævelse af Kapitlets frie Valgret, end at Luthériet ved hans Hjælp skulde faa Indpas i hele Sælland. Thi da Kongen saa, at han ikke kunde sætte sit Forlangende igennem, at man skulde tage hans egen Søn, som endnu var et spædt Barn, til Biskop i Roskilde, for at han deraf kunde danne sig en fyrstelig Stilling[2], saa indtrængte han af Had til hele Gejstligheden, mod hvem han var

---

[1]) ɔ: Mogens Gjø.

[2]) Frederik I havde 4 Sønner: 1) Kristian (III), født 12 Aug. 1503, 2) Hans, født 1521, 3) Adolf, født 25 Jan. 1526 og 4) Frederik, født 1529. Hvem der sigtes til ved Lektor Povls mærkelige Beretning om, at Kong Frederik i Aaret 1529 skulde have tænkt paa at gøre Roskilde Bispedømme til et fyrsteligt Stift, i Lighed med hvad der var Skik i Tyskland, vides ikke. Kristian havde nærmest Udsigt til at faa Hertugdømmerne, Hertug Hans vilde det katolske Parti have til Konge i Danmark, og han blev derfor ogsaa efter Rigsraadets Ønske netop i Aaret 1529 bragt til Danmark for at opdrages. Der kan da tænkes paa den 3aarige Adolf (senere Hertug af Gottorp), eller maaske efter Lektor Povls Ytring (*filio suo adhuc infantulo*) netop paa den nyfødte Frederik (senere Biskop i Slesvig og i Hildesheim).

i høj Grad ugunstig stemt, med Vold og Magt den fornævnte Joakim Rønnov i Bispedømmet, efter at han først havde modtaget en stor Sum Guld af ham; han vidste nemlig, at denne Mand besad et ustyrligt og voldsomt Sind og var meget gunstig stemt for det lutherske Parti [1]. Men da den kirkerøverske Fyrste mærkede, at samme Hr. Joakim Rønnov, da han først havde faaet Bispedømmet i sin Besiddelse, havde skiftet Mening og var bleven lidt mere kirkeligsindet, end Kongen havde ventet (skønt han dog var mere verdslig, end det sømmer sig for en Biskop eller var

---

[1]) Joakim eller som han egentlig hed: Jakob Rønnov, var Søn af Markvard Rønnov til Hvidkilde og født o. Aar 1500 eller lidt tidligere. Han havde i sin Ungdom gjort Rejser i Frankrig, Italien og flere Steder og maaske ogsaa opholdt sig ved Universiteter, men synes aldrig at have faaet gejstlig Uddannelse. I et Brev fra 1528 kalder han sig endnu: „Jakob Rønnov til Hvidkilde, Væbner". Paa Kongens Vegne havde han i Aarene 1525 og 1527 været som Sendebud i Frankrig. Efter Lage Urnes Død blev han Biskop i Roskilde, efter først 11 Juni 1529 at have udstedt et Revers, hvori han blandt andet lovede ikke at lægge Evangeliets Prædiken nogen Hindring i Vejen, og hvorpaa han, overensstemmende med Herredagsbeslutningen af 1526 (ovenf. S. 130), 24 Juni samme Aar fik Konfirmation af Kongen. Et Valg af Roskilde Kapitel fandt dog Sted, men meget frivilligt har det vel næppe været, hvorfor Lektor Povl stadig bruger Udtryk om ham som: „der ansaas for udvalgt Biskop". En Del Adelsmænd, og deriblandt fornemmelig Rigshofmesteren Mogens Gjø, var gaaet i Borgen for Rønnovs Opfyldelse af hans Løfte. Endnu samtidig med hans Udnævnelse til Biskop talte man om, at han vilde gifte sig, og da Mogens Gjøs Datter, den senere saa navnkundige Birgitte, netop i de samme Dage sendte sin første trolovede, Jesper Daa, sin Fæstensgave tilbage, sattes dette i Forbindelse med Rønnovs Planer. Den evangeliske Lære synes Rønnov ikke at have været en Modstander af; derimod følte han sig stærkt af sin biskoppelige Værdighed og trykkedes af de Baand, der vare ham paalagte, saaledes som det vil fremgaa af det følgende.

til Gavn for Kirkens Sager), saa følte Kongen Græmmelse og Rigshofmesteren Fortrydelse over, at man nogensinde havde betroet ham Styrelsen af Roskildekirken. Men hvorledes det senere gik begge Parter[1], vil fremgaa af det følgende.

Efter at Kong Kristiern, den berygtede Tyran, to Gange forgæves havde forsøgt med Vaabenmagt at genvinde Danmarks Rige, hvorfra han var bleven forjagen ved Guds retfærdige Dom, saa fik han nu i dette samme Aar[2] stort Haab om at kunne genvinde sit Rige og forsøgte nu for tredje Gang, hvad der tidligere ikke var lykkedes[3]. Efter at have udrustet en stor Flaade og samlet en vældig Hær sejlede han altsaa ud fra Holland, og efter længe at være bleven omtumlet paa Havet og efter ogsaa at have mistet mange af sine Skibe ved Skibbrud, ankom han endelig ved Mortensdags Tider til Norge, dette Tilflugtssted for fortvivlede Mennesker[4], hvor han længe vaklede mellem Haab og

---

[1]) Der menes vel: Katolikkerne og Protestanterne.

[2]) ɔ: 1531.

[3]) De tidligere Forsøg blevne gjorte 1523 under Københavns Belejring og 1526 samtidig med Søren Norbys sidste Rejsning; men paa Grund af Pengemangel og lignende Forhold havde begge Gange de samlede Landsknægthobe opløst sig, inden Togene kom i Gang.

[4]) Dette Udtryk om Norge bruges ogsaa af Svaning i hans Kristiern II's Historie i samme Anledning, men lægges her selve Kong Frederik i Munden som et almindeligt Udtryk om Landet. Dels Skibbrudne, dels politiske Flygtninge fandt ofte Tilhold i det afsidesliggende Land. Dette var saaledes paa Reformationstiden Tilfældet med flere af Kong Gustav i Sverig forfulgte Flygtninge, især den saakaldte „Daljunker", der udgav sig for en Søn af Sten Sture. Kong Gustav, der jo for øvrigt ogsaa selv havde haft i Sinde at søge et Skjul imellem de norske Fjelde, da han forfulgtes af Kristiern II's Folk, kalder derfor i et Brev Norge slet og ret „en Røverrede". Ogsaa skotske Flygtninge og Sørøvere fandt undertiden Tilhold i Norge (f. Eks. senere Bothwell).

Frygt, uvis om, hvor han endelig skulde vende sig hen. Han lod derfor en Besætning blive tilbage for at belejre Akershus Fæstning og indtog derpaa med sin øvrige Styrke en Borg ved Navn Karsborg i det Landskab, som sædvanlig kaldes Vigen. Her blev hele Besætningen nedhugget, hvorpaa han en enkelt Gang kæmpede med Svenskerne og nogle faa Danske i en for dem uheldig Kamp ved Lødese; men da den Sejr, han her vandt, hverken skaffede ham synderlig Hæder eller svarede til hans Forventninger, og da desuden Befalingsmanden paa Bohus, Hr. Klavs Bilde[1], medens Kongen selv kæmpede ved Lødese, havde opbrændt den Lejr, Kongen havde i Konghelle By, og da det gik paa samme Maade med de Lejre, han i den følgende Tid var i Færd med at opslaa i Marstrand og Oddevald[2], saa besluttede han med de Tropper, som Krigen og Hungersnøden havde levnet, at vende tilbage til Oslo By, hvor han var landet ved sin første Ankomst til Norge. Her forblev han en Tid lang og fik imidlertid nogen Tilvækst til sin Styrke derved, at nogle Biskopper og Adelsmænd i samme Rige sluttede sig til ham; thi da Lutheriet havde grebet stærkt om sig, saa de sig i deres fortvivlede Stilling nødsagede til at slutte sig til ham, hvad enten Vilkaarene vare gunstige eller ugunstige[3].

I[4] Herrens Aar 1532 holdtes der i April Maaned en almindelig Herredag i København, paa hvilken der

---

[1]) Om Klavs Bilde se ovenfor S. 103 Anm.

[2]) Nu Uddevalla i Bohus Len.

[3]) Forfatterens Skildring af Krigsbegivenhederne i Vigen (Bohus Len) er meget uklar og i sine Enkeltheder ingenlunde korrekt. Jævnf. nærmere herom mit Skrift: Kristiern II i Norge og hans Fængsling, S. 30 ff.

[4]) Randnoten lyder: Den af Ulykker hjemsøgte Kong Kristiern styrtes ved Svig og Forræderi i endnu større Ulykker.

skulde raadslaas om, paa hvad Maade man kunde drive Kong Kristiern ud af Norges Rige, hvor han var trængt ind paa Fjendevis og som han allerede for en stor Del havde i sin Magt. Men da Gud, som paa een Gang er retfærdig og barmhjertig, kæmpede for de Danske, opnaaede de en uventet Sejr. Thi en Mand ved Navn Knud Henriksøn, der var udvalgt Biskop i Odense og sædvanlig kaldes Gyldenstjerne, blev sat i Spidsen for de Danskes Hærmagt, der sendtes mod Kong Kristiern i Norge. Skønt han var Kong Kristiern overlegen i Vaabenstyrke, vovede han dog ikke at afgøre Sagen ved Vaabenmagt, saaledes som det var ham befalet saavel af Kongen selv som ogsaa af Rigens Raad [1], men han fattede den Tanke, ved List og Svig at besnære den listige og svigefulde Konge; thi han nærede Mistvivl om at kunne overvinde ham med Vaaben; men det havde dog været meget let, der-

[1]) Den Kommission, der sendtes til Norge for atter at bringe dette Rige under Kong Frederik, bestod foruden af Biskop Knud Henriksen Gyldenstjerne ogsaa af den norske Rigsraad og danske Ridder Hr. Niels Lykke og Øversten over Kongens Landsknægte Reinwald von Heidersdorf; hertil kom senere Knud Gyldenstjernes Broder Mogens Gyldenstjerne, der saa tappert og med saa stor Snuhed havde forsvaret Akershus Fæstning og nu blev undsat. I den vidtstrakte Fuldmagt af 28 April 1532, der medgaves dem, staar der udtrykkelig, „at de skulle gøre deres yderste Flid til, at de enten med Minde, Dagtingen eller med Magt kunne komme samme Rige og dets Indbyggere under vor Haand igen“. Denne Instruks fortolkedes senere saaledes, at den kun gjaldt Norges Rige og Indbyggere, ikke Kong Kristiern personlig. — For øvrigt er det tydeligt, ogsaa af det følgende, at Povl Helgesen ikke har kendt de Brevskaber, hvorpaa det her kom an, og dette er atter et Bevis paa, at hele Stykket om Kristiern II's Fængsling er nedskrevet inden Grevefejdens Udbrud 1534, thi da udbredtes baade Fuldmagtsbrevet af 28 April 1532 og Overenskomsten i Oslo af 1 Juli tillige med Lejdebrevet af samme Dag i talrige trykte Eksemplarer af Grev Kristoffer.

som hans Mod havde været lige saa stort som hans Tropper vare uovervindelige. Da man derfor tilbød Kong Kristiern mindeligt Forlig og Fredsvilkaar, lod Kongen sig med Lethed føre bag Lyset; thi han var ikke blot nedbøjet af Ulykken, men hans Magt og Krigsstyrke var ogsaa svunden stærkt ind. Af 6000 Mand var der nemlig næppe halvandet Tusind tilbage, idet Havet, Hunger, Sygdom og Sværd ifølge Guds retfærdige Dom paa een Gang sammensvore sig og heftigt kæmpede mod Kong Kristierns Grusomhed, fordi han aldrig har lært at føle Barmhjertighed. Efter mange Kunstgreb og Rænker fik man derfor endelig med Nød og næppe Kong Kristiern overtalt til at gaa ind paa den svigefulde Plan, paa det Vilkaar, at han efter at have opløst sin Hær, der gennem Kong Frederiks Lande skulde drage tilbage til Tyskland, alene med faa Ledsagere og alt sit Gods skulde stige om Bord i et Skib og sejle til Danmark for at underhandle med Kongen og Rigsraadet om, paa hvad Maade der kunde indgaas et varigt Forlig, og dersom han ikke kunde opnaa et saadant efter sit Ønske, skulde det staa ham frit for at sejle bort igen, enten til Holland, hvorfra han var sejlet ud[1], eller til en anden Provins af Tyskland, hvilken han ansaa for bekvemmest for sig, efter hans eget frie Valg. Da man endelig kom til Københavns Red, saa talte man ikke længere om nogen Fredsunderhandling; men man raadslog ivrigt om, hvorledes man kunde bryde den Pagt, der nylig var indgaaet med den fornævnte Biskop af Odense. Man brød da saa Pagten under det Paaskud, at den var indgaaet mod Kongens Vilie, efter hvad man fortalte, og uden Rigsraadets Samtykke; thi efter deres Befaling og Indvilligelse havde den omtalte Knud faaet Fuldmagt, ikke til at slutte

[1]) „Til Norge“ staar der i Lejdebrevet, udstedt i Oslo d. 1 Juli 1532.

Fred, men til at føre Krig med Kong Kristiern [1]. Dog var det mere ifølge Kong Frederiks personlige Vilje end efter Rigsraadets Raad, at Pagten blev brudt. Thi Kong Frederik selv ansaa det ingenlunde for sikkert at indgaa en Pagt med en saa troløs Fyrste. Efter at man saaledes havde ført Kong Kristiern i Fælden, der selv var kommen for at føre andre i Fælden, og ligeledes — ikke uden at paadrage sig Mistanke for Troløshed hos fremmede Folkeslag — havde brudt det Lejdebrev, ifølge hvilket han havde stolet paa, at den indgaaede Pagt vilde være sikker nok, saa førtes han til sidst til Sønderborg Slot paa Øen Als for der at sættes i Fængsel og for at forvares paa et Sted, som man ansaa for det sikreste, indtil man havde taget yderligere Beslutning om, hvorvidt han skulde holdes i

---

[1]) Jævnf. ovenfor S. 144 Anm. Kommissærerne havde paa et temlig tidligt Stadium af Underhandlingerne (17 Maj) sendt to af deres Befalingsmænd, Peder Skram og Wilken Steding, til København for at sætte Kongen ind i Sagernes Stilling og bede om Forstærkning. Den 2 Juni medgaves dem et Svar til Kommissærerne, hvori det ytres, „at kgl. Majestæt ikke tykkes raadeligt at være, at de paa en anden Tid give dem saa vidt i Handel med Kong Kristiern". Svaret gaar for øvrigt ud paa at sende Forstærkninger og lignende, men indeholder intet bestemt Forbud mod at slutte Overenskomst med Kong Kristiern. Kort efter sendtes en kgl. Sekretær med mundtlig Ordre, som Peder Skram og Wilken Steding skulde bringe Kommissærerne, og Sekretæren indhentede ogsaa de to Mænd i Helsingør. Indholdet af denne mundtlige Ordre gav senere Anledning til megen Tvist. Da de to Afsendinge kom til Oslo, var Kontraktsbrevet og Lejdet affattede og sidstnævnte allerede beseglet, men Kontrakten endnu ikke. Kommissærerne mente dog at turde fuldbyrde Overenskomsten; kun Peder Skram nægtede at sætte sit Segl under. I de Breve, som Knud Gyldenstjerne og andre afsendte til Frederik I efter Fuldbyrdelsen, ytre de ingen Tvivl om deres Berettigelse til det foretagne Skridt, men omtale aldeles ikke den mundtlige Ordre.

Forvaring eller dræbes [1]. Men den Skat, som Kong Kristiern havde ført med sig, blev paa over 50 Vogne straks bragt til en Borg i Hertugdømmet Slesvig ved Navn Gottorp, hvor den Gang det nye Kongesæde var, til det største Tab for Danmarks Rige, men til umaadelig Fordel for Hertugdømmet Holsten, af hvilket hele Danmarks fordum saa frie og uafhængige Rige paa denne Maade i lang Tid syntes at være blevet et Skatteland [2]. Heller ikke kan man andet end deri se en hemmelig Raadslagning af det guddommelige Forsyn, der afvejer sine Domme med saa stor Retfærdighed, at den troløse Konge forraadtes af den troløse, formummede Skinbiskop; det Laag passede godt til sin Gryde [3]. Thi han, som aldrig havde holdt sit Ord mod nogen, fortjente med Rette den Straf af Gud, at man heller ikke holdt sit Ord mod ham, men at han blev forraadt af ham, som nylig selv var falden fra og havde forladt Guds Veje. Thi fornævnte Knud, der nu ikke

---

[1]) Man gav det Udseende af, at man kun indtil videre havde sendt ham til Sønderborg (hvortil han ankom 10 Avgust), indtil der var taget endelig Beslutning, men allerede 3 Avgust havde Frederik I forpligtet sig overfor det danske Rigsraad og sine holstenske Raader til at holde ham i livsvarigt Fængsel.

[2]) Til Skatterne og Klenodierne kommer Forfatteren senere tilbage. Hele Beretningen er øjensynlig overdreven. Der sigtes vel nærmest til et Skattebeløb, som Kong Kristiern, efter Kontraktens Afslutning, medens Skibet endnu laa ved Oslo, havde modtaget fra Ærkebiskoppen i Trondhjem. At Kongen paa dette Tidspunkt tog imod Skatten, anførtes senere mod ham som et Brud paa Kontrakten, hvorved Lejdet blev ugyldigt.

[3]) *„Operculum tali patella dignum“*, et latinsk Ordsprog, der ogsaa forekommer i Dr. Niels Stagefyrs latinske Gendrivelse af Protestanterne fra Herredagen 1530, et Skrift, som Lektor Povl netop omarbejdede paa Dansk 1532 og senere udgav. Her findes ogsaa de i denne Del af Skibykrøniken tidligere omtalte Udtryk: *priapista*, *antesignanus* (Fænnikedrager).

mere burde kaldes Gyldenstjerne, men Blystjerne, havde ved onde Kunstgreb opnaaet sin Bispeværdighed. Ved Svig og Rænker havde han nemlig undergravet sin egen Formand Hr. Jens Andersøns Stilling, en Mand, der altid viste sig standhaftig i Troen. Det var derfor ikke af Gud, at han var bleven valgt til Biskop; men af den kirkerøverske Konge, der lod sig bestikke af en stor Pengesum, var han med Vold og Magt bleven indtrængt, hvorpaa han straks faldt fra den Lydighed, han skyldte den hellige og almindelige Kirke, og blev det lutherske Kætteris skændigste Tilhænger og en kirkerøversk Krænker af alt, hvad der er helligt i den kristne Religion. Og [1] ved et gruligt tredobbelt Forræderi skamskændede han til sidst sit Navn. Først blev han Forræder mod Gud, idet han ved sit Frafald overgav alle hans Helligdomme, hvis Beskyttelse og Bevaring han havde paataget sig, til de lutherske Kætteres Vanhelligelse. Derpaa blev han Forræder mod sin rettroende Forgænger i Bispeværdigheden, mod hvem han hverken holdt den hellige Ed, han havde svoret, eller det af ham selv beseglede Brev, der var udstedt ved Overdragelsen [2]. Og til sidst blev

---

[1]) Randnoten lyder: Knud Lutheraner, Biskop i Odense, begaar et gruligt tredobbelt Forræderi.

[2]) Knud Gyldenstjerne, Søn af Rigsraad Henrik Knudsen til Iversnæs (Vedelsborg), havde allerede tjent Kristiern II som kgl. Sekretær og var af ham bleven udnævnt til Domprovst i Viborg. Under Opstanden 1523 holdt han længe med Kongen og var tillige med Biskop Ove Bilde og Mogens Gjø en af de Mænd, der søgte at mægle mellem Kongen og Oprørerne. Først da Frederik I stod med væbnet Magt i Jylland og truede Kongens Tilhængere paa Liv og Gods, gik han over til den nye Konge og blev optagen i Rigsraadet. Biskop i Odense blev han 1529, da den gamle Jens Andersen Beldenak resignerede. Allerede 1527 havde denne taget ham til Medhjælper, og Knud Gyldenstjerne havde den Gang overensstemmende med Odense Beslutningen fra

han Forræder mod Kong Kristiern, hvem han ligeledes under edeligt Løfte og ved forseglet Brev havde lovet fri Afsejlning, dersom der ikke viste sig noget Haab om Afslutningen af en varig Pagt. Thi selv mod den grummeste Fjende pleje dog selv Hedninger at holde deres Ord, endsige Kristne. Og uden Tvivl havde man holdt det givne Ord, hvis samme Knud frejdigt og fast havde staaet paa den Ed, han havde svoret, og det Brev, han havde sat sit Segl under. Thi da Kong Kristiern gik om Bord paa Skibet, skal samme Knud have sagt til nogle af de omkringstaaende: »Nu er han forraadt, som selv havde saa travlt med at forraade Alverden«, en Ytring, som hans Sind, der var sig det længe overlagte Forræderi bevidst, aabenbart plaprede ud med mere med Sandhed end med Overlæg. Derfor forraadtes ifølge Guds retfærdige Dom den forræderske Fyrste, der skulde forraades, af den forræderske Biskop, for at alle dødelige kunne indse, hvorledes det guddommelige Forsyn plejer at bruge visse Menneskers Ondskab til sin egen Hæders Forherligelse, hvorved det selv for nærværende Tid kan straffe kirkerøversk Vold og Grusomhed. Men dersom Kong Kristiern med

---

1526 maattet love at betale til Kongen den Pengesum, som ellers sendtes til Rom for Konfirmationen. At Knud Gyldenstjerne ikke skulde have holdt Kontrakten med Jens Andersen, synes efter endnu tilstedeværende Breve og Kvitteringer at savne al Grund. Noget Løfte om ikke at lægge Evangeliet Hindringer i Vejen synes der ikke at være aftvunget Knud Gyldenstjerne; men i Aaret 1531 eller i Begyndelsen af 1532 havde han kaldt Jørgen Jensen Sadolin til Fyn, og denne reformerede som Biskoppens „Vikar“ Stiftet, medens Biskoppen selv var i Norge. Luthers lille Katekismus udgaves af Sadolin i Biskoppens Navn med tilføjede Statuter. Lige saa forbitret, som Lektor Povl derfor er paa Biskoppen, lige saa meget roses han af den tidligere omtalte Peder Laurenssen i et i Januar 1533 udgivet Skrift som „den gode ærlige Biskop af Fyn“.

Kraft og Iver havde efterlignet sin Fader i Fromhed, Oprigtighed og Troskab, saa vilde han ikke til saa stor Skam for sig selv og til saa stor Skade for de Danske paa en saa vanærende Maade være bleven udjaget af sit Rige. Nu have alle Fyrster og mægtige Mænd i ham et Eksempel til Advarsel; thi derved, at Gud selv har vist sig som den mægtigste Hævner af hans kirkerøverske og vidt berygtede Voldsfærd, ere de jo blevne mindede om, at de skulle afholde sig fra Kætteri, Troløshed og Grusomhed, og hvor meget de end selv fordum havde lidt under Forvirringen, Trængslen og Ulykken, havde de dog vist sig som taabelige Efterlignere og derved gjort sig delagtige i Forbrydelserne[1]. Heller ikke er der noget, der mere har styrtet Kong Kristiern ned i alle Forbrydelsers Sumphul end Lutheriets Troløshed, dette Ophav og denne Spore til alt ondt. Efter at han nemlig een Gang havde afsvoret denne i Kejser Karls Haand[2], sluttede han sig dog atter for anden Gang til den, tilskyndet hertil af forbryderske Menneskers Raad og da navnlig af en vis Povl Kempe, der efter at være bleven hans Kansler foer løs mod alt, hvad der var helligt i den kristne Religion, med større Gudsbespottelse og med hvassere Tunge end Luther selv[3].

---

[1]) Sammenlign Ytringerne i Brevet til Hans Lavridsen af 3 September 1523 (Tillæg).

[2]) For at vinde Kejserens Hjælp lovede Kristiern II ved et ydmygt Brev fra Februar 1530 at ville leve efter den katolske Tro og efter sin Genindsættelse ligeledes at holde alle sine Riger og Lande til den katolske Tro. 1 Juni s. A. afsvor han i Augsburg sit lutherske Kætteri i Kejserens og en pavelig Legats Nærværelse.

[3]) Povl Kempe eller som han ogsaa skriver sig: *Paulus Petrus Kempe* var muligvis en Slægtning af den ovenfor S. 138 omtalte ivrige lutheranske Borgmester i København, Peder Kempe. Han synes at have opholdt sig i Tyskland allerede før Kristiern II's Flugt og skal have holdt Skole i Torgau i Sachsen. 1524 blev han indskreven ved Universitetet

Alligevel er der endnu visse afsindige Fyrster, som forblindede af Had og Gerrighed anse denne Troløshed og dette allermest pestbefængte Kætteri for at være den højeste Gudsfrygt, og som i deres fuldstændige Mangel paa sund Sans og i deres Døvhed overfor enhver Paamindelse af den hellige Skrift ikke engang lade sig bevæge til Anger ved disse afskrækkende Prøvelser, hvormed den guddommelige Mildhed, til Opbyggelse for os alle, allerede i mange Aar havde lagt sin Vrede for Dagen mod Kong Kristiern, som alle let kunne blive enige om var den største af alle Tyranner, og i Fremtiden vil gøre det endnu mere, hvis han[1] ikke endelig en Gang kommer til Besindelse.

---

i Wittenberg og kaldes da „fra Ribe Stift". Han stod i nøje Forhold til Luther og flere af Reformatorerne og kom ligeledes i et meget fortroligt Forhold til Kristiern II og dennes ulykkelige Søster, Kurfyrstinde Elisabeth af Brandenburg (S. 35). Han var en Mand med mange Kundskaber, hvorfor han ogsaa efter Kongens Opfordring var i Færd med at oversætte Bibelen efter Grundsprogene, men af en heftig og lidenskabelig Karakter, hvorom hans i en forbavsende Grad fortrolige og frimodige Breve til Kongen vidne. Han opholdt sig en Tid lang hos Kongen i Belgien og æggede ham stadig i høj Grad til at holde fast ved Lutherdommen. Han blev Kongens Kansler i Norge og er Forfatter til de lange, salvelsesfulde Skrivelser, der paa denne Tid udgik fra Kongens Kancelli og som ved deres lutherske Tone stode i fuldstændig Modstrid til Forholdene, da Kongen i Norge skulde optræde som Katolicismens Forsvarer i Modsætning til Frederik I. Efter Kongens Fængsling udsonede han sig med Frederik I; i al Fald var han 1535 Forstander for det rige St. Hans Kloster i Viborg.

[1]) I Haandskriftet staar Enkelttal *(resipiscat)*, og Meningen maa da være, at der forestaar den fangne Kong Kristiern endnu haardere Prøvelser, hvis han ikke endelig omvender sig. Det er dog rimeligvis en Fejlskrift for Flertal *(resipiscant)* og maa da forstaas om de „afsindige" Fyrster, ɔ: Kong Frederik og hans lige, til hvem der aabenbart sigtes i hele dette Stykke. Det maa da være skrevet inden Kongens Død i April 1533, og herpaa tyde ogsaa andre

Paa den hellige Biskop Mortens Dag (11 Nov.) i det foregaaende Aar, nemlig i Aaret 1531, døde efter langvarig Sygelighed den værdige Provst i Roskilde, Hr. Kønike Jepsøn, fordum Dronning Kristines Kansler. Skønt han i levende Live kun var afholdt af faa, fordi han var temmelig paaholdende og derfor kun gjorde lidet godt, savnedes han alligevel efter sin Død af mange, og det især af dem, som saa, at de efterfølgende Udnævnelser stadig bleve værre og værre, og da navnlig de, hvorved der efter Folk af ufri Stand fulgte [2] . . . . . .
. . . . . [2]
hvilket han havde tilfælles med den Tids Biskopper, og heraf kom det, at man hos ham ikke kunde klage over Mangel paa Nidkærhed, men kun over Mangel paa Kundskaber, hvis Forsømmelse paa de Tider længe havde undergravet den kristne Religions sande Fromhed [3].

I Herrens Aar 1532 døde værdige Mester Lavrids

Omstændigheder. — Et nyt Afsnit synes nu at begynde, skrevet under Forfatterens Ophold i Roskilde, siden han i det følgende mod Sædvane pludselig gaar tilbage i Tiden, nemlig til 1531.

[1]) Allerede d. 16 November s. A. fik Rigsmarsken Tyge Krabbes 21aarige Søn, den senere som Rigsraad og Retslærd bekendte Erik Krabbe til Bustrup, Brev paa Provstiet i Roskilde, just som han var ved at tiltræde en længere Studierejse til Paris, Tyskland, Italien o. s. v. Han beholdt Provstiet til Aar 1543.

[2]) Et Blad er her udrevet af det originale Haandskrift. Det synes at være gjort af Lektor Povl selv; i al Fald findes der intet i Hans Henriksens Udtog eller i Peder Olsens Krønike, der kan have staaet paa det afrevne Blad.

[3]) Disse Ord angaa aabenbart ikke Hr. Kønike Jepsen, men rimeligvis Ærkebiskop Aage Sparre, som i Juli 1532 afstod Ærkestolen til Mag. Torben Bilde, ked af alle de Bryderier, han havde haft i sit Stift, især med Reformatorerne i Malmø.

Olsen, Kannik i Roskilde, af en langvarig Sygdom. Han havde været Kansler hos to Biskopper, nemlig Hr. Lage Urne og Hr. Joakim Rønnov, og gid han blot i samme Grad havde været fri for Hofmændenes øvrige Laster, som han nærede en storslaaet Foragt for Penge, saa havde han i Sandhed fortjent et langt Liv, især hvis han ved denne sin Rundhaandethed ikke blot havde lagt sin Sindsretning, men ogsaa sin Klogskab for Dagen. Thi af den Grund døde han ikke alene fattig, men endogsaa forgældet, hvilket undrede mange og mest dem, der vare blevne rige ved samme Bestilling, og det især, fordi han havde været den værdige Hr. Lage Urnes Official, en Bestilling, der tidligere havde gjort adskillige Folk rige [1]. Han var nemlig i højeste Grad rundhaandet mod alle, disse vare ikke en Gang godgørende mod fattige. Han mente, at det var saligere at give end at modtage, disse derimod ansaa det for langt fordelagtigere at modtage end at give. Hvis han derimod havde besiddet lige saa stor Skønsomhed som Følsomhed, saa havde han været værdig til at beklæde de højeste Stillinger. Men han være hans Sjæl naadig, der ligesom han selv er barmhjertig, saaledes ogsaa kræver Barmhjertighed af alle, den algode og alstore Gud.

I den stille Uge i Aaret 1533 efter Verdensforløsningen døde de Danskes Konge Frederik den første, efter at han havde regeret i 10 Aar [2]; thi i Aaret 1523,

---

[1]) Biskoppernes Officialer sørgede for Inddrivelsen af de biskoppelige Indtægter og havde som Følge deraf ogsaa en Del juridiske Forretninger. I Aaret 1521 var en Mester Lavrids Andersen endnu Lage Urnes Official; omtrent paa denne Tid synes Mester Lavrids Olsen at være fulgt efter ham i denne Bestilling; Kansler hos Biskoppen blev han i Tidsrummet mellem 1524 og 1527. Han døde i September 1532.

[2]) Dagen var Skærtorsdag den 10 April.

dà Kong Kristiern, den berygtede Tyran, flygtede, blev han fra Hertug i Holsten valgt til Konge i Danmark. Denne Frederik havde været saare navnkundig som Hertug, men som Konge tabte han hele sit Navns Glans, skønt han dog var Søn af saare navnkundige Forældre, nemlig af den kristelige Kong Kristiern, af dette Navn den første, og den fromme og berømmelige Dronning Dorothea; thi hele den Berømmelse og Ære, han havde vundet ved Hertugdømmets Styrelse, fordunklede han ved sin ulykkelige og kirkerøverske Kongestyrelse. Og medens han under vanskelige Forholds Ledelse viste sig enfoldig, ja næsten træg og uvirksom, viste han dog stor Snildhed, naar det gjaldt om at skrabe Penge sammen allevegnefra [1]. Han vidste nemlig, at Kong Kristiern, hele Rigets Fjende, var en Skræk for alle, og da især for Rigets Styrere og Adel, som han vilde have dræbt alle med eet Slag, hvis han var bleven genindsat i sit Rige. Hver Gang Rigsraadet derfor enten afslog et af Kong Frederiks Forlangender eller ikke straks indrømmede det, anstillede han sig straks meget fortørnet, og ved saaledes at fremgøgle en kunstlet Vrede, indgav han dem straks den Formodning, at han vilde gaa ind paa et fredeligt Forlig, og an-

---

[1]) At Frederik I var meget paaholdende, omtales oftere. Han laa i stadig Kævl med Rigsraadet om forøgede Indtægter af Riget, idet han jævnlig klagede over at han som Konge blev holdt for knapt og maatte sætte til af sit eget eller af Fyrstendømmernes Indtægter for at bestride de store Udgifter i Anledning af Forholdet til Kristiern II. Naar Kieler-Omslaget forestod, hvor Pengeomsætningerne foretoges i Januar Maaned, „er han ond at tale til", skriver hans betroede Sekretær Johan Fris en Gang. Da der en Gang, forlangtes Penge af ham af en Mand fra Kongeriget, fortælles der, viste han ham en gammel Pung med en 30 til 40 Gylden i. „Jeg har ikke mere af Riget," sagde han, „end hvad jeg kan bruge til Spillepenge en Aften." Han efterlod sig dog en temlig betydelig Skat.

tydede, at han vilde bilægge Striden med Kong Kristiern, og ved dette Kunstgreb opnaaede han alt, hvad han vilde, hvor ubilligt det end var [1]. Han havde nemlig med en forbavsende Snildhed samlet nogle af Rigets fornemste Mænd om sig, hvis fortrolige Omgang han havde tilkøbt sig ved Gaver, ved Gæstebud eller ved Kortspil og Tærninger. Disses aandelige Dygtighed misbrugte han paa den snedigste Maade til at overtale andre til at gaa ind paa de Planer, han havde undfanget i sit Sind. Men de anvendte til Gunst for den hyklerske Fyrste deres Skræmmebilleder paa de øvrige, saa at de til sidst ikke søgte at overtale dem med det gode, men ligefrem tvang dem til at indvillige i Voldsfærden. Følgen heraf blev, at man hos denne Frederik havde mindre Frihed baade til at begære og til at afslaa end fordum under den berygtede Tyran Kong Kristierns Regering [2]. Heller ikke fandt han sig i, at man overfor ham beraabte sig paa den hellige Ed, han havde svoret, eller paa den Haandfæstning, han havde sat sit Segl under og ifølge hvilken han ved en højtidelig Pagt var bunden overfor Riget og Rigens Raader til at overholde Troen [3]. Af andre fordrede han

---

[1]) Her sigtes til de forskellige Herredage og Rigsraadsmøder i Kong Frederiks Tid. Paa et Rigsraadsmøde i Kolding 1525 truede Kongen endogsaa med at nedlægge Regeringen, hvis der ikke gaves ham større Pengemidler i Hænde; noget lignende foregik i Odense 1526, hvor han truede med at slutte Forlig med Kong Kristiern.

[2]) Ogsaa her sigtes nærmest til Herredagene i Odense 1526 og 1527, hvor Kongen med det verdslige Raads Bistand aftvang Prælaterne betydelige Indrømmelser (jævnfør ovenf. S. 118 ff; 130 ff.) Hvilke enkelte Mænd her sigtes til, er mindre sikkert, maaske til Mænd som Mogens Gjø og Erik Banner, men dog snarere til Kongens stadigere Omgivelser, hans danske Kansler Mester Klavs Gjordsen, den kgl. Sekretær og senere saa berømte Kansler Johan Fris o. a.

[3]) Ved flere Lejligheder henviste Prælaterne under Herredags-

en fast og ubrødelig Overholdelse af deres Ord, selv om det var aftvunget dem ved ubillige Lovbestemmelser, men overfor dem holdt han aldrig selv sit Ord. Og dette var dog ikke hans medfødte Natur, men det var først opstaaet, da han sluttede sig til den nye lutherske Bekendelse, som er Troløshedens Moder saavel overfor Gud som overfor Mennesker. I denne Frederiks Tid blev af Had til Romerpaven al Kirkeret afskaffet, saa Biskoppernes Myndighed aabenbart spottedes og Kirkens Magt fuldstændig foragtedes. Deraf fulgte i dette Rige en stor Løshed i alle Livets Forhold, da man jo havde ophævet al Agtelse for Lovene, som pleje at holde de Mennesker, der føre deres Liv paa umenneskelig Vis, under Pligten. Under hans Regimente bleve Kirkerne plyndrede for deres Klokker, Billeder og kostbare Kar, for de hellige Gemmer, hvori Guds indviede Legeme bevares, for de hellige Klæder og i det hele taget for alt, hvad der hører til den kristne Gudsdyrkelse, desuden for Tiender og Offergaver, og de bleve ikke blot plyndrede, men der var ogsaa nogle Klostre og til helligt Brug indviede Huse, som helt jævnedes med Jorden [1]; ja i den Grad vanhelligedes alle vor Religions Helligdomme imod den hellige Ed, han havde svoret, og mod det højtidelige Løfte, han offentlig havde aflagt for

---

forhandlingerne til Kongens Ed, især i deres Indlæg under Herredagen i København 1530, hvor de afskrev hele det vedkommende Sted af Haandfæstningen og derpaa anførte en Mængde Tilfælde, hvori den var overtraadt. Dette Synderegister (trykt i Nye danske Magazin V, 318 ff.) ligner i meget det nu følgende Stykke af Skibykrøniken.

[1]) f. Ex. i Viborg, hvor de 12 Sognekirker, der rigtignok til Dels vare ødelagte ved en Ildebrand, skænkedes til Byen til Nedrivelse, mod at Graabrødrenes og Sortebrødrenes Kirker bleve Byens to Sognekirker. Hver Kirke i Landet maatte 1531—32 udlevere en Klokke til at støbe „Bøsser“ (Kanoner) af mod Kong Kristiern. Dette vakte stor Forbitrelse hos Almuen.

Rigens Raader, at der paa de fleste Steder næppe nok findes et eneste Spor af kristelig Fromhed tilbage. Og der var heller ingen, der i dette Rige vare mere sikre og trygge under den kongelige Beskærmelse end denne saa store Ugudeligheds Ophavsmænd og Udøvere; thi hos denne kirkerøverske Konge var der ingen Agtelse hverken for Retfærdighed eller Uskyld; i hans Øjne var Fromheden Overtro, Kyskhed Hykleri, Religionen Daarskab, Afholdenhed Afsind. For øvrigt havde han sit Kongesæde paa Gottorp Slot i Hertugdømmet Slesvig (som nu er underlagt Holsten, efter at man med Vold og Magt har sat sig i Besiddelse deraf, skønt det i Virkeligheden er et ældgammelt Len af Danmark [1]), og det var til uhyre Skade for Danmarks Rige, men til den største Fordel for Hertugdømmet Holsten, af hvilket det saaledes har faaet Udseende af, at Danmarks Rige, der fordum var saa frit og uafhængigt, i lang Tid har været et Skatteland. Thi alle de Skatter, Tynger og Afgifter, der under et eller andet Paaskud afpressedes de Danske, førtes altid til Hertugdømmet Slesvig. Han havde nemlig lovet, den Gang han blev kronet, at han vilde have sit Kongesæde i Rigets Midtpunkt; men dette blev lige saa lidt holdt som alt det andet [2]. Altid

---

[1]) Her tænkes vel nærmest paa, hvad der foregik i Hertugdømmerne efter Frederik I's Død, idet Kristian III straks paa sin egen og sine umyndige Brødres Vegne blev hyldet som Hertug, hvorpaa det danske Rigsraad under Herredagen i København 1533 maatte slutte en „Union" med Hertugdømmerne som med en selvstændig Stat; dog vedblev Slesvig at betragtes som et dansk Kronlen, men Betydningen heraf var selvfølgelig ved disse Begivenheder bleven meget indskrænket.

[2]) Et saadant Løfte synes dog ikke givet ved Kroningen 1524; derimod trængte Rigsraadet under Herredagen i København 1525 ind paa Kongen om at tage fast Sæde paa Nyborg, „thi det er midt i Riget, og bekvemt beliggende for Hans Naades Fyrstendømme". Kongen syntes ikke helt uvillig

ulykkeligt har Danmark endnu stadig i Holsten, der blev købt, øget og beriget for dets Midler, en Fjende, der efterstræber det og opæder dets Kraft. Ogsaa alt det, der blev skrabet sammen, da Kong Kristiern blev fangen og hans Kister plyndrede, er blevet ført til samme Gottorp Slot. Hans Kister indeholdt nemlig visse gamle Rigsskatte af forskellig Art og stor Kostbarhed, desuden Brevskaber og Skrifter angaaende Rigets Privilegier og Friheder, bedre end mange Skatte, men som Holsten nu glæder sig ved og praler af[1]. Paa denne Maade blev altsaa Danmarks Rige i den Grad blottet for alle sine Herligheder ved denne kirkerøverske Fyrstes Snuhed, Voldsomhed, List og Snedighed, at det ved hans Død efterlodes i den største Fattigdom, saa det med større Sandhed kunde siges at være blevet hærget og udplyndret end styret med kongeligt

---

til at gaa ind herpaa, men forlangte i saa Fald, at alle fynske Len skulde lægges til hans Fadebur (ɔ: overdrages ham til Bestridelse af Hofholdningen). Dette gik Rigsraadet ogsaa ind paa, men Planen blev alligevel ikke gennemført. Kongen kom kun til Kongeriget af og til ved vigtigere Lejligheder og boede ellers paa sit kære Gottorp, „som en gammel Høne, der ikke vilde ud af sin Rede," som Hvitfeld ret betegnende udtrykker sig.

[1]) At man havde overdrevne Forestillinger om de „Skatte", Kristiern II skulde være i Besiddelse af, er allerede tidligere omtalt (S. 94 og S. 147). At han havde ført en Del Breve med sig angaaende Danmarks tidligere Forhold til Hertugdømmerne og Lybeck, ses af de Skrifter mod Frederik I, der udgaves paa hans Vegne under Landflygtigheden. De Breve, man kom i Besiddelse af ved hans Fængsling, ere for største Delen endnu bevarede og angaa mest Forhold fra Aarene 1531 og 1532. I Aaret 1533 krævede Rigsraadet tilbage fra Hertug Kristian alle de Breve, som vare givne Kong Kristiern i Norge, og tillige de hollandske Breve, som fandtes paa Kong Kristierns Skib. Dette maa altsaa ogsaa være sket. — Blandt Klenodierne, som Frederik I efterlod sig, nævnes den kostbare Ordenskæde, Kristiern II bar som Ridder af det gyldne Vlies.

Regimente. Og dersom han havde tørstet lige saa meget efter Blod som efter Rigdomme og Skatte, saa havde han ikke blot naaet, men næsten overgaaet Kristiern den andens Maade at styre sit Rige paa. Og efter at han nu, som ovenfor sagt, havde hersket i 10 Aar og tilbragt hele dette ustadige og kortvarige Liv med Nydelser, Spil og Lystighed, som han forbeholdt sig alene som noget, der passede sig for ham, medens han henviste Omsorgen for Ret og Billighed til andre, som noget, der ikke passede sig for ham og som han ingenlunde havde Tid til at beskæftige sig med for Spillets Skyld[2], ja saa haanede han i sin sidste Stund først den Præst, der skulde modtage hans Skriftemaal, viste med Flid Foragt for Kirkens øvrige hellige Midler, skreg derpaa op under en saa forfærdelig Rallen, at de omstaaende skjalv af Rædsel, og døde saa i April Maaned i Herrens Aar 1533; men der var kun faa, som sørgede derover.

Ved Trinitatis Tider i Herrens Aar 1533, da der efter

---

[2]) Sigter til, at han saa godt som aldrig selv drog om i Riget for at holde kgl. Retterting, men lod dette besørge ved sine betroede Mænd (Mogens Gjø, Erik Banner, Johan Fris og andre). Til Sammenligning hensættes her en Skildring af Kong Frederiks Personlighed, der rimeligvis skriver sig fra hans fortroligste Raadgiver, Kansler Wolfgang v. Utenhof. Han ansaas af sine Naboer, siger han, for en enfoldig ligefrem Mand, der havde tilbragt sin Ungdom i ørkeløs Fred; men i Virkeligheden var han en forstandig, indesluttet, tavs og taalmodig Mand, der netop ved disse Egenskaber har sat meget igennem; han kunde anstille sig, som om han ingen Forstand havde paa Sagerne, hvilke han dog udførte med Visdom og Dygtighed; han satte al sin Lid til Gud; tidlig paa Dagen plejede han Raad med sine Raadgivere og ordnede og afgjorde da alle Sager; men efter Middag hengav han sig alene til Kortvil (Kurtzweil) og Selskabelighed i al Gemytlighed (in froligkeit); thi han var, en godmodig, mild, mod ulykkelige og fattige barmhjertig Fyrste.

Kong Frederiks Død ingen Konge var i Danmark, holdtes der en almindelig Herredag i København, hvor det samlede Rigsraad skulde raadslaa om Valget af en ny Konge. Men denne Raadslagning blev udsat indtil videre, for at man i den kongeløse Tid mere kunde sørge for sine egne Sager end for Statens Tarv. Den øverste Magt var nemlig hos Rigens Raader; men de vare paa Grund af deres forskellige Interesser og Stemninger saa uenige og splidagtige indbyrdes, at der saa godt som ikke var en eneste Ting, de kunde blive enige om, endsige da om Valget af en Konge[1]. Da der nu fremdeles intet var, som vakte større Uenighed end den ved Lutheriets Troløshed fremkaldte Adsplittelse i Kirken, idet Meningerne paa begge Sider stode stærkt mod hverandre, saa indsaa nogle af de forstandigere baade blandt de gejstlige og verdslige Raader[2], at der paa Grund af Lutheriet vilde opstaa de største Ulykker i Riget. Idet de nu ønskede at imødegaa dette ved hensigtsmæssige Midler, begyndte de at indlede Forhandlinger om, hvorledes de kirkerøverske Prædikanter, der ledte Rigets Befolkning bort fra den sande Gudsfrygt og Enfold og som ikke vilde finde sig i Lydighed mod Kirkens foresatte, kunde revses og atter bringes ind under Kirkens Orden, og ligeledes om, hvorledes man kunde raade Bod paa de Brud paa Kirkefreden, som vare fuldbyrdede paa forskellige Steder, genoprette Gudsdyrkelsen paa de hellige Steder, som vare blevne vanhelligede, og atter bringe de med Magt

---

[1]) Kongevalget udsattes til St. Hansdags Tider 1534 under Foregivende af, at man da kunde foretage Valget i Forening med det norske Rigsraad, som ikke havde givet Møde.

[2]) ɔ: de egentlige katolske Biskopper med Biskop Ove Bilde i Aarhus i Spidsen og af det verdslige Rigsraad navnlig den stærkt katolske Bildeslægt, samt Rigsmarsken Tyge Krabbe med flere.

undertrykte Præster og Munke Lindring og Genoprejsning. Den ypperste Ridder, Hr. Mogens Gøje, begav sig da hemmelig bort, for at han ikke skulde blive tvungen til at indvillige i en Beslutning herom, og tog med sig sin Eftersnakker og Abekat, Hr. Erik Eriksen, ved hvis hemmelige Overtalelser han blev endnu mere forhærdet og umedgørlig; thi denne Erik var det lutherske Partis mest stivsindede Hjælper og Forsvarer[1]. For øvrigt var det hele lutter Spilfægteri, og der var ikke den mindste Oprigtighed i hele denne Adfærd; thi skønt denne Mogens Gøje var fraværende, mærkede man dog hans Nærværelse over alt. I den Grad havde Satan Overvægten i dette Danmarks Rige, at i Tros- og Religionssager ikke blot nogle enkelte Lægmænd vare uenige med Prælaterne, men ogsaa Skinbiskopperne (hvoraf der den Gang var mange) med de

---

[1]) Erik Eriksen Banner til Asdal og Kokkedal i Vendsyssel, til Rygaard i Sælland og flere andre Herregaarde, Lensmand paa Kalø, til sidst Rigsmarsk, havde i sin politiske Optræden stadig fulgt sin Frænde Mogens Gjø. Ligesom denne havde han i Aaret 1523 søgt at mægle mellem Oprørerne og Kristiern II, skønt denne havde straffet ham med Bøder til flere 100,000 Kroners Værdi, fordi han havde ladet Gustav Vasa slippe bort fra Kalø. Ligesom Mogens Gjø sluttede han sig derpaa til Frederik I og optraadte ved flere Lejligheder som Prælaternes Modstander og de lutherske Præsters Beskytter. Derfor kaldes han her Mogens Gjøs „*Gnatho*“, ɔ: Snyltegæsten („Jesper Oldfuks“) i den gamle romerske Komedie. Af Karakter synes han at have været mere energisk og hensynsløs end den rolige og besindige Mogens Gjø. — Mogens Gjø og Erik Banner have ikke beseglet Recessen af 3 Juli 1533, hvori der indeholdtes flere Bestemmelser mod Lutherdommens frie Prædiken og hvorved Kirkens fulde Myndighed atter lagdes i Biskoppernes Haand. Efter en samtidig Beretning nedlagde Mogens Gjø og Erik Banner en Protest i Rigsraadet og begave sig derpaa om Natten hemmelig fra København paa Grund af den Forbitrelse, de herved havde vakt.

sande Biskopper [1]. Ja i den Grad var vor, det vil sige den kristne Religions hellige Handlinger disse Skinbiskopper forhadte, at de fuldstændig foragtedes af dem lige til Mysterierne selv. Biskoppernes Titler, Udmærkelsestegn, prægtige Optog, Hædersbevisninger, Privilegier, Skattefriheder og Herligheder, Besiddelser, Godser og prægtige Slotte, ja det vare de begærlige nok efter, og Besiddelsen heraf hævdede de med Brask og med Bram, men Biskoppernes Embedspligter gave de sig ikke af med. Og saaledes skete det ifølge Guds retfærdige Dom (fordi ingen vilde lade sig omvende til et sundere Levned), at intet for Alvor kunde fastslaas mod Lutheranernes saa ugudelige Sekt, hvilket viste sig tilstrækkelig ved et eneste Eksempel. Bevæget ved nærgaaende og indtrængende Forlangender af nogle fromme Mænd [2] havde Rigsraadet nemlig endelig skænket Sagen mod Lutheranerne en eneste Dag, og paa denne blev selve Lutheranernes Fænnikedrager Hans Tavssøn stævnet, anklaget, overbevist om sin Brøde og til sidst, da man eftergav ham Dødsstraffen, dømt til Forvisning, men under saa stor Larm og rasende Støj af den afsindige københavnske Almue, at saavel Sagvolderne som Dommerne nær vare komne i Livsfare; i den Grad viste man hverken Hæder eller nogensomhelst Ærbødighed mod Rigens Raader, som Kætternes oprørske Raab endogsaa truede med Døden [3]. Imidlertid opførtes hele denne Komedie

---

[1]) Hverken Joakim Rønnov eller Knud Gyldenstjerne have beseglet Recessen af 3 Juli, og sidstnævnte Segl forsvinder nu helt fra alle senere af Rigsraadet udstedte Breve.

[2]) ɔ: Lektor Povl selv, der netop optraadte som Anklager mod Hans Tavsen.

[3]) Hans Tavsen blev (14 Juli) stævnet 1) af samtlige Danmarks Biskopper og Prælater for en Skandbog, han for nogle Aar siden havde udgivet, 2) af Joakim Rønnov specielt som Roskilde Biskop, fordi han med sine Tilhængere havde

mod denne Hans Tavssøn paa den letfærdigste Maade; thi da der var Fare for et Oprør, kom man ikke til Ende med en virkelig alvorlig Forhandling af en saa vigtig Sag. Da han nemlig anklagedes for nogle faa ugudelige Artikler i sin Prædiken, raabte han med en vis paatagen Enfold, at det var en falsk Anklage, der rettedes mod ham, idet han haardnakket nægtede at

---

befattet sig med alle Københavns Kirker og desuden i den Anledning havde tiltalt Biskoppen paa Kapitelshuset i nogle Rigsraaders Nærværelse med nogle haanlige og hovmodige Ord; 3) søgte Povl Helgesen at bevise, at han var Kætter, navnlig i Anledning af hans Nadverlære. De tilstedeværende 17 verdslige Rigsraader erklærede i Borgerskabets Nærværelse, der dog „modraabte samme Kondemnering og ikke vilde den samtykke", som det hedder i Dommen, — at han burde straffes efter Loven, Recesser og Stadsprivilegier, men for Guds og Dannemænds Bøns Skyld henstillede de Sagen til Biskoppernes Naade. Den strenge Ret satte Dødsstraf for disse Forseelser (navnlig Kætterspørgsmaalet.) Prælaterne eftergave da Hans Tavsen „saadan Straf, som han havde forskyldt og med Rette lide skulde", dog saaledes, at han ikke mere maatte befatte sig med Københavns Kirker, ikke mere maatte skrive Bøger eller lade dem prente, inden en Maaned skulde forlade Sællands Stift og siden ikke opholde sig i Sællands eller Skaanes Stifter; i Fyns og Jyllands Stifter maatte han ikke prente Bøger, prædike eller indtrænge sig i nogen Kirke uden Biskoppens Samtykke eller Befaling; Joakim Rønnov skulde atter annamme og beholde sine Kirker i København lige saa frit som tidligere Biskopper i Roskilde og selv skikke Præster, som lære og forkynde det hellige Evangelium og Guds rene Ord (o. s. v.). — Navnlig den sidste Bestemmelse viser, at det egentlig kun har været Rønnov om at gøre, at han selv fik hele den biskoppelige Magt i sin Haand, men at han egentlig ikke vilde den lutherske Kirkelære til Livs. Det hele foregik under stor Tumult af den paa Gammel Torv forsamlede Borgermasse, forstærket med lybske Matroser, som Jørgen Wullenwever, der laa ved Dragør med en lybsk Eskadre, i den Anledning havde sendt ind i Byen. Hans Tavsen maatte som bekendt redde Joakim Rønnov, da denne begav sig tilfods fra Raadhuset til Bispegaarden.

have lært og prædiket det, som dog er blevet aabenbart indrømmet ved Vidnesbyrd af Lutheranerne selv, skønt ingen af disse aabenlyst tog til Genmæle mod ham, for at det ikke skulde faa Udseende af, at de vare gaaede over til en almindelig mod Partiet indgaaet Sammensværgelse; saa stærkt var nemlig Ugudelighedens og Troløshedens Baand, at Partiets Tilhængere hverken tilstode, hvad der var den skæreste Sandhed, eller forraadte, hvad der var aabenlyst falsk, til stor Skade for deres egne Samvittigheder. Og herved aabenbaredes det ret, hvilken uhyre Fare Kætteriet i og for sig medfører, idet det ikke blot gør Menneskenes Sind afsindige, men endogsaa fuldstændig forblinder dem. Thi uagtet han nægtede, at han havde hævet den kirkeforbryderske Vanhelligelse af Vor Frue Kirke til Skyerne, at han havde lært, at Guds hellige, indviede Legeme og Blod ikke burde tilbedes, at han havde tilladt Lægmænd at dømme om de hellige Skrifter, at han havde forbudt Menigmand at besøge Vor Frue Kirke og saaledes tvunget Mennesker til mod deres Samvittighed at slutte sig til Partiet [1], at han havde brugt Ukvemsord om alle Rigets Biskopper, Præster og Munke og meget andet, hvorfor han med den største Ret anklagedes og uden hvilket han overhovedet ikke havde været Lutheraner, saa havde han dog blandt de hosstaaende Borgere gunstige Vidner, der raabte til ham og med den største Frækhed nægtede alt, hvad han først havde sagt Nej til, saa at endog nogle af Rigens Raader ikke kunde bare sig for at le; thi de havde af de samme Borgere hørt lige den modsatte Beretning, før Sagen selv var kommen for Retten. Men da de ugudelige

[1]) Meningen er vel, at Hans Tavsen, efter at Frue Kirke Nov. 1531 var bleven genaabnet for Katolikkerne, har forbudt Menigheden at besøge Kirken, der da var det eneste Sted, hvor der holdtes katolsk Gudstjeneste.

Kendsgerninger aabenbart vidnede i stik modsat Retning, stoppedes de talendes uforskammede Munde, og til sidst afsagdes der en Fordømmelsesdom mod ham, ifølge hvilken han dømtes til Forvisning for stedse. Efter en Maaneds Forløb begav han sig ogsaa bort, for at det ikke skulde have Udseende af, at han ved aabenlys Trods gav Anledning til alvorligere Splid. Men eftersom han tog Ophold hos hele Lutheriets Forkæmper her i Riget, Rigshofmesteren Hr. Mogens Gøje, der havde kaldt ham til sig, saa opnaaede han ved dennes og hans Datter Sofies Mellemkomst, hvem Biskoppen havde fattet Kærlighed til, at han maatte vende tilbage [1]. Thi Biskoppen af Roskilde, der var Kætteriet mere hengiven end Religionen, lod sig ved nærgaaende og indtrængende Forestillinger af begge, baade af Faderen og Datteren [2], lige saa dumt som uoverlagt bevæge til mod hele Rigsraadets Beslutning at indvillige i, at samme Hans Tavssøn maatte vende tilbage til København. Han vendte ogsaa kort efter tilbage, efter at han næppe havde været fjorten Dage borte, og saaledes blev det sidste værre end det første. Men denne alvorlige Retskrænkelse er det forbavsende, at Rigsraadet har fundet sig i [3]. Alt hvad der fandtes af Lutheri i dette Rige,

---

[1]) Navnet Sofie er atter udstreget i Haandskriftet, dog først senere, som det synes. Det findes ogsaa i Hans Henriksens Udtog af Skibykrøniken. Sofie Gjø var allerede i Aaret 1524 bleven gift med Mogens Bille til Svanholm i Horns Herred, Lensmand paa Koldinghus. Efter Hvitfeld var det Birgitte Gjø, der udvirkede Tilladelsen. Jævnfør ovenfor S. 141 Anm.

[2]) Efter „Datteren“ stod der oprindelig i Haandskriftet: „den Skøge“. Dette Ord synes dog overstreget af Forfatteren selv. Papisterne kaldte for øvrigt enhver luthersk Præstekone med dette Navn.

[3]) Da Mogens Gjø var gaaet i Borgen for Joakim Rønnov ved dennes Overtagelse af Bispestolen, hvorved Rønnov ikke blot overfor den afdøde Konge, men ogsaa overfor den af

det være som det være vilde, Aagerkarle, Horkarle, Skøger, Kirkebrydere og Drukkenbolte, det blev saaledes taget i Forsvar og trivedes til Spot for Gejstligheden, Kyskheden, Ædrueligheden, Afholdenheden og for alt, hvad der er helligt i den kristne Religion. Thi alt, hvad man i mange Aarhundreder havde iagttaget enten for at vogte paa Dyd og gode Sæder eller til Gudstjenestens Værdighed, foragtedes med den største Skamløshed af denne Skinbiskop. Og hvorledes det hele for ham kun var et ydre, paataget Skin, det godtgjorde han tydelig nok ved følgende Adfærd. Saalænge Kong Frederik endnu levede, plejede han nemlig at true Lutheranerne med de værste Ulykker, naar Kong Frederik først var død, men bag efter ikke blot skaanede han dem, men viste dem stor Gunst, gav dem prægtige Gaver og mange Hædersbevisninger, til det største Anstød for de enfoldig troendes Samvittigheder, som frygtede for, at der efter et saadant Forspil kun vilde følge Religionens og Gudsfrygtens svare Fald.

Samme Aar begyndte Lybeckerne, der vare blevne overmodige af deres altfor store Held og nu vare blevne Fjender ikke blot af Kejseren, men af hele den kristne Verden, fordi de med den største Be-

---

Kongens Sønner, der blev hans Efterfølger, forpligtede sig til at fremme Evangeliet og ikke lægge dets Udøvere Hindringer i Vejen, har han derved allerede haft en meget indtrængende Grund til sin Indskriden. Da desuden Recessen af 3 Juli satte Præsteindsættelsen ganske i Biskoppernes Haand og Rigsraadets Erklæring eller Dom af 14 Juli (ovenfor S. 163) desuden gav Rønnov en lignende Ret til at beskikke Præster i København, har Rønnov vel ikke anset sin Tilbagekaldelse af Hans Tavsen i og for sig for en Retskrænkelse. Hans Tavsen maatte erkende Rønnov for sin kirkelige foresatte og forpligtige sig til at afholde sig fra „al Skændsord og Tale“ mod Biskopper og Præster. Brevet herom er udstedt paa Bistrup d. 17 Aug. 1533.

redvillighed og med det største Stivsind havde sluttet sig til Lutheriets Troløshed, at drive Fribytteri mod Hollænderne og alle Kejserens Undersaatter, hvad enten de nu vare tilskyndede hertil af deres egen Ubesindighed eller tillige vare ansporede hertil ved hemmelige Opfordringer af visse lutherske Fyrster, der beredte sig til Frafald fra Kejseren[1]. Men da de kejserlige ikke vilde finde sig i, at offentlige Røvere gjorde det frie Hav usikkert, udsendte de en Flaade af veludrustede Skibe og bød, at man skulde opsnuse Lybeckernes Skibe og tage fortjent Straf over dem. Men da det var lykkedes at faa fat i nogle af dem, bleve de øvrige bange og flygtede straks, saare glade over at være undslupne af de kejserliges Hænder, hvorpaa de gave sig tilbage til deres egen Havn, hvor de holdt sig rolige hele Vinteren. Men da de kejserlige erfarede dette, besluttede de at overvintre i Danmark, for at de til næste Sommer kunde være nærmere ved Haanden, hvad enten det gjaldt om at modstaa eller angribe Lybeckernes Stridsmagt. Thi ligesom Sagens Udfald var tvivlsomt, saaledes var det ogsaa usikkert, hvad begge Parter havde i Sinde. Det hele holdtes nemlig meget hemmeligt, og imidlertid svævede de Danske i den største Frygt; thi der truede dem Krig enten fra Lybeckerne eller fra de kejserlige, hvis de ikke forsigtig holdt gode Miner med begge Parter[2].

---

[1]) Under Ledelse af den dristige Borgmester Jürgen Wullenwever, der havde hævet det luthersk-demokratiske Parti til Magten, havde Lybeck allerede i Sommeren 1533 begyndt Fjendtligheder mod Hollænderne.

[2]) En stor hollandsk Flaade havde i August 1533 begivet sig til de nordlige Farvande, hvor den ved Landskrone og ved Falsterbo tilføjede Lybeckerne stor Skade. Flaaden, hvorpaa Grev Kristoffer af Oldenborg havde Tjeneste, kom imidlertid i Slutningen af November tilbage til Holland med god Fangst. Nogle enkelte Skibe synes dog at have maattet

Samme Aar fandt Roskilde Biskop paa Hjortholm Slot[1] Breve angaaende den Ret, som Roskilde Kirke har til sin gamle Besiddelse, Københavns Slot[2]. Han forlangte da af Domherrerne ved Roskilde Kapitel, at disse Breve skulde gives til ham og hans Arvinger, ikke fordi der var noget Haab om at faa Borgen tilbage, da der var hengaaet saa lang en Tid; men han ventede, at man, for at alle Retstrætter om denne Sag for Fremtiden kunde bringes til at ophøre, vilde afkøbe ham Brevene enten ved at overdrage ham en eller anden Besiddelse til evindelig Ejendom eller for en bestemt Pengesum. Men da Domherrerne med fuldt Overlæg vægrede sig ved at opfylde hans Forlangende, blev han meget fortørnet paa nogle af dem. Han var saa forblindet af sin Havesyge, at han hverken mærkede det uforskammede i Forlangendet eller paa tilbørlig Vis forstod at bedømme det kloge i Afslaget. Fra denne Tid begyndte han nemlig aabenlyst at optræde baade som Lutheraner og Tyran; thi nu stræbte han ikke alene at krænke offentlige, ved lang Brug hævdede Rettigheder, men ogsaa den Ed, han selv havde svoret og hvorved han ikke blot havde forpligtiget sig til at overholde Roskilde Kirkes Privilegier og Friheder, men ogsaa til at forsvare samme mod alle og enhver, der

---

overvintre i de nordiske Farvande, men hele Flaaden kom ikke til at overvintre i Danmark. Man maa antage, at Forf. har affattet dette Stykke med Henblik til det senere S. 172 omtalte Møde i Odense.

[1]) En Roskilde Kirke tilhørende Borg ved Fursøen i Nærheden af det nuværende Frederiksdal.

[2]) Havn med dets Omegn var af Kong Valdemar den store skænket til Absalon, der atter senere overlod det til Roskilde Kirke (ikke til Biskoppen personlig). I Aaret 1416 havde Erik af Pommern efter Biskop Peder Lodehats Død sat sig i Besiddelse baade af Staden København og af Slottet. Sagen gav Anledning til mange Stridigheder i den følgende Tid og en Mængde Brevskaber.

vilde angribe dem, hvor mægtige og voldsomme disse end vare, for at han ikke skulde synes at ringeagte den gode Hyrdes Pligt [1].

For denne paa een Gang saa kloge og saa retfærdige Vægring hævnede han sig paa følgende Maade paa hele Roskilde Kapitel. Under Paaskud af at beskytte Gejstligheden mod den verdslige Adels Voldsomhed benyttede han sig af Lejligheden og tiltog sig med Magt den Ret, hele Gejstligheden stedse havde besiddet over sine vornede, idet han fik disse til at forpligtige sig til at være ham hørige og lydige, for at de saaledes, efter at være befriede fra Lydighedspligten mod deres egne Herrer, altid skulde være ham undergivne. Men denne selvtagne Rettighed (hvorved han fra først af kun synes at have villet tilvende sig en Indtægt af een Tønde Havre af hver vorned), blev for ham en stor Indtægskilde, hvad der senere tydelig nok viste sig, da det begyndte stadig at gaa tilbage for ham. Man kunde heller ikke ved nogensomhelst Forestilling faa ham til at give Slip paa denne Selvtægt. Først søgte man at bevæge ham dertil ved de mest indtrængende Bønner; derpaa besvor man ham derom ved den Ed, han fordum havde aflagt og forsynet med sit Segl og

---

[3]) Biskopperne maatte udstede Haandfæstninger til deres Domkapitel, ligesom Kongerne til Rigsraadet. Rønnovs Forpligtelsesbrev *(juramentum)* til Kapitlet kendes ikke, derimod Lage Urnes, hvori der findes lignende Bestemmelser som ovenfor i Teksten. Om Hjortholm, Draksholm og Gjordslev, der laa til Roskilde Kirke, bestemmes her, at Biskoppen ikke maa forlene dem til nogen og heller ikke afskedige Lensmanden uden Kapitlets Samtykke; døde Biskoppen, kunde Kapitlet straks kræve Slottene tilbage af Lensmanden. Af samme Grund kunde Rønnov ikke frit disponere over de paa Hjortholm fundne Breve angaaende Københavns Slot; de vare ikke hans Ejendom, og det var ikke ham som Biskop, men hele Kapitlet, der kunde kræve København tilbage til Roskilde Kirke.

sin Haandskrift[1]; til sidst søgte hans Slægtninge og Venner, især hans Broder Ejler Rønnov[2], Hr. Tyge Krabbe og Hr. Johan Urne[2] ved deres Raad og Paamindelser at faa ham til at afstaa fra sit Forehavende; men han forblev i den Grad døv for alle disse Forestillinger, at han blev mere skamløs end selve Skamløsheden, mere afsindig end selve Afsindet og uafbrudt fremturede i sin Mening, og aldrig har Gejstligheden maattet døje saa stor en Voldsfærd af nogen verdslig Fyrste som af denne formummede og kætterske Biskop. For denne store Voldsfærds Skyld forlængedes ogsaa den kongeløse Tid i Danmarks Rige, og det var ogsaa efter visse mægtige Mænds Hoved, for at de ugudelige frit kunde øve deres Voldsfærd, naar der ingen Konge var, der som Retfærds Vogter kunde straffe Uretten[4]. Derfor havde det ogsaa været bedre, om Danmark allerede længe havde været et Arverige, ikke et Valgrige; thi vi se, at Arverigerne altid ere i den mest blomstrende, men Valgrigerne i

---

[1]) Lage Urnes Haandfæstning indeholder den Bestemmelse, at Biskoppen og hans Fogeder ikke maa besvære Landsbypræsterne med usædvanlig Tynge og ikke give sig af med deres Gods.

[2]) til Hvidkilde, Rigsraad, gift med Rigsmarsken Hr. Tyge Krabbes Datter.

[3]) til Borreby, Rigsraad og Befalingsmand paa Københavns Slot, gift med Rønnovs Søster Anna.

[4]) I det Klageskrift mod Biskopperne, som Kristian III paa Rigsdagen 1536 lod oplæse for den forsamlede Mængde, siges om Rønnov, der her faar en Medfart, der snarere overgaar end staar tilbage for Lektor Povls Skildring af ham, at han under Herredagen 1533 erklærede, at han aldrig vilde have nogen Konge i Riget, før han med Penge var tilfredsstillet for den Ret, han havde til Københavns Stad og Slot, hver Biskop var Konge nok i sit Stift, man behøvede ingen anden, og meget andet. Lignende Ytringer tillægges ogsaa Tyge Krabbe.

den ynkeligste og ulykkeligste Forfatning og altid udsatte for manges Rovlyst og Voldsfærd [1].

Ved denne enestaaende Voldsdaad, hvorved han viste sig saa grusom, indjog han hele sin Gejstlighed en saadan Skræk, at den senere aldrig nægtede ham nogetsomhelst, hvad han saa end forlangte. Thi straks opnaaede han sit Forlangende angaaende Københavns Borg, som kort før var blevet ham nægtet, og dog kunde de samme Givere, der vare endnu taabeligere end selve Forlangeren, med lige saa stor Ret have overdraget ham Englands eller Skotlands Rige; thi de havde ikke engang Ret til at bortskænke den Ejendom, som Kirken var i virkelig Besiddelse af, til nogetsomhelst dødeligt Menneske, endsige en Ejendom, som de for længe siden havde mistet, hvad enten nu denne Besiddelse var fravristet dem med Vold, eller de ved et Mageskifte havde faaet andre Rettigheder isteden; thi derom var der stor Uenighed og mange forskellige Meninger. Men selv om Københavns Borg med nogensomhelst Ret kunde tilbagevindes fra dem, som nu have den i Besiddelse, saa vilde den med lige saa stor Ret tilhøre Roskilde Sæde som alle samme Sædes øvrige Borge, som det har i evigvarig Besiddelse [2].

---

[1]) En mærkelig Ytring, naar man erindrer, hvorledes Forfatteren tidligere har skildret Kristiern II's Stræben efter arveligt Regimente. Endnu i Fortalen til Oversættelsen af Erasmus Rotterdams „Den kristne Fyrstes Opdragelse", dateret Roskilde 9 Aug. 1534, udtaler Lektor Povl sig uden Bitterhed om Valgkongedømmet.

[2]) Herefter synes det, som om Forfatteren mener, at Rønnov vilde tilegne sig den juridiske Ret til København for sig personlig (jævnf. ovenfor S. 168: „og hans Arvinger"). At han under Herredagen 1533 virkelig gjorde Forsøg paa at bringe København „under sig og sin Vold", fremgaar af Klageskriftet mod Biskopperne, hvor han i den Anledning faar ordentlig læst og paaskrevet. Flere verdslige Rigs-

Ved Mortensdags Tider i Herrens Aar 1533, da Danmarks Riges Raad holdt et talrigt besøgt Møde i Odense, hvor ogsaa Sendebud fra Kejser Karl vare tilstede, sluttedes der et evigt Forbund mellem de Danske og de kejserlige, af Had til Lybeckerne, som med stor Dristighed gjorde det frie Hav usikkert, idet de øvede Fribytteri mod alle Vesterlændinge, som vare Kejserens Herredømme undergivne[1].

Samme Aar døde to Riddere, den ene i Skaane, nemlig Hr. Movrids Jepsøn[2], den anden i Fyn, Hr. Johan Bjørnsøn, der havde sat mange store Ejendomme over Styr til stor Uret for sine Børn. Han stræbte nemlig efter at overgaa alle andre i prægtige Vaaben, Heste, Bidsler, Skaberak og andet Hesteudstyr, i Smykker og Gæstebud: men han blev herved kun til en offentlig Fabel og til Latter for alle, saaledes som det plejer at gaa dem, der af taabelig Forfængelighed finde altfor stort Behag i sig selv[3].

---

raader søgte dog at faa ham til at opsætte Sagen, til der kom en Konge i Riget, der kunde forsvare Kronens Ret.

[1]) Der menes en i Gent d. 9 September 1533 sluttet Traktat mellem Nederlandene og danske Udsendinge, hvorved den kejserlige Regering lovede Danmark-Norge Hjælp, hvis disse Lande kom i Krig med Lybeck. Ligeledes skulde Danmark-Norge yde Hjælp, hvis Nederlandene i Fremtiden kom i Krig med Lybeck, men ikke i den nuværende Søkrig mellem Nederlandene og Lybeck; ligeledes skulde der, saalænge denne Krig varede, tillades Nederlandenes Krigsmagt baade til Lands og til Vands fri Passage i og gennem disse Riger (jævnfør ovenfor S. 167—68). Traktaten ratificeredes af Rigsraadet paa Mødet i Odense.

[2]) Af Familien Sparre, Medlem af Rigsraadet, Broder til Ærkebiskop Aage Jepsen Sparre; ejede Skurupgaard i Nærheden af Skurup Station ved Malmø-Ystad Banen; han flyttede Gaarden og gav den Navnet Svaneholm.

[3]) Johan Bjørnsen, af Familien Bjørn, Rigsraad, ejede Nielstrup i Fyn, Nørlund i Jylland (som han dog solgte o. 1517) og Ørtofte i Skaane. Under Herredagen 1533 synes

I samme Aar 1533 døde i Børglum Kloster Hr. Niels Stygge, en Mand af adelig Byrd, højtbedaget, men mere optagen af Verden end af Gud[1]; thi i hele hans Liv var der kun een Dyd, han skal have lagt Vægt paa, nemlig Ædruelighed; men for alle de øvrige viste han en udpræget Foragt. Han havde tidligere været Munk i Børglum og blev derpaa Biskop sammesteds; alt Munkevæsen aflagde han da ganske, og alt Aandsliv viste han langt bort fra sig. Thi vel levede han længe, men han førte altid et ondt Levned. Hele sit Liv lige til sin Alderdom tilbragte han med Spil og Leg, kaade Løjer, Kort og Tærninger og med at dreje Pile. Denne Kunstfærdighed morede han sig nemlig af og til med, naar han var bleven træt af Spil og forfængelig Tant; thi man traf ham ellers aldrig glad og fornøjet, uden naar han var omgiven af en Skare adelige Bolersker eller af Spasmagere, Gøglere og Smigrere, i hvis Selskab han fandt mest Behag[2]. Thi i Kong Hanses Tid blev han en Gang for en vanærende Doms Skyld, der overgik ham, udstødt af Rigsraadets Forsamling, og den Sag blev tagen med saa stort Alvor, at han senere kun med Nød og næppe blev optagen igen efter først at have maattet erlægge en haard Bøde[3].

---

han at have sluttet sig til Mogens Gjøs Parti; i al Fald har han ikke beseglet Recessen af 3 Juli (S. 161 Anm.) og deltog heller ikke i Dommen over Hans Tavsen. Dette er maaske Grunden til den hvasse Omtale, han faar af Lektor Povl.

[1]) Han hørte til Rosenkrantzernes Familie. Børglum Kloster var den Gang Bispesæde i Vendelbo Stift. Han var allerede Biskop her 1486.

[2]) Der sigtes vel ogsaa til det Liv, hans Medhjælper og Efterfølger i Bispedømmet, Hr. Styge Krumpen, førte med sin Frille og Frænke Elisabet Gyldenstjerne, Bonde Dues fraskilte Hustru.

[3]) Hvad der sigtes til ved denne Bemærkning, er usikkert, maaske til en Strid, Biskoppen Aar 1507 havde haft med Fru Anne Gyldenstjerne om Pantesummerne af Han Herred,

Men man maa dog i denne Henseende tilgive ham, fordi han i sin dybe Uvidenhed begik meget uden at være sig sin Skyld bevidst og af Vildfarelse. Efter hvad der længe havde været Sædvane og var blevet almindelig Skik og Brug, troede han, at Bispedømmet ikke var et Embede, der medførte Pligter, men kun en høj Stilling, at det ikke var en virkelig Styrelse, men kun en Ret til at føre Forsædet, at det ikke var et aandeligt Hverv, bestemt til at lede Sjælene, men kun en verdslig Værdighed, hvis Maal var at skrabe Penge sammen. Men efterdi vi nære den fromme Tro, at han dog er død i Anger, misfornøjet med sig selv i sit Inderste og i ethvert Tilfælde stolende paa den guddommelige Barmhjertighed, anbefale vi ham af kristen Kærlighed til Guds milde Naade, at han vil modtage ham i Barmhjertighedens Arme, den Gud, der lige saa vel skænker som billiger en sen Anger[1].

I Herrens Aar 1534, da der var opstaaet en haard Strid mellem de lutherske Lybeckere og de rettroende Vesterlændinge, som stode under Kejserens Herredømme, om den frie Sejlads, hvorfra Lybeckerne paastode, at Vesterlændingene skulde udelukkes, saa vel som, at de skulde tvinges til kun at sejle med et vist Antal Skibe[2], opnaaede Hamborgerne, efter at der

---

hvormed Biskoppen var bleven forlenet efter Hr. Movrids Nielsen Gyldenstjerne til Aagaard. Han havde for øvrigt indtaget en ret anselig Stilling i Rigsraadet i Kong Hanses Tid.

[1]) Her ere to Blade udskaarne af Haandskriftet. Den følgende Del af Krøniken synes skreven noget senere.

[2]) Det var denne Fordring, som Lybeck ved en foreløbig med Danmark aftalt Traktat af 2 Maj 1532 havde søgt at gennemføre, idet Danmark skulde hindre de vesterlandske Stæder i at sende mere end et vist Antal Skibe gennem Øresund til Østersøens Havne. Man havde afpresset Danmark denne Traktat, idet man stillede den som Betingelse for, at Lybeck sendte sin Flaade sammen med den danske mod Kong

var lidt svære Tab paa begge Sider, og fordi de indsaa, at store Ulykker truede med at udbryde, af Kejserens Søster Fru Maria, der i hans Navn styrede Nederlandene, at der i deres Stad skulde holdes et stort Møde mellem begge de stridende Parter, for at der kunde underhandles enten om Afslutningen af en Stilstandspagt eller af en varig Fred. Lybeckerne opnaaede da med stor Snuhed og Træskhed en Stilstand paa 4 Aar, fordi de havde i Sinde imidlertid at føre Krig med Holstenerne, Danskerne og Svenskerne, skønt der var sluttet den Overenskomst med Vesterlændingene og de kejserlige, at de aldrig maatte slutte Stilstand med Lybeckerne, uden at Holstenerne, Danskerne og Svenskerne medindbefattedes i samme Pagt [1].

Samme Aar havde Biskoppen af Mynster med en stor Hær, der var samlet efter Overenskomst med mange Fyrster, begyndt Belejringen af en By i Vestfalen ved Navn Mynster, der havde taget Anledning af Lutheriet til at blive oprørsk og kættersk, men som i Afsind og Frækhed havde overgaaet alle Lutheranernes Byer. Der var nemlig i denne Stad foruden Lutheranere ogsaa Sakramentforvanskere og Gendøbere, og de havde hele Magten, medens de næsten følte Væmmelse

---

Kristiern i Norge. Traktatens Ratifikation var dog bleven udsat, og da Lybeckerne paa Herredagen i København 1533 fordrede Ratifikationen af det danske Rigsraad, fik de Afslag, da Rigsraadet ikke længere paa den Maade vilde gøre sig til Lybecks underdanige Tjener ved Øresund. Derved fremkaldtes Brudet med Lybeck, Tilnærmelsen til Nederlandene og til sidst Grevefejdens Udbrud.

[1]) Nemlig i Gentertraktaten af 9 September 1533 (S. 172 Anm.). Paa Mødet i Hamborg kunde man ikke enes om en Fred, men Lybeck gik ind paa en Stilstand paa 4 Aar. I Traktaten herom af 26 Marts 1534 fandtes ogsaa en Bestemmelse om de nordiske Rigers og Holstens Medoptagen, men Lybeck forstod at trække Ratifikationen ud, saa at Stilstandstraktaten aldrig blev ratificeret.

for Lutheranerne og ved hver Lejlighed foragtede og oversaa dem, fordi disse i visse Retninger viste større Maadehold i deres Galskab end Sakramentforvanskerne eller Gendøberne [1].

Da Lybeckerne nu altsaa vare sikre for Angreb af de kejserlige, samlede de en stor Hær under Anførsel af en Greve af Oldenborg, udstedte et Fejdeskrift og erklærede uventet ved Kristi Himmelfarts Tider Krig mod den højbaarne Fyrste Hr. Kristiern, Hertug af Holsten, hvorpaa de straks gjorde et Indfald i dette Land og hærgede alt med Ild og Sværd, især Adelens Godser [2].

Medens dette foregik, men Udfaldet endnu var tvivlsomt og Sejren uvis, beredte Malmøboerne, der jo vare bekendte for deres gamle Troløshed og som vare blevne overmodige af deres altfor store Held, skønt de ikke saa meget lode sig lede af Hengivenhed for Lybeckerne som af deres brændende Længsel efter at udrydde Adelen, sig paa et svært Forræderi mod Rigens Raader og Øvrighed, ja mod hele Adelen, som ellers stod i det bedste Forhold til dem. Desuden var Evangeliets Forkyndelse, som da under en falsk Titel prædikedes af domfældte Kættere, saa vel hos Malmøboerne som ogsaa hos Københavnerne en Gerning, ikke i Kristi, men i den berygtede Tyran Kong

---

[1]) Staden Mynster blev indesluttet af Biskoppens Hær April eller Maj 1534. Erobringen fandt først Sted efter over et Aars Belejring d. 24 Juni 1535. Men Forfatterens Udtryk (*obsederat episcopus urbem*) betyder ogsaa blot, at Byen var bleven indesluttet, ikke at Biskoppen havde indtaget den, saaledes som man urigtig har forstaaet Ordene og anført som en Fejltagelse af Forf., der saaledes skulde have nedskrevet denne Bemærkning langt henne i Aaret 1535.

[2]) Fejdeskriftet er dateret d. 13 Maj. Kristi Himmelfartsdags Morgen d. 14 Maj overaskede den bekendte lybske Krigshøvding Markus Mejer det nærliggende Slot Trittau.

Kristierns Tjeneste[3], og denne Gerning havde de med saa stor Iver og saa stor Træskhed sat i Værk, for at de, naar først Gejstligheden var styrtet i Fordærvelse og derpaa hele Adelen udryddet, endelig kunde være i sikker Besiddelse af den saa længe attraaede Kødets Frihed og saa under den falske Konge, hele Adelens Hader, tilbringe et Liv, der sandelig vilde være helt uberømmeligt, eftersom det vilde blive fuldt af Oprør og af Skænsler og afskyligt ved sin fuldstændige Lovløshed.

Da Malmøboerne derfor mærkede, at der nu var et gunstigt Tidspunkt til at gennemføre, hvad de allerede tidligere havde besluttet, ikke blot fordi der ingen Konge var i Riget, eller fordi der var en farlig Tvedragt mellem Adelen indbyrdes, men ogsaa fordi en Krig med Lybeck forestod, saa stillede de oprørske Borgere i Spidsen for sig dette skændige Forræderis lige saa skændige Fører og Høvedsmand, nemlig Vestfaleren Jørgen Kock, Møntmester og Stadens ypperste Borgmester, en Mand, der havde gjort sig i højeste Grad ilde berygtet ved Tyveri, Aager, Kirkeran, Underslæb og mange Ægteskabsbrud[2]. Efter at have samlet en stor Skare af Pøblens Bærme lokkede han Fredag efter Pinse, som var den 28de Dag i Maj Maaned[3], ved

---

[1]) At Klavs Mortensen (Tøndebinder) og Peder Lavrensen ogsaa i politisk Henseende hørte til Jørgen Kocks og Kristiern II's Tilhængere, er sikkert nok. Sidstnævnte oversatte og udgav saaledes netop i Aaret 1534 et latinsk Brev, som den tidligere nævnte Povl Kempe i Kristiern II's Navn i Aaret 1525 havde skrevet til Borgmester Johan Wendeland i Danzig og hvori han skildres som den omvendte, der vilde føre et nyt og bedre luthersk Regimente, hvis han kom til Magten igen. Klavs Mortensen omtales i en Smædevise fra Grevefejdens Tid som en ivrig Tilhænger af Jørgen Kock.

[2]) Jævnfør ovenfor S. 124.

[3]) Urigtigt istedenfor d. 29 Maj.

List Befalingsmanden paa Malmøhus, Mogens Gyldenstjerne[1], til en fælles Samtale og beholdt ham straks som Fange. Efter at Jørgen Kock derpaa ved List havde overrumplet Borgen, lod han straks den Del af denne, som vendte mod Byen, nedrive lige til Grunden og tog ligeledes til Fange to andre adelige Rigsraader. Hr. Truid Gregersøn[2] og Hr. Klavs Podebusk, der kom til ham i god Tro og ikke anede det mindste. Ogsaa nogle adelige Børn, der vare sendte til Malmø for at oplæres og allerede vare kaldte tilbage af deres Forældre, holdtes ligeledes tilbage som Fanger[3]. Hvorledes det for øvrigt forholdt sig med Grunden til dette forfærdelige Oprør, og de nærmere Omstændigheder derved, samt hvorledes Sagen kunde faa et saa uventet Held, vil ses under Begivenhedernes videre Fremskriden[4].

---

[1]) Mogens Henriksen Gyldenstjerne, der tidligere havde forsvaret Akershus mod Kristiern II og som Medlem af Kommissionen havde haft stor Del i Lejdets Udstedelse. Han var 1532 bleven Lensmand paa Malmøhus.

[2]) Ulfstand, Rigsraad og Lensmand paa Varberg Slot.

[3]) De vare i Huset hos Jørgen Kock selv; blandt dem var den senere saa bekendte Jørgen Rosenkrantz, Formynder for Kristian IV.

[4]) Som Grund til Opstanden anføre Malmøboerne selv i Breve, de i den Anledning i de følgende Dage (1—6 Juni) sendte til Københavns Borgere, at Ærkebiskoppen, Torben Bilde, ifølge Recessen af 3 Juli 1533, understøttet af Rigsmarsken Tyge Krabbe, havde begyndt Forfølgelser mod Protestanterne i Skaane, ladet Prædikanterne dømme som Kættere og ladet Indbyggerne i Malmø og de andre lutherske Stæder i Skaane erklære fredløse paa Lunde Landsting. Dette har rimeligvis fremskyndet Udbrudet af Rejsningen, inden Grev Kristoffer endnu var ankommen med den lybske Flaade; thi sikkert er det, at der allerede tidligere, maaske allerede under Herredagen i København 1533, var truffet hemmelige Aftaler mellem Jørgen Wullenwever, Jørgen Kock og Ambrosius Bogbinder. — Grunden til Rejsningens hurtige Udbredelse anfører Forfatteren senere ved Skildringen af Begivenhederne paa Sælland.

Samme Aar døde paa selve Pinsedag (24 Maj) en hæderlig Mand, Hr. Simon, Kannik i Roskilde, mæt af Dage, altid gudhengiven og brav, skønt han efter nogles Mening havde været lidt vel karrig mod fattige. Han blev i Kannikedømmet efterfulgt af en Søn af den kætterske Adelsmand Knud Ebbesøn, ved Navn Korfitz, der endnu kun var en Dreng; men i den Alder bleve jo mange den Gang Kanniker, for at nyde Indtægterne, men ingenlunde for at tage Del i deres Forgængeres Pligter og Arbejder[1].

Omtrent i de samme Dage døde en saare hæderlig Mand, der i hele sit Liv og sin Omgang var uden Lyde og som i Sæder og Livsvandel viste sig som en sand Alvorsmand, Mester Niels Kortsen, Ærkedegn i Lund, der havde fortjent et langt Liv, hvis det saaledes havde været Guds Vilje. Hans Eftermand blev en af de adelige Kanniker, Mester Holger Skaldre, en Mand, der unægtelig var i Besiddelse af verdslige Dyder, men kun lidet aandelig og religiøs.

Samme Aar blev en Greve af Oldenborg ved Navn Kristoffer, en Slægtning af Kong Kristiern, af Hertug Kristierns Vaabenmagt fordreven fra Holsten, hvor han med lybsk Hjælp havde gjort Indfald, og kom paa selve de 10,000 Martyrers Dag (22 Juni) til Havnene ved Sælland, hvortil han var bleven overført af en lybsk Flaade, idet han, hvis alt gik ham efter Ønske, havde til Hensigt ikke blot at bemægtige sig Sælland, men hele Danmarks Rige i den nu fangne Kong Kristierns Navn. Og efter at han og hans Folk kun havde

---

[1]) Knud Ebbesen (Ulfeld) til Kogsbøl (Holkenhavn) var Lensmand paa Gjordslev. Sønnen Korfitz Ulfeld blev under Kristian III og Frederik II en højt anset Mand og Medlem af Rigsraadet. Han fik senere en Mængde gejstlige Forleninger (1559 saaledes ogsaa St. Laurentii Kapel i Roskilde Domkirke) og døde ugift 1563.

ligget stille een Nat, gjorde de Landgang ved Daggry paa Dagen før St. Hans den Døbers Dag (23 Juni)[1] hvorpaa de i Løbet af samme Dag kom til Roskilde, hvor der under Mængdens store Jubel blev svoret det nye Herredømme Troskab, uden at der var udgydt Blod og næppe nok anvendt nogen Vold. Derimod gik det ud over Bispegaarden, som blev udplyndret med Liv og Lyst, og ligeledes over nogle af Klerkene, som fik en ilde Medfart, dog mere paa Grund af Landsknægtenes Vildskab end efter Grevens Bud, der ved stærke Trusler, han rettede mod mange, opnaaede alt, hvad han vilde. Ellers vilde man her have kunnet faa at se, hvor stort den menige Hobs Raseri er, som uden Overlæg

[1]) Grev Kristoffer af Oldenborg var yngre Søn af Grev Johan XIV af Oldenborg, der atter var en Søn af Kristiern I's tidligere omtalte Broder Gerhard. Han var født 1504, altsaa da kun 30 Aar gammel. Som yngre Søn var han bleven forsørget med et Par gejstlige Præbender i Bremen og Køln; han havde derfor faaet en gejstlig Opdragelse, men var tidlig bleven vunden for Humanismen og derigennem for Reformationen. Som yngre Søn maatte han selv bane sig Vej og havde deltaget i flere af Reformationstidens Kampe i Tyskland. Han havde allerede staaet i Forbindelse med sit Næstsøskendebarn Kristiern II, medens denne levede i Landflygtighed, og næppe var Kong Kristiern kommen paa Sønderborg, før han atter forstod at sætte sig i Forbindelse med Grev Kristoffer. Denne deltog ogsaa i Nederlændernes Søtog i Øresund 1533 og indlod sig da i Forhandlinger med Jørgen Kock og kort efter med Jørgen Wullenwever. I Maj 1534 viste han sig da pludselig uden for Lybeck med en 4—6000 Mand og gjorde i Lybecks Interesse et Indfald i Holsten, vel nærmest for at bortlede Opmærksomheden fra Danmark; men da Hertug Kristian havde haft nogle Fordele over sine Modstandere i Holsten, sluttede Greven et formeligt Forbund med Lybeck om den fangne Konges Befrielse og Evangeliets Fremme og viste sig uventet med en lybsk Flaade ved Dragør 21 Juni, netop som Herredagen i København skulde begynde (24 Juni), for at der kunde vælges en ny Konge. Landgangen fandt Sted 22 Juni ved Hvidøre i Nærheden af Skovshoved.

og uden nogen Plan hovedkulds hengiver sig til alskens Umenneskelighed. Thi inden tre Dage vare forløbne, var hele Sællands Almue falden fra sine egne Herrer. Med saa stor Voldsomhed rev Sammensværgelsen den nemlig med sig, at den ikke blot afbrændte og udplyndrede Adelens Gaarde, men endogsaa vilde have dræbt og fanget en stor Del af Adelen, om den havde faaet Lov dertil. Det var nemlig Guds retfærdige Dom, som da truede Adelen, en velfortjent Straf for dens Grusomhed, Gerrighed, Overmod og Kætteri. Thi Lutheriet, dette største af alle Kætterier, faldt i den Grad i de adeliges Smag, at de ene af Had til Gejstligheden vare blevne de frækkeste Foragtere af alt, hvad der er helligt i den kristne Religion, og de viste sig saa meget slettere heri, som de besmykkede alle deres Handlinger med Evangeliets paatagne Navn og Fromhedens Maske, skønt de ellers vare de største Forbrydere. Heller ikke fulgte der nogen anden Frugt af Lutheriets Prædiken end Menigmands Oprør og Ulydighed, noget, som mange længe i Forvejen havde forudsagt[1]. Ogsaa deri viste Guds straffende Hævn sig, at alle disse Rædselsscener udbredte sig med saa stor Hurtighed, at Adelen selv blev afskaaren fra enhver planmæssig Modstand ved den store Afstand, hvori de boede fra hverandre. Og ikke blot var der stor Afstand mellem dem i legemlig Henseende, saa de havde Vanskelighed ved at samles og handle i Forening, men der var ogsaa stor Uenighed og Splidagtighed imellem dem; de nærede ingen gensidig Tillid til hverandre, og den lavere Adel, der levede under ringere Kaar, var lige saa fjendtligsindet mod de rigere og mægtigere som den uadelige Hob selv, hvorfor ogsaa de fleste af

[1]) Nemlig Lektor Povl Helgesen selv i sit „Svar til Hans Mikkelsen“, i et Sendebrev, han skrev til Tyge Krabbe, og ved flere andre Lejligheder.

den lavere Adel gik over paa Kong Kristierns Parti, idet de saaledes løskøbte deres Gaarde og Ejendele for Brandstiftelserne. De sællandske Raader havde nemlig besluttet, saa snart de hørte Rygtet om, at en Fjende kunde ventes, at gøre Modstand fra København. Men det lykkedes dem ikke at samle sig her paa Grund af de Danskes medfødte Langsomhed, der er Skyld i, at de altid fatte deres Planer for sent, og det netop mest da, naar farefulde Omstændigheder kræve en hurtig og kraftig Beslutning[1]. Nogle vilde ogsaa kun nødig betro sig til Københavnerne, da de nærede Mistanke til deres Troskab. Thi blandt Københavns Borgere var der mange, der som Lutheranere vare ivrige Tilhængere af Kong Kristiern; men nogle nærede ogsaa det største Had til Adelen for de Handelsforetagenders Skyld, som de rigere blandt Adelen drev til den største Skade for alle Købstæderne, hvorfor disse ogsaa altid knurrede herover. Thi Adelens Handlen og Voldsfærd synes at have været den fornemste Aarsag til det Sørgespil, som nu opførtes. Adelens Handel med Øksne var nemlig til stor Skade for Købstæderne, men sammes Fodring var en lige saa ny som utaalelig Byrde for Bønderne. Følgen blev

---

[1]) Rønnov selv var straks efter at have modtaget Efterretning om Grevens Landgang ilet til København, hvorfra han ved Breve opfordrede de øvrige sællandske Raader til at give Møde med deres Mandskab, navnlig Hr. Anders Bilde, der var øverste Befalingsmand paa Sælland og omliggende Øer, men tøvede saa længe paa sin Forlening i Stege, at han fandt Vejene spærrede af Grevens Folk, da han et Par Dage senere vilde begive sig til København. Han maatte da udholde et Par Dages Belejring af Greven paa sin Gaard Søholm i Stevns, hvorpaa han maatte overgive sig og sværge Greven Troskab. Samtidige Breve fra de forskellige Rigsraader vise den fuldstændige Forvirring, det pludselige Angreb havde voldt, og godtgøre tilfulde Sandheden af Skibykrønikens Skildring.

saa, at de af Gerrighed og Vindesyge gensidig søgte at styrte hinanden i Fordærvelse[1].

Greven af Oldenborg tilbragte kun een Nat i Roskilde, hvorpaa han efter at have opbrændt Bispegaarden der ved Navn Bistrup og stukket Ild paa Haraldsborg Slot[2], drog til Køge. Da han var kommen dertil, opslog han sin Lejr i Byen og begyndte at genopføre de gamle Fæstningsværker, som kort før vare blevne nedrevne, for at han her kunde have et sikrere Tilflugtssted og for at han med større Frihed kunde foretage Streiftog herfra[3]. Imidlertid

[1]) Kristiern II's Lovgivning havde søgt at sikre Borgerstanden mod Adelens Handel; Staldøksne maatte kun opfodres paa dens egne Gaarde. Disse Bestemmelser vare traadte ud af Kraft ved Kristiern II's Flugt. En bestemt Ret for Adelen til at købe og sælge saa mange Øksne, som den kunde opstalde paa sit eget Foder eller lade fodre hos sine Bønder, tillægges den dog først i Recessen af 1536 og i de følgende Haandfæstninger.

[2]) Bistrup (ɔ: Biskopstorp) ved Roskilde var Biskoppernes sædvanlige Sæde. Desuden havde de en Bispegaard i Byen, det nuværende „Palais", og det er vel denne, der ovenfor S. 180 omtales som udplyndret ved Grevens Ankomst. Haraldsborg, hvis Voldplads endnu ses ved Haraldsborg Mølle ved Frederiksundsvejen tæt udenfor Roskilde, var et kongeligt Slot, men som Rønnov da havde i Forlening.

[3]) 26 Juni stadfæstede Grev Kristoffer i Køge Byens Privilegier og skænkede med det samme Byens Borgere Gamle Køge paa begge Sider af Aaen „for den store Skade, som de have faaet derved, at deres Volde med Magt bleve nedbrudte . . . De skulle og have saa meget af deres Gods heromkring, som vare med at lade afbryde Byens Volde, indtil de faa Fyldest og Erstatning for deres Skade". Hvem der har ladet Voldene nedrive, vides desværre ikke; det maa være sket efter Frederik I's Død, og det staar maaske i Forbindelse med de Forfølgelser mod de luthersksindede Byer, som Rigsraadet havde begyndt at sætte i Scene og som fremkaldte Uroligheder ne i Malmø. Samme Dag hyldedes Greven i Kong Kristierns Navn af den sællandske Almue paa Ulvemosen ved den nuværende Havdrup Station mellem Roskilde og Køge.

gik det lystigt ud over Adelens Gaarde og Ejendomme, og især over de Adelsmænd, som af en eller anden Grund opsatte eller nølede med at sværge Troskab til Kong Kristiern[1]. Som Følge heraf strømmede nu adelige og gejstlige sammen fra alle Kanter af Sælland, baade for at købe deres Gaarde fri for Brand og for at love Kong Kristiern Troskab, efter en ny og usædvanlig Edsform, ovenikøbet haard og utaalelig, siden ingen af de sværgende vilde vedgaa, hvad de havde svoret og paa hvad Maade. Hos alle regerede een Herskerinde, Havesygen, hos Edens Afkrævere, for at de kunde vinde Herredømmet, hos Edsaflæggerne, for at de ikke skulde miste Herredømmet: ja for ikke at sætte Gaard eller Gods til vare de rede til at sværge paa hvad det skulde være, hvor ubillige Betingelserne end vare.

I Sælland vandt Greven derfor sin største Ære ved de Sejre, som Brand og Plyndring skaffede ham, skønt han ogsaa opnaaede mange Fordele over Adelen ved Borgernes og Bøndernes Forræderi. Ved den Slags Vaaben blev nemlig næsten hele den sællandske Adel tvungen til Underkastelse; thi fordi Adelen efterlignede Kong Kristierns Voldsfærd, tænkte Folket stadig paa Frafald, og i deres lønligste Tanker sukkede de efter Kong Kristierns Herredømme, for at han enten skulde holde Adelen i Ave eller helt udrydde den. Og efterdi Hr. Joakim Rønnov, som den Gang ansaas for udvalgt Biskop af Roskilde, med Rette havde udæsket Guds Vrede mod sig ved sit Kætteri og sin Ugudelighed — thi han var en snedig og listig Person, der ikke udmærkede sig ved andet end bedragerisk Færd, Voldsomhed, Tyranni og Gerrighed, hvorfor han ogsaa havde vakt alle gode Mænds Had og Avind imod sig — saa

[1]) Anders Bilde overgav Søholm d. 5 Juli (S. 182 Anm.), og dermed begyndte Adelens hurtige Overgang til Greven.

blev han ifølge Guds retfærdige Dom paa en vanærende Maade afsat fra det Embede, hvori han havde trængt sig ind, og som man med større Sandhed kunde sige at han havde bemægtiget sig ved Vold og Magt end opnaaet paa lovlig Vis. Og denne Afsættelse blev ikke blot til stor Skam for ham selv, men ogsaa for alle hans Venner, og til den største Skade for Roskilde Kirke, da den gav Anledning til, at meget af Kirkens Gods adsplittedes eller kom i fremmede Hænder [1].

I de samme Dage gjorde ogsaa Staden København sig berygtet ved mange forræderske Handlinger, idet den hverken holdt sin Tro mod Gud eller mod Rigets Øvrighed; thi dens Borgere traf ved hemmelige Raadslagninger og lønlige Rænkespil Foranstaltninger til at sætte det samme i Værk, som de troløse Malmøboere havde gjort [1]. Dog foregave de, at de ikke vilde overgive deres By, før de saa Kong Kristiern udfriet af sit Fængsel og udenfor Stadens Porte. Men dog var der ikke gaaet ti Dage, før Byen overgav sig til Grevens Magt, uden nogen tvingende Nødvendighed, men af lutter Lyst til at styrte Slottets

---

[1]) I et Brev af 28 August 1534 siger Roskilde Kapitel selv, at ved Rønnovs Afstaaelse af Stiftet „adsplittedes meget af Bispesædets Gods og Ejendom og kom, os uadspurgt, i fremmed Forlening". Man frygtede, at det samme skulde blive Tilfældet med Hjortholm Slot; for at afværge denne Skade, hedder det videre, havde Rønnov ved Underhandlinger faaet Stiftet igen; men da han havde haft store Udgifter i den Anledning, forlener Kapitlet herved Rønnov personlig og hans Arvinger med Saltø og Saltø Len med mere Gods som et frit Pantelen.

[2]) Der sigtes formodentlig til forskjellige Begivenheder i København. 2 Juli blev saaledes den lutherske Gudsdyrkelse atter indført i Frue Kirke, og man havde Fortællinger om, hvorledes Jørgen Kock, der opholdt sig i København, paa forskellige Maader havde søgt at lokke Lensmanden paa Københavns Slot, Hr. Johan Urne, i en Fælde, ligesom han havde gjort ved Mogens Gyldenstjerne i Malmø.

Befalingsmand, Hr. Johan Urne, og samtlige Rigets Adelsmænd i Fordærvelse, mod hvem de viste sig som de troløseste Forrædere, og mod hvem de ogsaa vilde vise sig som de grusomste Bødler, dersom deres mest brændende Ønsker vare gaaede i Opfyldelse og de havde kunnet gøre, som de vilde. Men hvad der mest bidrog til, at Staden overgav sig, det var Løftet om, at den til evig Ejendom skulde have hele det omliggende Land indenfor en hel Mils Omkreds. Efter Stadens Overgivelse fulgte snart Slottets Overgivelse, da Besætningen med den største Troløshed faldt fra Hr. Johan Urne og med saa stor Voldsomhed og saa stort Forræderi trængte paa Overgivelse, at denne overhovedet ikke kunde hindres. Heller ikke i denne Kamp opnaaede man altsaa nogen Sejr uden ved Forræderi; saadan Overhaand havde Forrædernes Ondskab taget paa denne Tid[1].

Medens ogsaa Skaaningerne viste sig urolige og gjorde sig rede til Oprør, valgtes Gustav Trolle, fordum Ærkebisp af Upsala, til Biskop i Roskilde[2].

---

[1]) Udsendinge fra København havde d. 13 Juli i Køge lovet Grev Kristoffer Stadens Overgivelse den 16 s. M., hvilket ogsaa skete; Slottet overgav sig den 24 Juli. Den store Landafstaaelse til København staar formodentlig i Forbindelse med Wullenwevers Løfte om, at København og Malmø skulde optages i Hanseforbundet som frie Rigsstæder.

[2]) Gustav Trolle havde deltaget i Kristiern II's Tog til Norge og var bleven ført med som Fange til København. Ved sine indflydelsesrige danske Slægtninges Hjælp var han dog under Herredagen 1533 bleven frigiven mod at forpligtige sig til, ikke uden Rigsraadets Samtykke at forlade Danmarks Rige og ikke nogen Tid, saa længe han levede, „at arge ind paa Danmarks Rige eller dets Indbyggere i nogen Maade". Næppe var imidlertid den lybske Flaade med Grev Kristoffer kommen til Dragør, før han gav sig om Bord og sluttede sig til Greven.

Denne urolige og ustadige Mand med det vilde Sind, der aandede Død og Fordærvelse mod alle, hvem han vilde det ilde, blev dog afsat, inden han endnu var kommen i Besiddelse af Bispestolen; thi hans Forgænger, Hr. Joakim Rønnov, lagde Snarer for ham ved at give en Sum paa 10,000 Mark dansk. Thi to Gange havde han tilkøbt sig Roskilde Bispestol, første Gang af Kong Frederik for 6000 Gylden og nu for anden Gang af Grev Kristoffer for 10,000 Mark dansk [1]. Men Gustav Trolle blev til Gengæld Biskop i Odense efter Knud Henriksøn, der nu flygtede med Skamme, han, som havde givet saa stor Anledning til denne Krig ved ikke at holde sit Ord mod

---

[1]) Rønnov opholdt sig som ovenfor S. 182 A. omtalt, i København, men Borgerne truede ham paa Livet, da han opfordrede dem til Modstand mod Greven, saa han hemmelig maatte forlade Byen; han vendte dog snart efter tilbage med Lejde af Grev Kristoffer. Imidertid havde han „formedelst stor Trang, Nød og Livsfare, han var bestedt udi", som det hedder i Kapitlets Brev af 28 Aug. (S. 185 Anm.) opgivet Stiftet til Fordel for Gustav Trolle. Faa Dage efter Københavns Overgivelse til Greven (16 Juli) sluttede Rønnov i København sin nye Kontrakt med Greven, hvorved han fik Stiftet igen; i al Fald maa dette være foregaaet i Tiden mellem 16 Juli og 28 August. Dette er det ret interessant at lægge Mærke til. Thi fra den 9 August daterer Povl Helgesen i Roskilde sin Fortale til Oversættelsen af Erasmus Rotterdams Skrift om den kristne Fyrste, og deri forekommer følgende Ytring: „Og der jeg var i Beraad, hvem jeg skulde hende (ɔ: Bogen) nu tilskrive (ɔ: tilegne), bød og bad mig værdige Herre med Gud Hr. Joakim Rønnov, Electus til Roskilde Domkirke, min naadige og gunstige Herre, at jeg samme Bog skulde tilskrive Danmarks Riges Raad og menige Danmarks Riges Indbyggere, og helst fordi, at samme Rige haver af Arilds Tid været og nu er et frit Kaarerige (Valgrige), og denne Bog underviser mærkelige, hvorledes en kaaret Konge sig have skal imod sine Undersaatter, der hannum kaaret haver." Dette lyder lidt anderledes, end hvad der nedskreves i Lønkammeret.

Kong Kristiern, der nu holdtes i et ulykkeligt Fangenskab.

Imidlertid havde Skaaningerne ogsaa til sidst svoret Grev Kristoffer Troskabsed. De frygtede nemlig for, at den længe ventede Hjælp og Undsætning fra Sverig skulde udeblive; desuden vare de ogsaa bange for, at de skulde blive angrebne af en stærk Krigsmagt, og heller ikke havde de Lid til Borgerne i Landskrone, hvor de havde lagt en Besætning og truffet Forsvarsforanstaltninger, for at de herfra kunde have sat sig til Modværge. Men ved dette Skridt vakte de stor Fortørnelse hos Kong Gustav af Sverig, mod hvem de saaledes brød et højtidelig indgaaet Forbund[1].

I de samme Dage gjorde Holstenere og Jyder et Indfald i Fyn, fordi ogsaa denne Ø var gaaet over paa Greven af Oldenborgs Parti uden at tænke paa sin Lydighedspligt, og de hævnede dette Frafald haardt, idet de ikke blot udplyndrede Odense By, men endogsaa paa det grusomste nedhuggede mange af dens Borgere. Men da de ikke forstode at benytte sig af deres Sejr, bleve de alle som een i Nyborg By enten nedhuggede eller fangne af Grevens aarvaagne Krigsstyrke, idet kun denne Krigs Anførere, Hr. Johan

---

[1]) Allerede 2 Februar 1534 var der sluttet et Forsvarsforbund mellem Danmark og Sverig om gensidig Hjælp, hvis noget af Landene blev angrebet af Lybeck og de vendiske Stæder. Den skaanske Adel havde straks efter Grev Kristoffers Ankomst æsket denne Hjælp, og Kong Gustav sendte straks en Troppestyrke ned mod Grænsen, men inden dennes Ankomst indlod Adelen sig, efter Overgivelsen af Københavns Slot (23 Juli), i Underhandlinger med Greven og de sællandske Raader. Overenskomsten sluttedes den 28 Juli, og den 10 August modtog Greven almindelig Hylding af Skaaningerne paa Libers Høj ved Lund. Nu fik Skaaningerne den svenske Troppestyrke til Fjender, som det vil fremgaa af det følgende.

Rantzov og Peder Ebbesøn, undslap, kort før der skulde kæmpes[1].

Imidlertid var den højbaarne Fyrste Hertug Kristiern af Holsten bleven valgt til Konge af Jyderne, hvorpaa han straks sendte Udsendinge til Kongen af Sverig for at overtale denne til at gøre Indfald i Skaane. Denne samlede da straks en stor Hær og indtog Halmstad, dog ikke uden stort Tab for Svenskerne. Straks derefter indesluttede disse Varberg Stad og begyndte at angribe den, men længe forgæves, da alle Svenskernes Forsøg ikke førte til noget, thi vel vare de overlegne i Styrke, men i Held stode de langt tilbage, om ellers Sagens Udfald vil svare til Begyndelsen[2]. Medens dette gik for sig . . . . . .[3]

---

[1]) 4 Juli havde det jydske Raad, ledet af Mogens Gjø, i Ry Kirke ved Himmelbjerget valgt Hertug Kristian til Konge; dette tiltraadtes af den fynske Adel paa et Møde i Hjallese ved Odense den 9 Juli; men Købstæderne og Almuen rejste sig allerede den 11—12 Juli, og nu gik det løs over Borgene rundt om. Hertug Kristians Tropper under Johan Rantzau og den jydske Adels Folk under Peder Ebbesen (Galt) ankom allerede i Slutningen af Juli. Grevens Tropper kom til Fyn i Begyndelsen af August og erobrede i Løbet af en halv Snes Dage Øen tilbage efter Overrumplingen i Nyborg.

[2]) Halmstad overgav sig 31 Oktober 1534. Varbergs Belejring trak ud til Begyndelsen af Aar 1535; men denne Begivenhed synes Forfatteren lige saa lidt at have kendt som den skaanske Adels Frafald fra Greven og Forstaaelse med Svenskerne i December 1534.

[3]) Saaledes ender Skriftet uden Afslutning. Lige nedenunder den sidste Linie er der med en anden Haand, som dog er fra det 16de Aarhundrede, tilføjet en kort Notits om Biskop Lage Urnes Død paa Bistrup Torsdag efter Cantate Søndag (29 April) 1529 o. Kl. 3 Morgen. — Mulig har Forfatteren villet fortsætte med en Skildring af de nye Trængsler, der netop i de samme Dage ramte Roskilde Domkirke, idet Grev Kristoffer forlangte, at Kapitlet skulde udlevere

Kirkens Kostbarheder til Krigens Førelse. Kapitlet sendte 16 Kalke og nogle Sølvrelikvier, men beklager i et Brev, skrevet den 28 Oktober, at det paa Grund af Ydelser af lignende Art, det i tidligere Dage havde maattet give Kong Kristiern II selv, der nu atter er dets Herre, og senere Kong Frederik, ikke kan sende mere, hvis det ikke skal forgribe sig paa selve St. Lucii og lignende Relikvier, hvilket det haaber, Greven ikke vil forlange. Der foreholdes ham derfor den Straf, der efter Historiens Vidnesbyrd rammer den Fyrste, der gør sig skyldig i Kirkeran (sacrilegium), og opramses en Del Eksempler herpaa. Brevet kendes kun i senere Afskrifter, der tillægge Paulus Eliæ Forfatterskabet. Dette anses dog i den nyere Tid for tvivlsomt paa Grund af Sproget; men muligvis er det dog alligevel rigtigt.

TILLÆG.

I.

Povl Helgesen til Kannik Hans Lavridsen.
30 September 1523.

Den Mester Hans Lavridsen (*Johannes Laurentii Nestvediensis*), til hvem dette Brev er skrevet, var født i Næstved og vistnok Broder til den i Skibykrøniken omtalte Reformator i Malmø, Lektor Peder Lavridsen eller Lavrenssen fra Næstved (*Petrus Laurentii Nestvediensis*). Hans Lavridsen var Kannik i Roskilde; han skildres som en dygtig Videnskabsmand og synes at have været aandsbeslægtet med Povl Helgesen. Ligesom denne holdt han stærkt paa Katolicismen og fortsatte som Kannik i Roskilde Kampen mod den nye Tingenes Orden, længe efter at Povl Helgesen var forstummet; han døde i Aaret 1556. — Povl Helgesens Brev kendes kun af senere Afskrifter; det er skrevet i September 1523; Dagen angives i Afskrifterne forskelligt, enten til den 3 eller den 30 September, men sidstnævnte Dagsangivelse synes at passe bedst til de Tidsforhold, der omtales i Brevet.

Københavns Belejring vedvarede den Gang endnu; i Roskilde førtes Regeringen for Sælland under Biskop Lage Urnes Ledelse. Stemningen blandt den lavere Befolkning var den Gang meget urolig. I Kongens Haandfæstning, som var bleven endelig vedtagen i Roskilde den 3 August, var der blevet tillagt Jorddrotten den samme Ret, som Jorddrotterne i Hertugdømmerne havde over deres Bønder, med

andre Ord den saakaldte Hals- og Haandsret, hvorved Jorddrotten fik Ret til at lade sine Undergivne fængsle, og naar de vare domfældte paa de almindelige Ting, da lade Dommen fuldbyrde. Desuden klagedes paa denne Tid meget over, at Adelen forbød sine Bønder at sælge deres Varer i Købstæderne, før de havde tilbudt Herskabet dem. Kong Frederik viste paa denne Tid personlig stor Omhu for at vinde Almuens Stemning; han forbød saaledes i en Forordning, der er udstedt i Roskilde den 10 August 1523, denne Adelens Adfærd, men maatte atter i Slutningen af Aaret gentage Forbudet. Han lod ligeledes den 17 September affatte et Brev, hvori han ophævede det stavnsbundne Vornedskab paa Øerne og navnlig forbød at sælge Bønderne »som uskellige Kreaturer«, ganske som Kristiern II havde gjort. Men dette Skridt af Kongen vakte saa stor Modstand hos Lage Urne og de øvrige i Roskilde forsamlede Raader, at Kongen maatte opgive sit Forsæt. De samtidig paalagte Skatter og en ny udstedt Møntordning fremkaldte oprørske Bevægelser rundt om i Landet, hvilke maatte dæmpes med Strenghed.

Det er til disse Forhold, at der sigtes i Lektor Povls Brev, hvori man vil finde adskillige Udtryk og Stemninger, der kendes fra Skibykrøniken. — Størstedelen af Brevet er i dansk Oversættelse ogsaa meddelt af Allen: De tre nord. Rigers Hist. 1497—1536, IV, 2, S. 87 ff.

Til værdige Herre, Mester Hans Lavridsen, Kannik i Roskilde, sender Karmeliterbroder Paulus Heliæ sin Hilsen.

Jeg beder dig, min kære Hans, at du ved denne vor Peder[1]) vil give mig til Kende, naar din ærværdige Herre Biskoppen faar Tid til at beskæftige sig med den Sag, som jeg nylig i al Fortrolighed har meddelt dig. Jeg vilde nemlig selv for længe siden have be-

[1]) Vistnok den tidligere omtalte Peder Lavridsen eller Lavrenssen fra Næstved, som paa denne Tid endnu hørte til Lektor Povls Venner.

givet mig til eder; men jeg antog stadig, at I vare saa optagne af alvorligere Forretninger, at I ingenlunde havde Tid til at skænke saadanne Anliggender nogen Opmærksomhed. Imidlertid har Sagen taget en saadan Vending, at den ikke mere falder synderlig i min Smag; ja jeg har endogsaa fortrudt den Møje, som jeg havde anvendt paa hint Værk [1], thi Regeringsforandringen er ikke falden ud efter mit Ønske. Af den havde mange ventet sig en hel Genoprejsning af alt det, som hidtil var kommet i Forfald; men det er saa langt fra, at den har haft en saadan Genoprejsning til Følge, at der tværtimod synes at være opstaaet langt flere Uroligheder, større Forvirring og flere offentlige Ulykker end før. Almuen taler nu med langt større Dristighed om hele Rigets Prælater og Adel, end den nogensinde har gjort om Kong Kristiern, der for sin slette Regerings Skyld blev fordreven til saa stor Skam for sig selv. Ja der er endogsaa dem, som mene, at Kong Kristiern kun blev fordreven, for at de store kunde sørge for deres egne private Fordele. Og gid dog hele Stormandssværmen i det mindste saa længe havde tiet stille med deres Ret over de dem underlagte Bønder, om de ellers have nogen, indtil de nu udbrudte Oprør vare blevne helt dæmpede; men medens alle haardnakket have gennemdrevet den Ret, som de enten selv have opdigtet eller faaet, Gud maa vide med hvad Hjemmel [2], have de i den Grad lagt Fængstof til Ilden, at der er Fare for, at den snart vil afstedkomme en stor Brand. Der er fremdeles mange, som mene, at det havde været bedre at finde sig i eens Tyranni end

---

[1]) Kristiern II's Fordrivelse eller maaske snarere den i det følgende Brev omtalte Bearbejdelse af Klageskriftet mod Kristiern II.

[2]) Der maa rimeligvis sigtes til Hals- og Haandsretten, som ikke udtrykkelig stod nævnt i Haandfæstningen (S. 192).

i saa manges. Eens Gerrighed er det ikke vanskeligt at mætte, men at tilfredsstille manges umættelige Begærlighed er en Umulighed. Og Rigets Øvrighed og Raader ere i saa høj Grad blevne sig selv ulige, at de snarere fortjene enhver anden Benævnelse end den, som de gøre Fordring paa ifølge deres høje Anerække [1]; thi deres Handelsfuldmægtige have saaledes besat enhver Krog i Riget, at de endogsaa med Lethed kunde indsamle alle Fluerne, om de ellers kunde være dem til Nytte og Fordel. Derfor raabe ogsaa mange, at de ikke havde fortjent at have en bedre Fyrste end Kong Kristiern, der var den første blandt alle Tyranner, derom kunne alle let blive enige. De fleste attraa derfor ogsaa nu Kong Kristierns Ankomst med større Iver, end de før ønkede hans Bortgang, hvad enten dette har sin Grund i Almuens Mangel paa Omdømme, eller fordi de med fuld Ret ere æggede dertil ved de nuværende Magthaveres Tyranni. Jeg drister mig ikke til at afgøre Sagen; men det veed jeg, at dersom de ikke holde op med at søge deres egne private Fordele og isteden give sig til at tænke paa det almene Bedste, saa vil Følgen blive, at den retfærdige Gud, alles uvildige Dommer, føjer endnu haardere Plager til dem, vi allerede have prøvet. Dette skriver jeg til dig, kære Hans, fordi jeg tilfulde kender din Retskaffenhed, som jeg derfor ikke tvivler om vil holde mig det til Gode, om jeg henreven af mit Sinds Heftighed har begaaet den Uklogskab, at plapre ud med et og andet. Lev vel. Skrevet i Helsingør den 30 September Aar 1523 efter Guds Byrd.

---

[1]) ɔ: „ærlige og velbyrdige Mænd".

II.

Povl Helgesen til Kannik Peder Iversen. 3 November 1524.

I Begyndelsen af Frederik I's Regering følte de katolske Prælater sig styrkede i deres Stilling ved de Bestemmelser, Kongens Haandfæstning indeholdt mod »Kætteriet« (jævnf. S. 119 Anm. 2). Desuden forpligtigede Rigsraadet og en Del af Adelen sig ved et Brev af 28 Juni 1524 til, overensstemmende med Kongens Haandfæstning, at sørge for Afstraffelsen af dem, der aabenbart eller hemmelig holdt med Luther, og de udstrakte Haandfæstningens Bestemmelser til ogsaa at gælde et Forbud mod Salget (og Læsningen) af Luthers Bøger. Under disse Forhold blev Povl Helgesen udsat for Angreb og Mistanke, fordi han i Begyndelsen havde givet Luther Medhold i et og andet. I den Anledning skrev han i November 1524 nedenstaaende Brev til en Kannik i Lund, Mester Peder Iversen, en Mand, der ogsaa efter 1536 fremtræder som Forsvarer af Katolicismen og som har forfattet en kort Krønike, der omfatter Aarene fra 1274 til 1497 og hvori især Forholdene i Lund omtales. Han døde som Kannik i Lund 1562.

Brevet til Peder Iversen er holdt i en meget skarp Tone; Peder Iversen havde nemlig beskyldt Lektor Povl for Kætteri, og det giver denne Anledning til at udtale sig om sit Forhold til Luther. Til Sammenligning anføres nogle Ytringer af Lektor Povl fra Aaret 1526 i den Tilskrift til Rigsraad Oluf Nielsen Rosenkrantz til Vallø, hvormed Lektor Povl indledede sin Bearbejdelse af Luthers Bedebog:

»Jeg haver vel spurgt, kære Hr. Oluf, at jeg er forklaget hos eder, at jeg skulde en Stund anderledes prædike, end jeg nu gør, det er, at jeg da prædiket med Luther og nu imod. Men dersom jeg havde nogen Tid været af Luthers Mening, da vilde jeg takke Gud, at han havde mig forløst af den Djævels-Snare; der har da hægtet til en Tid dem, som ere visere, end jeg nogen Tid bliver. Dog jeg

ikke kendes mig nogen Tid være besvoren enten med Luther eller nogen af hans Tilhængere. Saa meget, som jeg nogen Tid gav Magt af Luthers Bøger, det giver jeg endnu Magt, ikke fordi at Luther saa skriver, men at jeg læste det samme udi Hieronymi[1] og Bernhardi[2] Bøger og i Birgittæ Aabenbarelser[3], som er om Gerrighed, Hovmod og Ukyskhed og andre grove og store Synder . . . . . Men der findes da ingen større Løgn end den, som Luther haver talt og skrevet mod Kirkens Sakrament, Magt, Ære, Lydelse, Guds Helgen og korteligen mod al Ære og Dyd . . . . . Det siges mig ogsaa paa, at jeg ikke bliver hos Skriften; men er det saa, at jeg nogen Tid træder fra hende vitterlige eller fortrædelige, give det Gud, at mig overgaar Guds Plage, alle Mænd til Aasyn . . . Thi beder jeg eder, kære Hr. Oluf, at I gerne læse denne Bog, ikke for Luthers Skyld eller hans Lærdom, som findes her ikke udi, men for Jesu Kristi Lærdoms Skyld og den hellige Skrifts tillige med hellige Mænds Vidnesbyrd«.

Brevet til Peder Iversen kendes kun af temlig sene Afskrifter. Her er i det hele taget benyttet Rørdams Udgave i »Historiske Kildeskrifter« I. Store Brudstykker af Brevet ere tidligere oversatte i Engelstofts Levnedsbeskrivelse af Paulus Eliæ (Nyt hist. Tidskr. II S. 110—114)

Til værdige Herre Peder Iversøn, Mester i de gode Videnskaber og Kannik i Lund, sender Karmeliterbroder Paulus Heliæ sin Hilsen.

Ikke noksom kan jeg undre mig over, bedste Peder,

---

[1]) Bekendt Kirkefader, død o. 420.

[2]) Den hellige Bernhard af Clairvaux († 1153), der bragte den da nylig stiftede Cistertienserorden til sin højeste Anseelse.

[3]) Den hellige Birgitte fra Sverig († 1373), Stifterinde af Birgittinernes Munke- og Nonneorden (Maribo, Mariager), ivrede i sine Aabenbaringer (*revelationes*) stærkt mod Tidens Ugudelighed. Det var Steder heraf, der af Povl Helgesen og andre udlagdes om Kristiern II.

at du saa rænkefuldt udbreder Bagvaskelser mod mig, hvem du dog hverken har set eller hørt, uden at tage Hensyn til vor fælles Bekendelse og Fødestavn, siden du, der selv baade er Kristen og Hallænder, forfølger mig, der ogsaa er Kristen og Hallænder, og det med saa bittert et Had, at det ikke har været dig nok at udslynge alskens Skældsord mod mig, men at du endogsaa har tilføjet Beskyldningen for Kætteri, det vil sige for Gudsbespottelse, skønt jeg dog aldrig har udtalt nogen nedsættende Dom om dig, men af og til rost dig, fordi jeg altid har haft høje Tanker om din Lærdom, og det har du endogsaa nylig gjort, medmindre de bedrage mig, hos hvem du staar i høj Gunst. Men hvorfor forfølger du mig da? Fordi jeg, som du siger, støtter og forsvarer det lutherske Parti. Ja det har Hr. Adser[1] bildt dig ind, kan jeg tænke, skønt jeg dog ogsaa mange Gange har rost ham og aldrig fornærmet ham med et eneste Ord, da jeg altid efter Evne har stræbt at udbrede Kristi Evangelium. Vel er det sandt, at jeg i høj Grad billiger noget af det, som Luther har benyttet, men som er for godt til at kaldes luthersk; men paa den anden Side er der adskilligt, som i Sandhed er luthersk, det vil sige kættersk, og stridende mod al Fornuft, og det afskyr jeg saa stærkt, at ingen kan afsky det mere. Og selv om jeg nok saa meget begunstigede denne saa ugudelige Sekt, vilde min Hjælp dog lidet kunne hjælpe den. Jeg har ganske vist i sin Tid læst nogle af hans Lærdomme; men det var før, end den nuværende afsindige Skrivefrækhed begyndte at rase. Nu er det derimod ikke tilladt, efter at Pavens Brev, der forbyder dette, er ud-

[1]) ɔ: Adser Pedersen, Kantor ved Lunde Domkirke, en ivrig Forsvarer af den katolske Tro, hvilket han især senere viste under Lunde Kapitels Kamp med Reformatorerne i Malmø.

gaaet. Og selv om det var nok saa meget tilladt, har jeg dog slet ingen Tid dertil paa Grund af det offentlige Embede, som jeg beklæder, og Beskæftigelsen med mine Studier[1]. Hvis derfor nogen fører ubesindig Lære, stolende enten paa min Billigelse eller paa det Forsvar og den Hjælp, han venter sig af mig, saa maa han gøre det paa sit eget Ansvar. Jeg har aldrig tilskyndet til og vil aldrig tilskynde til nogen stridig Lære. Lige saa vist, som jeg ikke vil paatage mig Skylden for andres Utugt, Tyverier, Kirkeran, Skøgelevned, Voldsfærd og den Slags Laster, vil jeg for evige Tider ingen Lod eller Del have i andres Vildfarelser. Dog vil jeg med disse Ord ikke have sagt, at nogen af mine har faret vild, før jeg faar sat mig ind i den Sag, hvorom Striden drejer sig; dette skal kun tjene til et Eksempel. Og efterdi jeg nu, da jeg er saa stærkt optagen, ikke har Tid til med mange Grunde at forsvare mig mod denne uretfærdige Beskyldning, vil jeg, ligesom for at danne Centoner[3], i dette Brev indskyde

---

[1]) Leo X's Pavebulle, hvorved Luthers Skrifter fordømtes, var udstedt i Sommeren 1520; men Kristiern II havde forbudt Universitetet at udtale nogen Fordømmelse af Luthers Lære. Anderledes stillede Sagen sig derimod efter Rigsraadets og Adelens Brev af 28 Juni 1524 (S. 195). Dette nye Forbud begrundedes med, at Kristiern II skulde have ladet prente nogle tusinde kætterske Bøger paa dansk Maal for at sende dem ind i Riget. — Povl Helgesen var netop i Aaret 1524 i Færd med at oversætte eller bearbejde Luthers „Bedebog", hvori dog intet „kættersk" findes, ɔ: ingen Udfald mod Pavedømmet eller den katolske Kirkelære. Under de forandrede Forhold maatte Povl Helgesen da opgive dette Arbejde, og Bogen udkom først 1526 under andre Tidsforhold (jævnf. S. 6 og S. 195). For øvrigt beskæftigede Lektor Povl sig ogsaa i dette Aar med sine historiske Krøniker (S. 13 ff.)

[2]) Vel nærmest Lærlinge fra Karmeliterkollegiet; jævnfør ovenfor S. 64—65.

[3]) Centoner, egentlig brogede Lapper, kaldtes i den klassiske

nogle Brudstykker af andre Breve, hvori jeg tidligere har søgt at undskylde mig hos visse Folk, der vare altfor mistænksomme, skønt jeg ikke har naaet mit Maal hos dem alle. Men dersom du efter at have læst disse Brudstykker og vejet dem paa Billighedens Vægtskaal endnu vedbliver med at kalde mig Kætter, saa skal du i Sandhed faa at føle, i hvor høj en Grad et saa løgnagtigt Tilnavn vil opirre mig; thi da vil jeg i min retfærdige Harme have Ret til at forsvare mig mod denne uretfærdige Beskyldning, om det saa end er med hele Vognlæs af Skældsord. Og for ikke længere at opholde dig, saa hør nu her, hvad jeg vil anføre:

»Engang, da Kong Kristiern, som alle let kunne blive enige om var den første blandt alle Tyranner og som den Gang havde hele Magten i sin Haand, alvorligen adspurgte mig om, hvad jeg mente om Luther eller Luthers Lærdomme, da gav jeg ham følgende Svar: »Hvad Luther skriver om Sæderne[1], er cynisk[2], fordi han synes at udøse sin Galde mod alles Sæder uden Forskel; desuden er det ikke min Sag at fælde Dom om andres Sæder, da den ene Tjener ikke kan være den andens Dommer, hvorfor Paulus ogsaa siger: Enhver skal bære sin egen Byrde. Men hvad samme Luther skriver mod den kirkelige Gudsfrygt, Romerpaven og Kirkens vedtagne Gudsdyrkelse, det anser jeg for saa kættersk, at det ikke kan være mere kættersk«. Paa Grund af dette Svar og min Fritalenhed ved mange Lejligheder[3] blev samme Tyran, som

---

Literatur Digte, der vare sammensatte af Brudstykker fra andre Værker. Digteren Martial havde saaledes under denne Titel forfattet et Bryllupsdigt af lutter vergilske Verslinier.

[1]) ɔ: om Gejstlighedens Sæder og Livsvandel.

[2]) ɔ: hensynsløst.

[3]) Jævnfør Skibykrøniken S. 117 og Indledningen S. 5. Ogsaa

fra tidligere Tid af havde været mig venligsindet, min dødelige Fjende, saa at jeg af Frygt for mit Liv flygtede over til Jylland, hvor jeg forblev, indtil Frafaldet fra samme indtraadte. Nævn mig, om du kan, blandt alle dem, der i højtravende Talemaader skryde af[1], at de have udrettet det hele, blot en eneste, der i Tale som i Skrift med saa stor Frimodighed har modsat sig hans Voldsfærd, som jeg har gjort. Der er dog ogsaa mange, som anerkende den Gavn, jeg derved har gjort, og saavel have vist som endnu vise mig stor Taknemmelighed; af de utaknemmelige vil jeg derimod intet modtage; thi jeg attraar intet, og mit Ønske gaar blot ud paa, at de ville ophøre med at gengælde godt med ondt«. Desuden udtrykker jeg mig i et Forsvarsbrev om samme Sag paa samme Maade som ovenfor til den Herre Biskoppen af Roskilde[2].

Desuden beskyldtes jeg af visse Folk for at udtale Fordømmelsesdomme over Gejstlighedens Rigdomme, og dem har jeg givet følgende Svar:

---

den hellige Birgittes Spaadom om „den sjette Konge“ i Sverig (efter Magnus Smek), der skulde blive fordreven for sit Tyrannis Skyld, skal Povl Helgesen paa Kong Kristierns Spørgsmaal have udlagt om denne. Uden dog at nævne sig selv sigter Lektor Povl hertil i sit Svar til Hans Mikkelsen: „Mange af de Profetier, som støtte paa (ɔ: sigte til) Kong Kristierns Tid, ere og fuldkommen (ɔ: gaaet i Opfyldelse), hvilket han dog ikke troede, der det hannum sagdes, og særdeles den Profeti om de seks Konger, af hvilke han uden Tvivl var den sjette“.

[1]) *ampullas projiciunt*, et Udtryk, hentet fra Horats (ars poetica 97).

[2]) *ut supra ad Dominum Roschildensem.* Dette Udtryk kunde af en samtidig Læser næppe forstaas om andre end om selve Biskoppen, altsaa Lage Urne, til hvem saaledes det ovenanførte Stykke maa have været skrevet. Den anden, til hvem Lektor Povl har skrevet om samme Sag, synes efter følgende at være den i det foregaaende Brev omtalte Hr. Hans Lavridsen i Roskilde.

»Man bebrejder mig, at jeg udtaler Fordømmelsesdomme over gejstlige Personers Rigdomme og over Størstedelen af deres gejstlige Forleninger, som de kalde det. Men selv om jeg gjorde det, hvilket jeg i Sandhed ikke gør, saa vilde det dog ikke være mig, der var Ophavsmand til dette Bulder; thi det er de hellige Fædres Lære, ikke min. Jeg indrømmer, at jeg fordømmer visse gejstlige Personers Rigdomme og magelige Dage, men det er de slettes. Eller mon da den virkelig [kan siges at gøre Uret [1]], der udtaler en Fordømmelsesdom og en Forbandelse over visse Præsters Rigdomme, som de have skaffet sig ved Retstrætter, ved Svig, ved Gunst og Gaver, ved Handelsforetagender og bedragerisk Færd af forskellig Art, og som de, efter at de have erhvervet sig dem ved onde Kunster, igen sætte over Styr paa den allerværste Maade ved yppigt Levned, forfængelig Tant, Lystighed, Pomp og Pragt, Elskovshandler og utallige andre lignende Ting, saaledes som jeg nærmere har omtalt i Brevet til Mester Morten Børup« [2].

Dette har jeg ordret skrevet til en Mand, som falskelig anklagede mig for at have udtalt en Fordømmelsesdom over Rigdomme hos gejstlige Personer. Overvej du nu imidlertid, om der her er noget, der endog blot en Fingersbred afviger fra de hellige Skrifter eller Fædre, fra Kirkeforsamlingernes Bestemmelser eller Kirkeretten. Ligeledes har jeg skrevet til en anden paa samme Maade som ovenfor i Mester Hans Lavridsens Brev [3].

---

[1]) Et Par Ord synes udfaldne i den latinske Tekst.

[2]) Den bekendte Rektor i Aarhus, hvis Skolevirksomhed roses saa stærkt af Samtiden og som havde haft stor Indflydelse paa flere af de Mænd, som senere sluttede sig til Reformationen.

[3]) *in epistola Magistri Joannis Laurentii.* Vistnok blot et

Men dersom disse Beviser ikke ere dig nok, vil jeg endnu af Klageposterne mod Kong Kristiern først og fremmest anføre, hvad jeg nylig efter Opfordring af en Biskop i Romerkirken har gengivet paa det latinske Maal, og som lyder saaledes:

»Kong Kristiern har altsaa til Fortørnelse for den almægtige Gud og mange enfoldige Undersaatter til aabenbar Forargelse og fordærvelig Vildfarelse ladet hidkalde til sin kongelige Stad København aabenbare og af Kirken fordømte Kættere, som vare faldne fra den hellige Kristentro og ved deres ugudelige Lære rystede den katolske Tro i dens Grundvold. Og disse have ogsaa i Tillid til fornævnte Konges voldsomme Regimente med stor Frækhed og Letsindighed raadet til Frafald fra Romerkirken, som de stadigvæk plejede at kalde Satans Sæde og Antikristens Rige, men som i Trossager er hele Verdens og især alle Kristnes sande Moder og Herskerinde, og som baade vi og vore Forfædre med from Gudhengivenhed og gudhengiven Fromhed hidtil vare undergivne i alt det, som angaar Troen, og i alle den kristne Religions Anliggender, og som ogsaa vi og vore Efterkommere baade bør og ville lyde med Ærefrygt, som det sømmer sig gode og oprigtige Kristne«.

Dette er ordret [1]. Men da dette ikke forekom mig at være nok i Forhold til Sagens Grulighed, tilføjede jeg i den senere Bearbejdelse som Toppunktet

---

unøjagtigt Udtryk for: i Brevet til M. Hans Lavridsen; thi et Brev fra denne omtales jo slet ikke i det foregaaende; jævnfør S. 200 Anm. 2.

[1]) Jævnfør Skibykrøniken S. 73—74 Linie 1, hvor det samme Stykke findes, dog med et Par meget ubetydelige Forandringer i Udtrykkene. Et tilsvarende Stykke findes ogsaa i Indledningen til Frederik I's Haandfæstning, hvoraf dette kun er en friere Oversættelse, med et Par enkelte Indskud.

foruden det, der stod paa Modersmaalet, følgende Stykke:

»Følgen heraf blev ogsaa, at han ikke ansaa Kirkens Mænd for værdige til nogen Hæder, at han endogsaa foragtede Kirkens hellige Love, Fædrenes Bestemmelser og de gejstlige Personers Skikke, som den første Kirkes ældste og helligste Fædre jo ifølge den Helligaands Bemyndigelse have overleveret til os, og at han ligeledes var en Modstander af de hellige Løfter, der vare aflagte til Gud, og i den Grad mente, at der ingen Forskel var paa helligt og vanhelligt, men holdt alt for vanhelligt, og derfor skaanedes under hans tyranniske Herredømme heller ikke det hellige mere end det vanhellige [1]«.

Mon ikke ved disse Ord ligesom i kort Begreb alle de Ugudeligheder, som Luther har begaaet i Skrift eller Tale, fordømmes og sættes paa det sorte Brædt? Og disse Klageposter ere nu afskrevne i mere end 50 Eksemplarer og læses af alle Biskopperne, og dog vil man med Vold og Magt gøre mig til en Lutheraner. Men jeg vil heller ikke undslaa mig ved at anføre dig endnu et Vidne. Da Kong Kristiern blev fordreven fra sit Rige, udgav jeg efter Opfordring af nogle højtstaaende Mænd paa vort danske Maal Forklaring over det Brev, hvori Rigets Øvrighed anførte Grundene til Frafaldet, og det vidtløftigt nok. Desuden har jeg ogsaa i samme Forklaringer indskudt et vidtløftigt Stykke om den Voldsomhed, der var udøvet mod jert Kapitel, som det kaldes [2]. Mon jeg da nogensinde vilde

---

[1]) Findes ovenfor i Skibykrøniken S. 74 umiddelbart efter det foregaaende Stykke; derimod fattes det i Indledningen til Frederik I's Haandfæstning.

[2]) Jævnfør Skibykrøn ken S. 78 ff, hvor Stykket om Lunde Kapitels Trængsler findes. Dette findes ligeledes (om end noget kortere) i Indledningen til Frederik I's Haandfæstning;

have skrevet disse Ting, der staa i fuldstændig Modstrid til Luthers Skrifter og Ord, dersom jeg i saa høj Grad havde været gunstig stemt mod det lutherske Parti, som man foregiver? Disse Stykker har jeg skrevet udelukkende af Medlidenhed med de fortrykte, uden nogetsomhelst Haab om personlig Fordel, fordi jeg altid af hele mit Hjerte og næsten af en tvingende Nødvendighed har næret Afsky for Ugudelighed og Tyranni. Hvad tror du jeg vilde have gjort, dersom jeg havde tragtet efter en stor Besiddelse og et fedt Præste-Embede, efter visse Folks Eksempel, som gøre hvad det skal være, naar de blot derved kunne sammenskrabe sig en Smule Gevinst, hvor de saa end faa den fra. Dersom du vidste, min kjære Peder, fra hvilken Grund og fra hvilke Ophavsmænd hin Opdigtelse om mig har sit Udspring, saa tvivler jeg ikke om, at du vilde tænke anderledes om Povl, end du gør, og maaske endog (hvis der blot er mindste Forstand i dig) med stor Iver tage mig i Forsvar mod den uretfærdige Beskyldning. Der er dem, som intet andet ønske, end at de grundigere Studier rent maatte udslukkes, om hvilke de tro, at de ved min Nattevaagen og ved mine Bestræbelser ere blevne fremhjulpne i nogle af Danmarks

---

maaske menes ogsaa Stykket S. 80 om Lunde Ærkebiskop, hvortil intet tilsvarende findes i Haandfæstningen. Ved det Brev, hvori „Rigets Øvrighed“ (*regni magistratus*) anførte Grundene til Frafaldet, menes vistnok det første, af de jydske Raader i Viborg d. 21 December 1522 udstedte aabne Brev, hvori de „gøre alle vitterligt“, at de ikke længere ville finde sig i det bestaaende Regimente, men have givet Mogens Munk Fuldmagt til at underhandle med Hertug Frederik. Heri fattes Omtalen af Lunde Kirkes Trængsler. Det er klart nok, at der er en Forbindelse mellem Povl Helgesens Forklaring paa Dansk og Indledningen til Haandfæstningen samt de senere latinske Bearbejdelser; men om han ligefrem skulde være Forfatter til Haandfæstningens Indledning, saaledes som man har ment, er dog vel tvivlsomt.

Skoler, skønt de dog heri tage fejl. Forsøgt det har jeg vel efter Evne, men kun lidet har jeg kunnet udrette saa vel paa Grund af mine egne svage Kræfter som fornemmelig for nogle taabelige Oldinges Skyld, som uafladelig raabe mod Videnskabens Mæcener[1] og i den Grad buldre mod Gudsfrygtens Studier, at de hellere ville, at Barbariet skal herske til evig Tid, end at de selv, som fordum ere holdte fra Rabbinere og Lærere, skulle miste endog nok saa lidt af deres Anseelse. De indse ikke, at det vidner om Misundelse og ikke om Gudfrygtighed, at hade de Videnskaber, de ikke kende. Med fyndige Grunde behandle de ej heller nogetsomhelst; men udrustede alene med Rænker og Kneb, drevne af Raseri og Afsind, udraabe de den for Kætter, som i Skoler fortolker enten Kristus eller Paulus eller Petrus. Jeg ærer hos alle Gudsfrygten og Autoriteten; Standsværdigheden anerkender jeg endogsaa hos de slette; men Ugudelighed, Tyranni, Opblæsthed og Gerrighed forbander jeg og vil jeg stedse forbande, »selv om Codrus brister af Misundelse[2]«. Ikke at jeg gør det i Flæng, uden Forskel[3], men kun naar Tid, Sted og Lejlighed fordrer det; dog nævner jeg aldrig nogen ved Navn, men taler kun i al Almindelighed, hvorved ingen føler sig truffen uden den skyldige. Jeg besværger dig derfor, at du ikke forfølger mig med dine sælsomme Benævnelser. Rettroende er jeg, ikke Kætter. Paulus kalder jeg mig, ikke Lutheraner. Men dersom du vedbliver at gøre, hvad du har gjort og ikke

---

1) Jævnfør Skibykrøniken S. 65 øverst og S. 66. „Karmeliterbrødrene“ maa altsaa dog allerede paa denne Tid (1524) have givet Anledning til Mistanke hos de gammeldags Katolikker, om de end ikke endnu kunde kaldes „frafaldne“.

2) *etiamsi rumpantur ilia Codro*, Hentydning til et Sted i et af den latinske Digter Vergils Digte.

3) Her følges Læsemaaden: *passim*.

ved at vise Hensynsfuldhed mod mig bøder paa det Vanry, du har bragt mig i, saa vil du, selv om jeg tier stille og holder mig tilbage, dog af andre, der endnu staa i deres Ungdoms Kraft, faa en Medfart, som du fortjener. Men andre Hyklere, som I have taget med i eders Selskab, skal jeg selv afmale med de rette Farver, og jeg vil ikke finde mig i, at deres ugudelige Snakkesalighed forbliver ustraffet, naar jeg faar at vide, hvad de selv have taget sig for i eders Broderskab. Thi i høj Grad beklager jeg Troens Skæbne, naar den skal støtte sig til saadanne Forsvarere. Vogt du dig imidlertid for, at du ikke udslettes af de lærdes Tal, hvor du er indskreven. Jeg har unge Mennesker, der sætte stor Pris paa mig; de ville ikke taale, at min Klædning uden videre sønderrives, endsige da mit Rygte eller mit Navn [1]. Lev vel og bed til Gud for mig. Skrevet i Skelskør paa den tredje Dag i November Maaned i Herrens Aar 1524.

---

[1]) Her sigtes aabenbart til hans Lærlinge fra Karmeliterkollegiet.

NAVNEREGISTER.

De med Kursiv trykte Tal angive Steder, hvor der gives fyldigere Oplysninger om vedkommende Person eller Sted.

Aabo, Finland, 44, 83.
Aagaard Hovedg., Vendsyssel, 174.
Aahus, Aaus (áros), By og Slot ved Helge-Aaens Munding, 78 ff, 102 ff, 104.
Aalborg, 33, 46, 48, 111.
Aarhus, 13, 29 ff, 63 ff, 72, 84, 88, 92 ff, 126, 201. — Biskopper 5, 15, 28, 29, 31, 160. Domkapitel 28, 29. Sortebrødre Kloster 84.
Abel, Konge, 21.
Absalon, Biskop, 168.
Adolf, Greve af Holst. og Hert. af Slesvig, 23.
—, Hert. af Gottorp, 140.
Adser, Kantor i Lund, se Pedersen.
Agnes, Erik Plovpennings Datter, 21.
Akershus ved Oslo, 40, 77, 99 ff, 143, 144, 178.
Albertsen, Peder, Prof. v. Universitetet, 27, 62.
Albrecht, Konge af Sverig, 22.
— d. ældre, Hertug af Meklenburg, 22—23.
Albrecht af Brandenburg, Hertug af Preussen, *115* ff.
Alexander VI (Borgia), Pave, 43.
Alfsen, Knud (Tre Roser), norsk Rigsraad, 32, *39* ff, 47, 50, 68.
Als, 146
Amalongus Amalongi, Retslærd, 57.
Amsterdam, 126.
Anders, Skriver (Rentemester), 32 ff.
Andersen, Herman, Afladskræmmer, 43 ff. —, Jens (Beldenak), Bisk. i Fyn, 34, 42 ff, *57—60*, *77—78*, 81, *148*. —, Lambert, Kannik, Kaperhøvding, 46. —, Lavrids, Official i Roskilde, 153.
Andor, Bisk. i Bergen, 83.
Andvorskov Kloster ved Slagelse, 37, 131.
Anna, Fred. I's første Gemalinde, 35. — Mortensdatter, Peder Laurenssens Hustru, 121.
Aqvino, se Thomas.
Arcimboldus, Johannes An-

gelus, pavelig Legat, 3, 55, 57, 59, 60, 69. —, Antonellus, Borger i Milano, *60*.
Aristoteles's Filosofi, 66.
Arresø, 81.
Asdal Hovedg., Vendsyssel, 161.
Assens Karmeliterkloster, 6, 53, 120, 121.
Asserbo, 41—42.
Augsburg, 134, 150.
Avignon, Pavernes Sæde, 22.
Axelsøn, Iver, se Thott.

Baad, Knud Knudsen, norsk Rigsraad, *83*.
Bager, Rasmus, Raadm. i København, 136
Bamberg, 135.
Banèr, Sigrid, 85
Banner, Erik Eriksen, 98, 155, 159, *161*.
Barby, Andreas, kgl. Kansler, 14.
Barton (Bartun), Anders, Søkriger, *45* ff. — Robert, Købm. i Edingburg, 45 ff.
Basel, Kirkeforsamling, 29.
Beldenak se Andersen.
Benediktiner-Ordenen, 26.
Bengt, Søn af Folke Jarl, 20.
Bengtsøn, Jens, se Oxenstjerna
Bergen i Norge, 52, 82, 83, 99. — Bergenhus, 82 — Bisper. 83.
Bergen, Anders, norsk Rigsr. 40.
Bernhard af Clairvaux, 196
Bille (Bilde), Anders, Rigsr. 139, 182, 184. —, Hans, Rigsr. 139. —, Klavs, Rigsr., *103*, 104, 143., —, Mogens, Rigsr., 165. —, Ove, Biskop, 5, 15, 148, 160. —, Torben, Lensm. paa Vordingb. 49. —, Torben, Ærkebisk., 152, 178.
Birger (Byrge), Jarl, 20, 21. — Magnussen, K. i Sverig, 21. — Gunnarsen (Byrge), Ærkebiskop i Lund, 33, 59, *60*, 70, 79, 80.
Birgitte, d. hell., 196, 200; hendes Orden: 196. — Hansdatter, Klavs Mort. Tøndebinders Moder, 121.
Bistrup (Biskopstorp) ved Roskilde, 129, 166, 183, 189.
Bjørn, Bjørn Andersen, 40. — Johan Bjørnsen, 172.
Blekingen, 98, 102, 109.
Bogbinder, Ambrosius, Borgmester i Københ. *136*, 138, 178. —, Hans, Borgm. i Københ. 136.
Bogesund i Vestergøtland, 68.
Bohus (Bahus) Slot, 77, 83, 103, 143. — Len, jfr. Vigen.
Bondekrigen i Tyskland, 108 ff.
Bordesholm, Forlig i, 92.
Borgholm, Øland, 25, 101.
Borgia, Familien, 44.
Bornholm, 49, 59—60, 70, 78.
Borreby ved Skelskør, 64, 170.
Bothwell, skotsk Lord, 142.
Brabant (Nederlandene), 95.
Brandenburg, 34 ff, 116, 151.
Bremen, 96, 180. — Ærkebiskopper, 30, 36.
Brostrup, Jens, Ærkebisk. i Lund, 26, 29, 33.
Bryssel, 50.
Bunketofte (Brunketofte) Lund, Skaane, 107, 108.
Burgund, 50.
Bustrup i Salling, 102, 152.
Bødker, Oluf, Borg. i Malmø, 121.
Bøhmen, bøhmisk Kætteri, 36, 86.

Bølle, Ejler Madsen, Biskop i Aarhus, 29, 31. —, Mads, Rigsraad, 139.
Børglum Kloster, 173.
Børup, Morten, Rektor i Aarhus, 201.

C jævnf. K.
Cambray, Fred i, 134.
Cecilie, Knud d. helliges Datt., 20. —, Gustav Vasas Moder, 85.
Cistercienser-Ordenen, 62, 70, 75.
Clairvaux, Kloster i Frankr. 196.
Cypern, Ø, 20.
Cølestin, Pave, 34.

Daa, Jesper, 141.
Dalby Kloster i Skaane, 47.
Daljunkeren, 142.
Damsgaard paa Mors, 84.
Dan, Sagnkonge, 11.
Danzig, 24, 177.
Davids Psalmer, 126.
Davidsen, Peder (Skotte), Prof. v. Universit. 27, 33, 65 ff.
Delmenhorst, 30.
Didrik den lykkelige af Oldenb., Kr. I's Fader, 23.
Ditmarskertoget, 36—37.
Dominikanerordenen, 66.
Dorothea, Kristoff. af Bajerns og Kr. I's Dronn. 23, 31—32, 33, 48, 61, 154. —, Frederik I's Datter, 115 ff. —, Hans Tavsens Hustru, 112.
Dragør, 163, 180, 186.
Draksholm, 169.
Dronningholm ved Arresø, 81.
Due, Bonde, 173.
Dyre, Mette Iversdatter, 32, 39—40.
Dyveke (Columba, Tovelille), 2, 5, 51, 52, *54—56*, 62, 82, 86.

Ejler, se Bølle.
Elias (Helias), Profet, 2.
Elisabeth, Kong Hanses Datt., Kurfyrstinde af Brandenb., 34, 35, 151. — (Isabella), Kr. II's Dron. *50—52*, 53, 57, 88, 94. — af Brunsvig, Grevinde af Holsten, 23. — Pedersdatt., Frans Vormordsens Hustru, 128.
Ellinge (Løvenborg), 49.
Engelbert, Borger i Vejle, 101.
Engelbrechtsen, Olaf, Ærkeb. i Norge, 99, 108.
England, 44 ff, 47, 97.
Erasmus Rotterdam, 4 ff, 8—10, 28, 66, 71, 171, 187.
Erik Ejegod, 19—21. — Plovpenning, 21. — Glipping, 21. — af Pommern, 22, 29, 39, 168. — d. hellige, K. i Sverig, 21. — Knudsen, K. i Sverig, 21. — Læspe, K. i Sverig, 21. — Magnussen, Hertug i Sverig, 21—22. — Knudsen (Tre Roser), 40.
Ernst, Hertug af Sachsen, 26.
Esbern (Stigsen), Kannik i Viborg, 111. — Esbernsen, Hans (Johannes), 111.
Eskær i Salling, 98.
Estrid, Knud d. stores Søster, 19.
Eufemia, Søster til Magnus Smek, 22—23.

Faaborg, Hans, Slotskriver, *54—56*.
Falsterbo, 167.
Fejdeskrifter mod Kristiern

II, 14, 67, 71, *72—91*, 193, *202—4*.
Ferdinand d. katolske, K. af Spanien, 51. —, Ærkehertug af Østrig, 97.
Filip I af Kastilien, 50 ff.
Finland, 75, 83, 101, 108.
Flakkebjerg (Vester) Herred, 64.
Flandern, 20.
Florents, 45, 109, 134.
Flowden, Slag ved, 23.
Flyginge (Flyinge), Skaane, 59.
Folke, Jarl i Sverig, 20.
Frankrig, 134, 141.
Frans I, Konge af Frankrig, 134.
Frederik I, 1, 6—8, 12 ff, 14, 23, 28, 35, 36, 41 ff, 45, 50, 52, 57, 60, 61, 64, 71, 72 ff, 81, 84, 85, 90, 91, 92, *93—99*, 102, 104 ff, 108, 109, 110, *113—22*, 124, 130, 131, 134 ff, 138, 140, 142, 146—51, *153—60*, 161, 166, 183, 187, 190, 191—92, 195, 202—4. — Fred. III, tyskrom. Kejser, 30, 36. —, Fred. I's Søn, 140. —, Pfalzgreve, 108. — Frederik II, 179..
Frederiksdal v. Fursøen, 168.
Fribyttere, se Sørøvere.
Fris, Anders, Kantor v. Frue Kirke, *110—11*. —, Johan, kgl. Kansler, 154 ff, 159.
Fursøen, 168.
Fyn, 92, 112, 172, 188—89.

Gabler, Mathias, Prof. v. Universit. 74.
Gad, Hemming, Bisk. i Linkøping, 74.
Galt, Peder Ebbesen, 189.
Geldern, 27.
Gendøbernes Sekt, *175* ff.
Gent, 172, 175.
Gerhard, Greve af Holsten, 21, 23. — af Oldenb., Krist. I's Brod., 23, 30, 180.
Giseler (Gitzil), Tile, Søkriger, *45*.
Giske, Norge, 40.
Gisselfeld, 96.
Gjordsen (Gørtze), Klavs, kgl. Kansler, 155.
Gjorslev, 169, 179.
Gjø (Gøje), Birgitte, 141, 165. —, Eskild, Marsk, 96. —, Henrik, Rigsraad, *96*, 114, 138. —, Mogens, Rigshofmester, 7, 9, 50, 92, 96, 102, *113* ff, 116 ff, 140, 141 ff, 148, 155, 159, *161*, 165, 173, 189. —, Sofie, g. m. Mog. Bille, 165.
Glimminge i Skaane, 44, 103, 104, 107.
Glob, Niels, Bisk. i Viborg, *34*. —, Anders, Mester, 34.
Godov, Elline, 96.
Gothus, Johannes Magnus, Ærkebisk. i Upsala, 81.
Gottorp, 147, 157 ff.
Gregor IX, Pave, 34.
Gretziel ved Øster-Ems, 46.
Grevefejden, 9 ff, 14, 144, *176—89*.
Grønland, 45.
Guldsmed, Anders, Raadm. i Københ., 136. —, Peder, ligeledes, 137.
Gulland, 31, 98, 101, 108, 109.
Gunnar, Degn, 61.
Gunnarsen, se Birger.
Gustav (Eriksen Vasa), 7, 67, 81, 83, 85, *98 ff*, 102 ff, 142, 161, 188—89.
Gyldenstjerne, Anna, 173. —, Elisabeth, 173. —, Gyrild, 40.

—, Henrik Knudsen, Rigsr. 148. —, Knud Henriksen, Biskop i Odense, 112, *144—49*, 162, *187*. —, Knud Pedersen, Rigsraad, *55* ff. —, Kristine, Sten Stures Enke, 85. —, Mogens Henriksen, Rigsr., 144, 178, 185. —, Movrids Nielsen, Rigsr., 174.

Haderslev, 122.
Hakon V, K. af Norge, 22. — d. sjette, 22.
Halland, 1, 33, 189, 197. — Nørre H., 61.
Halmstad, 14, 29, 38, 189.
Hamar i Norge, 77, 83.
Hamborg, 46, 81, 174 ff.
Hammershus, Bornholm, 49, 60, 78 ff.
Han Herred, Jylland, 173.
Hans, Konge, 2, 12 ff, 15, 23, 26—27, *28—50*, 57 ff, 77, 79, 98, 101, 102, 114, 173. —, Kr. II's Søn, 88, 95. —, Fr. I's Søn, 36, 140. — (Johan), Junker, 83.
St. Hansbrødrenes Orden (Korsbrødre, Johanniter), 43, 131—32, 151.
Hansen, Jens, Mag., Provst i Viborg, 113. —, Jørgen (Skriver), Lensmand paa Bergenhus, *81—82*.
Hansestæderne (vendiske Stæder), 88, 96, 186, 188. Jfr. Lybeck.
Harald Hein, 20.
Haraldsborg v. Rosk. 183.
Hardeknud, 19.
Havdrup v. Rosk. 183.
Hedemarken, 77.
Heidersdorf (Hedenstrup), Reinvald v., Landsknægtoberst, 144.
Helene, d. hellige, Legenden om, 20.
Helge Aa i Skaane, 78, 102.
Helgesen, Povl (Paulus Heliæ, Helyæ, Eliæ, Heliesen, Hellissen, Vendekaabe), *1—16*, 19, 23, 25. 28 ff, 30, 36 ff. 41 ff, 48, 52, 53, 56, 58, *62—65*, 67, 71, 72 ff, 74, 76, 77, 80, 81, 85 86, 88, 93, 95, 99, 101, 102, 105, 108. 112, 113, 114, *116—17*, 124, 126 ff, 128, 129, *130*, *135*, 137, 140, 144, 147, 149, 152, *162* ff, 171, 173, 176, 180, 187, *190*, *191—206*.
Helligaandskirker og Klostre, se København og Malmø.
Helsingborg, 48, 59, 102, 104, 106.
Helsingør, 42, 51—52, 146, 194. — Karmeliterkloster (Vor Frue Kl., Hospital), 2 ff, 8, 34—35, 42, 54, 62.
Helvig, Datter af Gerhard I, g. m. Magnus Ladelaas, 21. — af Holsten, Krist. I's Moder, 23.
Henrik, Hertug af Meklenborg, 22—23. —, Greve af Holst. 23. — d. VII af Engl. 97.
Henriksen, Hans, Kansler hos Ove Bilde, 15, 152, 165.
Herodes, 5, 117.
Herodias, 5, 117.
Hieronymus, Kirkefader, 196.
Hildesheim, 140.
Hjallese v. Odense, 189.
Hjortholm, Slot ved Fursøen, 168 ff, 185.
Hofmod (Homuth), Jørgen, Profos, 69.
Holkenhavn (Kogsbøl), 179.

Holland, 63, 82, 94, 142, 145, 158, 167 ff. Jfr. Nederlandene.
Holsten, 36, 58, 88, 147, 154, 157 ff, 175, 176, 179, 180, 188—89, 191. — Holstenernes Indflyd. i Danm. 9, 105, 114, 116, 118, 147, 157 ff.
Horats, lat. Digter, 200.
Horns Herred, Sælland, 165.
Humanistiske Studier, 3 ff, 6, 65—67.
Hussiterne se Bøhmen.
Hvid, Lars, Kannik, Sigbrits Sekretær, *113*. —, Peder, Kannik, 113.
Hvidkilde Hovedg. 141, 170.
Hvidøre Kongsgaard, 51, 180.
Hvitfeld, Arild, Historiker, 10, 15, 56, 84, 86, 90, 98, 107, 158, 165.
Høg, Niels, Ridd. *97—98*.
Høskuld, Bisk. i Stavanger, 83.

Ingeborg, Birger Jarls Hustru, 21. —, Hakon V's Datt., g. m. Hertug Erik, 22. —, Vald. Atterdags Datt., g. m. Henrik af Meklenb., 22. —, Datt. af Hert. Albr. af Meklenb. 23.
Ingrid, Knud den helliges Datter, 20. — Ulve, g. m. Magnus Manneskjold, 20.
Innocens VIII, Pave, 31.
Isabella, Dron. af Kastilien, 51. —, Kr. II's Dronn., se Elisabeth.
Island, 45, 108.
Italien, 134, 141, 152.
Ivan Vasiliewitsch, russisk Storfyrste, 35.
Iversen, Peder, Kannik i Lund, 6, 65, 73, 80, *195—206*.
Iversnæs (Vedelsborg), 148.

Jakob III, K. af Skotl. 23. — d. IV, K. af Skotl. 23. —, Mogens Gjøs Nar, 117.
Jens, Bisk. i Aarhus, se Lange.
Jepsen, Aage, se Sparre. —, Jens (Johan), se Ravensberg. —, Kønike, Domprovst i Roskilde, 152.
Jernskæg, Edele, Kong Hanses Frille, 49. —, Mikkel Andersen, 49.
Jerusalem, 20, 31, 45, 132.
Jerusalemsbrødre, 131; jfr. St. Hansbrødre.
Joakim, Markgreve af Brandenburg, 34—35. Jævnf. Rønnov.
Johan, Hertug af Bajern, Fader til Kristoff. af B. 22. — Joh. XIV, Gr. af Oldenb., 180.
Johanne af Kastilien, 51.
Johannes Magnus Gothus, Ærkebisp i Upsala, 81. —, Kansler hos Biskopp. i Viborg, 113.
Johanniterne, se St. Hansbrødre.
Jonsen, se Karl.
Judit (Jutta), Erik Plovpennings Datter, 21.
Julius II, Pave, 48.
Jylland, 5, 88, 92 ff, 102, 111 ff, 132, 133, 188—89, 200, 204.

Kaas, Mogens Thommesen til Damsgaard, 84.
Kalmar, 27, 101.
Kalundborg, 28, 61, 85, 91, 92.
Kalø, 161.
Karl V, tysk-romersk Kejser, 5, 20, 50 ff, 80, 97, 109, 134, 150, 166, 172, 174. — d. danske, Greve af Flandern, 19. —

Jonsen, Bisk. af Hamar, 77. — Knudsen, Konge af Sver. 23—26, 31, 40.
Karlstadt, Reformator, 74.
Karmel, Bjerg i Palæstina, 2.
Karmeliterordenen, 2 ff, 6, 34, 62, 117. — Karmeliterbrødre, 2, 53, *62—65*, 67, 113, 120, 125, 198, *205* ff. — Provincialmestre, 2, 6, 8, 62, 64. — Klostre, se Assens, Helsingør, Køge, Landskrone, Skelskør.
Karsborg (Karlsborg) i Bohus Len, 143.
Kathrine, Søster til Erik af Pommern, Moder til Kristoff. af Bajern, 22.
Kempe, Peder, Borgmest. i Københ. *137* ff. 150. —, Povl, Kansler hos Kr. II, 138, *150* ff, 177.
Kieler Omslag, 154.
Klageskrifter mod Krist. II, se Fejdeskr.
Klavsen, Niels, Bisk. i Aarhus, 29, 31.
Klement, Skipper, 46.
„Klipping, Kong", Kr. II's Øgenavn, 5. — Klippinge, 5, 90.
Kniphoff, Klavs, Kaperhøvd. *46*, 124. —, Valter, Købm. i København, 124.
Knud d. store, 19. — d. hellige, 19—20, 21. — Lavard, 20. — Eriksen, Konge i Sverig, 21.
Knudsen, Karl (Tre Roser), 40, 68. —, Knud, se Baad.
Kock, Hans, Borger i Københ. 45. —, Jørgen, Borg. i Københ. 45. —, Jørgen, Møntmester, Borgm. i Malmø, 45, 46, 122, *124* ff, 138, 177, 178, 180, 185.
Kogsbøl (Holkenhavn), 179.
Kokkedal Hovedg., Vendsyssel, 161.
Kolding, 155, 165.
Konghelle, 143.
Korsbrødre, se St. Hansbr.
Kortsen, Niels, Ærkedegn i Lund, 179.
Kostnitz, 80.
Krabbe, Erik, Rigsr., 152. —, Tyge, Rigsmarsk, *102—8*, 116, 152, 160, 170, 178, 181.
Kristian (Kristiern) I, 13, *23—28*, 30, 32, 36, 48, 65, 154, 180.
Kristian (Kristiern) II, 1, 3, 4—6, 7, 8, 9, 10, 12 ff, 14, 15, 28, 31, 33, 35, 38, 39, 40, 41, 42, 45, 46, 48—60, 62 - 63, *67—95*, 96, 109, 114, 116, *117*, 124, *134*, 136, 138 ff, *142—51*, 154 ff, 156, 158 ff, 161, 171, 175, 176 ff, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185. 186, 188, 190, 192, 193, 194, 196, 198, *199—204*.
Kristian III, 9, 14, 108, 122 140, 157, 158, 176, 179, 180, *189*
Kristian IV, 130, 178.
Kristian V, 130.
Kristiernsen, Anders, Dr., 2 ff, 6, 34, 62.
Kristine, Kong Hanses Dron., 26—27, 32, 38 ff, 47, 49, 58, 152. —, Biskop Joh. Ravenbergs „Hustru", 46.
Kristoffer af Bajern, 22—23, 30, 39, 99. —, Greve af Oldenb., 9, 106, 108, 138, 144, 167, *176*, *179*, *190*.
Krummedige, Henrik, 39.
Krumpen, Otto, 68. —, Styge, Bisk. i Børglum, 173.
Krænkerup (Hardenberg), Laaland, 114.

Kurk, Arvid, Bisk. i Aabo, 83.
København, 6, 7, 8, 9, 10, 13, 14, 27, 29, 42, 45, 51, 57, 60, 62, 64, 65, 69, 71, 73, 74, 85, 86, 88, 93, *95* ff, 108, 111, 112, 113, 115, 124, *132—40*, 142, 143, 145, 150, 156, 157, 160, 161 ff, 165 ff, 175, 176, 178, 180, 182, *185—86*, 187, 191, 202. — Universitetet, 2 ff, 6, 8, 14, 26, 27, 33, 57, 62, 64, 65 ff, 74, 122, 139, 198. — Frue Kirke, 8, 29, 110, 111, 122, 127, *135—40*, 164 ff, 185. — Kapitel, 33, 163. — Nikolaj Kirke, 10. — Helligaandskirken, 97. — Graabrødre Kl., 79. — Karmeliterkollegiet (Hvide Kl., Valkendorfs Koll.), 3, 5, *62* ff, 64, 117, 126, 198, 205, 206. — St. Jørgensgaard, 3, 5, 62, 117. — Højbro, 42. — Slottet, 5, 7, 42, 54, 59, 107, 116, 139, *168* ff, *170* ff, *185* ff, 188.
Køge, 183, 186. — Karmeliterkloster 8. — Gamle Køge, 183.
Køkkenfedt, Konrad, se Berman.
Køln Højskole, 27, 46, 65. — Kapitel, 180.
Kønike, se Jepsen.

Landsberg i Bajern, 45.
Landskrone, 64, 104, 106, 109, 167, 188. — Karmeliterkloster, 8, 53, 62, 64.
Lange, Jens Iversen, Bisk. i Aarhus, 28 ff.
Lauenburg, se Sachsen.
Lavrenssen, Peder, Lektor, 63 ff, 65, *120* ff, 124, *125—28*, 149, 177, 191, 192. —, Peder, Kannik i Viborg, 113.
Lavridsen, Hans, Kannik i Roskilde, 6, 94, 150, *191—94*, 200—2. — Jævnf. Lavrenssen.
Laxmand, Povl, Rigshofmester, 2 ff, 13, *40* ff, 43, 47, 49, 50.
Leo 10, Pave, 55, 74, 197 ff.
St. Libers Høj ved Lund, 188.
Lier i Brabant, 95.
Lindebjerg, Sogn i Nørre Halland, 61.
Linkøping, 74.
Lister Len i Norge, 108.
Liung (Lyng), Anders Jensen, Lektor, *63* ff.
Lodehat, Peder, Bisk. i Rosk., 168.
Lucius, Pave, 190; jfr. Roskilde.
Lund, 13, 48, 64, 104, 105 ff, 178, 195, 196, 197. — St. Libers Høj, 188. — Domkapitel, 6, 48, 64, *78—80*, 125 ff, 128, 197, 203. — Ærkebisper, 26, 33, 57, 59, 60, 61, 64, 70, 78—80, 122, 125, 152, 178, 179, 204. — ev. Superintendent, 126. — Landsting, 178.
Luther og hans Lære, 3 ff, 5—7, 35, 37, 43, 55, 63 ff, 73 ff, 102, 105, 109, *111—27*, *131—42*, 143, 149, 150 ff, 156 ff, *160—66*, 167, 175, 176, 180 ff, 182, 183, *195—206*.
Lybeck, 38, 44, 57 ff, 60, 69, 81, 88, 95, 98 ff, 158, 163, 166 ff, 172, 176—89.
Lykke, Niels, Rigsr., 144.
Lyng, se Liung.
Lyngsgaard i Skaane, 103, 107.
Lødese, 143.
Løvenborg (Ellinge), 49.

Machiavelli, 5.
Magdalene, Kong Karl Knudsens Datt., 31.
Magnus Manneskjold (ikke Maaneskjold), 20, 220. — Ladelaas, 20—21. — Smek, 22, 200. — Birgersen, 21. —, Hert. af Sachsen-Lauenborg, 108.
Malmø, 63 ff, 96, 98, 104 ff, 106, *120—27*, 152, *176—78*, 183, 185, 186, 191, 197. — Malmøhus, 178. — Helligaandsordenen, 121, 122. — Graabrødrekl., 122. — St. Petri Kirke, 122.
Malta (Malteserriddere), 132.
Maren Nielsdatter, Jørgen Sadolins Moder, 112.
Margarete, Dronning, 22, 39, 98. —, Kr. I's Datt., g. m. Jak. III af Skotl., 23.
Maria, Jomfr, 2. — Maria, Moder til Erik af Pommern, 22. Karl 5tes Søster, Stath. i Nederlandene, 175.
Mariager Kloster, 196.
Maribo Kloster, 196.
Marieridderne i Preussen, 115 ff.
Marstrand, 143.
Martial, latinsk Digter, 199.
Mathias, Biskop i Strengnæs, 69.
Maurer (Morian), Anders, Søkriger, *45*.
Maximilian, tysk-rom. Kejser, 50 ff.
Mejer, Markus, Høvedsmand, 176.
Mikkelsen, Hans, Borgm. i Malmø, 7, 73, 95, 181.
Milano (Majland), 60.
Moritz af Oldenburg, Junker, 106.
Mortensen, Klavs, Reformator, *121* ff, 177. —, Oluf (Baden), Biskop i Roskilde, *30*.
Movrids, Lektor, se Samsing.
Mule, Hans, Bisk. i Oslo, 82, 83, *99* ff. —, Kristiern, Borgm. i Odense, 99.
Munk, Iver, Bisk. i Ribe, 47—48. —, Mogens, Landsdom., 92 ff, 204.
Mus, Anders, Bisk. i Oslo, 83, *99—100*.
Mynster i Vestfalen, *30*, *175* ff.
Mälarn, 68.
Mønt, Møntordning, 90, 192. Jfr. Klippinge.

Nederlandene, 51, 60, 81, 95, 151, 167 ff, 172, 174, 180. Jfr. Holland, Zeeland.
Nero, Kejser, 75.
Nielsen, Jep, Borgm. i Malmø, *124* ff.
Nielstrup i Fyn, 172.
Norby, Søren, *44* ff, 57, 83, *101—9*, 134, 142.
Norge, 39, 77, 81, 82. 95, 99 100, 103, 108, 139, 142—46, 149, 151, 158, 160, 172, 175, 186.
Nyborg, 108, 157, 188 ff.
Nydala Klost., Smaaland, 70, 75 ff.
Næsbyholm i Sælland, 57.
Næsbyhoved Slot ved Odense, 58.
Næstved, 53, 63, 120, 125, 191.
Nørlund Hovedg., Jyll., 172.

Oddense i Salling, 111.
Odense, 19, 77, 78, 99, 112, 118, 120, 130, 154, 172, 187, 188. — Benediktinerklostret (St. Knuds Kl., Domkapitlet), 26. — St. Hanskloster, 43 ff. —

Biskopper, 34, 42, 57, 77—78, 83, 144 ff, 148 ff, 168, 187.
Oksendrup (Øksendr.), Fyn, 33.
Oksie Herred i Skaane, 64.
Oldenborg, 180.
Olsen, Lavrids, Kannik i Roskilde, 153. —, Peder (Petrus Olai), Krønikeskriver, 15, 19, 152.
Oluf, Konge, 22. —, Biskop, se Torkildsen.
Oslo, 45, 77, 82, 83, 99, 143, 144, 145, 147.
Otting Sogn, Salling, 111.
Otto, Hertug af Brunsvig, 23. — af Oldenb., Kr. I's Broder, 23. — (Svinhufvud), Bisk. i Vesteraas, 83.
Oxe, Johan, Rigsr., 139. —, Peder, 51 ff. —, Torben, 54 ff, *55—57*, 84.
Oxenstjerna, Jens Bengtsøn, Ærkeb. af Upsala, *25*.

Paris, 152.
Pedersen, Adser, Kantor i Lund, 125, 128, *197*. —, Kristiern, 2, 53. —, Markus, Karmelitermunk, *63* ff. —, Morten, Karmeliterprior, *53*. —, Laurens (Lavrids), se Hvid.
Perault, Raimund, Legat, 44.
Pind, Ole, Karmelitermunk, 63 ff.
Pinning, Didrik, *45*.
Podebusk, Klavs, Rigsr., 178.
Pogvisch, Wulf, holst. Raad, 114.
Polen, 89.
Pommern, 35, 110.
Porsfeld, Otto, Lensm. p. Næsbyhoved, 58.
Pottemager, Jakob, Borg. i Københ., 136.
Preussen, 115 ff.
Priapus, græsk Gud, 113. — Priapista, 112 ff, 120 ff, 147.
Puthors (Pothors), Sørøver, *45*.

Rantzau, Johan, 105, 114, 188 ff. —, Melchior, Landmarskalk, 114.
Ravaldssøn, Niels, Ærkeb. i Upsala, 29.
Ravensberg, Jakob Jensen, 46. —, Johan Jepsøn, Bisk. i Rosk., 39. 41, 46, 220.
Reff, Povl, Kannik i Aarhus, 126, 127.
Regitse, Datt. af Vald. d. store, 20.
Reinfeld i Holsten, 114.
Reinhardt, Martin, luth. Prædikant, 10, 74.
Reventlov, Ditlev, Dr., 114.
Ribe, 46, 47, 48, 151. — Biskopper, 29, 47.
Ringsted, 14, 21.
Rodos, 132.
Roermunde i Geldern, 27.
Rom, 26, 28, 31, 55, 70 ff, 79, 81, 82, 130, 149. — Paver, se Alexander VI, Gregor IX, Innocens VIII, Julius II, Leo X, Sixtus IV.
Ronge, Vilh., Borg. i Københ., 136.
Rosenkrantz, Erik Nielsen, Dr. theol., 33. —, Jørgen, 178. —, Niels Eriksen, Hofmest. 102. —, Niels Stygge, Bisk. i Vendsyssel, *173* ff. —, Oluf Nielsen, Rigsraad, t. Vallø, 102, 139, 195 ff.
Roskilde, 9 ff, 13, 14, 15, 27, 30, 33, 54, 69, 73, 152 ff, 171, 180, 183, 187, 191, 192, 200.

— Domkirke (St. Lucii), 27; St. Lucii Relikvier, 190; Birgitte Kapel, 30; St. Laurentii Kapel, 11, 14, 130, 179; Hellig tre Kongers K., 27. 32. — Domkapitel: 6, 9 ff, 11, 14 ff, 29, 33, 54, 61, 152 ff, *168—71*, 179, 185, 187, 189 ff, 191. — Duebrødre Kl., 15. — Graabrødre, 15. — St. Agnetes Jomfrukl., 21. — Biskopper, 30, 37, 39, 41, 46 ff, 128 ff, 140 ff, 153, 162 ff, 183 ff, 186 ff, 200 ff. — Bispegaard, 180, 183, jævnf. Bistrup.
Rotterdam, se Erasmus.
Rud, Otto, *44*.
Rusland, 34 ff, 86, 109.
Rutbeck, Sørøver, 45.
Ry Kirke v. Himmelbjerget, 189.
Ræmerkat, Sørøver, 45.
Rødebro, Slag v., 33.
Rølling, Herman, Borger i Københ., 136.
Rønnov, Anna, g. m. Joh. Urne, 170. —, Ejler, Rigsraad, 170. —, Joakim, Biskop i Rosk., 9, 30. *130* ff, 136 ff, 138 ff, *140—42*, 153, *162—66*, *168—71*, 182, 183, *184*, 185, *187*. —, Markvard, t. Hvidkilde, 141.

Sachsen (Meissen), 26, 150. — Lauenburg, 108.
Sadolin (Sadelm.), Dorothea, Hans Tavsens Hustru, 112. —, Hans Jørgensen, Præst, 112. —, Jens Kristiernsen (Præst?), 112. —, Jørgen Jensen, Superintendent, Reformator, *112*, 120, 135, 149. —, Kristiern Jensen, Herredsfoged, 112.
Salling, 98, 102, 111.
Salomon, Konge, 52.
Saltø, 185.
Samsing, Movrids Ottesen, Lektor, *63* ff, *113*.
Samsø, 64, 113.
Saxo, 2, 11, 19, 20, 53.
Schwartzwald, 109.
Sidse Valters, Jørg. Kocks Hustru, 124.
Sigbrit, 5, 46, 52, 59. 70, 82, 83, 85, 99, 113.
Sigrid, se Banèr.
Silkeborg, 31.
Simon, Kannik i Rosk. 179.
Sixtus IV, Pave, 26, 65.
Skaane, 26, 61, 102 ff, 105 ff, 172, 178, 186, 188—89.
Skaldre, Holger, Kannik i Lund, 179.
Skara i Vestergøtland, 2, 69, 70, 75, 83.
Skave, Niels, Bisk. i Roskilde, 37.
Skelskør, 64, 206. — Karmeliterkl., 8, 64.
Skern Aa, 48.
Skiby (Skibby), Horns H., 1, 10 ff, 11, 14 ff, 130.
Skibykrøniken, 1, 2, 3, 6, 8. 10, 11—16, 25, 29, 37, 147, 151, 152, 156, 165, 174, 176, 183, 189, 199, 202—5.
Skodborg, Jørgen, Ærkebisk., 57 ff, 70, 79, 80.
Skolastisk Teologi, 66.
Skotland, 45 ff, 47.
Skotte, Peder, se Davidsen.
Skovshoved v. Københ., 180.
Skram, Peder, 146.
Skriver, Jørgen, se Hansen.
Skurup Gaard (Svaneholm) og By, Skaane, 172.
Slagheck, Didrik, 5, 59, 60, *69—71*, 76 ff, 79, 80, 81.

Slect, Tilemann, Prof. ved Universit., 27.
Slesvig, 140, 147, *157* ff.
Smaaland, 101.
Sofie, Datt. af Erik Plovpenning, 21. —, Fred. I's Dron., 35, 110.
Sort, Hans, Borg. i Københ., 136.
Sorø, 37.
Spandemager, Hans Olufsen, Reformator i Malmø, *121* ff.
Spanien, 44, 50 ff.
Sparre, Aage Jepsen, Ærkebisk., 70, 80, 122, 125, 127, 152, 172. —, Movrids Jepsen, Rigsr., 172.
Spegelin, Johan, Afladskræmmer, 44.
Stagebrand (Stagefyr), Niels, tysk Dr., 113, 135, 147.
Stavanger, 83.
Steding, Wilken, Junker, 146.
Stege, 182.
Sten, Mogens, 63 ff (jfr. Rettelser S. 220.).
Stigsen, Otte (Ulfeld), *102* ff, *106—8*.
Stockholm, 33, 38 ff, 40, 45, 49, 59, 88, 96, 103. — Belejring, 38 ff, 40, 83. — Blodbad, 4, 59, *67—69*, *75*, *85*.
Storck, Prof., Arkitekt, 11.
Strangesen, Ebbe, 40.
Strengnæs i Sverig, 69, 75, 83, 99.
Sture, Sten, d. ældre, 24 ff, 27, 31—33, 38 ff, 42. —, Svante Nielsen, 32, 38 ff, 40, 44, 84. —, Sten Svantesen, 60, 68 ff, 84, 85, 142.
Stygge, se Rosenkrantz.
Stæke, Borg i Mälarn, 68.
Svaneholm ved Skurup, Skaane, 172.
Svanholm, Horns Herred, 165.
Svaning, Hans, Historiker, 10, 15, 56, 142.
Svave, Peder, 52.
Svend Estridsen, 12, 19.
Svend, Mester, i Skara, 2.
Sverig, 13, 20—22, 23 ff, 27, 31, 33, 38 ff, 42, 44, 58, 59, 60, 67 ff, 72, 75 ff, 77, 81, 83, 84, 85, 88, 96, 98, 101, 103, 108 ff, 143, 175, 188—89, 196, 200.
Svinhufvud, se Otto.
Sælland, i Grevefejden, 179—88, 191. — Sællands Landsting, 42.
Søderkøping, 67.
Søholm i Stevns, 182, 184.
Sølvitsborg i Blekingen, 102 ff, 109.
Sønderborg, 12, 146 ff, 180.
Sørøvere (Pirater), 13, 44—46.

Tange, Øksendrup S., Fyn, 33.
Tavsen, Hans, 6 ff, 9, 10, 111, 112, 120, *131* ff, *137—140*, 162—66, 173.
Thomas af Aqvino („Thomisterne"), 66.
Thommesen, Mogens, se Kaas.
Thott, Birgitte Olufsdatter t. Vallø, 102. —, Iver Axelsen, Lensm. paa Gulland, 31.
Thue, Ærkebisk. i Lund, 26.
Tilemann, se Giseler, Slect.
Tim Gaard, 56.
Tirsbæk ved Vejle, 32.
Tjæreby ved Skelskør, 64.
Torgau i Sachsen, 150.
Torkildsen, Oluf, Bisk. i Bergen, 83.
Trittau, Amt i Holsten, 58. 176.

Trolle, Gustav, Ærkebisk., 59, 68 ff, 81, *186—87*.
Trondhjem (Nidaros), Ærkebisp, 81 ff, 99, 100, 108, 147.
Tyrkerne, Korstog mod, 43 ff.
Tyskland, 9, 30, 44, 55, 94, 95, *108* ff, 134, 145, 150, 152, 180.
Tøger, Skipper, i København, 136.
Tøndebinder, Klavs, se Mortensen.

Uddevalla (Oddevald), Bohus Len, 143.
Ulfeld se Stigsen. —, Korfitz Knudsen, *179*. —, Knud Ebbesen, 179.
Ulfsen, Jakob, Ærkebisk. i Upsala, 32.
Ulfstand, Jens Holgersen, Rigsr., *44*, 57, 103, 106. —, Truid Gregersen, Rigsr., 178.
Ulv Jarl, 19.
Ulvemosen v. Havdrup, 183.
Upsala, 25. — Ærkebisper 25, 29, 32, 60, 68 ff, 81, 186 ff.
Urne, Lage, Bisk., i Rosk., 30, 46, 47, 122, *128—130*, 169, 170, 189, 191, 192, 200 ff. —, Johan til Borreby, 64, 139, 153, 170, 185 ff.
Uttenhof, Wulfgang v., tysk Kansler, 114, 159.

Valdemar d. store, 20, 168. — Sejr (Lovfører), 21, 36. — Atterdag, 22, 39, 78 ff, 98. — Birgersen, K. i Sverig 20—21. — Magnussen, Hertug, 21.
Valkendorf, Erik, Ærkeb. i Trondhjem, *81—82*, 100.
Vallø, 102, 195.
Varberg i Halland, 1, 14, 62, 178, 189.
Vardøhus i Norge, 45.
Webersteen, Steffen, Høvedsmand, *84*.
Vegholm i Skaane, 102.
Vejle, 93, 101.
„Vendekaabe", Povl, 8, 10.
Vendeland, Johan, Borgm. i Danzig, 177.
Vendelbo Stift, 173; jævnf. Børglum.
Vendiske Stæder, se Hansestæder.
Vergil, lat. Digter, 199, 205.
Wernichesen, Morten, Borg. i Malmø, 121.
Wesel i Hertugd. Kleve, 79, 80.
Vesteraas i Sverig, 83.
Vestergøtland, 2, 68.
Vesterlænding'ernes (Nederlændernes) Handel, 51 ff, 172, 174, jfr. Nederl., Holland.
Vestervig Kloster, 99.
Vestfalen, 175.
Vestfaler, se Kock, Slagheck.
Veze (Vesalius), Johan, Ærkebisk., 79, 80.
Viborg, 7, 26, 31, 80, 83, 84, 92 ff, 111 ff, 113, 132, 139, 204. — Domkirke, 34, 139. — St. Hans Kl., 151. — Biskopper, 34, 113. — Domprovst, 148. — Graabrødre, 156. — Sortebrødre, 156.
Vigen (Norge), 103, 143. Jfr. Bohus.
Vincens, Bisk. i Skara, 69, 70.
Visby p. Gull., 98. — Visborg, 101.
Wittenberg, 3, 74, 151.
Vordingborg, 49, 59.
Vormordsen, Frans, Lektor, *63* ff, 65, *125—28*.
Worms, 74.

Vratislav VII, Fader til Erik af Pommern, 22.
Wullenwever, Jørgen, lybsk Borgm., 163, 167, 178, 180, 186.

Zeeland (Nederlandene), 94.
Øksendrup, se Oksendr.
Øksnebjerg, Slag v., 108.
Øland ved Sverig, 25, 84, 88, 101.
Øresund, 174, 180. — Øresundstolden, 51.
Ørtofte, Hovedg., Skaane, 172.
Østerrig, 97.
Østersøen, 26, 174.

Rettelser.

Side 20, L. 22. Maaneskjold, l. Manneskjold.
— 46, L. 9. Jens (Jepsen Ravensberg, l. Johan; thi saaledes kaldes han stadig af Samtiden (efter Oplysning af Dr. H. Rørdam).
— 51, L. 1 f. n. Pedes, l. Peder.
— 63—64. Mogens Povlsen Sten blev senere Præst i Aastrup og Vesteraaby Sogne i Fyen samt Provst for Salling Herred og døde 1560.
— 69, L. 11 f. n. S. 43, l. S. 59.
— 70, L. 15 f. n. S. 40, l. S. 59.

tilendebringe den allerede mer end halvt fuldendte Oversættelse af Orderik Vitals livlige, kulturhistorisk saa oplysende Skildringer fra Korstogenes Tidsalder, dels vil paabegynde den forlængst bebudede Udgivelse af Polybs navnkundige og lærerige Historieværk. Jævnsides ville vi dog i højere Grad end hidtil have Opmærksomheden rettet mod Kilderne til Nordens Historie, og til en Begyndelse udgive vi nu Povl Helgesens historiske Optegnelser, den saakaldte Skibykrønike, hvori Forfatteren med en Samtidigs hele Lidenskab giver et levende Billede af den oprørte Reformationstid. Endelig ville vore Medlemmer modtage en ny Fordanskning af Herodot; dette Værk er dog saa omfangsrigt, at Selskabet ikke selv har kunnet overtage dets Udgivelse; men efter Overenskomst med Oversættelsens Forlægger vil denne ogsaa blive indlemmet blandt vore Skrifter, hvori den ikke synes at burde savnes. Alle disse Oversættelser ville blive ledsagede af oplysende Anmærkninger og fyldige Indledninger.

Anden Halvaarslevering 1890 indeholder:

1. Første Hæfte af *Povl Helgesens* historiske Optegnelsesbog, sædvanlig kaldet Skibykrøniken, oversat af A. Heise.
2. Første Hæfte af *Herodots* Historie, oversat af F. Falkenstjerne.
3. Første Hæfte af *Polybs* Historie om Grundlæggelsen af Romernes Verdensherredømme, oversat af O. A. Hovgård.

Af Orderik udgives denne Gang intet, men ny tiltrædende Medlemmer ville uden særlig Betaling faa leveret det sidst udkommne Hæfte heraf, hvormed Værkets andet Bind begynder.

Medlemsbidraget er 2 Kroner halvaarlig; som Medlem tegner man sig i enhver Boghandel i Norden, hos Selskabets Hovedkommissionær, Boghandler Schønberg, eller hos et Medlem af Selskabets undertegnede Bestyrelse.

Det er vort Haab, at den ny Række af Selskabets Skrifter vil blive kendt og skattet i videre Kredse, end det hidtil har været Tilfældet. Stiftet af Folkehøjskolens

Mænd har vort Selskab indtil nu haft flest Medlemmer blandt dem, der ere udgaaede fra eller paavirkede af Højskolerne. Men det Formaal, Selskabet arbejder for, er saa sundt og almennyttigt, at vi vel tør vente Tilslutning fra mange andre Kredse. Enhver, som har Sans for historisk Læsning og Følelse for Betydningen af en sund historisk Dannelse, bør støtte denne Overførelse paa Modersmaalet af historiske Kildeskrifter.

Kr. Erslev.
Professor, Dr. phil.

M. Cl. Gertz.
Professor, Dr. phil.

H. H. Lefolii.
Rektor.

J. Nørregaard.
Dr. phil., Højskoleforstander.

L. Schrøder.
Forstander for den udvidede Højskole i Askov.

Prisnedsættelse,

for de af Selskabet tidligere udgivne Skrifter:

Ammianus Marcellinus's Kejserhistorie (56 Ark): 4 Kr.
Plutarks Levnedsskildringer, tredje Bind ($31\frac{1}{4}$ Ark): 3 Kr.
Ejnharts Karl den stores Liv ($3\frac{1}{5}$ Ark): 50 Øre.
Anna Komnenas Alexiade (49 Ark): 4 Kr.
Helmolds Slavekrønike (19 Ark): 2 Kr.
Arnold fra Lybæks Slavekrønike (25 Ark): 2 Kr.
Ermold Nigellus's Digt om Kong Haralds Daab ($3\frac{5}{8}$ Ark): 50 Øre.
Tacitus's Fortælling om den romerske Kejsertid: Aarbøgerne (49 Ark): 4 Kr. 50 Øre, og Historiebøgerne (28 Ark): 2 Kr. 50 Øre.
Orderik Vitals Kirkehistorie, første Del (37 Ark): 3 Kr.

Prisen for Valdemar Sejr, ved A. D. Jørgensen, er vedblivende 3 Kr.

Ny tiltrædende Medlemmer kunne faa alle disse Skrifter for tilsammen *20 Kr.*, enten paa een Gang eller fordelte i 10 Halvaarsleveringer à 2 Kr.

Karl Schønberg.
Kronprinsensgade Nr. 2.